

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต

แหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวของ
ตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

โดย

นางสาวสิริรัตน์ สีสมบัติ
นักศึกษาผู้รับทุน

ดร.รัตนา โตสกุล
อาจารย์ที่ปรึกษาผู้รับทุน

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล

เมษายน 2552

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการทุนวิจัยมหัศจรรย์

แหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวช่อง
ตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาชะเมา จังหวัดจันทบุรี
A Community Learning Center and the Revitalization of the Chong Ethnic Identity

โดย

นักศึกษาผู้รับทุน : นางสาวสิริรัตน์ สีสัมบัติ

อาจารย์ที่ปรึกษาผู้รับทุน : อาจารย์ ดร.รัตนา โตสกุล

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : ศาสตราจารย์ ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์

ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต หลักสูตรภาษาศาสตร์

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อภิญา บัวสรวง

หลักสูตรวัฒนธรรมและการพัฒนา (พิพิธภัณฑ์ศึกษา)

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

และศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งตอบคำถามสำคัญว่าแหล่งการเรียนรู้ชุมชนช่วยฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวองได้อย่างไร? โดยมีวัตถุประสงค์ศึกษาความสัมพันธ์ของแหล่งการเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวอง กระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวองผ่านศูนย์ของและการเสนอแนะทางการพัฒนาศูนย์ของ โดยใช้หลักการทางพิพธิภักดิ์ท้องถิ่น ที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวองและคนในชุมชนเป็นสำคัญ การศึกษาค้นคว้านี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บข้อมูลภาคสนามผ่านการทำงานร่วมกับสมาชิกกลุ่มชาวองและศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ด้วยการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการสนทนากลุ่มย่อย รวมทั้งได้นำแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และหลักการพิพธิภักดิ์ท้องถิ่น มาเป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า ศูนย์ของมีส่วนประกอบสร้างการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวองในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย และการพัฒนาประเทศ ชาวองสร้างอัตลักษณ์ผ่านกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมที่ศูนย์ของ เพื่อสร้างความหมายในการอธิบายตนเองผ่านภาษาและวัฒนธรรม ด้วยการสร้างระบบเขียนภาษาของ การผลิตหนังสือนิทานภาษาของ การนำเสนอพิธีกรรม “สวนภาษา” และ “ซิมซ้อง” (คนของ) และการผลิตสัญลักษณ์ เชิงพิธีกรรมการแต่งงานของ เพื่อเป็นเครื่องมือในการประกาศตัวตนทางวัฒนธรรมของให้เป็นที่ยอมรับของคนในสังคมและชุมชน ชาวองมีการนำเสนออัตลักษณ์ตนเองผ่านงานฟื้นฟูประเพณีแบบดั้งเดิมในบริบทสังคมสมัยใหม่ เพื่อการดำรงอยู่อย่างมีตำแหน่งแห่งที่ทางอัตลักษณ์วัฒนธรรมประเพณีของ และสานสัมพันธ์ระบบเครือญาติชาวองในชุมชนให้แน่นแฟ้น ตลอดจนการสร้างสำนึกชาติพันธุ์ของในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยอาศัยการสื่อสารผ่านวัฒนธรรมบางอย่างของความเป็นของ นอกจากนี้ กลุ่มชาวองยังได้มีการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษาผ่านแหล่งเรียนรู้ที่เป็นโรงเรียนในชุมชน เพื่อสร้างภาพความเป็นตัวตนคนของให้ยืนอยู่ในสังคมอย่างภาคภูมิใจ และมีศักดิ์ศรีในสังคมไทยมากขึ้น

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาศูนย์ของต่อไป คือ ควรนำเสนอพัฒนาการของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษา ประเพณี และระบบความสัมพันธ์ของชาวองในชุมชน รวมถึงสิ่งที่บ่งบอกถึงศักดิ์ศรีและความมีอารยะของความเป็นคนของ จัดนิทรรศการและสร้างกิจกรรมที่สอดคล้องกับเงื่อนไขบริบทวิถีชีวิตหรือตัวตนคนของในสังคมปัจจุบัน โดยการปรับปรุงพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ ต้องอยู่บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของ / พิพธิภักดิ์ท้องถิ่น / แหล่งเรียนรู้ชุมชน

บทสรุปโครงการ

1. บทนำ

ชาวของมีการตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงของประเทศไทยมาช้านาน ทั้งในจังหวัดฉะเชิงเทรา ระยอง จันทบุรี และตราด ชาวของมีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และมีภาษาพูดใช้สื่อสารกันในกลุ่มคือ ภาษาของ (แต่ไม่มีภาษาเขียน) อยู่ในตระกูลออสโตรเอเชียติก สาขามอญ-เขมร ซึ่งเป็นภาษาของกลุ่มชนดั้งเดิมในดินแดนเอเชียอาคเนย์ ปัจจุบันพบถิ่นฐานที่มีชาวของอาศัยอยู่หนาแน่นและยังคงใช้ภาษาของกันมากที่สุดในประเทศไทยในเขตอำเภอเขาชะเมา อำเภอกันทรวิชัย และอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี โดยเฉพาะที่ตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาชะเมา จังหวัดจันทบุรี

การเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาประเทศของผู้นำรัฐไทย ที่ส่งผลต่อการผสมผสานกลืนกลายและลดทอนคุณค่าในตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ และการไร้พื้นที่แสดงตัวตนทางวัฒนธรรมในสังคมไทยได้ก่อให้เกิดกระแสการอนุรักษ์มรดกท้องถิ่นรวมถึงชุมชนของด้วย ซึ่งปัจจุบันได้รวมกลุ่มกันฟื้นฟูอัตลักษณ์ของตนเองขึ้นมาให้อยู่ในวิถีปฏิบัติอีกครั้งท่ามกลางกระแสสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน ซึ่งเกิดจากความร่วมมือของกลุ่มผู้อาวุโสของ และนักภาษาศาสตร์¹ ได้มีการฟื้นฟูภาษาของเพื่อถ่ายทอดให้แก่ลูกหลานของในโรงเรียนจนถึงปัจจุบัน กระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวของดังกล่าวยังช่วยฟื้นฟูประเพณีในอดีตของชาวของขึ้นมาอีกครั้ง คือ ประเพณีทำบุญส่ง การละเล่นพื้นบ้านต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการขยายผลไปถึงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน คือ ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ (หรือศูนย์ของ) จากประสบการณ์ของผู้ศึกษาที่ได้มีส่วนร่วมในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ กับชาวของคนอื่นๆ ศูนย์การเรียนรู้ฯ แห่งนี้ถือว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นอีกรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนของ และเป็นส่วนหนึ่งของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ด้านภาษาในกิจกรรม “การอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ” เป็นสิ่งที่แสดงถึงภาพแทนตัวตนบางส่วน และความภาคภูมิใจของกลุ่มชาวของตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาชะเมา จังหวัดจันทบุรี ศูนย์การเรียนรู้ฯ แห่งนี้ได้ก่อตั้งขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้และจัดทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชาวของในชุมชนเพื่อการคงอยู่สืบต่อไป และยังเป็นแหล่งให้ความรู้แก่คนทั่วไปที่สนใจเข้ามาศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับชาวของ ตลอดจนเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวของชุมชนกับคนต่างถิ่นอีกด้วย โดยผ่านกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของ ที่เชื่อมโยงการถ่ายทอดอัตลักษณ์ภาษาของผ่านระบบ

¹ นักภาษาศาสตร์จากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล

โรงเรียน ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าศูนย์การเรียนรู้ฯ แห่งนี้นอกจากจะเป็นสถานที่จุดศูนย์กลางที่สมาชิกชาวช่องได้ใช้เป็นช่องทางหนึ่งในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษาของตนเอง แต่ยังไม่เพียงพอต่อการสร้างการยอมรับของคนในชุมชนสังคมใหญ่ได้ กลุ่มชาวช่องจึงต้องอาศัยโรงเรียนที่เป็นหน่วยงานของรัฐเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่เชื่อมโยงกับศูนย์การเรียนรู้ฯ ในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ชุมชนดังกล่าวว่าสามารถช่วยฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มคนของดังกล่าวได้อย่างไร

2. วัตถุประสงค์ในการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง “แหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวช่อง” เป็นการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์ศึกษาความสัมพันธ์ของแหล่งการเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของในฐานะแหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวช่อง และศึกษากระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวช่องผ่านศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ เพื่อการเสนอแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ โดยใช้หลักการทางพิพิธภัณฑศาสตร์ท้องถิ่น กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวช่องและคนในชุมชนเป็นหัวใจสำคัญ

3. วิธีการศึกษา

ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ในพื้นที่ชุมชนชาวช่องตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลู อำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นชุมชนของผู้ศึกษาเอง โดยผู้ศึกษาได้เริ่มทำการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากตำราเอกสารผลงานวิจัยต่างๆ รวมทั้งเอกสารสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้อง และดำเนินการเก็บข้อมูลจากการทำงานวิจัยภาคสนาม (Field research) แบบมีส่วนร่วมกับกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มชาวช่องที่ทำงานอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของและกลุ่มชาวช่องที่ดำเนินการพัฒนาศูนย์ของ ซึ่งประกอบไปด้วย 1) ผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการหรือคนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ 2) ผู้สืบทอดการประกอบพิธีกรรมจากบรรพบุรุษ 3) ผู้รู้ด้านการประกอบอาชีพ และ 4) ผู้ทำงานวัฒนธรรมของในชุมชน ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้ใช้กระบวนการหลักในการเก็บข้อมูลโดยการเข้าร่วมปฏิบัติในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้ทั้งศูนย์ของและโรงเรียน ในฐานะที่ผู้ศึกษาเป็นคนใน คือเป็นคนของคนหนึ่งและเป็นสมาชิกกลุ่มทำงานฟื้นฟูอัตลักษณ์ของด้วย ในขณะเดียวกัน ผู้ศึกษาก็ได้อาศัยการเป็นคนนอกในฐานะผู้ทำวิจัยในการสังเกต สัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม แบบไม่เป็นทางการกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้แหล่งการเรียนรู้ชุมชนของ 2 แหล่ง คือ ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ และโรงเรียนที่มีการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของ

ในระหว่างที่ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลในสนาม ผู้ศึกษาได้มีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ด้วยการสอบถามข้อมูลจากคนของอื่นๆ และรับฟังการถกเถียงระหว่างผู้ให้ข้อมูลฝ่ายต่างๆ

การทบทวนข้อมูลเนื้อหาที่สื่อออกมา เพื่อเป็นการตรวจสอบการตีความข้อมูลที่ได้รับ ทั้งนี้เพื่อความถูกต้องของข้อมูลตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา หลังจากนั้น จึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามที่ได้ควบคู่กันไป ด้วยวิธีการ (1) การตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลตามปรากฏการณ์ที่มองเห็น เช่น พิธีกรรมและการทำมหากิน เป็นต้น (2) การจำแนกชนิดข้อมูลในเหตุการณ์หนึ่งๆ ตามเนื้อหา เช่น แบ่งตามชนิดของเหตุการณ์ ระยะเวลาที่เหตุการณ์เกิด บุคคลที่เกี่ยวข้อง สภาพแวดล้อม แล้วจึงพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูลชนิดต่างๆ แล้วค่อยๆ ศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ของการเกิดข้อมูลชนิดต่างๆ เหล่านั้น เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการอธิบายสาเหตุของ ปรากฏการณ์ และ(3) การวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารเบื้องต้น โดยยึดเนื้อหาข้อมูลเป็นเกณฑ์ เช่น หัวข้อ คุณค่า แหล่งที่มา และเวลาของเหตุการณ์ เป็นต้น

จากนั้นจึงนำข้อมูลมาจำแนกออกเป็นหมวดหมู่ตามความมุ่งหมายและประเด็นการศึกษา แล้วจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์และตีความหมายกับข้อมูล รวมทั้งประสบการณ์ในภาคสนามทั้งหมดโดยเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ ที่ได้เรียนรู้จากภาคสนามที่มีสัมพันธ์เชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยได้ทบทวนมาแล้ว ในการวิเคราะห์ได้เน้นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างเงื่อนไข และปัจจัยต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้มาจากการแยกหมวดหมู่ข้อมูลเพื่อตอบคำถามการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ เพื่อนำไปสร้างข้อสรุปและแนวคิดต่อไป

4. ผลการศึกษา

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่สร้างความกลมกลืนระหว่างกระแสวัฒนธรรมหลักและกระแสวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในท้องถิ่น ประกอบกับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกไร้พรมแดนคนจากพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลกสามารถแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันได้อย่างรวดเร็ว ทำให้ชาวชนในแถบพื้นที่ภาคตะวันออก ในเขตจันทบุรี ระยอง ตราด และฉะเชิงเทรา ได้รับอิทธิพลต่อปรากฏการณ์การสร้างกลมกลืนเป็นหนึ่งในเนื้อหาของผู้นำประเทศเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้ชัดในกลุ่มชาวของที่ตำบลคลองพลูและตำบลตะเคียนทอง ที่ปัจจุบันมีการสร้างสำนักเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของบรรพบุรุษชาวของที่รุ่งเรืองและเป็นผู้มีอำนาจอันยาวนานในท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี ในรูปแบบของตำนานแม่นางกาไวเจ้าเมืองทองหรือเมืองเพนียดและพญากำพูช โดยเฉพาะการสร้างตำนานเรื่องเล่าจากจินตนาการให้มีตัวตนโดยใช้รูปปั้นและภาพวาดแม่นางกาไวเป็นสัญลักษณ์แทนบรรพบุรุษชาวของตลอดจนการเป็นชนพื้นเมืองที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเมื่อครั้งไทยจะเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่า

นอกจากนั้น การได้รับผลกระทบจากการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะการปฏิบัติการสร้างความกลมกลืนเพื่อสลายอัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยเฉพาะภาษา จารีตประเพณี การแต่งกาย และระบบการทำมาหากิน โดยเฉพาะกระบวนการสร้างความกลมกลืนทางภาษาที่ถูกส่งผ่านการศึกษาที่ใช้ภาษาไทยเป็นสื่อของการเรียนการสอนโดยครูไทยที่มาจากส่วนกลางในระบบโรงเรียนของรัฐในชุมชนของ

การศึกษาการสร้างและการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวของ ผ่านช่องทางแหล่งการเรียนรู้ชุมชนในรูปของศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มสมาชิกชาวของและนักวิชาการศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ใช้แหล่งการเรียนรู้ชุมชนที่เป็นศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ ในการสร้างอัตลักษณ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวของ เพื่อสะท้อนความเป็นของ โดยพิจารณาได้จาก 1) ความสัมพันธ์ของแหล่งการเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของในฐานะแหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวของ และ 2) กระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวของผ่านศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมเพื่อเป็นปัจจัยและเงื่อนไขในการนำเสนอแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ และใช้หลักการทางพิพิธภัณฑศึกษา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นสำคัญ

4.1.1 ของ: ปัญหาภาวะวิกฤตทางด้านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์

จากการเริ่มต้นศึกษาปรากฏการณ์ความวิกฤตทางด้านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของ ที่มีความโดดเด่น คือ อัตลักษณ์ทางภาษาของที่กำลังจะสูญหายไปท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยที่มีผลจากการพัฒนาประเทศ ดังนั้น การสร้างอัตลักษณ์ที่สำคัญของชาวของจึงเป็นเรื่องของการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา โดยเกิดจากการสูญหายของภาษาของในชุมชนเจ้าของภาษา และเกิดแรงกระตุ้นจากนักวิชาการทางภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์ เพื่อสร้างเครื่องมือและแนวทางในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ผ่านชุมชนของ คือ ศูนย์การเรียนรู้ฯ และโรงเรียนของรัฐในชุมชน

4.1.2 ความสัมพันธ์ของศูนย์การเรียนรู้ฯ กับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของ

จากการศึกษาความสัมพันธ์ของแหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการสร้างและฟื้นฟูอัตลักษณ์พบว่า กระบวนการสร้างและฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของถูกแสดงออกผ่านแหล่งการเรียนรู้ชุมชนต่างๆ จากการศึกษากาตสนาม พบว่า แหล่งการเรียนรู้ชุมชนของ มี 3 ลักษณะ ได้แก่

1) แหล่งการเรียนรู้ทรัพยากรบุคคลกลุ่มผู้ดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ จากการศึกษาทบทวนของสมาชิกชาวของ พบว่า วัยผู้ใหญ่ที่เป็นชายของมีส่วนในการ

สร้างสรรค์ในการประดิษฐ์สร้างและถ่ายทอดอัตลักษณ์ใหม่ทางภาษาของโดยการเป็นครูของ เพื่อการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ภาษามากกว่าหญิงของ ในทางกลับกันวัยรุ่นชายของที่เป็นหญิงมีส่วนในการสืบทอดทางวัฒนธรรมของมากกว่าวัยรุ่นชายของ ดังจะเห็นได้จากการร่วมกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของ โดยเฉพาะการผลิตหนังสือนิทานภาษาของ ในกระบวนการเขียนหนังสือนิทานด้วยระบบเขียนภาษาของ และถ่ายทอดจินตนาการออกมาเป็นภาพวาดและใส่สีสัน

2) แหล่งการเรียนรู้ที่ก่อตั้งเป็นองค์กร/ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของในฐานะพื้นที่แสดงภาพตัวแทนอัตลักษณ์ของ จากการศึกษาพบว่า จากบทบาทของศูนย์สาธิตตลาด มาสู่พื้นที่แห่งการแสดงตัวตนทางวัฒนธรรมของชาวของในสังคม โดยชาวของให้บทบาทศูนย์การเรียนรู้ฯ เป็นพื้นที่ศูนย์กลางการทำกิจกรรมฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของ รวมทั้งการเป็นพื้นที่รวบรวมความทรงจำในอดีตและความเป็นของในยุคปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของปีแอร์ นอรา (Pierre Nora อ้างถึงในเขวามุช เวศร์ภาดา ; 2545 : 32-33) เรื่องพื้นที่แห่งความทรงจำร่วม (sites of memory) ของคนในสังคมที่ก่อรูปขึ้นในพื้นที่ของการต่อสู้แย่งชิงและแบ่งแยกทางการเมือง ในขณะเดียวกัน พื้นที่แห่งความทรงจำดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับการสร้างตัวตนบนพื้นที่เพื่อแทนอัตลักษณ์ทางสังคม วัฒนธรรม

หากพิจารณา ชื่อของอาคารคือ “ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ”สะท้อนให้เห็นว่า การตั้งชื่อได้รับอิทธิพลจากศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต โดยมีลักษณะของการตั้งชื่อ (นาม) ให้สอดคล้องกับกิจกรรมของพื้นที่หรืออาคารซึ่งเปรียบเสมือนร่างกายที่บ่งบอกกิจกรรมการสร้างและฟื้นฟูตัวตนทางวัฒนธรรมของที่เน้นให้ความสำคัญทางด้านภาษา และมีนัยยะสำคัญของศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ สัญลักษณ์ของภาพตัวแทนการฟื้นฟูตัวตนทางภาษาของด้วยการจัดแสดงผลงานกระบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของเป็นสำคัญ ดังนั้น จึงเป็นการสร้างองค์ประกอบของอัตลักษณ์ที่สอดคล้องกับแนวคิดของ ฮาโรลด์ ไอแซค ที่มองว่าองค์ประกอบของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ที่สำคัญ ซึ่งทำหน้าที่ระบุอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ คือ “ร่างกาย” (body) และ “นาม” (name) โดยเฉพาะ นาม ถือเป็นสัญลักษณ์ของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ที่สำคัญ และซ่อนความหมายในเชิงประวัติศาสตร์ไว้ด้วย นอกจากนี้ ทั้งร่างกายและนามทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันกับคนอื่นๆ ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันด้วย (Harold Isaacs, 1975 : 30-51 อ้างถึงในฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547 : 25-27)

นอกจากนั้น ยังพบว่า นักวิชาการศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ยังได้อาศัยกลไกการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ของกลุ่มชาวของภายใต้ชื่อ “ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟู

ภาษา-วัฒนธรรมของ” โดยการให้ความหมายใหม่ในฐานะ “ตัวแบบ” หรือรูปแบบหนึ่งของการศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตในประเทศไทย ที่ดำเนินงานผ่านระบบโรงเรียนเป็นหลัก และขยายสู่ชุมชนโดยรอบ และถือเป็นโครงการ “ต้นแบบ” ของการดำเนินงานการศึกษาและฟื้นฟูภาษาฯ สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาอื่นๆ ที่มีปัญหาคล้ายคลึงกับชุมชนของเนื่องจากกระตุ้นได้เป็นผลสำเร็จและเห็นผลการดำเนินงานของชุมชน

4.1.3 กระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของผ่านศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ

1) การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ทางภาษาของเพื่อเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ จากการศึกษาพบว่า นักวิชาการพยายามสร้างอัตลักษณ์ภาษาของให้กับชาวของ โดยใช้ตัวอักษรภาษาไทย ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ประจำชาติ และเป็นที่รู้จักแพร่หลายอยู่แล้วมาเป็นสัญลักษณ์แทนเสียงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในภาษาของที่แตกต่างจากภาษาไทย ได้แก่ การกำหนดตัวสะกดของ จ, ณ, ฮ, และสร้างวรรณยุกต์ของ ซึ่งมีลักษณะน้ำเสียงที่เป็นอัตลักษณ์ 4 เสียง ได้แก่ เสียงกลาง ปกติ เสียงต่ำใหญ่ เสียงสูงบีบ เสียงต่ำบีบ (ต่ำกระตุก) อัตลักษณ์ดังกล่าวถูกสมาชิกชาวของนำไปใช้เผยแพร่และผลิตซ้ำต่อในชุมชนและในสังคมที่ตนเองเข้าไปปฏิสัมพันธ์ด้วย แสดงให้เห็นว่าการสร้างอัตลักษณ์ภาษาของ โดยการอ้างอิงกับอัตลักษณ์ทางภาษาของชาติ สะท้อนให้เห็นถึงการกดทับแบบผสมผสานกลมกลืนของอัตลักษณ์ทางสังคมที่มีต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของ เพื่อสร้างอำนาจการต่อรองการดำรงอยู่ซึ่งอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของในสังคมใหญ่หรือวัฒนธรรมกระแสหลักต่อไป

ปรากฏการณ์การใช้ภาษาของเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมของกลุ่มชาวของ โดยผ่านกิจกรรมการผลิตหนังสือนิทานภาษาของ จะเห็นว่าตัวตนคนของได้ถูกสะท้อนผ่านชื่อและเนื้อเรื่องรวมทั้งภาพประกอบของหนังสือนิทานภาษาของที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิต การทำมาหากินของชาวของในอดีต อย่างไรก็ตาม การสร้างอัตลักษณ์ทางภาษาดังกล่าวกลับเป็นเงื่อนไขเกี่ยวกับเขียนหนังสือซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญของชาวของ ซึ่งเป็นสิ่งที่สวนทางกับวัฒนธรรมการทำมาหากินทำสวน ทำไร่ ในวิถีปฏิบัติของคนของ หากระบบตัวเขียนของไม่ถูกใช้อย่างต่อเนื่องส่งผลให้อัตลักษณ์ตัวหนังสือภาษาของไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากไม่ได้ฝังอยู่สำนึกของคนของมาก่อน

กิจกรรมผลิตหนังสือนิทานภาษาของของชาวของดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรบุคคล (คนของ) มีอาจแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาดกับแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่ประกอบกิจกรรมในวิถีปฏิบัติ หากแต่แหล่งการเรียนรู้ทั้งสองรูปแบบกลับมีบทบาทสำคัญในแง่ของผู้กระทำการ ซึ่งได้อาศัยการสร้างและผลิตซ้ำอัตลักษณ์ทาง

ภาษาของผ่านกิจกรรมผลิตหนังสือ นิทานภาษาของ ตลอดจนกระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของที่เกิดจากการเรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติ ที่สะท้อนภาพของชาวของวัยต่างๆ ที่ได้มีบทบาททวนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เคยมีในอดีตร่วมกัน โดยอาศัยการแลกเปลี่ยนความรู้ทางภาษาของควบคู่ไปกับการถ่ายทอดความรู้เรื่องราวทางวัฒนธรรมที่เคยเกิดขึ้นในอดีตจากผู้สูงอายุ และการสืบทอดความรู้ต่อโดยชาวของรุ่นหลัง ทำให้ความรู้ดังกล่าวกลับคืนมาในความทรงจำของชาวของรุ่นหลังอีกครั้ง บนพื้นที่แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ

2) ศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ : พื้นที่แสดงออกอัตลักษณ์ชาวของผ่านสื่อนิทรรศการ จากการศึกษา พบว่า สมาชิกกลุ่มชาวของใช้ศูนย์การเรียนรู้ฯ เป็นพื้นที่แสดงออกอัตลักษณ์ของในรูปแบบของการจัดแสดงจัดแสดงนิทรรศการ ได้แก่ นิทรรศการเฉพาะผลงานกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ และนิทรรศการความเป็นคนของ โดยการสะท้อนเนื้อหาโดยรวมเรื่องความเป็นมาของการสร้างและผลิตซ้ำความเป็นของ ซึ่งประกอบด้วย การสร้างสำนึกทางประวัติศาสตร์ ความเป็นของที่มีการยึดโยงกับตำนานนางกาไว หรือตำนานย่อยอื่นๆ ซึ่งเมื่อสรุปรวมแล้วจะพบว่าเป็นการกระชับความผูกพันของ “กลุ่มของ” จากอดีต ปัจจุบัน สู่อนาคตให้แนบแน่นกับ “พื้นที่” จังหวัดจันทบุรี และบนดินแดนภาคตะวันออกที่มี “คนของ” อาศัยอยู่ ซึ่งการสร้างอัตลักษณ์ของเกิดขึ้นไปพร้อมๆ กับการเชื่อมโยงอัตลักษณ์ของเข้าเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นประชากรไทยด้วย

3) การฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวของผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของภายในอาคาร ประกอบด้วย 2 ลักษณะ ได้แก่

3.1) องค์ประกอบสร้างของการแสดงออก “อัตลักษณ์ของ” ในรูปแบบของนิทรรศการ ผลการศึกษาพบว่า การแสดงความเป็นของ มีการมุ่งเน้นเนื้อหาการจัดแสดงเกี่ยวกับผลงานการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของในรูปแบบของเอกสารหนังสือนิทานต่างๆ ที่มีกระบวนการสืบทอดหรือสืบสานความเป็นของผ่านห้องเรียนบนพื้นที่โรงเรียนของรัฐในชุมชน มาก่อนที่จะมีการจัดนิทรรศการที่มุ่งเน้นกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของที่เป็นรูปธรรมและเป็นทางการ ผ่านแนวคิดหลักของ “สวนภาษา” ซึ่งมีความแตกต่างกับแนวคิดนิทรรศการในยุคหลัง ซึ่งพบว่า การจัดแสดงมุ่งสะท้อนให้เห็นรวบรวมสิ่งประกอบสร้างความเป็นตัวตนคนของที่คนของและคนภายนอกเข้าถึงได้ง่ายขึ้นและเป็นแบบผสมผสานระหว่างความเป็นของกับความเป็นไทย และอดีตกับความทันสมัยในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ผ่านนิทรรศการ “ชิมช้อง” ซึ่งเป็นการสร้างพรมแดนทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจนกั้นระหว่างคนของกับคนอื่น ภายใต้การเลื่อนไหลตามบริบทสังคมปัจจุบัน

ในขณะเดียวกัน พื้นที่ศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษาของเป็นพื้นที่สร้างความขัดแย้งและอำนาจในการจัดนิทรรศการเพื่อนำเสนอความเป็นของที่เป็นวิชาการเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพื้นฟูภาษาของ โดยการสร้างอำนาจของการรับรู้เกี่ยวกับคนของในวงกว้างของคนในชุมชนมากกว่าการรับรู้ของคนภายนอกทั่วไป โดยเฉพาะการที่คนของอธิบายถึงตนเองโดยอ้างอิงเงื่อนไขพื้นที่ทางวัฒนธรรมพื้นที่ย่อย (หมู่บ้านต่างๆ) ที่ชาวของตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ เป็นพรมแดนเพื่อแบ่งเขตกลุ่มชาวของกลุ่มต่างๆ ออกจากกัน โดยอาศัยลักษณะทางกายภาพของตนเอง (คนของ) โดยเฉพาะรูปร่างหน้าตา ลำเนียงพูด (ภาษาของ) และลักษณะท่าทาง ปรากฏการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Kunstadter ที่ว่า ภาษาไม่ใช่มาตรฐานเดียวที่ใช้วัดหรือบ่งบอกอัตลักษณ์ของความเป็นชาติพันธุ์ ในทางตรงกันข้าม นอกจากภาษาแล้ว รูปแบบทางวัฒนธรรมอื่นๆ ก็มีอาจถือว่าการแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความรู้ พื้นบ้าน อาหาร การแต่งกาย เป็นต้น ในแง่นี้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จึงเป็นเรื่องของกระบวนการปรับเปลี่ยนและนำเสนอตัวตนทางวัฒนธรรมมากกว่าเป็นเรื่องของการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Kunstadter, 1979 อ้างถึงในยศ สันตสมบัติ, 2551 : 24)

ถึงแม้ว่าคนของจะมีลักษณะทางกายภาพที่เปลี่ยนไปบ้าง แต่องค์ประกอบและลักษณะของความเป็นคนของที่มองผ่านร่างกาย ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญ ที่มีอาจเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง หากแต่คนของยังมีจิตใต้สำนึกว่าร่างกายของตนยังคงบ่งบอกถึงชาติพันธุ์ของภายในกลุ่ม และยังคงมีการนำเสนอตัวตนผ่านร่างกายดังเดิมในบริบทของสังคมสมัยใหม่ที่เปลี่ยนไปในปัจจุบัน ดังนั้น ข้อค้นพบดังกล่าวจึงสอดคล้องกับจิตสำนึกเรื่องความแตกต่างและความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ โดยผ่านองค์ประกอบของอัตลักษณ์โดยเฉพาะร่างกาย และนาม จึงเป็นอัตลักษณ์ชาติพันธุ์อย่างหนึ่ง ที่สมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์หยิบยกขึ้นมาบ่งบอกอัตลักษณ์ที่มีความแตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ นอกจากนั้นยังเป็นสิ่งที่ทำให้สมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์มีความรู้สึกผูกพันกับคนอื่นๆ ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน (Harold Isaacs, 1975 : 30-51 อ้างถึงในจิวิวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547 : 25-27)

จากการศึกษาการจัดนิทรรศการภายในศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ ทำให้พบว่า คนของและนักพิพิธภัณฑสถานมีความพยายามที่นำข้อมูลดังกล่าว มานำเสนอแทนภาพความเป็นตัวตนคนของในทิศทางเดียวกัน นั่นคือ เนื้อหาเน้นที่ความครบถ้วนของวัฒนธรรมในฐานะกลุ่มชนที่มีความเป็นมายาวนานที่อยู่มาจนถึงปัจจุบัน มีตำแหน่งแห่งที่ชัดเจนทั้งในแง่ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม มีความเป็นเจ้าของพื้นที่ (อยู่ในพื้นที่มาก่อน มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ) แทนที่จะนำเสนอข้อมูลแปลกๆ เพื่อความน่าสนใจเพียงอย่างเดียว ในขณะเดียวกันก็

พบว่า สื่อการจัดแสดงบางอย่าง และวัตถุการจัดแสดงบางชิ้นกลับสะท้อนให้เห็นถึงคนของมีการยอมรับการอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐไทย

3.2) *อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของที่ถูกนำเสนอผ่านตัวสินค้าสินค้าของที่ระลึกในศูนย์การเรียนรู้ฯ* ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ชาวของมีการผลิตสินค้าทางวัฒนธรรมของที่ระลึก โดยเฉพาะเสื้อยืดสกรีนคำศัพท์ภาษาของที่เกิดจากการประดิษฐ์สร้างตัวคนคนของผ่านภาษา และพบว่ามีการผลิตซ้ำลงบนพื้นเสื้อเครื่องแต่งกาย เช่น คำว่า “ชิมช้อง” “ตัวชะก๊อด พะชาช้อง” ด้านหลังของเสื้อ และ “กะท่าย โค เช่อ” หรือ กระบุงแต่งงานของคนของ ที่ถูกนำมาเป็นสัญลักษณ์แทนตัวตนทางวัฒนธรรมของที่ด้านหน้าของเสื้อยืด ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าคนของมีการใช้ความทันสมัยมาใช้เป็นเครื่องมือในการประกาศตัวตนคนของ โดยเฉพาะอัตลักษณ์ทางด้านภาษาของผ่านพื้นที่เสื้อ ซึ่งเป็นเครื่องแต่งกายของคนที่แตกต่างกันไป และคนอื่นที่นำไปสวมใส่

สิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าว พบว่า มิได้มีความสอดคล้องกับงานศึกษาการช่วงชิงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในบริบทของการท่องเที่ยวของทิวช ที่พบว่า เป็นความพยายามของกลุ่มชาติพันธุ์ในการ “เปิดพื้นที่” เพื่อนำเสนออัตลักษณ์ผ่านการผลิตสินค้าเพื่อขายแก่นักท่องเที่ยว ด้วยวิธีการแรกคือนำเอาสัญลักษณ์หรือความหมายออกจากบริบทเดิมเพื่อนำไปเปลี่ยนเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ในขณะเดียวกัน ก็เป็นการนำเสนออัตลักษณ์ในรูปของสินค้าเป็น “ยุทธวิธี” ในการนำเสนอตนเองที่เลื่อนไหลและปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไข สถานการณ์และผลประโยชน์ที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนั้นสินค้าที่ระลึกยังเป็นเรื่องของการเจรจาต่อรอง และการต่อสู้เพื่อรื้อขอบเขตทางชาติพันธุ์ ที่ตนเองสร้างไว้เพื่อแบ่งแยกออกจากกลุ่มอื่นๆ และการปรับเปลี่ยนโดยการเผชิญหน้าระหว่างคนกลุ่มต่างๆ กระบวนการรื้อและสร้างใหม่อย่างต่อเนื่องผ่านการผลิต หีบห่อ และฉลากยศิลป์หัตถกรรมที่เป็นสัญลักษณ์ชาติพันธุ์ (ทิวช จตุรพฤกษ์, 2548 อ้างถึงในยศ สันตสมบัติ, 2551 : 118-119) ข้อค้นพบมีความแตกต่างของกลุ่มชาวของคือ อัตลักษณ์ดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวแต่อย่างใด หากแต่เกิดจากการสร้างความเป็นตัวตนคนของให้โดดเด่นมากขึ้นในชุมชน

3.3) *การอนุรักษ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์ความทรงจำในอดีต และสิ่งนำเสนอการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน* โดยการศึกษาพบว่า ชาวของมีความพึงพอใจต่อนิทรรศการหรือสิ่งจัดแสดงในศูนย์การเรียนรู้ฯ โดยเฉพาะวัตถุสิ่งของที่ตนเป็นเจ้าของและได้รับบริจาคเพื่อจัดแสดงให้ลูกหลานและคนอื่นๆ ได้รู้ถึงความเป็นของผ่านสิ่งของ แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ใช่ว่าสิ่งของตนเองต้องมาชมบ่อยๆ เนื่องจากเป็นสิ่งที่พบเห็นและได้สัมผัสในชีวิตประจำวันเป็นประจำ สิ่งที่น่าสนใจมาก

คือภาพถ่ายกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะประเพณี พิธีกรรมของชาวช่อง แต่ภาพก็มีขนาดเล็กเกินไปมองไม่ค่อยเห็นทำให้ต้องมีการเพ่งมองนานๆ สิ่งที่น่าสนใจดีใจอีกประการหนึ่ง คือ การที่ชาวช่องในชุมชนได้เห็นภาพถ่ายที่เป็นภาพของตนเองประกอบการจัดนิทรรศการด้วย ทั้งนี้และทั้งนั้น การจัดแสดงไม่ค่อยตื่นต่อน่าสนใจสำหรับชาวบ้านเท่าไรนัก เนื่องจากนิสัยของชาวช่องชอบดูสิ่งที่มีความแปลกใหม่มากกว่า ดังนั้น การจัดนิทรรศการจึงต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิต และลักษณะนิสัยของคนช่องด้วย

4) การฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวช่องผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของนอกอาคาร ประกอบด้วย 2 ลักษณะ ได้แก่

4.1) การฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวช่องนอกอาคารศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ (บริเวณอาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ) ผลจากการศึกษาพบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ มีบทบาทในการเป็นสถานที่ในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นพื้นที่สาธารณะที่ชาวช่องแสดงตัวตนทางวัฒนธรรม โดยอาศัยกิจกรรมที่แสดงความเป็นช่องได้แก่ การเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ และเช่นไหว้ผีหิ้ง การฟื้นฟูตัวตนประเพณี (การสาธิต)การแต่งงานของชาวช่อง การฟื้นฟูตัวตนด้านอัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้านรำวงพื้นบ้าน ซึ่งจากการศึกษาจึงพบว่า สมาชิกชาวช่องมีการนำความเป็นช่องทางประเพณีพื้นบ้านเข้ามาช่วยแก้ปัญหาและสานความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและการสร้างสำนึกของการเป็นเจ้าของบ้านในหมู่บ้านในการดูแลความปลอดภัยและความอุ่นใจให้เพื่อนบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมทางประเพณีของในชุมชน การฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการเล่นพื้นบ้าน ที่มีการผสมผสานกับกีฬาสากล โดยเฉพาะเปตอง นอกจากนั้นคนช่องยังแสดงความเป็นคนไทยในการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีไทยพุทธในประเพณีสงกรานต์ โดยเฉพาะการรื้อฟื้นสายสัมพันธ์อัตลักษณ์ระบบเครือญาติของชาวช่องในอดีตให้กลับมาแนบแน่นอีกด้วย ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับข้อค้นพบของประสิทธิ์ ลิขิธา (2545 : 37) จากการวิจัยเรื่อง “ระบบเครือญาติและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในกระแสความเปลี่ยนแปลง” ที่ว่า อัตลักษณ์ทางเครือญาติของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง สืบทอดผ่านทั้งทางสายเลือดและทางวัฒนธรรม ความเข้มแข็งของระบบเครือญาติในทางวัฒนธรรมนั้นถูกผลิตซ้ำแล้วซ้ำเล่า ผ่าน นิทานว่าด้วยต้นกำเนิดระบบแซ่ การใช้ศัพท์เรียกเครือญาติ พิธีแต่งงาน พิธีศพ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชีวิตประจำวัน เป็นต้น เมื่อการพัฒนาและความทันสมัยเข้ามาสู่สังคมม้ง นั่นคือสาเหตุหลักที่ส่งผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและความสัมพันธ์ทางเครือญาติของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้ข้อสรุปหนึ่งที่สำคัญคือ งานฟื้นฟูประเพณีของชาวช่องเพิ่งถูกประดิษฐ์ขึ้นใหม่ในชุมชนเป็นครั้งแรกเมื่อปีพ.ศ. 2536 เพื่อฟื้นฟูและดอย้ำซ้ำแล้วซ้ำอีก

เกี่ยวกับ ความเป็นคนของผ่านประเพณี เพื่อการดำรงอยู่อย่างมีตำแหน่งแห่งที่ทางอัตลักษณ์ วัฒนธรรมประเพณีของต่อไปในอนาคต และเพื่อสานสัมพันธ์ระบบเครือญาติชาวของในชุมชนให้ แนบแน่น ข้อสรุปดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างอัตลักษณ์ผ่านประเพณีประดิษฐ์ (Invented tradition) ในเงื่อนไขใหม่หรือบริบทใหม่ (Eric Hobsbawm, 1983 อ้างถึงในคาริน อินทร์เหมือน, 2545 : 198-200) เพื่อเป็นการสร้างอารมณ์และสัญลักษณ์ของความเป็นสมาชิกกลุ่มชาวของหรือสาน สัมพันธ์หมู่พี่น้องชาวของ

นอกจากนั้น ยังพบว่า มีการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของด้านอื่นๆผ่าน หลักสูตรท้องถิ่นภาษาของ นอกเหนือจากภาษาคือ การฟื้นฟูอัตลักษณ์ด้านการกินการอยู่หรืออาหาร พื้นบ้านของชาวของ และการละเล่น ตลอดจนความสัมพันธ์ความผูกพันระหว่างคนของวัยต่างๆ ใน สังคม โดยอาศัยอำนาจของโรงเรียนรัฐในชุมชน ในการบ่งบอกตัวตนชาวของและฟื้นฟูตัวตนคน ของของตนเองในชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการฟื้นฟูสำนึกความเป็นของถูกเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ ศูนย์การเรียนรู้ฯ ชาวของวัยต่างๆ บ้านที่อยู่อาศัยของชาวของ สภาพแวดล้อมในชุมชน และโรงเรียน ที่ประกอบสร้างความเป็นอัตลักษณ์ชุมชนของและภาพรวมของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชาวของใน ชุมชนด้วยการผ่านกิจกรรมต่างๆ

4.2) การฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวของนอกอาคารหรือการปฏิบัติบนพื้นที่แหล่งการ เรียนรู้ชาวของบนพื้นที่ต่างๆ ในชุมชน ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ของศูนย์การเรียนรู้ พื้นฟูภาษาวัฒนธรรมของที่มีได้จำกัดอยู่เพียงแค่ตัวอาคารอีกต่อไป โดยกิจกรรมฟื้นฟูอัตลักษณ์ที่ พบนอกอาคารศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ การฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของในโรงเรียนในชุมชน การฟื้นฟู อัตลักษณ์ชาวของประเพณีบุญส่ง การฟื้นฟูสำนึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความทรงจำชาวของที่ เกี่ยวข้องกับพื้นที่ประกอบกิจกรรมในวิถีชีวิต การทำมาหากิน ทรัพยากรธรรมชาติ การฟื้นฟู อัตลักษณ์ภาษาของโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ภาษาของร่วมกันระหว่างนักเรียนภาษาของ ครูของ วิทยากรชาวบ้าน และพี่เลี้ยงที่เป็นเยาวชนของ ผ่านห้องเรียนธรรมชาติหรือพื้นที่ป่าสาธารณะหรือ ป่าชุมชนตัวตนของคนของ การสร้างและฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของบนฐานของการสร้างอัตลักษณ์ ใหม่ทางภาษา (ระบบเขียนของลงเงิน) ในพื้นที่วัดตะเคียนทอง การฟื้นฟูและเผยแพร่อัตลักษณ์ชาว ของ ในรูปแบบของการนำสื่อโทรทัศน์เคลื่อนที่ออกจากอาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ เพื่อแสดงตัวตน คนของในพื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะวัดในชุมชน และพิพิธภัณฑ์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเขาคิชฌกูฏ ตลอดจนพื้นที่สาธารณะที่ทางหน่วยงาน การศึกษาจัดขึ้น การฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอาหารพื้นบ้านของชาวของ การฟื้นฟูอัตลักษณ์ ของเล่นพื้นบ้านของชาวของ การฟื้นฟูและแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของ โดยผ่านการผลิต

สินค้าที่ระลึกทางวัฒนธรรมของศูนย์ของที่บ่งบอกความเป็นของ เพื่อช่วยในการประชาสัมพันธ์และแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในการบำรุงศูนย์การเรียนรู้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ ถูกผลักดันและสร้างโดยคนนอกมาก่อน หากแต่จากการศึกษาพบว่า ชาวของได้มีการรับเอาศูนย์การเรียนรู้ดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ในการเป็นเครื่องมือในฐานะพื้นที่ศูนย์กลางในการแสดงตัวตนทางวัฒนธรรมของชาวของในสังคมและเป็นพื้นที่ศูนย์รวมภาพองค์ความรู้แห่งความทรงจำในอดีตของชาวของในชุมชน ตลอดจนพื้นที่แห่งนี้กลายเป็นสัญลักษณ์ของชาวของ ซึ่งทั้งชาวของและคนอื่นๆ เรียกกันว่า “ศูนย์ของ” หรือ “ศูนย์ภาษาของ” ชาวของใช้ศูนย์การเรียนรู้ฯ ในการนำเสนอผ่านนิทรรศการแก่คนภายนอกที่สนใจ ในขณะเดียวกัน ชาวของมีการใช้พื้นที่ “ศูนย์ของ” และชื่อของ “ศูนย์ของ” เป็นเครื่องมือสร้างประโยชน์ให้กับคนของรวมทั้งคนในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมการรื้อฟื้นตัวตนทางวัฒนธรรมของ หรือเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมทำกิจกรรมเพื่อสร้างความผ่อนคลายหรือเวลาว่างจากการทำงาน ดังนั้น “ศูนย์ของ” จึงกลายเป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งของชาวของในชุมชน และสามารถช่วยลดความอ่อนแอที่เกิดจากระบบการเมืองในท้องถิ่นที่เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้พี่น้องชาวของในชุมชนต้องแบ่งแยกออกเป็นกลุ่มๆ แบ่งแยกความเป็นพี่เป็นน้อง ให้กลับมามีสำนึกความสามัคคีเป็นพี่เป็นน้องในหมู่ชาวของในสังคมปัจจุบัน

5) กระบวนการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวของผ่านศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ จากการศึกษาพบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ มิได้มีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอนิทรรศการวัฒนธรรมของเท่านั้น หากแต่วัตถุประสงค์ที่สำคัญยิ่งกว่าคือการก่อรูปของสำนึกความเป็นของที่มีลักษณะเป็นโครงสร้างตัวตนคนของ ดังนั้น ความพิเศษของนิทรรศการของ และจัดกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ฯ มิได้อยู่ที่เนื้อหาหรือลักษณะของการจัดกิจกรรมแต่เพียงเท่านั้น หากแต่ยังพบว่าสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ กระบวนการที่ “คนของ” ในชุมชนหมู่บ้านต่างๆ ทั้งวัยผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้อาวุโส วัยกลางคน วัยเยาวชนและเด็ก ทั้งหญิงและชาย ต่างมีส่วนร่วมในลักษณะต่างๆ ตามที่ตนถนัดและเข้ามามีส่วนร่วมในการรื้อฟื้นความเป็นคนของผ่านศูนย์การเรียนรู้ฯ นี้ได้ เช่น การให้ข้อมูล การบริจาควัตถุจัดแสดงในศูนย์ฯ เป็นต้น ทำให้คนของในชุมชนมีโอกาสพิจารณาว่าวัตถุและข้อมูลใดจะสามารถบ่งบอก “แสดงออกถึงความเป็นของ” ของตนออกมาได้ และควรมีการจัดแสดงที่นำเสนอความเป็นของในศูนย์การเรียนรู้ฯ อย่างไร การร่วมกิจกรรมสร้างและฟื้นฟูอัตลักษณ์ต่างๆ ทางวัฒนธรรมของของทุกเพศทุกวัย ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวของ มิได้มีเพียงชาวบ้านเท่านั้นแต่รวมไปถึงคนในท้องถิ่น ตลอดจน วัด โรงเรียน อนามัย อบต. ต่างก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างและฟื้นฟูสำนึกความเป็นของผ่านศูนย์การเรียนรู้ฯ โดยเฉพาะ

งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ และสิ่งที่เอื้ออำนวยความสะดวกและสนับสนุนการก่อเกิดศูนย์การเรียนรู้

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า ภาพที่สะท้อนการมีส่วนร่วมในกระบวนการรื้อฟื้นสำนึกความเป็นของหรือสนับสนุนการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ฯ จากหน่วยงานรัฐ และองค์กรในท้องถิ่น ผู้วิจัยกลับมองว่า เป็นการมีส่วนร่วมเพียงบางครั้งและไม่ต่อเนื่องของหน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่น และเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมแบบไม่จริงจัง แต่การเข้ามามีส่วนร่วมกลับขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของอำนาจที่เหนือกว่าหรือการหวั่นเกรงอิทธิพลของหน่วยงานของรัฐในระดับสูงที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่นด้วย

6) กระบวนการสร้างสำนึกชาติพันธุ์ของกับความสัมพันธ์ของกลุ่มคนของในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผ่านบนพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ จากการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนของในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความรู้สึกผูกพันกันในฐานะพี่น้องกลุ่มชาติพันธุ์ของเช่นเดียวกัน โดยอาศัยการหยิบวัฒนธรรมบางอย่างของกลุ่มขึ้นมาถกเถียง โดยเฉพาะ ภาษา ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มคนที่เรียกตนเองว่า “ของ” เป็นต้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวตรงกับการนิยามตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ตามข้อเสนอของ เฟรดริก บาร์ท (Fredrik Barth) ที่ว่า กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมบางอย่างที่มีอยู่ ขึ้นมาระบุ และแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (ethnic identity) และเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (ethnic category) เมื่อต้องปฏิสัมพันธ์กับคนกลุ่มอื่นๆ ในสังคมในสถานการณ์ต่างๆ (Fredrik Barth, 1969 อ้างถึงในฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547 : 13-15) ซึ่งในทิศทางเดียวกันกับที่ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี ขยายความว่าไม่ใช่แบบแผนปฏิบัติที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่โบราณ หากแต่เป็นพหุวัฒนธรรม (cultures) ที่คนเลือกและปรับเปลี่ยนเพื่อนำมานิยามตนเองและกลุ่ม ขอบเขตหรือความเป็นสมาชิกภาพของกลุ่มชาติพันธุ์จึงเป็นสิ่งที่ขยับเขยื้อน และเปลี่ยนแปลงไปมาได้ (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2546 : 6-7) จากการศึกษาการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชน พบว่า นอกจากศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่ชาวของใช้เป็นสถานที่ฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแล้ว ยังพบว่าชาวของได้ใช้โรงเรียนเป็นอีกสถานที่หนึ่งในการฟื้นฟู ถ่ายทอด-สืบทอดตัวตนทางวัฒนธรรมของ

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของที่เกิดขึ้นในศูนย์การเรียนรู้ มาเป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ คือ 1) การนำเสนอพัฒนาการของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษา และประเพณีต่างๆ ตลอดจนระบบความสัมพันธ์ของชาวของในชุมชน 2) สิ่งที่ยังบอกถึงศักดิ์ศรีและภูมิอารยะของความเป็นคนของที่ 3) การจัดนิทรรศการที่

สอดคล้องกับเงื่อนไขของชาวชอง และ4) การสร้างกิจกรรมที่สอดคล้องกับตัวตนคนชองในสังคมปัจจุบัน

5. อภิปรายผล

จากการศึกษาปรากฏการณ์ภาคสนามทำให้ผู้ศึกษาพบสิ่งที่น่าสนใจ คือ กลุ่มคนในชุมชนที่รวมพลังในการสร้างความมีตัวตนขึ้นมาให้อยู่ในสังคม โดยอาศัยสำนักความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเน้นให้ความสำคัญกับแก่นของความเข้มแข็งของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่ทรัพยากรบุคคลในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องกับตัวตนหรือวิถีชีวิตที่แท้จริงของชาวบ้าน โดยมีบทเรียนสำคัญของกระแสการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวชองที่เกิดจาก 1) การผลักดันจากภายนอกเป็นสำคัญ และการปฏิบัติการของชาวชองในชุมชน โดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมชองเป็นเครื่องมือสร้างภาพแทนอัตลักษณ์ชอง ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อรวบรวมความทรงจำในอดีตและภูมิปัญญาที่สะท้อนความเป็นชอง 2) การรื้อฟื้นมรดกทางวัฒนธรรมชุมชนที่ถูกกลืนของผู้คนชองในชุมชนที่อยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม วัฒนธรรมทำให้ชุมชนท้องถิ่นเองพยายามสร้างความหมายและเอกลักษณ์ของตนเองขึ้นมาใหม่ ซึ่งเป็นการปรับตัวและกระแสด้านความคิดให้เข้ากับสังคมปัจจุบันและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนชองในชุมชน อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าวในชุมชนชองนับเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับคนในชุมชนเป็นอันดับแรก ซึ่งผู้ศึกษาได้มองแบบสวนทางกับหลักการพิพิธภัณฑสถานแบบเดิมๆ ที่มุ่งแก้ปัญหาพิพิธภัณฑสถานที่หยุดนิ่ง หรือการสร้างพิพิธภัณฑสถานและผลักภาระให้เป็นเรื่องของการศึกษา เพื่อคงไว้รูปแบบของพิพิธภัณฑสถานตามหลักการพิพิธภัณฑสถานวิทยา ที่เน้นการเก็บสะสม การศึกษา และการสื่อสารและเผยแพร่ ที่เป็นเสมือนสะพานเชื่อมโยงกับโลกของท้องถิ่นในอดีต และนำมาสู่การมุ่งตอบหรือแก้ปัญหาว่าจะทำอย่างไรให้พิพิธภัณฑสถานเกิดความเคลื่อนไหว? จะทำอย่างไรให้พิพิธภัณฑสถานมีการเล่าเรื่องราวอย่างมีชีวิตมากกว่าที่จะมุ่งแก้ปัญหาอย่างแท้จริง หรือมีใช่เพียงแค่จุดมุ่งหมายหรือนัยยะสำคัญของการเป็นพื้นที่แสดงภาพตัวแทนขององค์ความรู้และผลงานการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวชองในช่วงเวลาหนึ่ง หรือเพื่อแสดงถึงตัวตนพิพิธภัณฑสถานเฉพาะและแตกต่างออกไปจากพิพิธภัณฑสถานอื่นๆ เพื่อให้คนภายนอกชุมชนที่สนใจเข้ามาเรียนรู้ โดยใช้การแก้ปัญหาที่การปรับปรุงนิทรรศการเพื่อสร้างความสนใจของผู้ชม และการแนะนำให้สร้างกิจกรรมต่างๆ ดังนั้นจึงต้องหันกลับไปสู่จุดเริ่มต้นของกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานที่เกิดจากความต้องการและการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งนอกจากจะตอบสนองด้านจิตใจ สานสัมพันธ์ในหมู่สมาชิกเครือญาติ แล้วยังต้องคำนึงถึงคนกลุ่มต่างๆ ที่อาศัยรวมกันอยู่ในชุมชน รวมทั้งตอบสนองเรื่องความเป็นอยู่ของครอบครัวสมาชิกในชุมชนด้วย โดยมีแกนนำหรือผู้นำหลักคอยบริหารจัดการ นอกจากนั้น การสื่อ

ความหมายถึงตัวตนนอกอาคารที่เกิดจากกระบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติ นับเป็นเครื่องมือสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่แวดล้อม พิพธิภณท์ท้องถิ่นที่ส่งผลต่อการฟื้นฟูพลังชุมชนด้วย ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชนในการแสดงตัวตนและเอกลักษณ์ของชุมชน และช่วยยึดโยงสายสัมพันธ์ทางเครือญาติของคนในชุมชนให้เข้มแข็งและยาวนานต่อไปด้วย

อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษามองว่า แนวโน้มของการนิยามชาวของที่เกิดจากความต้องการของคนนอกวัฒนธรรม เช่น จัดการรายการการท่องเที่ยว พาไปดูของ กินอาหารของ เป็นต้น ซึ่งเป็นการมองของเหมือนกับกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบซึ่งเป็นการนิยามกลุ่มชาติพันธุ์ในรูปแบบของการเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นการแก้หาเรื่องราวได้มาหล่อเลี้ยงองค์กรหรือชุมชน หรือการแก้ปัญหาเพื่อการอยู่รอดของศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของที่ปลายทางมากกว่าการมุ่งแก้ปัญหาที่ต้นทาง เนื่องจากสิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของการอยู่รอดของศูนย์การเรียนรู้ฯ และเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน คือ จิตสำนึก หรือ ความต้องการและการรับมือกับการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการมีศูนย์การเรียนรู้ฯ ในชุมชน ตั้งแต่ก่อนการจัดตั้ง

ดังนั้น การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจึงต้องอาศัยปัจจัยสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับตัวตนหรือวิถีชีวิตที่แท้จริงของชาวบ้าน ในการรวมกลุ่มรวมพลังในการต่อสู้เพื่อสร้างควมมีชีวิตขึ้นมาของกลุ่มคนให้อยู่ในสังคมปัจจุบันท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน โดยเกิดจากคนภายในเป็นหลักที่ต้องต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของตนเอง

สำหรับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวของในชุมชนนั้น ผู้วิจัยเองไม่สามารถตอบได้ว่าปฏิบัติการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวของในอนาคตจะมีแนวโน้มยั่งยืนในชุมชนต่อไปได้หรือไม่ ? แต่ผู้วิจัยคิดว่าปัจจัยสำคัญในการฟื้นฟูจำเป็นต้องมี (กลุ่ม) คนทำงานที่มีใจและจริงจัง หรือมีความเสียสละ และไม่เป็นการหาผลประโยชน์ทางการเมือง และงบประมาณจากแหล่งทุนต่างๆ ที่เป็นปัจจัยสำคัญอันดับต้นๆ ในการทำงาน แม้ว่าจะไม่มากมายนักแต่ก็ต้องมีใช้จ่ายเพื่อความคล่องตัวในระหว่างทำงานบ้าง เพื่อสร้างกิจกรรมความเคลื่อนไหวในชุมชนด้วย ในขณะเดียวกัน ความรู้ทางวิชาการในด้านต่างๆ ที่เป็นกระຈะจสะท่อนให้คนในชุมชนเกิดทิศทางหรือพัฒนางานอย่างสร้างสรรค์ซึ่งในปัจจุบันความรู้ทางด้านการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรม ยังไม่เพียงพอต่อการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและปากท้องของชาวบ้านในชีวิตประจำวัน

ที่ผ่านมา (พ.ศ. 2544-ปัจจุบัน) ชุมชนของได้เกิดความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวซองโดยชาวซองเองและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกำลังมีการขยายออกจากวงแคบไปสู่กว้างมากขึ้น นับว่ากระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา และเป็นการกระตุ้นสำนึกความเป็นคนซองในชุมชนและในท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จมากขึ้นๆ และมีแนวโน้มว่าจะยังคงมีความเคลื่อนไหวต่อไปเรื่อยๆ แบบไม่หยุดนิ่ง ดังนั้น ผู้วิจัยคิดว่า ณ วันนี้ หรือในอนาคตผลพวงของการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ได้สร้างสำนึกความเป็นซองไม่ว่าจะเป็นข้าพเจ้า (ผู้วิจัย) หรือน้องๆ เยาวชนซอง แม้ว่าจะมีการะกึกที่มุ่งตอบสนองความอยู่รอดในชีวิตประจำวัน แต่ก็ยังไม่ลืมบทบาทหน้าที่ของลูกหลานชาวซองที่จะเป็นแกนนำคนของรุ่นหลังคนสำคัญที่ต้องเข้าไปมีบทบาททำหน้าที่เชื่อมโยงคนของกลุ่มวัยต่างๆ ทั้งที่อยู่ในชุมชนและอยู่นอกชุมชนรวมทั้งคนซองที่อยู่ในท้องถิ่นอื่นๆ ในภาคตะวันออก ให้มีการรวมกลุ่มและสร้างกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เพื่อสืบสานอัตลักษณ์ชาวซองต่อไปอย่างไม่ขาดสาย และประสานงานกับแหล่งทุนเพื่อมาสนับสนุนในการทำกิจกรรมของชาวซองและคนในชุมชนเป็นสำคัญ

6. ข้อเสนอแนะ

ในงานวิจัยเล่มนี้ผู้ศึกษาค้นข้อสังเกตเกี่ยวกับการนำเสนอตัวตนของชาวซองในชุมชนว่ามีได้มีเพียงแค่ศูนย์การเรียนรู้ ที่เป็นอาคารเท่านั้น แต่ยังมีแสดงตัวตนที่ปรากฏในพื้นที่แหล่งเรียนรู้อื่นๆ อีกมากมายในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี ดังนั้น ในการศึกษาคราวต่อไปจึงควรมีการศึกษาศักยภาพของแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับชาวซองบนพื้นที่ต่างๆ ของชุมชนซอง ในจังหวัดจันทบุรี เพื่อเชื่อมโยงความเป็นซองในพื้นที่ภาคตะวันออก และการรองรับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมและการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมของชาวซอง และที่สำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนางานพิพิธภัณฑ์ในสังคมไทยจึงควรมีการศึกษาเพื่อนำเรื่องราวอัตลักษณ์ทางวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชาวซองในศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ สอดแทรกในหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาถิ่น หรือบูรณาการพิพิธภัณฑ์ของหรือศูนย์การเรียนรู้ฯ เข้ากับวิชาอื่นๆ ในโรงเรียน รวมทั้ง การวิจัยเพื่อสำรวจงานต่างๆ ที่เกี่ยวกับชาวซอง เพื่อรวบรวมเป็นฐานข้อมูลเกี่ยวกับชาวซอง และเพื่อการจัดทำศูนย์ข้อมูลของในภาคตะวันออกต่อไป

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทสรุปโครงการ	1
สารบัญภาพ	20
สารบัญแผนที่	23
บทที่ 1 บทนำ	24
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา	24
1.2 คำถามหลักในการวิจัย	27
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	27
1.4 ประโยชน์ของการวิจัย	27
1.5 ขอบเขตในการวิจัย	27
1.6 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	28
บทที่ 2 แนวคิด วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	30
2.1 แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (Ethnic Identity)	30
2.1.1 กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group) และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnicity Identity)	33
2.1.2 อัตลักษณ์ในบริบทของรัฐชาติและโลกาภิวัตน์	36
2.1.3 การรื้อฟื้นหรือฟื้นฟูวัฒนธรรมชาติพันธุ์	39
2.2 การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	45
2.2.1 งานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ชาวช่องที่มีการศึกษามาแล้ว	45
2.2.2 งานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาติพันธุ์	48

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	54
3.1 รูปแบบการศึกษาและแหล่งข้อมูล	54
3.2 การเลือกกลุ่มเป้าหมายสำหรับการศึกษา	54
3.3 การเก็บและรวบรวมข้อมูล	55
3.4 การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล	57
3.5 ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย	57
บทที่ 4 กลุ่มชาติพันธุ์ของกับรัฐไทยในกระแสดการเปลี่ยนแปลง	39
4.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ของ	61
4.1.1 ถิ่นฐานชาวชองในประเทศไทย	61
4.1.2 สังคมและวัฒนธรรมของชาวชองในชุมชนตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง	64
4.1.3 สภาพแวดล้อมและวิถีการผลิตของชาวชอง	67
4.2 ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวชอง	74
4.2.1 ข้อมูลจากตำนานท้องถิ่น	74
4.2.2 งานวิจัย/งานค้นคว้าของนักวิชาการ	84
4.3 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของ ในบริบทของรัฐชาติไทย (ตั้งแต่ ร.5 –ปัจจุบัน)	89
4.3.1 คนชองในบริบทการก่อตัวของรัฐชาติไทย	89
4.3.2 คนชองกับการศึกษาและการพัฒนาโรงเรียนแห่งชาติ	92
4.3.3 การเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของ ในบริบทของรัฐชาติไทย (ตั้งแต่ ร.5 –ปัจจุบัน)	97
4.3.4 กระแสการอนุรักษ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของในชุมชน	107
บทที่ 5 แหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของ	110
5.1 ชอง : ปัญหาภาวะวิกฤตทางด้านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์	110

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.2 ศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ : ภาพตัวแทน	
การแสดงออกอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของ	115
5.2.1 สมาชิกกลุ่มชาวของ : แหล่งการเรียนรู้บุคคลด้านการอนุรักษ์	
และฟื้นฟูวัฒนธรรมของ	115
5.2.2 กระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของผ่านศูนย์การเรียนรู้	
ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ	132
5.3 การฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของผ่านโรงเรียน	179
5.4 กระบวนการสร้างสำนึกชาติพันธุ์ของกับความสัมพันธ์	
ของกลุ่มคนของในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือบนพื้นที่	
ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ	181
5.5 แนวทางการปรับปรุงพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ	184
5.5.1 การนำเสนอพัฒนาการของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษา	
ประเพณีต่างๆ และความสัมพันธ์ของชาวของในชุมชน	185
5.5.2 สิ่งที่ยังบอกถึงศักดิ์ศรีของความเป็นคนของที่สอดคล้อง	
กับความเป็นจริงในบริบทร่วมสมัย	185
5.5.3 การจัดนิทรรศการที่สอดคล้องกับเงื่อนไขของชาวของ	185
5.5.4 การเกิดกิจกรรมที่สอดคล้องกับตัวตนคนของในสังคมปัจจุบัน	186
บทที่ 6 อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	189
6.1 อภิปรายผลการศึกษา	189
6.1.1 บทเรียนจากการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน	189
6.1.2 การฟื้นฟู การเปลี่ยนแปลง และการคงอยู่ของอัตลักษณ์ชุมชน	191
6.2 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา	194
บทที่ 7 การนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อ	
ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์และสังคมไทย	197
7.1 อภิปรายผลการศึกษา	197
7.2 ศูนย์การเรียนรู้และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ :	
ตัวอย่างหนึ่งของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย	198

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
7.3 แนวทางการปรับปรุงพัฒนาศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ	205
7.4 การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้เชิงนิเวศวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ชุมชน	209
7.5 การนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับงานด้านการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น	209
7.6 การนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับงานด้านการศึกษาในท้องถิ่นและ ในประเทศไทย	210
7.7 การนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนา ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวของจังหวัดจันทบุรี	211
7.8 งานวิจัยเป็นสื่อและแหล่งความรู้ของคนในชุมชน และคนทั่วไป	212
 บรรณานุกรม	 213
ภาคผนวก	220
ประวัติผู้วิจัย	279

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แสดงจุดถิ่นฐานที่ตั้งหมู่บ้านชาวของตำบลตะเคียนทอง และตำบลคลองพลู อำเภอบางขัน จังหวัดจันทบุรี	62
2	แสดงร่องรอยเมืองเดิมที่ชาวเมืองจันทบุรีเรียกกันว่า “เมืองเพนียด” หรือ “เมืองกาไว” อยู่ที่บริเวณวัดเพนียด ต.คลองนารายณ์ อ.เมืองจันทบุรี	76
3	แสดงรูปปั้น “นางกาไว” ตั้งอยู่ ณ สำนักสงฆ์ พระยาวิสูตร โภชา (ทับสามเสน)	78
4	แสดงภาพวาด “นางกาไว” เจ้าเมืองของ ตามจินตนาการของคนของ	78
5	แสดงลักษณะบ้านดั้งเดิมสร้างโดยช่างจากไพลิน ที่พบในหมู่บ้านพญากำพู ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี	80
6	แสดงลักษณะกายภาพอาคารศูนย์การเรียนรู้ ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของจันทบุรี	124
7	แสดงการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ของจากวัดในชุมชน	128
8	แสดงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรม การฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของที่วัด	128
9-10	แสดงการมีส่วนร่วมของเยาวชนหญิงของ ในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวร่วมกับผู้ใหญ่	139
11-12	แสดงการจัดแสดงในศูนย์ของโดย คณะกรรมการภาษาของ(ก่อนปรับปรุง)	146
13	แสดงการจัดนิทรรศการ “สวนภาษา”	147
14	แสดงการจำลองห้องการเรียนรู้การสอนภาษาของ ในอาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ	148

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
15	แสดงนิทรรศการคนของวัยต่างๆ กับกับการนำเสนอ การแต่งกายของชาวชองในปัจจุบันที่เรียบง่ายเหมือน คนทั่วไปแต่มีลักษณะหน้าตาที่แตกต่าง	151
16	แสดงถิ่นฐานทำกินและอยู่อาศัยของชาวชอง ในพื้นที่ตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลู	151
17	นิทรรศการแผนที่ที่ชาวชองร่วมกันสร้างขึ้นปัจจุบัน	151
18	แสดงนิทรรศการการแต่งงานแบบคนชอง	152
19	แสดงมุมมองความเชื่อของชาวชองทั้งเรื่อง ทำมากินและการดูแลรักษาสุขภาพ	153
20	แสดงมุมมองแสดงอาหารการกินของชอง	153
21	แสดงปฏิทินวัฒนธรรมชองในรอบปี	154
22-24	แสดงกลองยาวภายในศูนย์ฯ บ่งบอกถึงความผสมผสาน วัฒนธรรมไทยกลางในพื้นที่จัดแสดงในศูนย์การเรียนรู้ฯ	155-156
25-26	ภาพระบบตัวเขียนที่ถูกสร้างขึ้นเป็น เครื่องมืออนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาชอง	156
27	ภาพนิทรรศการกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาชอง	157
28-32	แสดงการมีส่วนร่วมในการจัดนิทรรศการ ศูนย์การเรียนรู้ฯ ของชาวชอง	161
33-35	แสดงการมีส่วนร่วมของหญิงอาวุโสชาวชองทำอาหารพื้นบ้าน ของชาวชองสำหรับคนทำงานจัดนิทรรศการศูนย์การเรียนรู้ฯ	162
36-44	แสดงการมีส่วนร่วมของเด็กๆ ชาวชอง ในการจัดนิทรรศการศูนย์ฯ	163
45-47	ภาพการมีส่วนร่วมของเยาวชนหญิงชอง ในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวชองร่วมกับผู้ใหญ่	164
48-50	แสดงถึงความสนใจของพระชาวชองและ วัยรุ่นชองที่เข้ามาชมนิทรรศการด้วยความสนใจ	165

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
51-52	แสดงการให้ความสนใจชมนิทรรศการของ ของชาวบ้านของ	165
53-56	แสดงการถ่ายทอดวัฒนธรรม และความรู้ เยาวชนของแก่ผู้ศึกษาดูงาน	167
57-60	แสดงการมีส่วนร่วมของชาวทองในกิจกรรมฟื้นฟู ประเพณีการเล่นพื้นบ้านของ	170
61-62	ภาพแสดงการมีส่วนร่วมของชาวทองในกิจกรรม ฟื้นฟูประเพณี การเล่นพื้นบ้านของ	171
63-64	แสดงการมีส่วนร่วมของวัยรุ่นชาวทองที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ	173
65-66	แสดงการมีส่วนร่วมของชาวทองในกิจกรรม ฟื้นฟูประเพณีแข่งพิธีกรรมของที่ศูนย์ของ	175
67-69	แสดงการมีส่วนร่วมของชาวทอง ในกิจกรรมฟื้นฟูประเพณีการแต่งงาน	176
70-72	แสดงการเรียนการสอนภาษาของ ระหว่างครูของและนักเรียนของ	180

สารบัญแผนที่

แผนที่	หน้า
1 แสดงลักษณะกายภาพตำบลตะเคียนทอง ประกอบด้วย จุดที่ตั้งหมู่บ้าน วัด โรงเรียน เส้นทางคมนาคม และทรัพยากรน้ำที่เกี่ยวข้องกับชาวทองในปัจจุบัน	65
2 แสดงลักษณะกายภาพตำบลคลองพลู ประกอบด้วย จุดที่ตั้งหมู่บ้าน วัด โรงเรียน เส้นทางคมนาคม และทรัพยากรน้ำที่เกี่ยวข้องกับชาวทองในปัจจุบัน	66

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ชาวของ เป็นชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ทางแถบดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยมาช้านาน ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ระยอง จันทบุรี และตราด ภาษาอยู่ในตระกูลมอญ-เขมร (ออสโตรเอเชียติก) คนของมีภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง (แต่ไม่มีภาษาเขียน¹) คือ ภาษาของ ซึ่งเป็นภาษาของกลุ่มชนดั้งเดิมแถบดินแดนเอเชียอาคเนย์พูดกันมากที่สุดในเขตอำเภอเขาชะเมา-เขาวง อำเภอโป่งน้ำร้อน และอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี โดยเฉพาะที่ตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาชะเมา เนื่องจากเขตนี้เป็นพื้นที่ที่มีชาวของตั้งถิ่นฐานหนาแน่นที่สุดในประเทศไทย

ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ของยังไม่มีหลักฐานใดปรากฏแน่ชัด หลักฐานชิ้นสำคัญที่แสดงว่าชาวของอาศัยอยู่ในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ นิราศเมืองแกลงของสุนทรภู่ และเชื่อว่าสุนทรภู่แต่งเมื่อปี พ.ศ. 2350 ซึ่งในนิราศได้กล่าวถึงชาวของไว้ว่า

"ครั้นแล้วลาฟ้าท้าท้ามนิรุรงค์

ดูหนุ่มสาวชาวบ้านรำคาญจิต

ล้วนวงศ์วานวานเครือเป็นเชื้อของ

ไปบ้านพงค้อตั้งริมฝั่งคลอง

ไม่น่าคิดเข้าในกลอนอักษรสนอง

ไม่เหมือนน้องนิกาน้ำตากระเด็น"

(สุริยา สุพรรณไพบลูย์, 2530 : 1)

ชาวของมีวัฒนธรรม ประเพณีเป็นของตนเอง ประเพณีบางอย่างได้มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงทุกวันนี้ เช่น ประเพณีการแต่งงานลูกสาวคนโตหรือคนเล็ก คนของเรียกการแต่งงานนี้ว่า กาดัก และประเพณีการเล่นผีหึ่ง การเล่นผีโรง ซึ่งเป็นการแสดงความกตัญญูระลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว (สุริยา สุพรรณไพบลูย์, 2530 : 19) การทำบุญส่ง และการเซ่นไหว้ศาลเจ้าที่ เป็นต้น

¹ จากการศึกษาพบเพียงหลักฐานที่เป็นนิทานปรัมปราเรื่องตัวหนังสือของว่า "เมื่อต้นศาสนา มีผู้รู้เชิญให้มนุษย์เผ่าต่างๆ ไปรับตัวหนังสือ ชาวของก็ส่งตัวแทนไปขอรับตัวหนังสือเหมือนกัน ตัวแทนชาวของเดินทางไปด้วยเรือ โดยให้ท่อนอ้อยเป็นพาย ขณะที่กินอ้อยไป พายไปพลางจนเกือบหมด ทำให้ชาวของพายเรือไปถึงช้า เมื่อตัวแทนชาวของไปถึงท่านผู้รู้ ก็พบว่าเผ่าอื่นขอรับตัวหนังสือจากท่านผู้รู้หนังสือไปหมดแล้ว จึงไม่มีตัวหนังสือเหลือไว้ให้ชาวของ ด้วยเหตุนี้ชาวของจึงไม่มีตัวหนังสือมาจนถึงปัจจุบัน" (จีน อยู่ดี, 2524 : 10-11)

นอกจากนั้น ชาวชองยังมีความรู้ด้านการทำมาหาเลี้ยงชีพที่น่าสนใจและน่าเรียนรู้ ที่มีการถ่ายทอดสืบต่อไปจนถึงรุ่นลูกหลาน คือ ภูมิปัญญาในการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัย ความรู้เกี่ยวกับวิถีการประกอบอาชีพของชาวชองในอดีต อาทิ การทำสวนกระวาน การทำน้ำมันยาง การทำไม้หอม (ไม้กฤษณา) การหาลูกแร่ การล่องแพ และการล่าสัตว์ เป็นต้น ทำให้ชาวชองได้ติดต่อแลกเปลี่ยนค้าขายกับพ่อค้านอกชุมชน และถือเป็นเศรษฐกิจที่สำคัญของคนสมัยก่อนด้วย โดยเฉพาะการทำกระวาน ซึ่งพบมากในแถบภาคตะวันออกของประเทศไทย และเป็นบริเวณที่ชาวชองอาศัยอยู่ อีกทั้งบริเวณแถบนี้ยังเป็นแหล่งที่มีสมุนไพรนานาชนิดซึ่งชาวชองสามารถนำมาประกอบอาหารและใช้รักษาโรคภัยไข้เจ็บ รวมทั้งเป็นแหล่งอาหารหล่อเลี้ยงชีวิตชาวชองจนยืนยาวมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ชาวชอง ยังมีการรักษาแบบอื่นๆ ตามความเชื่อของตนเอง ซึ่งถือเป็นความรู้แบบชาวชองด้วยเช่นกัน ปัจจุบันชาวชองมีวิถีการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ ประเพณี วัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย โดยเฉพาะการประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ ซึ่งในปัจจุบันถือเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญในแถบภาคตะวันออกของประเทศไทย เนื่องจากรัฐได้ประกาศพระราชบัญญัติป่าไม้ เมื่อปีพ.ศ.2484 เกี่ยวกับ “ไม้และเก็บของป่า” โดยห้ามคนเข้าไปทำมาหากินในรูปแบบต่างๆ ส่งผลให้ชาวชองไม่สามารถประกอบอาชีพหาของป่าและทำสวนกระวานต่อไปได้อีก ประกอบกับเริ่มมีคนภายนอกเข้ามาจับจองที่ดินเพื่อตั้งถิ่นฐานทำมาหากินด้วยการปลูกพืชเชิงพาณิชย์บนพื้นที่ราบมากขึ้น โดยเฉพาะสวนผลไม้ ยางพารา และมันสำปะหลัง ดังนั้นชาวชองจึงเริ่มหันมาประกอบอาชีพดังกล่าวตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนั้น การพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ จากภาครัฐ ชุมชนของหมู่บ้านเล็กๆ ท่ามกลางป่าไม้อันอุดมสมบูรณ์เริ่มมีคนนอกเข้าไปในหมู่บ้าน และคนชองเริ่มมีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกมากขึ้น มีการเปิดรับสิ่งใหม่ๆ ให้กับชีวิต ไม่ว่าจะเป็นได้จากโลกภายนอกหรือมีผู้นำเข้ามาในชุมชน นี่เองเสมือนเป็นสัญญาณเตือนชุมชนชองที่จะต้องมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น นั่นคือการเปิดรับความเจริญเข้ามาในชุมชน ชาวชองรุ่นใหม่จึงต้องมีการเรียนรู้ที่จะรับสิ่งใหม่ๆ และปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในสังคมสมัยใหม่ การดำเนินชีวิตของชาวชองเริ่มเปลี่ยนไป ประเพณีและวัฒนธรรม ที่เคยปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษก็เริ่มถูกละเลยไปเรื่อยๆ ต่อมาชาวชองกลุ่มหนึ่งได้เกิดความตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวจึงได้ดำเนินการอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมอันเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นตัวตนคนชองขึ้นมา โดยหวังว่าจะสามารถทำให้ชาวชองได้ฟื้นฟูอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีสติในท่ามกลางกระแสการพัฒนาแบบโลกาภิวัตน์

โดยทั่วไปชุมชนชองนั้นได้รับความสนใจเป็นอย่างมากจากนักวิชาการ นักภาษาศาสตร์ และนักศึกษาจากสถาบันการศึกษา ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งในพื้นที่ และนอกพื้นที่จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเข้ามาศึกษาความรู้ด้านต่างๆ ของชาวชอง โดยเฉพาะภาษาของ วัฒนธรรม และประเพณี ของชาวชอง นอกจากบุคคลภายนอกที่เห็นความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องราวของชาวชองแล้ว ชาว

ของในชุมชนโดยเฉพาะผู้อาวุโสเองก็ได้เล็งเห็นความสำคัญเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี วิธีการดำรงชีวิตของตนเองด้วยเช่นกัน ต่อมาจึงได้เริ่มมีการฟื้นฟูสิ่งที่ป็นอัตลักษณ์ของชาวทองขึ้นมาให้อยู่ในวิถีปฏิบัติอีกครั้งท่ามกลางกระแสสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน ซึ่งเกิดจากความร่วมมือของกลุ่มผู้อาวุโสของ ตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี และนักภาษาศาสตร์จากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ได้มีการฟื้นฟูภาษาของโดยใช้เครื่องมือทางภาษาดำเนินการสร้างระบบการเขียนภาษาของโดยใช้อักษรไทยมาเทียบเคียงกับภาษาของ (ภาษาพูด) จนกระทั่งได้นำภาษาของไปสร้างเป็นหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของเพื่อถ่ายทอดให้แก่ลูกหลานของในโรงเรียนจนถึงปัจจุบัน ซึ่งผลของกระบวนการฟื้นฟูดังกล่าวยังช่วยฟื้นฟูประเพณีในอดีตของชาวทองขึ้นมามีอีกครั้ง คือ ประเพณีทำบุญสง² การละเล่นพื้นบ้านต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการขยายผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนในด้านต่างๆ ขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ เพื่อฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ และการศึกษารวบรวมความรู้ของชาวทองเรื่องพืช กล้วย-กล้วย ซึ่งเป็นพืชที่ชาวทองใช้เป็นวัสดุในงานหัตถกรรมพื้นบ้านต่างๆ เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นผลทำให้เริ่มมีผู้ให้ความสนใจชาวทองมากขึ้นและได้เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การทำงานเพื่อนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติในชุมชนของตนต่อไป

จากประสบการณ์ของผู้วิจัยที่ได้มีส่วนร่วมในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของกับชาวทองคนอื่นๆ พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ แห่งนี้ถือว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นอีกรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนทอง และเป็นส่วนหนึ่งของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ด้านภาษาในกิจกรรม “การอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ” เป็นสิ่งที่แสดงถึงภาพแทนตัวตนบางส่วน และความภาคภูมิใจของกลุ่มชาวทองตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ศูนย์การเรียนรู้ฯ แห่งนี้ได้ก่อตั้งขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้และจัดทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชาวทองในชุมชนเพื่อการคงอยู่สืบต่อไป และยังเป็นแหล่งให้ความรู้แก่คนทั่วไปที่สนใจเข้ามาศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับชาวทอง ตลอดจนเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวของชุมชนกับคนต่างถิ่นอีกด้วย โดยผ่านกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ โดยเชื่อมโยงการถ่ายทอดอัตลักษณ์ภาษาของผ่านระบบโรงเรียนด้วยซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าศูนย์การเรียนรู้ฯ แห่งนี้นอกจากจะเป็นสถานที่จุดศูนย์กลางที่สมาชิกชาวทองได้ใช้เป็นช่องทางหนึ่งในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษาของตนเอง แต่ยังไม่เพียงพอต่อการสร้างการยอมรับของคนในชุมชนสังคมใหญ่ได้ กลุ่มชาวทองจึงต้องอาศัยโรงเรียนที่เป็นหน่วยงานของรัฐเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่เชื่อมโยงกับศูนย์การเรียนรู้ฯ ในการฟื้นฟู

² ประเพณีบุญสง ในวัฒนธรรมของมี 2 แบบ กล่าวคือ บุญสงบก และบุญสงน้ำ เป็นการทำบุญเพื่อส่งเคราะห์โรคภัยของสมาชิกในครอบครัว (คนและสัตว์เลี้ยง) ออกไปจากหมู่บ้าน ซึ่งชาวทองนิยมจัดพิธีงานบุญในช่วงหลังจากฤดูกาลเกี่ยวข้าวหมดท้องทุ่งแล้ว

ลักษณะของ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ชุมชนดังกล่าวว่าสามารถช่วยฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มคนของดังกล่าว ได้อย่างไร

1.2 คำถามหลักในการวิจัย

1. อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของเป็นอย่างไร
2. ความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวขอมมีอะไรบ้าง
3. ชาวขอมใช้ความรู้/ภูมิปัญญาในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของอย่างไร
4. แหล่งการเรียนรู้ชุมชนช่วยฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวขอมได้อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. ศึกษาความสัมพันธ์ของแหล่งการเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของในฐานะแหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวขอม
2. ศึกษากระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวขอมผ่านศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ
3. แนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ โดยใช้หลักการทางพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวขอมและคนในชุมชนเป็นหัวใจสำคัญ

1.4 ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทราบถึงอัตลักษณ์ของชาวขอม
2. ทราบถึงกระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวขอม ผ่านการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ชาวขอมในชุมชน
3. แนวทางการปรับปรุงและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน “ศูนย์การเรียนรู้และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ” เพื่อเป็นพื้นที่ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของคนของแก่เยาวชน และคนในชุมชน อันจะนำไปสู่ความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเอง นอกจากนั้นยังเป็นตัวอย่างหนึ่งของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์
4. สามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนได้ในโอกาสต่อไป

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษานี้ เน้นศึกษาชุมชนชาวขอม ซึ่งผู้วิจัยหมายถึงชาวขอมในบริเวณตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอบางบาล จังหวัดจันทบุรี เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่ประสบ

ปัญหา “ภาษาในภาวะวิกฤต”³ ซึ่งนักภาษาศาสตร์ (ศ.ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ) ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต⁴ ร่วมกับกลุ่มชาวของทดลองแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการทำกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของโดยผ่านระบบโรงเรียน ซึ่งยังคงสืบเนื่องจากปีพ.ศ. 2544 จนถึงปัจจุบัน และชาวของได้ยังร่วมกันก่อตั้งศูนย์ของขึ้นในพื้นที่ดังกล่าว เพื่อให้เกิดประโยชน์กับกลุ่มชาติพันธุ์ของ และการพัฒนาศักยภาพศูนย์การเรียนรู้ฯ ดังกล่าวในฐานะแหล่งการเรียนรู้ชุมชน ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของคนในชุมชนของ และเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ ดังกล่าว จึงได้เลือกพื้นที่แห่งนี้เป็นที่ในการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวของ รวมทั้งวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต และเป็นอัตลักษณ์ของชาวของ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม โดยชาวของมีการนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของตนเองผ่านแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชน

1.6 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ชาวของ หมายถึง กลุ่มชนชาวของที่อาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรี โดยเฉพาะในเขตตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาฉกฉกภูมิ ที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และเรียกตนเองว่า “คนของ” หรือ “มีเชื้อสายของ”

กลุ่มชาวของ ในการศึกษาครั้งนี้หมายถึง สมาชิกชาวของที่รวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของร่วมกับศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล จังหวัดนครปฐม

³ “ภาษาในภาวะวิกฤต” เป็นข้อความที่นักภาษาศาสตร์ใช้เรียกภาษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยที่มีสถานการณ์ทางด้านการใช้ภาษากันน้อยลงและมีแนวโน้มว่าจะไม่มีการสืบทอดหรือการใช้ภาษากันในกลุ่มดังกล่าวอีกต่อไป นอกจากนั้นยังมีคำเรียกอย่างอื่นอีก เช่น “ภาษาในภาวะถดถอย” “ภาษาใกล้ตาย” “ภาษาตาย” เป็นต้น ซึ่งในประเทศไทยพบว่ามีจำนวน 14 กลุ่ม ที่อยู่ในภาวะวิกฤตใกล้สูญ และเป็นพันธกิจหลักสำคัญประการหนึ่งของศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตในการร่วมมือกับชุมชนเจ้าของภาษาเพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูเพื่อช่วยให้ภาษาคงอยู่ต่อไป

⁴ ศ.ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ นักภาษาศาสตร์ในศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ค้นพบกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤตจากประสบการณ์การลงภาคสนามในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทย

แหล่งการเรียนรู้ชุมชนของ (หรือศูนย์การเรียนรู้ฯ) ในการศึกษาครั้งนี้หมายถึง “ศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ” หรือเรียกสั้นๆ ว่า “ศูนย์ของ” ที่ดำเนินการจัดตั้งโดยความร่วมมือระหว่างสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล กับกลุ่มชาวของในอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี และมีกลุ่มชาวของเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมหรือผู้ร่วมกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมของชาวของ

การผลิตซ้ำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ในการศึกษาครั้งนี้หมายถึง กระบวนการที่กลุ่มสมาชิกชาวของมีการสร้างตัวตนทางภาษาพูด (วัฒนธรรมดั้งเดิม) ให้เป็นภาษาเขียน (วัฒนธรรมใหม่ที่ถูกสร้างขึ้น) และมีการนำผลผลิตนั้นไปใช้ซ้ำๆ เพื่อต่อยอดตัวตนในรูปแบบต่างๆ และในพื้นที่ต่างๆ ทางสังคม เพื่อเป็นการธำรงตัวตนทางสังคมและวัฒนธรรมของตนในสังคม

บทที่ 2

แนวคิด วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องแหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวซอง เพื่อให้ผลการศึกษาบรรลุและตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในการศึกษา ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ชาติพันธุ์เข้ามาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์ และทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ดังนี้

2.1 แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ชาติพันธุ์

2.1.1 แนวคิดอัตลักษณ์ในบริบทชาติพันธุ์

2.1.2 แนวคิดการสร้างอัตลักษณ์ในความหมายของพื้นที่แห่งความทรงจำในรูปแบบของพิพิธภัณฑ์หรือแหล่งการเรียนรู้

2.1.3 แนวคิดการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผ่านพื้นที่แหล่งการเรียนรู้ชุมชน

2.1.3.1 กระบวนการสร้างและฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผ่านพื้นที่แหล่งการเรียนรู้ชุมชน

2.1.3.2 กระบวนการประกอบสร้างตัวตนและการแสดงออกอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ในพื้นที่แหล่งการเรียนรู้ชุมชน

2.2 การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ชาวซองที่มีการศึกษามาแล้ว

2.1.3 งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นอัตลักษณ์ชาติพันธุ์และการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาติพันธุ์

2.1 แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (Ethnic Identity)

มุมมองของนักวิชาการทางด้านมนุษยวิทยาและสังคมวิทยาที่ได้ให้ความสนใจกับการศึกษาพฤติกรรมกลุ่มคนในสังคมท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบันได้มีอิทธิพลกับคำว่า “อัตลักษณ์” เป็นอย่างมาก โดย “อัตลักษณ์” ได้ถูกนำไปใช้กันในบริบทต่างๆ

ในอดีตคำว่า “อัตลักษณ์” มักถูกนำไปใช้ในการศึกษาด้านชาติพันธุ์ (อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์) ต่อมาในปัจจุบันคำว่า “อัตลักษณ์” ได้มีการถูกนำไปใช้กับการศึกษาและวิเคราะห์ในเรื่องอื่นๆ มากขึ้น เช่น การศึกษากลุ่มคนชายขอบ อัตลักษณ์เรื่องเพศ อัตลักษณ์ท้องถิ่น อัตลักษณ์ทางสังคม เป็น

ต้น อย่างไรก็ตาม มุมมองความหมายของคำว่า “อัตลักษณ์” ก็มีได้หยุดนิ่ง หากแต่ได้มีการเปลี่ยนแปลง

“อัตลักษณ์” ในแวดวงวัฒนธรรมศึกษา ได้ถูกกล่าวถึงควบคู่ไปกับแนวคิดเชิงอำนาจ, การนิยามความหมาย, หรือการสร้างภาพแทนความจริง (representation) เมื่อสัมพันธ์กับแนวคิดเหล่านั้น “อัตลักษณ์” จะมีความหมายแตกต่างไปจากความหมายที่เป็นที่เข้าใจโดยสามัญสำนึกมาก

อย่างไรก็ตาม มุมมองแนวคิดอัตลักษณ์ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของมนุษย์ในยุคปัจจุบัน ในกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกที่มีอยู่ตลอดเวลา อภิญา เฟื่องฟูสกุล ได้นำเสนอให้เห็นมุมมองมโนทัศน์อัตลักษณ์ ในแนวคิดสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่ โดยมโนทัศน์ “อัตลักษณ์” ในแนวคิดสมัยใหม่ (Modernism) ถูกมองว่าเป็นคุณลักษณะเฉพาะตัวและเป็นปัจจัยภาพ มุมมองอัตลักษณ์ในกลุ่มนักทฤษฎีสังคมวิทยาเชื่อว่าความคิดเกี่ยวกับตัวตนของมนุษย์เป็นผลผลิตทางสังคมซึ่งทำให้มนุษย์พยายามปรับหรือเปลี่ยนตนเองให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม สำหรับจอร์จ เฮร์เบิร์ต มีด (George Herbert Mead) เขาเสนอแนวคิดที่ว่า “ตัวตน” ของมนุษย์หรือ “ตัวเรา” มีสองด้านที่เกิดการปะทะสังสรรค์กันตลอดเวลา ด้านหนึ่งคือ “me” เป็นตัวตนที่เกิดจากความเห็นและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือการเรียนรู้หรือการลอกเลียนแบบเพื่อสวมบทบาทของผู้อื่น โดยใช้ภาษาเป็นตัวถ่ายทอดระบบสัญลักษณ์และกฎเกณฑ์ร่วมของสังคม และอีกด้านหนึ่งคือ “I” เป็นลักษณะเฉพาะของตัวเราเอง โดย “I” จะทำหน้าที่ประเมินความสัมพันธ์และความรู้สึกที่เกิดจาก “me” เพื่อตัดสินใจและประสานความรู้สึกถึงตัวตนที่หลากหลายเข้าด้วยกันและนำไปสู่การบ่งบอกตัวตนของเราเองอย่างสร้างสรรค์โดยไม่ถูกครอบงำจากสังคม (George Herbert Mead อ้างถึงในอภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2546 : 26) ซึ่งมุมมองแนวคิดดังกล่าวได้แตกต่างกันโดยสิ้นเชิงกับกลุ่มนักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ที่มองกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ว่าเกิดขึ้นในวัยเด็กหรือเป็นกระบวนการตลอดชีวิต (a life-long process)

มุมมองแนวคิด “อัตลักษณ์” แบบเดิมๆ มักมองว่าอัตลักษณ์ของใครหรืออะไรบางอย่างหมายถึงคุณสมบัติที่เป็นลักษณะเฉพาะของบุคคลหรือสิ่งนั้น หรือตรงกับคำว่า “เอกลักษณ์” ที่เป็นคุณสมบัติของคนหรือสิ่งหนึ่ง มุมมองอัตลักษณ์ได้ถูกมองเปลี่ยนไปในแนวคิดสมัยใหม่ ที่มีการเปลี่ยนแปลงแตกต่างโดยสิ้นเชิงกับมุมมอง “อัตลักษณ์” แบบเดิม โดยแนวคิดหลังสมัยใหม่ (Post-modernism) ให้ความสำคัญกับแนวคิดหลังโครงสร้างนิยม (Post-structuralism) และให้ความสำคัญกับการศึกษาปัจเจกบุคคลมากขึ้น “อัตลักษณ์” ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม แต่ในปัจจุบันแนวคิดดังกล่าวก็ได้ถูกรื้อถอนโดยแนวคิดหลังโครงสร้างนิยม จะเห็นได้ว่า กระบวนการสร้างอัตลักษณ์นั้นมีลักษณะเลื่อนไหลตลอดเวลาจากยุคสมัยต่างๆ โดยถูกสร้างขึ้นตามเหตุการณ์ในสังคมตามกระแสทางสังคม และเกิดขึ้นจากปฏิบัติการวาทกรรม (อภิญา

เฟื่องฟูสกุล, 2546 : 1) ดังนั้น การนิยามความหมายของกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ ของกลุ่มคนจึงมีการเลื่อนไหล และเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคมตลอดเวลา

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับการนิยามความหมายของกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ที่มีลักษณะเลื่อนไหล โดยเฉพาะแนวคิดอัตลักษณ์หลังสมัยใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทหรือเหตุการณ์ในสังคมตามกระแสทางสังคม เนื่องจากวิถีชีวิตของคนปัจจุบันตามกระแสสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่อย่างต่อเนื่อง ทำให้มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารระบบคิดและวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ระหว่างกันตลอดเวลา และทำให้เกิดการผสมผสาน ถ้ายทอด หยิบยืม ครอบงำ ระหว่างวัฒนธรรมเกิดขึ้น ซึ่งเป็นผลให้ลักษณะเฉพาะตัวของสังคมวัฒนธรรมใดๆ ก็ตามในโลกมีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไม่เคยหยุดนิ่ง ดังนั้น อัตลักษณ์ชาติพันธุ์จึงเป็นอัตลักษณ์ปัจเจกบุคคลที่เคลื่อนมาเป็นกลุ่มร่วมกันของกลุ่มคนในสังคมท่ามกลางกลุ่มคนอื่นๆ ภายใต้กระแสสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน

มุมมอง “อัตลักษณ์” ในแนวคิดหลังสมัยใหม่ยังได้มีอิทธิพลต่อการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ด้วย (อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2546: 68) ซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานแนวทางการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547) ผู้วิจัยจึงได้นำแนวทางการศึกษาดังกล่าวมาใช้ในการศึกษาและวิเคราะห์เพื่ออธิบายอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวซอง และปรากฏการณ์การฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชาวซองต่อไป

เบื้องต้นนี้ ผู้วิจัยขอกล่าวถึงการศึกษาอัตลักษณ์ในบริบทต่างๆ รวมทั้งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์โดยภาพรวมตามลำดับยุคสมัยเพื่อสร้างความเข้าใจในกรอบคิดเรื่องอัตลักษณ์ โดยผู้วิจัยได้นำงานของ ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ เรื่อง “ว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์” และอภิญา เฟื่องฟูสกุล เรื่อง “อัตลักษณ์ : การทบทวนทฤษฎี และกรอบแนวคิด” และงานของปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี เรื่อง “อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ” เนื่องจากมุมมองแนวคิดในงานของทั้ง 3 ท่านนี้ได้มีการกล่าวถึงมุมมอง “อัตลักษณ์ชาติพันธุ์” ในลักษณะที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทและกระแสสถานการณ์ทางสังคมตามยุคสมัย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่ามีความเหมาะสมกับการนำไปเป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์ในงานวิทยานิพนธ์เล่มนี้เป็นอย่างยิ่ง

แนวคิดอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ถูกนำไปใช้ในการอธิบายการแบ่งกลุ่มทางชาติพันธุ์หรือกลุ่มทางวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันในสังคมมนุษย์ จากการอ่านงานของทั้ง 3 ท่าน ผู้วิจัยได้พบว่ามีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานศึกษาในเล่มนี้ ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่

2.1.1) กลุ่มชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

2.1.2) การประดิษฐ์สร้างอัตลักษณ์ในบริบทของรัฐชาติและโลกาภิวัตน์

2.1.3) การฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาติพันธุ์

2.1.1 กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group) และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnicity Identity)

กลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (ethnicity identity) เป็นทั้งคำและแนวคิดสำคัญที่นักมานุษยวิทยาตะวันตกนำมาใช้ในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา หลังจากที่มีการศึกษากลุ่มชนที่มีวัฒนธรรม และภาษาเฉพาะที่ได้สืบทอดกันมานานหลายชั่วอายุคน (Keyes, 1997: 152 อ้างถึงใน ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2546: 4)

นักมานุษยวิทยาใช้คำว่า “วัฒนธรรม” ในการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ เนื่องจากว่าวัฒนธรรมมีลักษณะเป็นแบบแผนเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ ดังที่ อมรา พงศาพิชญ์ (2537 : 1-2) กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น มิใช่สิ่งที่มนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ อาจจะเป็นการประดิษฐ์วัตถุ สิ่งของขึ้นใช้ หรืออาจเป็นการกำหนดพฤติกรรมหรือความคิด ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงาน แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์และจับต้องไม่ได้ และวัฒนธรรมทางวัตถุ วัฒนธรรมในทัศนะของอมรา พงศาพิชญ์ จึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ทั้งนามธรรมและรูปธรรม ซึ่งมีความสอดคล้องกับมุมมองของวันวิสา อุ่นขจร (2549 : 19-20) ที่มีต่อคำว่าวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึง วัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการหรือเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต ทั้งในรูปของความคิด เช่น ความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม เป็นต้น และในรูปของการกระทำในการดำรงชีวิต เช่น ประเพณี การประกอบพิธีกรรม การสร้างสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องแต่งกาย การสร้างที่อยู่อาศัย เป็นต้น

สำหรับคำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” แม้ว่าจะยังไม่เป็นที่นิยมนักในหมู่นักมานุษยวิทยาในยุคแรกๆ สมัยก่อนมโนทัศน์ “ชาติพันธุ์ธำรง” (pre-ethnicity) มักใช้ คำว่า “ชนชาติ” (race) และ “เผ่าพันธุ์” (tribe) และก็เป็นที่ยอมรับกันน้อยลง เนื่องจากคำเหล่านั้นถูกมองสะท้อนออกมาทางอคติทางชาติพันธุ์ หรือความไม่เสมอภาค (Marshall Sahlin, 1968 อ้างถึงใน จีวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547 : 7) ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี เองก็มีความคิดเห็นเกี่ยวกับอคติทางชาติพันธุ์ที่สอดคล้องและสนับสนุนมุมมองของจีวีวรรณ โดยเฉพาะแนวคิด “ชนชาติ” หรือ “เชื้อชาติ” (race) โดย ปิ่นแก้ว มองว่าผู้ล่าอาณานิคมซึ่งเป็นผู้มีอำนาจในยุคนั้น พยายามนำลักษณะทางกายภาพหรือสิ่งที่พันธุกรรมกำหนดมาใช้ในการอธิบายเชื้อชาติในลักษณะการกดขี่กันระหว่างกลุ่มชนชั้นสูงที่เป็นคนผิวขาวและกลุ่มชนชั้นต่ำที่เป็นคนผิวดำทั่วโลก เป็นเหตุให้มีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เกิดขึ้น ความรุนแรงดังกล่าวจากเกิดการต่อต้านการเหยียดผิว และเชื้อชาติ ทำให้ก่อเกิดแนวคิดชาติพันธุ์ขึ้นมาเพื่อสลายความรุนแรงดังกล่าว (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2546 : 4)

ผู้วิจัยมองว่าการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ที่ผ่านมานั้น นักมานุษยวิทยาได้ใช้แนวคิดวัฒนธรรมศึกษาเรื่องชาติพันธุ์ โดยการหันมามุ่งเน้นศึกษาผ่าน “วัฒนธรรม” ที่มนุษย์ใช้เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต และมีความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะและแตกต่างออกไปจากกลุ่มคนอื่น การเปลี่ยนแปลงการมองวัฒนธรรมดังกล่าวก็เป็นการมองแบบเลื่อนไหล มิได้ถูกกำหนดให้อยู่นิ่งตายตัวต่อไปภายในพื้นที่เฉพาะชุมชนหรือชนเผ่าพื้นเมืองหนึ่งแบบโดดเดี่ยว โดยแยกขาดออกจากบริบทสิ่งแวดล้อมที่สัมพันธ์กับคนกลุ่มอื่นๆ เนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาจนทำให้มนุษย์มีความรู้สึกนึกคิดที่แปรเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์จึงคำนึงถึงปัจจัยเงื่อนไขในบริบทที่มนุษย์เข้าไปปฏิสัมพันธ์กับคนกลุ่มอื่นๆ ด้วยเป็นสำคัญ

ในยุคต่อมา นักมานุษยวิทยาได้มีการมุ่งเน้นมองกลุ่มชาติพันธุ์ในลักษณะการผสมผสานทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่นๆ ที่เกิดในเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์มากขึ้น ซึ่งเป็นการทวนกระแสมุมมองชาติพันธุ์ในยุคเก่าอย่างสิ้นเชิง ที่มุ่งเฉพาะลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็นแก่นแท้ดั้งเดิม (อภิัญญา เฟื่องฟูสกุล, 2546: 70) ทศณะดังกล่าวมีความสอดคล้องกับทศณะของ เอ็ดมันด์ ลีช (Leach : 1954 อ้างถึงใน ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2546:6) ว่าวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ มิได้มีขอบเขตตำแหน่งแห่งที่เฉพาะตายตัวเสมอไป หากแต่มีการเลื่อนไหลข้ามไปมาตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

การเลื่อนไหลของการอธิบายวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวได้ถูกสนับสนุนและชี้ให้เห็นชัดเจนมากขึ้น ผ่านงานของ ลีช และเมอร์แมน (Michael Moerman) ซึ่ง จีวีวรรณ ได้หยิบงานของ ลีช มาเป็นตัวอย่าง ว่าชาติพันธุ์มีหลายกลุ่มภาษา ไม่ได้มีภาษาเดียวกันเสมอไป (Leach, 1964 อ้างถึงใน จีวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547: 10) ในขณะเดียวกัน เมอร์แมน พบว่าการนิยามกลุ่มชาติพันธุ์โดยผ่านวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมไม่สามารถบอกขอบเขตที่ชัดเจนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชื่อเรียก และความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น เป็นสิ่งที่ผูกพันเชื่อมโยงกับภาษาและวัฒนธรรม รวมทั้งความหมายในเชิงประวัติศาสตร์ที่เคยมีบรรพบุรุษร่วมกันด้วย โดย เมอร์แมน ได้ยกกรณีของ “ลื้อ” ในตอนเหนือประเทศไทย “ลื้อ” กับ “คนเมือง” ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกันแทบจะไม่แตกต่างกันในแง่ของการดำรงชีวิต แบบแผนประเพณีหลักๆ แต่พวกเขาก็ยังคิดว่าตนเป็น “ลื้อ” แตกต่างจากคนเมือง (Moerman, 1965 อ้างถึงใน อภิัญญา เฟื่องฟูสกุล, 2546: 70-71)

ข้อสรุปของ ลีช เมอร์แมน และคุนสตัทเตอร์ (Kunstadter) มีความเห็นร่วมกันว่า ภาษาไม่ใช่มาตรฐานเดียวที่ใช้วัดหรือบ่งบอกอัตลักษณ์ของความเป็นชาติพันธุ์ ในทางตรงกันข้าม นอกจากภาษาแล้ว รูปแบบทางวัฒนธรรมอื่นๆ ก็มิอาจถือว่าเป็นการแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความรู้พื้นบ้าน อาหาร การแต่งกาย เป็นต้น ในแง่นี้ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จึงเป็นเรื่องของกระบวนการปรับเปลี่ยนและนำเสนอตัวตนทางวัฒนธรรม

มากกว่าเป็นเรื่องของการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Kunstadter, 1979 อ้างถึงในยศ สันตสมบัติ, 2551 : 24)

ฉวีวรรณ ได้ชี้ให้เห็นชัดเจนเกี่ยวกับขอบเขตกลุ่มชาติพันธุ์ โดยสะท้อนผ่านงานของ เฟรดริก บาร์ท (Fredrik Barth) ว่าการนิยามตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ อาศัยสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม บางอย่างที่มีอยู่ขึ้นมาระบุ และแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (ethnic identity) และเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (ethnic category) เมื่อต้องปฏิสัมพันธ์กับคนกลุ่มอื่นๆ ในสังคมในสถานการณ์ต่างๆ (Fredrik Barth, 1969 อ้างถึงในฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547 : 13-15) เช่นเดียวกัน คำว่า วัฒนธรรมในทัศนะของ ปิ่นแก้ว จึงไม่ใช่แบบแผนปฏิบัติที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่โบราณ หากแต่เป็นพฤติกรรมที่คนเลือกและปรับเปลี่ยนเพื่อนำมานิยามตนเอง และกลุ่มขอบเขตหรือความเป็นสมาชิกภาพของกลุ่มชาติพันธุ์จึงเป็นสิ่งที่ขยับเขยื้อน และเปลี่ยนแปลงไปมาได้ (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่าม ศรี, 2546 : 6-7)

อย่างไรก็ตาม จากการที่นักมานุษยวิทยาให้ความสำคัญกับจิตสำนึกของกลุ่มคนในบริบท การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและโลกมากขึ้นในปัจจุบัน ดังในงานการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ของ อภิญา เฟื่องฟูสกุล (2546 : 71) มองว่าอัตลักษณ์มีอิทธิพลต่อการศึกษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ โดยกล่าวถึง มุมมองการให้ความสำคัญกับการศึกษาความหมายทางชาติพันธุ์ โดยหยิบงานของ ชาร์ลส์ เอฟ คายส์ (Charles F. Keyes) ที่ศึกษาชุมชนไทในที่ต่างๆ โดย คายส์ ให้ความสำคัญกับการศึกษาความหมายของชาติพันธุ์ในฐานะกระบวนการสร้างความหมายด้วยสำนึกของการมีบรรพบุรุษร่วมกัน เช่น ความสำนึกในเทือกเขาเหล่านกที่สืบกันมาตามตำนาน ความเชื่อโบราณ (Keyes อ้างถึงในอานันท์ กาญจนพันธุ์, 2541 : 47-48)

จากข้อมูลดังกล่าวพอสรุปได้ว่า แนวคิด “ความเป็นชาติพันธุ์” เป็นการอธิบายความแตกต่างของกลุ่มคนบนพื้นฐานของการผสมผสานทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม บนเงื่อนไขของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ ส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์มีการนิยามตัวตนที่มีการเลื่อนไหลไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ในขณะที่เดียวกัน ความเป็นชาติพันธุ์ก็สามารถเกิดขึ้นได้จากการที่กลุ่มคนเลือกวัฒนธรรมบางอย่างที่มีอยู่หรือปรับเปลี่ยนเพื่อนำมานิยามตนเองได้เช่นกัน ดังนั้น การนิยามความเป็นชาติพันธุ์จึงเป็นสิ่งที่เลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงไปได้ตามบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคม และเงื่อนไขจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มคน

ดังนั้น ฉวีวรรณ จึงได้นำแนวคิด “อัตลักษณ์ชาติพันธุ์” ซึ่งเป็นแนวคิดที่นักมานุษยวิทยาในสมัยนิยมศึกษาชาติพันธุ์ธำรง (ethnicity) นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และอธิบายเกี่ยวกับจิตสำนึกเรื่องความแตกต่างและและความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ โดยเฉพาะฮาโรลด์ ไอแซค (Harold

Isaacs) ที่มองว่าอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ เกิดจากการเป็นสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่ง โดยมีองค์ประกอบของอัตลักษณ์ที่สำคัญ คือ “ร่างกาย” (body) ซึ่งทำหน้าที่ระบุอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และ “นาม” (name) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง และซ่อนความหมายในเชิงประวัติศาสตร์ไว้ด้วย ทั้งร่างกายและนามทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันกับคนอื่นๆ ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน และเรียนรู้อัตลักษณ์โดยผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เช่น การร่วมพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นการสืบทอดคิดและกำหนดสถานการณ์ปัจจุบัน (Isaacs, 1975 : 30-51 อ้างถึงในฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, (2547 : 26-27)

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกในปัจจุบัน ทำให้นักมานุษยวิทยาต้องยอมรับว่ากลุ่มชาติพันธุ์มิได้อยู่โดดเดี่ยวตามลำพังอีกต่อไป หากแต่ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการก่อรูปของรัฐชาติ ดังที่ ปิ่นแก้ว (2546 : 5) เสนอว่า การมองอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ นอกจากพิจารณาที่วัฒนธรรมแล้ว ควรพิจารณาการนิยามตนเองในความสัมพันธ์กับกลุ่มชนอื่นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในความสัมพันธ์กับรัฐชาติ ดังนั้น การอธิบายอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์หรือสำนึกชาติพันธุ์จึงมีลักษณะของการตีความ ที่ถูกแสดงออกมาในบริบทของรัฐชาติ และบริบทของโลกาภิวัตน์เป็นสำคัญ อำนาจรัฐจึงได้สร้างความเป็นคนชายขอบให้กับกลุ่มคนภายใต้อาณาเขตที่ห่างไกลจากการควบคุมดูแล ดังจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

2.1.2 ลักษณะในบริบทของรัฐชาติและโลกาภิวัตน์

แนวคิดอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นใหม่ภายใต้บริบทของรัฐเป็นแนวคิดที่ถูกนำมาใช้ในความหมายใหม่ โดยการอธิบายอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของนักมานุษยวิทยาที่ถูกตีความภายใต้ความสัมพันธ์กับอำนาจทางการเมืองของรัฐ โดยเฉพาะแนวคิดของอาลองโซ (Ana Maria Alonso) ในเรื่อง “ภาพแทน” (representation) “แยกพวก” (exclusion) และ “รวมพวก” (inclusion) และ “พื้นที่” (space) ในกระบวนการก่อตัวของรัฐ และพัฒนาการของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ อาลองโซอธิบายว่า การก่อตัวของรัฐ เป็นการปฏิวัติวัฒนธรรมด้วยอำนาจรัฐ โดยการประดิษฐ์สร้างและยึดเหนี่ยววัฒนธรรมใหม่ให้ประชาชนกลายเป็นอัตลักษณ์แห่งชาติ (national identity) โดยการสร้างจิตสำนึกร่วมกันเป็นหนึ่งเดียวของประชากรที่อาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่ต่างๆ ภายใต้อาณาเขตของรัฐ โดยการสร้างภาพแทนของชาติในอดีต โดยผู้ที่ควบคุมระบบรัฐได้เปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์และความทรงจำของชนกลุ่มน้อยผ่านกลวิธี “การแปลงสัญชาติ” (naturalization) การสร้างอุดมการณ์ (idealization) และการทำให้มีลักษณะเฉพาะน้อยลง (de-particularized) ในขณะเดียวกัน อาลองโซ ก็ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบจากกระบวนการดังกล่าว ว่าได้ก่อให้เกิดความเป็นชนชั้นผู้มีอำนาจอย่างรัฐกับผู้อยู่ใต้อำนาจคือประชาชนกลุ่มต่างๆ ในอาณาเขตการปกครองของรัฐ (Alonso, 1994 : 379-405 อ้างถึงในฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547 : 75-76)

แนวคิดของ อาลองโซ ที่ลิวีวรรณ ได้กล่าวถึงนั้น ก็ดูเหมือนว่าจะมิได้แตกต่างจาก ชงชัย วินิจจะกูล ที่มีมุมมองต่อรัฐไทยแต่อย่างใด ซึ่งชงชัย มองว่ารัฐไทยก็ได้รับอิทธิพลในกระบวนการทำให้กลายเป็นคนไทยโดยรัฐ โดยเฉพาะในภูมิภาค ซึ่งมีมาแต่ครั้งสมัยรัชกาลที่ 5 และการสานต่ออุดมการณ์ชาตินิยมและการรับอารยธรรมตะวันตกโดยผู้นำรัฐ โดยเฉพาะบริบทการสร้างรัฐชาติของกรุงเทพฯ ทำให้เกิดการสร้างสำนึกเรื่องเทือกเขาเหล้ากอความเป็นไท(ย) ขึ้นมาใหม่ ซึ่งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐชาติ การเปลี่ยนแปลงความนึกคิดเกี่ยวกับพื้นที่ และการนิยามขอบเขตรัฐ การจำแนกแยกแยะทางชาติพันธุ์ก็เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสำนึกประวัติศาสตร์ และการสร้างความเป็นอื่นภายในขอบเขตรัฐ (the others within) ในชนชั้นการปกครองของกรุงเทพฯ แสดงการจัดระดับความเจริญและความล้ำหลังในเชิงภูมิศาสตร์และอารยธรรม (Thongchai Winichakul, 2000 อ้างถึงในอภิญา เพื่องฟูสกุล, 2546 : 70-72)

อย่างไรก็ตาม อิทธิพลและกระบวนการทำให้กลายเป็นคนไทยดังกล่าว คายส์ เองก็ได้นำความสนใจในเรื่องสำนึกความเป็นภูมิภาคหรือท้องถิ่น โดยสะท้อนผ่านงาน “Isan : Regionalism in Northeastern Thailand” โดย คายส์ สะท้อนให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว และกลุ่มคนไทยเชื้อสายอีสานในพื้นที่ภูมิภาคหัวเมืองอีสาน ที่มาจากการอพยพด้วยเหตุสงครามร่วมกัน จึงทำให้คน 2 กลุ่มดังกล่าว มีวัฒนธรรม และชาติพันธุ์ร่วมกันด้วย ในขณะเดียวกัน ในภูมิภาคอีสานก็มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับรัฐไทย จึงทำให้พื้นที่ดังกล่าวมีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์ทางการเมืองที่สัมพันธ์กับรัฐด้วย อย่างไรก็ตาม คนอีสานก็ยังคงดำรงรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและวัฒนธรรมของไทยกลางควบคู่ไปกับการนับถือพุทธศาสนา และเคารพพระมหากษัตริย์ไทยในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยด้วย ภายใต้ทัศนคติที่ต้องนำตนเองเชื่อมโยงกับรัฐบาล ข้าราชการ และศาสนาพุทธ หรือพระสงฆ์ เพื่อความก้าวหน้าและดำรงความเป็นคนท้องถิ่น (อีสาน) อยู่ในสังคมไทยต่อไป (Keyes, 1967 : 4-60)

ผู้วิจัยมองว่าความพยายามของรัฐ ที่มุ่งสลายสำนึกชาติพันธุ์ในท้องถิ่น ดังที่ชาติพันธุ์หยิบขึ้นมาแสดงออกถึงความแตกต่างจากกลุ่มอื่นนั้นก็เพื่อสร้างความกลมกลืนทางวัฒนธรรม (assimilation) หลอมรวมเป็นเนื้อเดียวกัน โดยเฉพาะวัฒนธรรมภาษาพูด เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกัน เชื้อสายเดียวกัน และความสามัคคีผูกพันต่อกัน โดยใช้วาทกรรมการพัฒนาประเทศให้เป็นอารยะ เช่น กฎหมาย ภาษา การศึกษา เป็นต้น หากแต่กระบวนการกลมกลืนทางวัฒนธรรมนั้น ก็ได้มีความราบรื่นแต่อย่างใด ดังที่สะท้อนออกมาผ่านกระบวนการต่อสู้ทางด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยการยอมรับเพียงวัฒนธรรมบางส่วนเข้ามาปฏิบัติในกลุ่มของตน โดยเฉพาะ กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่ห่างไกลการควบคุมของรัฐหรือชุมชนในพื้นที่ชนบท จึงกลายเป็น “การถูกผนวกกลืนกลายหรือปรับรับทาง” เพื่อ “ปรับตัว” ให้ตนเองดำรงอยู่ได้ภายใต้อำนาจรัฐ

เมื่อผู้วิจัยหันกลับมาพิจารณามุมมองการศึกษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในสังคมไทย พบว่า นักวิชาการไทยก็มีการนำอัตลักษณ์มาใช้ในการศึกษา วิเคราะห์ และอธิบายปรากฏการณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ชนเผ่า หรือชุมชน ในประเทศไทยด้วยเช่นกัน โดยส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากนักวิชาการในโลกตะวันตก ยกตัวอย่างเช่น พัฒนา กิตติอาษา (2546 : 52) เห็นว่าเนื้อหาสำคัญของอัตลักษณ์เป็นทั้งจิตสำนึกส่วนตัวและจิตสำนึกส่วนรวมในระดับสังคมที่เกิดจากการนิยามว่าตัวเองคือใคร มีความเป็นมาอย่างไร แตกต่างจากคนอื่น กลุ่มอื่นในสังคมอย่างไร และใช้อะไรเป็นเครื่องหมายในการแสดงอัตลักษณ์ดังกล่าว ประสิทธิ์ ลิปรีชา (2547) มองว่าเนื้อหาจิตสำนึกดังกล่าวเป็นการประกอบขึ้นมาและดำรงอยู่ในการรับรู้เกี่ยวกับตัวเองและคนอื่นรับรู้เรา โดยมีกระบวนการทางสังคมในการสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อคนและกลุ่มอื่นๆ

อย่างไรก็ตาม เนื้อหาอัตลักษณ์หรือจิตสำนึกตามทัศนะของพัฒนา และประสิทธิ์ นั้น ฉลาดชาย รมิตานนท์ เห็นว่า อัตลักษณ์ ไม่จำเป็นต้องมีหนึ่งเดียว แต่อาจมีหลายอัตลักษณ์ที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นตัวเรา พวกเรา อัตลักษณ์จึงไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น โดยสังคม (social construct) อัตลักษณ์จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการสร้างความเหมือนระหว่าง “พวกเรา” หรือ “คนอื่น” (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2542 : 1-2)

นอกจากนั้น ประสิทธิ์ ลิปรีชา (2547) ยังพบว่า อัตลักษณ์นั้นมิได้มีเพียงแค่ระดับปัจเจก (Individual Identity) หากแต่มีอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม (Collective Identity) ด้วย กล่าวคือ ในระดับปัจเจกนั้นบุคคลหนึ่งอาจจะมีหลายอัตลักษณ์อยู่ในตัวเอง ส่วนอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มนั้นถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนของสมาชิกภายในกลุ่ม ซึ่งย่อมมีความแตกต่างกับกลุ่มอื่นมาเป็นตัวกำหนดความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มของตน แต่เมื่อมองอัตลักษณ์ของชุมชน ชีรยุทธ บุญมี (2547) เห็นว่าหมายถึงตัวตนและอัตลักษณ์ร่วมของสมาชิกในชุมชน ที่ผ่านกระบวนการยอมรับซึ่งกันและกัน (Mutual Recognition) ภายในกลุ่มและการยอมรับความเหมือนกันภายในกลุ่ม ซึ่งจะส่งผลต่อความสมานฉันท์สามัคคีกันภายในกลุ่ม ความพยายาม ความต้องการ หรือประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

ผู้วิจัยมองว่า พัฒนาการแนวคิดการศึกษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ โดยเฉพาะแนวคิดของกลุ่มสมัยใหม่ที่ถูกกล่าวถึงนั้น เป็นเรื่องของ การสร้างนิยามความหมายที่ไม่มีความคงที่ตายตัว แต่กลับเป็นการให้ความสำคัญกับวิถีคิดของมนุษย์แต่ละกลุ่ม ที่มีการปะทะสังสรรค์ทางสังคมในระดับต่างๆ ในขณะเดียวกัน อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ก็มีความแตกต่างหลากหลาย ไม่จำเป็นต้องมีแบบแผนเดียวกันเสมอไป สามารถเลื่อนไหลไปตามบริบทและสถานการณ์ในสังคมที่กลุ่มคนปฏิสัมพันธ์เป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ก็ถูกนำมาใช้ในความหมายใหม่ภายใต้บริบทของการก่อร่างรัฐชาติสมัยใหม่ที่ยึดถืออัตลักษณ์ประดิษฐ์ ให้กลายเป็นเนื้อเดียว ประกอบกับในยุคโลกาภิ

วัดน์หรือโลกไร้พรมแดน อัตลักษณ์เดิมจึงได้เสื่อมสลายกลมกลืนไปกับกระบวนการของชาติสมัยใหม่ เป็นเหตุให้ต้องมีการสร้างสำนึกท้องถิ่น โดยเฉพาะการรื้อฟื้นอัตลักษณ์เดิม ดังจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

2.1.3 การฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาติพันธุ์

คำว่า “ฟื้นฟู” ตามความหมายของราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 813) หมายถึง ทำให้กลับเจริญงอกงามขึ้นมาใหม่ เช่น ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมไทย ฟื้นฟูการละเล่นของไทย

อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ เป็นสำนึกของการเป็นสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่ง และมีความรู้สึกผูกพันกับคนอื่นๆ ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน โดยผ่านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและร่วมพิธีกรรมต่างๆ ที่สืบทอดอดีตและกำหนดสถานการณ์ปัจจุบัน และมีผลต่ออัตลักษณ์และชีวิตของบุคคล (Harol Isaacs, 1975 : 30-51 อ้างถึงในฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547 : 25) ในขณะเดียวกัน อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ก็เป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนและนำเสนอตัวตนทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนในสังคมด้วย

ดังนั้น ในทัศนะของผู้วิจัย “การฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาติพันธุ์” จึงเป็นกระบวนการที่กลุ่มชาติพันธุ์ได้กระทำการรื้อฟื้นหรือฟื้นฟูสำนึกของตนเองทางสังคม วัฒนธรรม เพื่อปรับเปลี่ยนหรือการสร้างความหมายใหม่ให้กับตนเองและนำเสนอตัวตนในสังคม ซึ่งสามารถเลื่อนไหลไปมาได้ตามสถานการณ์ทางสังคม เพื่อธำรงอัตลักษณ์ของตนเอง เช่น การฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ของเพื่อสร้างการยอมรับและการมีตัวตนทางวัฒนธรรมอยู่ในสังคมไทยในปัจจุบัน เป็นต้น

กระบวนการก่อตัวของชาติแบบสมัยใหม่ และการนิยามชาติ ด้วยกลไกสร้างความกลมกลืน เพื่อสลายอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547 : 33-34) ทำให้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ โดยเฉพาะประเด็นเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ จิตสำนึก และอัตลักษณ์ชาติพันธุ์มีความสำคัญมากขึ้น ในหมู่นักมานุษยวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ ต่างก็ให้ความสนใจกับการต่อต้านการกลมกลืนทางวัฒนธรรม และการตื่นตัวเรื่องจิตสำนึกชาติพันธุ์ โดยการพยายามฟื้นฟูและสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่จะเป็นเครื่องหมายของความแตกต่างทางชาติพันธุ์ขึ้นมาเพื่อแทนที่ของเดิม (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547 : 109-110)

การเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน มีการเน้นประเด็นความเลื่อนไหล และการผสมผสานของโลกาภิวัตน์ และท้องถิ่นนิยม อัตลักษณ์ของปัจเจกหรือกลุ่มถูกสร้างขึ้นจากองค์ประกอบทางวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขแวดล้อม ดังนั้นองค์ประกอบ

ทางวัฒนธรรมหนึ่งๆ สามารถถูกผนวกรับใช้โครงสร้างหรือชั่วอำนาจที่เป็นกระแสดังข้างได้ในบริบทที่ต่างกัน

รูปแบบหนึ่งของท้องถิ่นนิยมคือ การรื้อฟื้นและการสร้างจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ ซึ่งสามารถปรากฏตนและมีความหมายแตกต่างกันมากในบริบทต่างๆ ในด้านหนึ่ง ชาติใช้ประวัติศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของอุดมการณ์ชาตินิยม เพื่อเป้าหมายการบูรณาการทางการเมือง นอกจากนี้ ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ก็มีเป้าหมายรับใช้ทุนนิยมในบริบทการท่องเที่ยวหรือการทำประวัติศาสตร์ให้กลายเป็นสินค้า ในบริบทตรงกันข้ามเราจะพบว่ามีการรื้อฟื้นอดีตเพื่อต่อต้านรัฐและทุนนิยมเช่นในอุดมการณ์วัฒนธรรมชุมชนบางกระแส แต่ในบางเงื่อนไขชุมชนบางแห่งก็เลือกใช้อุดมคติเพื่อปรับตัวให้อยู่รอดในระบบทุนนิยม เช่น การรื้อฟื้นอาชีพเก่าแก่ของชุมชนบางแห่งในกรุงเทพฯ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ดังนั้นการต่อสู้กับโลกาภิวัตน์ของคนชายขอบหรือกลุ่มชาติพันธุ์จึงมิใช่เป็นการปฏิเสธเสมอไป หากแต่ปรับใช้วาทกรรมของกลุ่มที่มีอำนาจเหนือกว่าเพื่อมิให้ต้องตกเป็นฝ่ายถูกกระทำ (อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2546 : 89) หรือมีลักษณะของการหวนระลึก ค้นหา รื้อฟื้นอัตลักษณ์ชาติพันธุ์เดิมที่สูญหายไปเกือบหมดแล้ว เพื่อสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มและเป็นพลังในการต่อรอง รักษาทรัพยากร เป็นต้น

นอกจากนั้น โลกาภิวัตน์ ชาตินิยม กระบวนการทำให้คนเป็นชายขอบ ในฐานะบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ได้มีอิทธิพลต่องานศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในปัจจุบันด้วย โดยเฉพาะในบริบทสังคมที่ซับซ้อนทั้งในเชิงวัฒนธรรมชาติพันธุ์ และการครอบงำจากรัฐและทุนนิยม ซึ่งมีการใช้มโนทัศน์ “ทุนทางวัฒนธรรม” มาวิเคราะห์การพัฒนาระบบสัญลักษณ์ (อัตลักษณ์ชาติพันธุ์) ของกลุ่มคน เพื่อต่อสู้กับการเข้ามาครอบงำของรัฐ ซึ่งมาเบียดขับทำให้ต้องสูญเสียสิทธิต่างๆ ที่เคยมีมา ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปของการฟื้นฟูประเพณีและแบบแผนพฤติกรรมต่างๆ และความเป็นมาอันยาวนานในท้องถิ่น และให้ความหมายใหม่ๆ เพื่อสื่อสารกับคนนอก และรัฐในขณะเดียวกันก็มีการปรับตัวเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่ออยู่ในสังคมไทยด้วย (วินัย บุญลือ, 2544 อ้างถึงในฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547 : 104-106)

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นว่ากระบวนการรื้อฟื้นหรือฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นในสังคมมีหลากหลายรูปแบบอยู่ที่จะเกิดขึ้นภายใต้อิทธิพลหรือสถานการณ์ใดทางสังคม แหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของกระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ โดยเฉพาะอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำของกลุ่มคนที่หลากหลายและแตกต่างหรืออยู่ในพื้นที่ห่างไกลระบบการปกครอง รวมทั้งตกหลุมพรางของกระแสทางสังคมโลกไร้พรมแดนที่รุมเร้าตลอดเวลา

2.1.3.1 แหล่งการเรียนรู้ชุมชนในฐานะพื้นที่แสดงออกของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์

เมื่อก้าวถึง “มิวเซียม” (Museum) ในประวัติศาสตร์นั้นได้เริ่มขึ้นในวัฒนธรรมตะวันตก สำหรับในประเทศไทยยุคเริ่มต้นนั้นจะพบในกลุ่มชนชั้นสูงหรือราชสำนักโดยเฉพาะพระมหากษัตริย์ (ในยุคที่สยามยอมรับความเป็นสมัยใหม่) ซึ่งได้รับอิทธิพลการมอง “มิวเซียม” มาจากชาติตะวันตก คือ เน้นให้ความสำคัญกับวัตถุที่จัดแสดง แม้ว่าจะพัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์ของชาติหรือของรัฐ เช่น “พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ” ก็ตาม โดยมีการเน้นการสื่อความหมายถึงตัวแทนของความเจริญก้าวหน้าทางศิลปวิทยาการของชาติไทย และเป็นการแสดงประวัติศาสตร์ของชาติที่สืบเนื่องมาตั้งแต่อดีตอย่างไม่ขาดตอน ในขณะเดียวกัน วัตถุต่างๆ ที่นำมาจัดแสดงมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างให้ประชาชนเกิดสำนึกเชิดชูประวัติศาสตร์ของชาติ และเพื่อกระตุ้นให้คนแต่ละท้องถิ่นรู้จักถิ่นกำเนิดของตนเองในด้านต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับราชธานี หรือเมืองหลวงด้วย ซึ่งพอจะสะท้อนให้เห็นว่าพิพิธภัณฑ์ในสังคมไทย ได้ถูกรัฐไทยใช้เป็นพื้นที่แสดงภาพแทนตัวตนคนไทยมาแต่ครั้งยุคแรก

นอกจากพัฒนาการของการก่อเกิดพิพิธภัณฑ์และกระแสการเปลี่ยนแปลงทางพิพิธภัณฑ์โดยเฉพาะปรากฏการณ์การรื้อฟื้นวัฒนธรรมของกลุ่มคนในภูมิภาคต่างๆ ของโลก เริ่มขึ้นในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (ตั้งแต่ทศวรรษ 1960) เป็นต้นมา ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการเมือง อย่างเช่น ในยุโรปเกิดปรากฏการณ์ที่ชนพื้นเมืองหรือชุมชนท้องถิ่นได้มีการสำนึกถึงความมีอิสรภาพทางการเมือง และการมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน จากการที่เคยอยู่ภายใต้การปกครองจากศูนย์กลาง (คนผิวขาว) และเกิดกระบวนการกลับไปหารากเหง้าของตนเอง ด้วยการรวบรวมวัตถุและเรื่องราวพื้นถิ่นต่างๆ เพื่อรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ของตนขึ้นมาใหม่ เนื่องจากก่อนหน้านี้ประวัติศาสตร์ของตนถูกเขียนด้วยคโดยคนผิวขาวหรือผู้มีอำนาจ ดังนั้น พิพิธภัณฑ์จึงทำหน้าที่เป็นกระบวนการฟื้นฟูและสร้างความทรงจำ เพื่อแสดงความเป็นตัวตนของกลุ่มคนต่างๆ

นอกจากนั้น ในอีกหลายๆ ประเทศ เช่น ลาว เวียดนาม รวมทั้งประเทศไทย ได้มีการเปิดประเทศ และส่งเสริมกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการนำเข้าเงินตราต่างประเทศ จนทำให้เกิดการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ก็ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น จนรัฐเกิดหวั่นเกรงว่านักท่องเที่ยวอาจก่อผลในทางลบให้แก่ชุมชนที่เข้าไปเยี่ยมชม เช่น การเดินผ่านเข้าไปในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และหวงห้ามของชุมชน หรือการแต่งกายที่ไม่เหมาะสม ในขณะเดียวกัน รัฐบาลก็เกรงว่าจะเกิดการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมต่างชาติ ซึ่งจะเป็นเหตุให้วัฒนธรรมพื้นถิ่นสูญหายไป อีกทั้งการขยายตัวของนักท่องเที่ยวจะทำให้ชนเผ่าที่ “ถูกท่องเที่ยว” กลายเป็นเพียงวัตถุแห่งการจ้องมองของนักท่องเที่ยว จึงได้นำมาสู่การจัดตั้งศูนย์การแสดงหมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งนอกจากจะเป็นการรักษาวัฒนธรรมให้คงอยู่แล้ว ยังเป็นการแสดงว่ารัฐให้ความสำคัญต่อกลุ่มชาติพันธุ์ด้วย ซึ่งก็ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์ว่า “หมู่บ้านวัฒนธรรม

เป็นเพียงของปลอม ซึ่งทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้า” ในกรณีการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ “ลื้อ” ในประเทศลาว คำแพง (Khampheng Thipmountali) พบว่าวัฒนธรรมลื้อได้สูญหายไปแล้ว แต่พวกเขาคิดว่าการท่องเที่ยวจะเป็นการรื้อฟื้นวัฒนธรรมลื้อที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ (reinvented culture) เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว จากกรณีดังกล่าว คำแพงมองว่า วัฒนธรรมที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่เป็นไปเพื่อสนองความต้องการเชิงพาณิชย์มากกว่า กล่าวคือ วัฒนธรรมได้ถูกทำให้กลายเป็นสินค้า (Khampheng Thipmountali, 1999 อ้างถึงในจามะรี เชียงทอง, 2547: 158)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลทำให้เกิดการก่อตัวของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นในประเทศไทย ด้วย เนื่องจากรัฐได้รับแนวคิดเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีแบบสังคมนิยมตะวันตกเข้ามา และมีการเปลี่ยนแปลงสังคมจากเกษตรกรรมแบบยังชีพเป็นอุตสาหกรรม ซึ่งทำให้ประเทศไทยได้รับความเสียหายจากการถูกทำลายทางด้านวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก รัฐเกรงว่าท้องถิ่นอาจจะเกิดการล่มสลายได้ ด้วยเหตุนี้เองจึงเกิดมุมมองว่าถ้าชาติ (รัฐ) ไม่เข้มแข็ง ท้องถิ่นก็อยู่ไม่ได้ รัฐจึงลงไปถึงท้องถิ่นเพื่อปลูกจิตสำนึกท้องถิ่นให้เข้มแข็ง พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น จึงเป็นกลไกที่สำคัญที่สุด คือ เป็นพื้นที่นำเสนอเรื่องราวความเป็นตัวตนของคนในท้องถิ่นนั้น เพื่อให้คนในท้องถิ่นได้รู้จักตนเอง และในขณะเดียวกันก็เป็นการขีดเส้นพรมแดนความแตกต่างในความเป็นตัวตนของตนเอง โดยกระแสความคิดเรื่องสำนึกถึงท้องถิ่น ได้เริ่มขึ้นโดยเฉพาะวัดหรือผู้นำในท้องถิ่น อย่างเช่น พิพิธภัณฑสถานวัดเป็นต้น ซึ่งเป็นสำนึกที่ถูกผลักดันด้วยความโหยหาอดีตที่เคยรุ่งเรือง และเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง สำนึกดังกล่าวได้มีการกระจายจากผู้นำทางชุมชนที่เป็นพระภิกษุสงฆ์มาสู่ปัจเจกบุคคลที่มีอยู่หลายฝ่าย รวมทั้งผู้ที่มีการศึกษาและสติปัญญาอีกเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ความเคลื่อนไหวในการจัดการจัดพิพิธภัณฑสถานนั้นไม่ได้เกิดขึ้นจากการจัดทำของรัฐแต่อย่างใด ตัวอย่างเช่น พิพิธภัณฑสถานบ้านจำทวี จังหวัดพิษณุโลก หรือพิพิธภัณฑสถานห้วยผึ้ง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม นโยบาย / กลไกรัฐ และกระแสความคิดเรื่องสำนึกท้องถิ่นเรื่องความหลากหลายดังกล่าว เพื่อเป็นปราการด้านกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้เกิดพิพิธภัณฑสถานที่มีชื่อเรียกต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑสถาน ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม โดยใช้พื้นที่ของวัด โรงเรียน หรือสถานที่ราชการเป็นที่ตั้ง นอกจากนั้น นโยบายและกระแสความคิดดังกล่าวยังกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวของกลุ่มคนหรือชุมชนที่ต้องการมีบทบาทและอำนาจสูงขึ้นในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนเอง ทำให้พิพิธภัณฑสถานเป็นสถานที่ที่มีความหมายเฉพาะต่อคนในท้องถิ่น อย่างเช่น พิพิธภัณฑสถานที่สื่อสารถึงความต้องการที่จะแสดงตัวตนที่มีประสบการณ์เฉพาะหรือความแตกต่างไม่เหมือนคนอื่นหรือไม่เหมือนคนกลุ่มใหญ่ และใช้การทำพิพิธภัณฑสถานเป็นกระบวนการในการย้ายหรือสร้างให้เกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานแสดงประสบการณ์ชีวิตส่วนบุคคล หรือ พิพิธภัณฑสถานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เป็นต้น (ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันต์ ตฤณ และคณะ, 2547)

ลักษณะของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเกิดขึ้นโดยกลไกนอกภาครัฐ โดยเฉพาะชาวบ้านและนักวิชาการ ส่งผลให้มุมมองแนวคิดเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ในยุคปัจจุบันถูกมองเปลี่ยนไปด้วย ซึ่งมีใช้เพียงอาคารสถานที่และบรรดาโบราณวัตถุแต่เพียงอย่างเดียวอีกต่อไป หากแต่มีลักษณะที่เป็นวัฒนธรรมมากขึ้นและต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นตัวกำหนดโบราณวัตถุที่นำมาแสดง ทิศทางและหัวข้อในการจัดแสดง และสิ่งที่แสดงลักษณะเฉพาะที่เรียกกันว่า “เอกลักษณ์ท้องถิ่น” ซึ่งสิ่งนี้จะนำไปสู่การแลเห็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2544: 2) โดยเนื้อหาจะเน้นองค์รวม คือ มองเห็นชุมชนเชื่อมโยงกันหลายๆ ส่วนกลายมาเป็นท้องถิ่น ซึ่งท้องถิ่น คือ อาณาบริเวณแห่งหนึ่งที่มนุษย์ พืช สัตว์ ดำรงอยู่ร่วมกัน ทำให้มนุษย์ต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมเพื่อมีชีวิตอยู่ร่วมกัน กระบวนการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมดังกล่าวทำให้เกิดรูปแบบทางวัฒนธรรมแตกต่างไปจากท้องถิ่นอื่นที่มีสภาพแวดล้อมแตกต่างกันออกไป ซึ่งผู้ที่จะเข้าใจรูปแบบวัฒนธรรมดังกล่าวได้อย่างถูกต้องและลุ่มลึก ก็คือคนในท้องถิ่นนั้น การดำเนินการจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในรูปแบบนี้ จึงยึดความต้องการจากคนในท้องถิ่นมาก่อน และการได้มาซึ่งเนื้อหาในเรื่องที่จะแสดงนั้นเป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชาวบ้านและนักวิชาการ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2544: 2-4)

ในขณะเดียวกันก็ไม่ได้มองวัฒนธรรมอย่างหยุดนิ่งว่าจะต้องอนุรักษ์ แต่มองในลักษณะเป็นการเคลื่อนไหว พิพิธภัณฑ์จะต้องเล่าเรื่องอดีต ปัจจุบัน และสิ่งที่เปลี่ยนแปลงในอนาคต เพื่อให้เห็นพัฒนาการของชุมชนในท้องถิ่นนั้นๆ ว่ามีความเป็นมาอย่างไร มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร และในอนาคตจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2539: 4 อ้างถึงในปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล และคณะ, 2547: 35)

แนวคิดดังกล่าวเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการตอบโต้ต่อกระแสโลกาภิวัตน์ ที่พยายามเปลี่ยนให้โลกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์จึงกลายเป็นพื้นที่ใหม่ให้กับท้องถิ่นในการสร้างความมีตัวตนของตนเองขึ้น โดยผ่านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ซึ่งก็ได้รับการตอบสนองจากชาวบ้านและนักวิชาการในท้องถิ่น ที่ต้องการแสดงอัตลักษณ์ของตนเองที่แตกต่างไปจากภาพของประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นฉบับทางการที่ผลิตมาจากศูนย์กลาง เช่น พิพิธภัณฑ์บ้านวัดม่วง จังหวัดราชบุรี โดยการสนับสนุนของมหาวิทยาลัยศิลปากร พิพิธภัณฑ์จันเสน จังหวัดนครสวรรค์ พิพิธภัณฑ์บ้านเขาเขียว จังหวัดสมุทรสงคราม และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น

สำหรับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในอดีตนั้นไม่ค่อยกล่าวถึงในแง่ของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์มากนัก แต่ในปัจจุบัน พบว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น โดยเฉพาะพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ ได้มีการกล่าวถึงอัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตนมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น งานวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของปริดตา (ปริดตา เกลิมเผ่า กอนันตกุล และคณะ, 2547) ซึ่งได้มีการกล่าวถึงประเด็นพิพิธภัณฑ์กลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่นของรัฐไทย โดยปริดตา ซึ่งมุ่งเน้นสำรวจพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยในช่วงกลางปีพ.ศ. 2546 ถึง ต้นปีพ.ศ. 2547 เพื่อเรียนรู้รูปแบบที่หลากหลาย และทำความเข้าใจกับกระบวนการก่อตัวทางสังคมที่ทำให้เกิดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย โดยปริดตา ได้มีการประชุมพบปะเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (อาจจะมีการเรียกชื่ออย่างอื่น เช่น ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรม เป็นต้น) ภาคกลาง ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ซึ่งในที่นี้ได้มีการกล่าวถึงศูนย์ศิลปวัฒนธรรมของโรงเรียนคลองพลูวิทยา จังหวัดจันทบุรี ด้วย จากงานของปริดตาทำให้ผู้วิจัยกลับมามองบทบาทของศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ ซึ่งอยู่ในพื้นที่ชุมชนของแห่งเดียวกัน ที่ผู้วิจัยจะกล่าวต่อไปในบทที่ 5

ในช่วง 4 ทศวรรษการพัฒนาที่ผ่านมาของประเทศไทย ได้มีการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิต (Life Long Education)¹ ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดกระแสในทุกพื้นที่ให้มีการสร้างแหล่งการเรียนรู้² ในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ประชาชนทุกวัยได้เข้าถึงและได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง แหล่งเรียนรู้เป็นศูนย์รวมของความรู้ในรูปแบบต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน อีกทั้งยังเป็นห้องปฏิบัติการที่มีประโยชน์ทั้งการกระจายความรู้ และการสร้างกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งเรียนรู้ที่เรียกว่า “พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น” ที่ได้เกิดขึ้นมาทั่วทุกพื้นที่ของประเทศ (อภิญา บัวสรวง, มปป.) ซึ่งแต่ละแห่งมีวัตถุประสงค์ที่คล้ายคลึงกัน นั่นคือ เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟู ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติสืบต่อไป แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนนั้นมีลักษณะและความรู้ที่หลากหลาย

¹ นโยบายการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตราที่ 25 ที่รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษา และนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งเรียนรู้ที่พอเพียงและมีประสิทธิภาพ

² แหล่งการเรียนรู้ชุมชน ในปัจจุบันมีความหมายกว้าง กล่าวคือ แหล่งการเรียนรู้ชุมชน/ท้องถิ่น หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือพื้นที่หรือสถานที่ที่เป็นแหล่งความรู้ด้านต่างๆ ที่กลุ่มคนในชุมชนใช้ประกอบกิจกรรมในวิถีชีวิตหรือทรัพยากรต่างๆ ที่ประกอบเป็นวัฒนธรรม/เรื่องราวของกลุ่มคนในชุมชนนั้นๆ ไม่ว่าจะเป็นประเพณี วิถีชีวิต พิธีกรรมและความเชื่อ ตลอดจนเศรษฐกิจการประกอบอาชีพของกลุ่มคนในชุมชนดังกล่าวเป็นเสมือนดังแหล่งเรียนรู้ในชุมชน/ท้องถิ่น ซึ่งเป็นรูปแบบของอาคารบ้านเรือนบ้าง เป็นอาคารที่สร้างขึ้นเฉพาะงานบ้าง เป็นพื้นที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมบ้าง เป็นต้น โดยมีชื่อเรียกต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้าน งานฟื้นฟูประเพณีสำคัญในชุมชน กลุ่มจักสานหัตถกรรมพื้นบ้าน หมอพื้นบ้าน ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ (เช่น หมูบ้านชาวเขาเผ่าอาข่า) พิธีการแต่งงาน (การประกอบพิธีกรรมที่สำคัญในชีวิตของคนในชุมชน) แหล่งโบราณคดีในชุมชน และการเพาะปลูกแบบผสมผสานที่เป็นแบบอย่างตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ฯลฯ ซึ่งคนในพื้นที่ชุมชนนั้นๆ ได้แสดงตัวตนและเอกลักษณ์เพื่อช่วยยึดโยงสายสัมพันธ์ทางเครือญาติของคนและรักษาเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของกลุ่มให้คงอยู่ต่อไป และยังเป็นการทำให้คนนอกกลุ่มได้รู้จักด้วย

และมีความแตกต่างกันไปตามสภาพการตั้งหลักแหล่งที่อยู่อาศัยและลักษณะทางสังคมรวมถึงวัฒนธรรมของกลุ่มชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ นอกจากนั้น ผู้วิจัยพบว่า นักวิชาการทางด้านภาษาศาสตร์และวัฒนธรรมศึกษา ก็ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตและการหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผ่านงานวิจัยเพื่อศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ซึ่งเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในลักษณะการทำให้เป็นโครงการวิจัย ยกตัวอย่างเช่น โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ ตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี เป็นต้น นอกจากนั้น ยังมีการให้ความสำคัญกับการนำองค์ความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา โดยผ่านการจัดทำพิพิธภัณฑสถานหรือศูนย์การเรียนรู้ชุมชนหรือการนำองค์ความรู้ดังกล่าวมาฟื้นฟูและสืบทอดในระบบโรงเรียนสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ ยกตัวอย่างเช่น พิพิธภัณฑสถานอูกร และศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ เป็นต้น (สุวิไล เปรมศรีรัตน์, 2548: 4)

การมองอัตลักษณ์ผ่านแหล่งการเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑสถานนำมาใช้ในการวิเคราะห์อัตลักษณ์และการฟื้นฟูอัตลักษณ์โดยผ่านศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่ได้มีการจัดแสดงที่โดยมีเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ชาวชอง และการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ อันเป็นภาษาของชาวชองที่เคยใช้พูดกันในชีวิตประจำวันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ แต่ปัจจุบันคนรุ่นหลังเริ่มใช้ภาษาของกันน้อยลงไปเรื่อยๆ อีกทั้งการจัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ ในชีวิตประจำวันชาวชอง รวมทั้งการจัดแสดงข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ของชาวชองไว้ภายในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแห่งนี้ นอกจากการจัดแสดงข้อมูลเรื่องราวของชาวชองโดยผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแล้ว ข้อมูลดังกล่าวยังสามารถพบเห็นได้ในชุมชนที่ชาวชองอาศัยอยู่และดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในวิถีปฏิบัติของชาวชองทั้งในอดีตและในปัจจุบัน ตลอดจนสถานที่ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชาวชอง ซึ่งถือเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตเต็มไปด้วยเรื่องราวของชาวชองและคนในชุมชน และภาพสะท้อนถึงความเป็นตัวตนของคนในชุมชน ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวต่อไปในบทที่ 5 ต่อไป

2.2 การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 งานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ชาวชองที่มีการศึกษามาแล้ว

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวชองผู้วิจัย พบว่า มีงานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางด้านภาษาของในพื้นที่ภาคตะวันออกอยู่หลายชิ้น ซึ่งในยุคแรกๆ นักวิชาการสนใจประเด็นเรื่องราวด้านต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ชอง (สุเรขา สุพรรณไพบูลย์, 2530) ต่อมาผู้วิจัยพบว่า นักวิชาการส่วนใหญ่ให้ความสนใจศึกษาทางด้านภาษาศาสตร์ ได้แก่ การศึกษาลักษณะคำและประโยคในภาษาของบ้านทุ่งตาอิน ตำบลพลวง กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

(สิริกาญจน์ เจริญธรรม, 2530) การศึกษาระบบเสียงในภาษาของที่บ้านน้ำขุน ตำบลคลองพลู (สายฝน เหลือมคั้น, 2534) การศึกษาการเทียบเคียงลักษณะนามในภาษาของกับภาษาไทย (ขวัญใจ วงษ์อยู่, 2536) การศึกษาภาษาของหมู่บ้านคลองแสง ตำบลด่านชุมชนพล อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด (กุลวดี แพทย์พิทักษ์, 2539) การศึกษาเปรียบเทียบหมวดคำในภาษาของที่บ้านตะเคียนทอง ตำบลตะเคียนทอง (กิ่งกาญจน์ กุศลานุภาพ, 2542)

ในยุคหลังๆ พบว่ามีนักภาษาศาสตร์ที่ทำการศึกษารายละเอียดของภาษาของในถิ่นต่างๆ มากขึ้น เช่น ศิริเพ็ญ อึ้งสิทธิพูนพร (2544) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบระบบเสียงภาษาของระหว่างคลองพลูและของวังกะแพร โดยศิริเพ็ญให้ข้อสรุปของความแตกต่างที่พบว่า การเปลี่ยนแปลงของภาษาของทั้งสองถิ่นเป็นปรากฏการณ์ปกติที่มักเกิดขึ้นกับภาษาถิ่น ในการพยายามที่จะออกเสียงให้ง่ายขึ้นและปรากฏการณ์เช่นนี้สามารถเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ ศิริเพ็ญ คาดการณ์จากความแตกต่างของลักษณะน้ำเสียงทั้งสองถิ่นว่า ของบ้านวังกะแพร กำลังอยู่ในภาวะเปลี่ยนแปลงเป็นภาษาที่ใช้วรรณยุกต์เหมือนภาษาไทย แนวโน้มที่จะสูญหายของภาษาของถิ่นนี้จึงมีมากกว่าภาษาของบ้านคลองพลู ในขณะที่ อิศระ ชูศรี (2544) ได้ศึกษาเปรียบเทียบภาษาของถิ่นในจังหวัดจันทบุรี โดยใช้โปรแกรมประยุกต์ GIS (Geographical Information System) ในการแสดงภาพภูมิศาสตร์การกระจายตัวของภาษาถิ่นระหว่างภาษาของเป็น 2 ถิ่นคือ ของล่อ และของเฮิบ ซึ่งในการศึกษาให้ผลที่แตกต่างออกไป โดยอิสระแบ่งภาษาของออกเป็น 3 ถิ่น จากการพิจารณาสภาพทางภูมิศาสตร์ และหน่วยเสียงดั้งเดิมของภาษาของทั้ง 3 ถิ่น ดังนี้ 1) ของถิ่นเหนือ ในบริเวณตำบลตะเคียนทอง 2) ของถิ่นใต้ ในบริเวณตำบลพลวง และ 3) ของถิ่นตะวันออก หรือของโป่งน้ำร้อน ภาษาของในปัจจุบันกำลังอยู่ ในภาวะการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ อิสระได้มองเห็นแนวโน้มการสูญหายของภาษาของในถิ่นได้มากกว่าของถิ่นเหนือ

นอกจากอิทธิพลจากระบวนการสลายอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์แล้วกระบวนการโลกาภิวัตน์ยังได้ส่งผลกระทบต่อสถานการณ์กลืนกลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันพบว่ามีนักวิชาการร่วมมือกับกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มเพื่อปฏิบัติการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางด้านภาษาและวัฒนธรรมขึ้นมาแสดงตัวตนในสังคมอีกครั้ง โดยเฉพาะการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีสถานการณ์ภาษาอยู่ในภาวะวิกฤตใกล้สูญ โดยเฉพาะสุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ (2550) ที่สนใจศึกษาปัญหาภาวะวิกฤตทางภาษาและวัฒนธรรม และได้ถอด “ประสบการณ์การฟื้นฟูภาษาในประเทศไทย กรณีภาษาของ จังหวัดจันทบุรี” โดยอาศัยการปฏิบัติการฟื้นฟูตัวตนทางภาษาของร่วมกับชาวของเจ้าของภาษาผ่านโครงการ “อนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ” มีบทเรียนสำคัญคือการใช้โครงการของและชุมชนเป็นแบบอย่างในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับปัญหาภาวะวิกฤตทางภาษาและวัฒนธรรม ที่มีสาเหตุเบื้องต้นมาจากความไม่สมดุลระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวัฒนธรรมของคนกลุ่มใหญ่ที่ความเหนือกว่าทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และ

การเมือง ทำให้คนในชุมชนถูกคุกคาม และก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างความต้องการ “เจริญ” และการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมชาติ ความต้องการรักษาคุณค่าที่ได้รับการสืบทอดเป็นเวลาหลายชั่วอายุคน การยอมรับนับถือรากเหง้าตนเอง และการลดช่องว่างระหว่างรุ่น และในบางกรณี ความรู้สึกขัดแย้งนี้เองที่นำมาสู่ความพยายามในการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมโดยชุมชนเอง โดยมีปัจจัยที่จำเป็นต่อกระบวนการฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรม คือ แรงจูงใจของคนในชุมชน, การบริหารงานโดยคนในท้องถิ่น, การมีส่วนร่วมของบุคคลและเครือข่ายต่างๆ ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน (ที่ปรึกษาทางวิชาการ) และการสนับสนุนติดตามการทำงานที่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ ในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษานับเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ขึ้นมาอีกครั้งในสังคมไทย ซึ่งบทเรียนดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนที่ควรตั้งต้นบนพื้นฐานทางภาษาและวัฒนธรรมเป็นหลัก จึงจะทำให้เกิดความเท่าเทียมและความมั่นใจของคนกลุ่มต่างๆ ในสังคม และไม่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนในสังคม

จากการที่ช่องมีการสืบทอดเรื่องราววัฒนธรรมของตนเองด้วยคำบอกเล่า เนื่องจากไม่มีภาษาเขียนสื่อสาร และสืบทอด ซึ่งอาจทำให้ภาษาของเสื่อมสลายไปในที่สุด จึงได้นำสู่กระบวนการสร้างและฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางด้านภาษาของของกลุ่มชาวช่องที่ตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี และมีการสร้างเครื่องมือที่เรียกว่าระบบตัวเขียนภาษาของขึ้นมา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้บันทึกและสืบทอดวัฒนธรรมของให้ลูกหลานของรุ่นหลังโดยผ่านระบบโรงเรียนในพื้นที่ โดยความร่วมมือระหว่างนักภาษาศาสตร์จากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับกลุ่มชาวช่องดำเนินกิจกรรมดังกล่าว (เจิน พันผาย และคณะ, 2544)

นอกจากงานทางด้านภาษาแล้ว ยังมีผู้ให้ความสนใจในประเด็นอื่นๆ ได้แก่ การศึกษาทางด้านดนตรีและนาฏศิลป์ของกลุ่มชาติพันธุ์ช่อง เช่น การศึกษาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรีของชนเผ่าช่อง (ขนิษฐา หอมแหม่ม, 2549) และเรื่องการฟ้อนรำของชาวช่องที่ปรากฏในพิธีกรรมของ (หฤทัย นัยโมกษ์, 2543) และเรื่องสงครามกับความรัก : ความขัดแย้งในการปฏิบัติต่อผีบรรพบุรุษในประเพณีสงกรานต์ในบ้านของชาวไทยเชื้อสายช่อง บ้านทุ่งไถ่คัก จังหวัดตราด (อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล, 2548) ตลอดจนการศึกษาประเด็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวช่องในตำบลตะเคียนทอง (สุทธิวิทย์ จรดล, 2548)

ในขณะเดียวกัน ผู้วิจัยยังพบงานวิจัยที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชาวช่อง คืองานศึกษาเรื่อง “อัตลักษณ์ของในภาคตะวันออก” (วันวิสา อุ่นขจร, 2549) ซึ่งมีเนื้อหามุ่งเน้นศึกษาและอธิบายอัตลักษณ์ของชาวช่องที่ตำบลคลองพลู การเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ และการคงอยู่ต่อเนื่องของอัตลักษณ์ช่อง

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนเอกสารงานศึกษาวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับขงนั้น มิได้มีการศึกษาเกี่ยวกับฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวของผ่านพื้นที่แหล่งการเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของที่อยู่ในชุมชนของแต่อย่างใด จากการศึกษาภาคสนามผู้วิจัยพบเพียงงานที่ชาวของเป็นผู้ดำเนินการเอง คือโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ดำเนินงานโดยกลุ่มชาวของเกี่ยวกับการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ชุมชน โดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยจะนำไปกล่าวในบทที่ 5 ต่อไป นอกจากนี้ ก็พบโครงการฟื้นฟูความรู้เรื่องพืชคลุมและกล้าพืชพื้นบ้านของตนเอง และการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของโดยชุมชนของและโรงเรียนในชุมชน ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูและสืบทอดอัตลักษณ์ชาวของอยู่ด้วยเช่นกัน

2.2.2 งานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นอัตลักษณ์ชาติพันธุ์และการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาติพันธุ์

2.2.2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการสร้างอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ ปัจจุบันผู้วิจัยได้พบงานวิจัยเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์อยู่หลายท่าน อย่างเช่น งานเขียนของปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2546) ซึ่งได้กล่าวถึงงานศึกษาต่างๆ เกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เรื่อง “อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ” โดยเฉพาางานของรัตนา บุญมรรยะ (2546) เรื่อง “พิธีมะเนากับตัวตนคนกะฉิ่น” อริยญา ศิริผล (2544) เรื่อง “ฝันกับคนม้ง : พลวัตความหลากหลายและความซับซ้อนแห่งอัตลักษณ์ของคนชายขอบ” ขวัญชีวัน บัวแดง เรื่อง “การเปลี่ยนศาสนา : ความซับซ้อนของการแสดงตัวตนของคนกะเหรี่ยงทางภาคเหนือของประเทศไทย” และประสิทธิ์ ลิปรีชา เรื่อง “อัตลักษณ์ทางเครือญาติของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งท่ามกลางความทันสมัย” ซึ่งบทความดังกล่าวมีเนื้อหาเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์และความเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ของคนชายขอบที่มีต่อสังคมเมือง มีการวิเคราะห์ถึงกระบวนการที่ก่อให้เกิดความเป็นชาติพันธุ์ที่เชื่อมโยงกับรัฐ รวมทั้งได้อธิบายถึงโครงสร้างและกระบวนการทางอัตลักษณ์และการแสดงออกของตัวตนของคนบางกลุ่มในสังคมที่ได้ถูกกีดกันการมีส่วนร่วมกับสังคมส่วนใหญ่ นอกจากนั้นยังพยายามชี้ให้เห็นถึงปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของคนชายขอบเหล่านั้นในการปรับตัวและนิยามตนจากประสบการณ์ความเป็นชายขอบของตน

งานของขวัญชีวัน บัวแดง (2545 : 40) ได้ศึกษาประเด็นอัตลักษณ์ทางศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ของกลุ่มกะเหรี่ยงทางภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งได้ชี้ให้เห็นถึงการมองเรื่องอัตลักษณ์ทั้งทางศาสนาและทางชาติพันธุ์ในช่วงเวลาที่ผ่านมา เป็นการมองในลักษณะของสารัตถะนิยมที่ถือว่าเป็นสิ่งที่เป็นแก่นแท้ที่มีอยู่โดยธรรมชาติมาดั้งเดิม เพราะฉะนั้นเมื่อมองว่าอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อยู่บนพื้นฐานศาสนาแบบดั้งเดิม การเปลี่ยนแปลงศาสนาดั้งเดิมก็คือการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อย่างไรก็ตาม งานเขียนของขวัญชีวันได้เน้นมองที่การปฏิบัติในท่ามกลางความสัมพันธ์ทางอำนาจ ซึ่งทำให้อัตลักษณ์เป็นเรื่องของกระบวนการสร้างตัวตนในท่ามกลางการ

ปะทะสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่างๆ ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ มีลักษณะที่เป็นกลยุทธ์ และเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง ขวัญชีวันได้ค้นพบการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางศาสนาที่มีอยู่อย่างต่อเนื่อง และในกลุ่มคนที่แสดงตนว่านับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่งก็มีการปฏิบัติทางศาสนาที่หลากหลาย การนับถือศาสนาเป็นเรื่องการแสดงตัวตนของคนๆ หนึ่งในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง เพื่อแสดงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับกลุ่มที่ถือศาสนานั้นๆ หรือเพื่อแสดงตนว่าต่างกับกลุ่มที่ถือศาสนาอื่นซึ่งเป็นเรื่องที่ซับซ้อน การจะแสดงตนว่าถือศาสนาใดขึ้นอยู่กับคนที่คนๆ นั้นเข้าร่วมในการปฏิบัติทางสังคมในชีวิตประจำวัน มีการปะทะสัมพันธ์กับคนอื่นๆ ในกลุ่มต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดความรู้ การเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนและการต่อรองทางความหมายของหลักศาสนาและการปฏิบัติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสถานภาพของบุคคลแต่ละบุคคล และอาจจะเกี่ยวหรือไม่เกี่ยวกับสถานภาพความเป็นชนกลุ่มน้อย

งานของขวัญชีวันเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางศาสนานั้นเปรียบเสมือนความเชื่อซึ่งเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ นอกจากนั้นความเชื่อยังเป็นความเชื่อหรือความศรัทธาในเรื่องบางเรื่องทั้งในเรื่องดีและไม่ดี อย่างเช่นกลุ่มคนของมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องวิญญาณของบรรพบุรุษหรือบุคคลที่ล่วงลับไปแล้วจะคอยปกป้องคุ้มครองให้พ้นจากภัยอันตรายต่างๆ ในการดำเนินชีวิต เป็นต้น

งานของบัณฑิต ไกรวิจิต (2549) เรื่อง “ชีวิตพลัดถิ่น : คนคาเร็นนีที่เข้ามาอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน” อัตลักษณ์ และความถักทอของตัวตนคนคาเร็นนีพลัดถิ่น ซึ่งบัณฑิตได้มีการวิเคราะห์เกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ของประเทศไทย โดยใช้กลยุทธ์ในการขัดแย้งความเป็นชาติคาเร็นนีภายในตัวตนคนพลัดถิ่น พวกเขาถูกกระตุ้นถึงความรู้สึกที่มาจากความสูญเสียและเจ็บปวด โดยการสร้างมายาคติของการกลับบ้านมาตุภูมิ ด้วยอุดมการณ์ชาตินิยมคาเร็นนี ผ่านกระบวนการของชาติในการครอบงำ ขัดแย้ง คนพลัดถิ่นให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนจินตนาการ (imagined community) ที่มีชาติเป็นศูนย์กลาง โดยการสอนภาษาสถาบันโรงเรียน การสร้างชาตินิยมผ่านประเพณีประติมากรรมศาสนา ฯลฯ

งานดังกล่าวมีลักษณะคล้ายกับกระบวนการของประเทศไทยที่ทำให้คนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์กลายเป็นคนไทย ทั้งนี้ได้รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ของด้วย

งานศึกษาของรัตนา บุญมรรยะ (2546: 117-172) เรื่อง “พิธีมะเนากับความเป็นตัวตนของคนกะฉิ่น” ได้กล่าวถึงเรื่องกระบวนการสร้างตัวตน (อัตลักษณ์) ของชาวกะฉิ่นแห่งเมืองมิตจิน่าประเทศสหภาพพม่า โดยมองผ่านการรื้อฟื้นพิธีกรรมมะเนา เพื่อสร้างความสมานฉันท์ภายในกลุ่มของชาวกะฉิ่น ตลอดจนสรรหาพื้นที่ทางสังคม และการแสดงออกทางวัฒนธรรม งานวิจัยดังกล่าวเป็นการมองความเป็นตัวตนของมนุษย์ในสังคมเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรม สัญลักษณ์และพิธีกรรม

เป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่สำคัญในการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ในท่ามกลางความยุ่งยากทางการเมือง และความรู้สึกที่ไม่ได้รับความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ-การเมืองจากชนชั้นผู้ปกครอง กลุ่มชาติพันธุ์ผู้อยู่ใต้การปกครองเลือกใช้ลักษณะทางวัฒนธรรมบางประการ ในการปลุกสำนึกร่วมของความเป็นชาติพันธุ์เดียวกัน รวมทั้งการใช้ประวัติศาสตร์ สัญลักษณ์ และพิธีกรรมท้องถิ่น เป็นกลไกสำคัญ ในการปกป้องผลประโยชน์ และการสร้างอำนาจต่อรองในทางการเมือง ข้อค้นพบของรัตนานี้ในครั้งนี้ คือ ภายใต้ความเจียบของบรรยากาศการเมืองร่วมสมัยที่คนคะฉิ่น ยังไม่มีเสรีภาพทางการเมืองและเขียนในพื้นที่สาธารณะ รวมทั้งการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองที่ยังไม่เอื้อต่อผลประโยชน์ของชาวคะฉิ่นส่วนใหญ่ ทำให้ชาวคะฉิ่นเผ่าต่างๆ เลือกที่จะใช้พิธีมะเนา เป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมรูปแบบหนึ่งในการแสดงความเป็นตัวตนและจุดยืนในทางการเมืองของคะฉิ่น โดยมีสาระสำคัญที่มุ่งเน้นการสร้างความเป็นปึกแผ่นระหว่างชนเผ่าต่างๆ ผ่านการสร้างประวัติศาสตร์ ภาษา และการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อสร้างอำนาจต่อรองในทางการเมืองในระยะยาวต่อไป

งานของเสมอชัย พูลสุวรรณ (2544) มีความคล้ายคลึงกับงานของรัตนาน โดยเสมอชัย ได้ศึกษาเรื่องกระบวนการปรับตัวและสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมหรือกระบวนการสร้างจิตสำนึกชาติพันธุ์ของชาวไตใหญ่ (ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศพม่า) ภายใต้ปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมพม่า ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของผู้ปกครองรวมถึงกับวัฒนธรรมของคนไตกลุ่มอื่นๆ ภายใต้โครงสร้างพหุสังคมเสมอชัยสังเกตเห็นการปรุงแต่งรูปลักษณ์ทางวัฒนธรรมของ “ไตใหญ่” ในปัจจุบัน ว่าได้เกิดขึ้นภายใต้ 3 กระบวนการหลักด้วยกัน คือ (1) ความพยายามสร้าง “อดีต” ขึ้นมาเพื่อสนองเงื่อนไขทางสังคมในปัจจุบัน (2) การแสดงบทบาทในเชิงสัญลักษณ์ที่ทั้งท้าทาย ต่อรอง และประนีประนอมกับวัฒนธรรมพม่า และ(3) การแสวงหาความหมาย และแหล่งอ้างอิงใหม่ๆ ให้กับความเป็น “ไตใหญ่” ซึ่งสามารถสังเกตจากการทำงานของกระบวนการเหล่านี้ได้ ผ่านวิธีที่ ชาวไตใหญ่พยายามนิยามความหมายของพื้นที่ทางวัฒนธรรมในความสนใจของเรา โดยการสร้าง “อดีต” ของ “ไตใหญ่” โดยอาศัยเครื่องมือที่สำคัญคือ ตำนาน

ส่วนงานศึกษาของประสิทธิ์ ลิปรีชา (2545 : 37) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ระบบเครือญาติและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในกระแสความเปลี่ยนแปลง” ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ระบบเครือญาติของชาวม้งท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงโดยอาศัยแนวคิดกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม การครอบงำและเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และการผลิตซ้ำใหม่ทางวัฒนธรรม ข้อค้นพบในงานวิจัยดังกล่าว คือ อัตลักษณ์ทางเครือญาติของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง สืบทอดผ่านทั้งทางสายเลือดและทางวัฒนธรรม ความเข้มข้นของระบบเครือญาติในทางวัฒนธรรมนั้นถูกผลิตซ้ำแล้วซ้ำเล่า ผ่านนิทานว่าด้วยต้นกำเนิดระบบแซ่ การใช้ศัพท์เรียกเครือญาติ พิธีแต่งงาน พิธีศพ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชีวิตประจำวัน เป็นต้น เมื่อการพัฒนาและความทันสมัยเข้ามาสู่สังคมม้ง

นั่นคือสาเหตุหลักที่ส่งผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและความสัมพันธ์ทางเครือญาติของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง อย่างไรก็ตาม ผู้นำกลุ่มเครือญาติและพิธีกรรมได้พยายามรื้อฟื้นความเข้มแข็งของระบบเครือญาติเพื่อนำมาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์และแก้ปัญหาในบริบทของความทันสมัยที่เกิดขึ้น กรมแผนของความเป็นรัฐชาติมิได้เป็นอุปสรรคต่อระบบเครือญาติของชาวม้งแต่อย่างใด

นอกจากอัตลักษณ์เรื่องเครือญาติของชาวม้งแล้วประสิทธิ์ ยังได้ศึกษา เรื่อง “การสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง” (ประสิทธิ์ ลิปรีชา 2547 : 31-72) อีกทั้งงานของ ปนัดดา บุญสาระนัย (2547 : 169-198) ที่ศึกษาเรื่อง “การฟื้นฟูและสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวอาข่าในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน” โดยงานของทั้ง 2 ท่านนี้ได้กล่าวถึงการสร้างอัตลักษณ์ของตนเองเพื่อสืบทอดความเป็นชาติพันธุ์ผ่านกระบวนการต่างๆ โดยมุ่งเน้นการสร้างตัวตนทางอัตลักษณ์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ และการรื้อฟื้นอัตลักษณ์ชาติพันธุ์เดิมที่สูญหายไปเกือบหมดแล้ว เพื่อสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มและเป็นพลังในการต่อรองรักษาทรัพยากรของตนเองให้คงอยู่ต่อไป

งานดังกล่าวสามารถนำไปเป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้กับทางชาติพันธุ์ของ เพื่อรักษาทรัพยากรทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนให้สามารถดำรงอยู่ต่อไปจนถึงรุ่นลูกหลาน

งานวิจัยของ ทวิช จตุรพฤกษ์ (2543) เกี่ยวกับการปรับตัวทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ “ลีซู” เรื่อง “การสร้างอัตลักษณ์ของชาวลีซูในเมืองเชียงใหม่” ที่ได้เคลื่อนย้ายมาอยู่อาศัยในเขตเมืองเชียงใหม่ในฐานะ “คนชายขอบ” และปรับตัวเพื่อแสวงหาโอกาสและทางเลือกที่ดีกว่าเดิม และเป็นการต่อสู้ทางวัฒนธรรมที่มีทางสังคมและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมเมืองไปพร้อมๆกัน โดยการตอบโต้เชิงสัญลักษณ์ต่ออำนาจรัฐ ด้วยการตีความจินตนาการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของกลุ่มเสียใหม่ โดยนำไปเชื่อมโยงหรือผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมไทย ซึ่งเป็นคู่ขัดแย้งที่มีอำนาจเหนือกว่าและมีส่วนบงการชีวิตสังคมและวัฒนธรรมของชาวเขา

2.2.2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการฟื้นฟูอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์โดยใช้แหล่งการเรียนรู้ชุมชนหรือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือสร้างภาพตัวแทน

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือแหล่งเรียนรู้ในชุมชนในปัจจุบันเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างภาพตัวแทนหรือเป็นพื้นที่แสดงตัวตนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ได้ทางหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญในการนำไปศึกษา วิเคราะห์ และอธิบายเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของในฐานะเป็นพื้นที่แสดงตัวตนทางวัฒนธรรมหรือภาพตัวแทนกลุ่มชาติพันธุ์ของ

เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยได้พบงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่แหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่มุ่งเน้นการความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์หลายงาน ยกตัวอย่าง ดังนี้

จิตติวุฒิ ถือทอง (2548 : (1)) ได้ทำการศึกษาอัตลักษณ์ทางการเมืองของชาวไทใหญ่ ผ่านการสื่อความหมายตัวตนทางพิธีกรรม อันได้แก่ ที่ดิน ร่างกาย และภาษา โดยรัฐชาติพม่าเป็นผู้ครอบครองและเป็นเจ้าของความหมายในทุกตัวสื่อ กระนั้นกระบวนการเข้าครอบครองความหมายนั้นก็มีได้ดำเนินไปอย่างแข็งทื่อ หากแต่เป็นการจัดรูปแบบของพิธีกรรมทำให้สอดคล้องกับความรู้ของชาตินิยม โดยเฉพาะสามเรื่องหลัก นั่นคือ เรื่องกำเนิดของเผ่าพันธุ์พม่า ความยิ่งใหญ่ของพม่าในยุคราชวงศ์ และการต่อต้านอังกฤษและญี่ปุ่นในยุคอาณานิคม ซึ่งมีความแตกต่างกับพิธีกรรมบ้านเขายี่สาร (2543: 3-4) คำบ่ลยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ท้องถิ่นที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจกันของชาวบ้านเขายี่สารและนักวิชาการ โดยต่างช่วยกันเก็บรวบรวมหลักฐานทางโบราณคดี โบราณวัตถุ ชาติพันธุ์วิทยาที่มีอยู่ในชุมชน และบริจาศสิ่งของต่างๆ ซึ่งมีคุณค่าทั้งทางประวัติศาสตร์และทางวัฒนธรรมของชุมชนและนำมาจัดแสดงกันเอง โดยใช้ศาลาการเปรียญของวัดเขายี่สารเป็นสถานที่จัดแสดง โดยการจัดแสดงเป็นการสื่อความหมายถึงความเป็นมาในท้องถิ่นอันยาวนานในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขายี่สารในชุมชน

อย่างไรก็ตาม พิธีกรรมแห่งชาติที่สื่อถึงชาตินิยมของประเทศพม่า และพิธีกรรมท้องถิ่นของชาวเขายี่สารก็มิได้เป็นเรื่องของการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นแต่อย่างใด อย่างเช่น งานของเขาวนุช มองว่าเป็นวาทกรรมความรู้ในการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ถูกสร้างขึ้นเป็นภาพแทนของชุมชนชนบทในอุดมคติ การสร้างความรู้ (knowledge) ความจริง (truth) อำนาจ (power) และตัวตน (identity) ของความเป็น “หมู่บ้านวัฒนธรรม” ล้วนเป็นวาทกรรมที่แฝงเร้นมาในนามของความรู้และการ “ฟื้นฟู” ความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดอัตลักษณ์และภาพลักษณ์ใหม่ รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงต่างๆ แก่ชุมชน ซึ่ง เขาวนุช ได้ค้นพบว่า อัตลักษณ์ของ “หมู่บ้านวัฒนธรรม” ได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นภาพแทนชุมชนชนบทในอุดมคติ ทั้งที่ในความจริง ชุมชนกำลังเผชิญหน้าภาวะความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ทุนเดิมทางสังคมวัฒนธรรมของหมู่บ้านที่ได้รับการยกย่องว่าเป็น “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือความเข้มแข็งของระบบเครือญาติ ยังถือเป็นพลังที่ยังรอการ “ฟื้นฟู” ให้เข้มแข็งกว่าที่เป็นอยู่ (เขาวนุช เวศร์ภาดา, 2545: 4)

ส่วนสิริพร ที่ศึกษาเรื่อง “การฟื้นฟูและรื้อฟื้นมรดกทางวัฒนธรรม ชุมชนมอญ สามโคก ปทุมธานี” ซึ่งสิริพร เห็นว่ากระแสและการก่อเกิดของวัฒนธรรมมีการไหลลื่น เปลี่ยนไปอย่างไร ขอบเขต แต่สิ่งที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยงต่อภาพของวัฒนธรรมต่างๆ ในสังคม และกาลเวลาได้ คือ “มรดกทางวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถเชื่อมต่อระหว่างภาพในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตได้ โดยเฉพาะความเข้าใจประวัติศาสตร์และรากเหง้าของพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ แต่ก็พบว่าปัญหาของ

มรดกทางวัฒนธรรมถูกลดคุณค่า หรือขาดตอนหายไป ทั้งนี้เกิดขึ้นจากการละเลยหรือการเปลี่ยนแปลงของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นนั้น จึงทำให้ชุมชนท้องถิ่นเองมีความพยายามที่จะสร้างความหมายและเอกลักษณ์ของชุมชนของตนเองขึ้นมาใหม่ เพื่อนำเสนอภาพของเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นที่ต้องปรับตัวและกระแสดความคิดให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน นั่นคือ การผลิตวัฒนธรรม (Production of Culture) และประยุกต์ให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน โดยกระบวนการรื้อฟื้นวัฒนธรรมพื้นบ้าน (Re-Traditionalization) และมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ที่มีอยู่แล้วให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิต (Everyday life) ของคนในชุมชนท้องถิ่น (Local Community) ซึ่งข้อค้นพบของสิริพร คือ ชุมชนได้เห็นความสำคัญและตระหนักถึงการประยุกต์มรดกทางวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน เน้นการประกอบอาชีพเพื่อสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ และแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อเสริมระบบการศึกษา (สิริพร สมบูรณ์บุรณะ, 2546 : 5)

การสื่อความหมายถึงตัวตนมิได้พบจากการแสดงออกในตัวอาคารเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังพบได้จากกระบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย นอกจากนี้ ยังมีการใช้พิพิธภัณฑ์ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติเป็นเครื่องมือในการการฟื้นฟูพลังชุมชนด้วย อย่างเช่น งานของสายันต์ ไพรชาญจิตร (2547 : 113-117) ที่ศึกษาเรื่องการฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์ชุมชนบ้านนาชาวที่จังหวัดน่าน จนกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนในอีกมิติหนึ่ง คือ การรวมเอาอดีตของชาว บ้านและของวัดมาอยู่ร่วมกันและจัดการจนเป็นแหล่งเรียนรู้แห่งใหม่ของจังหวัดน่าน เกิดเป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชนในการแสดงตัวตนและเอกลักษณ์ของชุมชนให้คนนอกชุมชนยอมรับ และช่วยยึดโยงสายสัมพันธ์ทางเครือญาติของตนในชุมชนให้เข้มแข็งและยาวนานต่อไปอีก

การใช้พื้นที่แหล่งการเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต่างๆ เพื่อเป็นพื้นที่แสดงตัวตนของกลุ่มมีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มชาติพันธุ์ชาวซอง ซึ่งได้มีการใช้ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของเป็นเครื่องมือในการแสดงอัตลักษณ์ของชาวซองเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นเหตุผลทำให้ผู้วิจัยจะนำงานต่างๆ มาเป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการสร้างและฟื้นฟูอัตลักษณ์ผ่านศูนย์การเรียนรู้ของชาวซอง ซึ่งจะช่วยให้เห็นภาพของอัตลักษณ์ที่นำเสนอผ่านสื่อการจัดแสดงในศูนย์การเรียนรู้ต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวของกรณีศึกษาแหล่งการเรียนรู้ชุมชนชาวของในตำบลคลองพลูและตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นการศึกษาว่าถึงการเรียนรู้และการสืบทอดความรู้ชาวของในชุมชน อันก่อให้เกิดอัตลักษณ์ของชาวของที่รวมเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนนั้นช่วยในการรื้อฟื้นหรือฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวของอย่างไร โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการศึกษา ดังนี้

3.1 รูปแบบการศึกษาและแหล่งข้อมูล

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเรื่องแหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวของ โดยผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ กล่าวคือ (1) ข้อมูลเอกสาร โดยการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากตำราเอกสารผลงานวิจัยต่างๆ รวมทั้งเอกสารสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้อง และ(2) ข้อมูลจากการทำงานวิจัยภาคสนาม (Field research) ซึ่งใช้ทั้งประสบการณ์ในชีวิตประจำวันการเป็นลูกหลานชาวของในชุมชน การเข้าร่วมปฏิบัติการในกิจกรรมของชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของ และการเป็นเจ้าหน้าที่ประสานงานโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (พี่เลี้ยง) ในกลุ่มชาวของ ซึ่งเป็นข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการสนทนากลุ่มทั้งแบบเป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ

3.2 การเลือกกลุ่มเป้าหมายสำหรับการศึกษา

ประชากรเป้าหมายในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นชาวของ ตำบลตะเคียนทอง และตำบลคลองพลู ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการพิจารณาจากบทบาทของกลุ่มต่างๆ ตามเป้าหมายในการศึกษา โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 4 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

1. ผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ที่เป็นบุคคลที่คนของของทั้ง 2 ตำบล และผู้นำแบบไม่เป็นทางการหรือคนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ ได้แก่ ผู้นำด้านศาสนาและพิธีกรรม ทั้ง 2 ตำบล
2. ผู้สืบทอดการประกอบพิธีกรรมจากบรรพบุรุษ เช่น การลงผีหิ้งและผีโรงและผู้ที่สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บด้วยวิธีชาวบ้าน
3. ด้านการประกอบอาชีพ ได้แก่ ผู้ที่เคยทำสวนกระวาน (มองอดีตและมองปัจจุบันที่สอยดาวด้วย) ทำนํ้ามันยาง เก็บลูกแร้วและหาของป่า ล่องแพซุง เป็นต้น โดยเฉพาะผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปี ขึ้น

ไป และงานด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ได้แก่ งานจักสาน อาหารพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน/ของเล่นพื้นบ้าน

4. ผู้ที่ดำเนินงานเกี่ยวกับงานวัฒนธรรมของ ได้แก่

4.1 พิพิธภัณฑ์ของหรือศูนย์วัฒนธรรมของโรงเรียนคลองพลูวิทยา

4.2 หมู่บ้านอนุรักษ์วิถีชีวิตของภายใต้การดูแลของ อบต.คลองพลู

4.3 กลุ่มทำงานอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของต่างๆ ได้แก่ โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ โครงการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยชุมชนมีส่วนร่วม โครงการศึกษาความรู้ชาวของเรื่องพืชผักและกล้า โครงการการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของโดยชุมชนมีส่วนร่วม และ โครงการป้าชุมชน

4.4 พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดตะเคียนทอง

3.3. การเก็บและรวบรวมข้อมูล ด้วยวิธีการดังนี้

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลในพื้นที่ตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง นอกจากนั้นได้ดำเนินการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับชาวของที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อื่นๆ ประกอบเพิ่มเติมด้วย เช่น ตำบลอื่นๆ ในอำเภอเขาคิชฌกูฏ อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ชาวของที่จังหวัดตราด และชาวของบ้านท่าตะเียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะสามารถนำมาสนับสนุนหรือเปรียบเทียบกับข้อมูลของชาวของในพื้นที่ที่ผู้วิจัยอาศัยอยู่ด้วย

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเข้าไปศึกษาและเก็บข้อมูลภาคสนามโดยอาศัยบทบาทของการเป็นคนในและคนนอก กล่าวคือ ผู้วิจัยอาศัยความคุ้นเคยใกล้ชิดมานานและความเป็นเครือญาติในสังคมวัฒนธรรมชาวของ ซึ่งมีส่วนช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจสภาพ ความรู้ ประสบการณ์ และมุมมองของผู้ให้ข้อมูล ตลอดจนเข้าใจคำอธิบายความหมายและบริบทแวดล้อมของผู้ให้ข้อมูลมากยิ่งขึ้น โดยอาศัยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ด้วยการเข้าร่วมปฏิบัติการในกิจกรรม การสัมภาษณ์โดยการสนทนากลุ่มย่อย โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องประเพณี พิธีกรรม และการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวของด้านต่างๆ ตามโอกาส และการเก็บข้อมูลผ่านการทำงานร่วมกับศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

จากนั้น จึงดำเนินการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นรายบุคคลที่เกี่ยวข้องและมีความสำคัญกับคนของ โดยเฉพาะเรื่องราวความรู้ ภูมิปัญญาด้านต่างๆ และประเพณี พิธีกรรม ที่ได้มีการสืบทอดจากบรรพบุรุษ เมื่อได้ข้อมูลที่ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาแล้วผู้วิจัยจึงนำข้อมูลมาจัดระบบระเบียบเพื่อแบ่งประเด็นในการเรียบเรียงข้อมูลเพื่อนำไปใช้วิเคราะห์ต่อไป

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยต้องอาศัยบทบาทของความเป็นคนนอกในฐานะผู้ดำเนินการศึกษา เกี่ยวกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของ โดยอาศัยแนวคิดที่เกี่ยวข้องและระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บและรวบรวมข้อมูลนั้นผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูล 2 แบบ กล่าวคือ

ข้อมูลปฐมภูมิหรือข้อมูลมือหนึ่ง ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการใช้เทคนิคต่างๆ ได้แก่

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant) คือ การสังเกตแบบเป็นทางการ (ฟังและรับรู้สภาพการณ์หรือปรากฏการณ์ในพื้นที่วิจัยอย่างเป็นระบบ) และไม่เป็นทางการ / การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมและไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรม

- การสังเกตกายภาพทั่วไป เช่น สัญลักษณ์ รูปสัญลักษณ์ หรือคุณลักษณะภายนอกอันแสดงออกเป็นเครื่องหมายสื่อไปยังบุคคลหรือพฤติกรรมของบุคคล เช่น การแต่งกาย เครื่องแบบ เครื่องหมายเครื่องประดับ สีต้น รูปแบบ หรือสัญลักษณ์และรูปสัญลักษณ์ เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (key Informants) ทางวัฒนธรรมของ และการสัมภาษณ์พูดคุยอย่างเป็นกันเอง (casual interview) ซึ่งเกิดจากการพบปะพูดคุย สันทนา ได้ตอบกันธรรมดาและเป็นธรรมชาติในชุมชน หรือระหว่างการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยผู้วิจัยจะเตรียมตัวก่อนสัมภาษณ์ด้วยการมีแนวคำถามในการสัมภาษณ์ตามประเด็นและเรื่องราวที่ผู้วิจัยสนใจต้องการทราบและสามารถนำไปตอบโจทย์การศึกษาได้ ได้แก่

- อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของ
- ความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวของ
- แหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน
- การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมของ
- การฟื้นฟูอัตลักษณ์ ตัวตนของชาวของ

การสัมภาษณ์ในประเด็นและเรื่องราวต่างๆ มีทั้งลักษณะการสัมภาษณ์ผู้รู้เป็นบุคคล และลักษณะการสัมภาษณ์กลุ่ม (focus group interview) หรือการสนทนากลุ่ม จำนวน 3-6 คน รวมทั้งเป็นวิธีการตรวจสอบผลข้อมูลที่ได้เก็บมาด้วย

เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บบันทึกเพื่อรวบรวมข้อมูลภาคสนาม คือ การจดบันทึก การบันทึกเสียง การถ่ายภาพนิ่ง การถ่ายภาพ VDO ภาพถ่าย แผนที่ และวีดิทัศน์ที่เกี่ยวกับชาวของ

ข้อมูลทุติยภูมิหรือข้อมูลมือสอง เป็นการค้นคว้าข้อมูลเอกสารงานที่ผ่านการวิเคราะห์มาแล้วในระดับหนึ่งหรือเป็นเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำราทางวิชาการ บทความ งานวิจัย งานวิทยานิพนธ์ เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้มีการศึกษาเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนของ เช่น เอกสารอัตชีวประวัติหลวงปู่เพ็ชร วัดตะเคียนทอง และบันทึกวัฒนธรรมของ เป็นต้น

3.4 การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูล เมื่อผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามแล้ว หลังจากนั้น ได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ด้วยการสอบถามข้อมูลจากคนอื่นๆ และรับฟังการถกเถียงระหว่างผู้ให้ข้อมูลฝ่ายต่างๆ การทบทวนข้อมูลเนื้อหาที่สื่อออกมา และเป็นการตรวจสอบการตีความข้อมูล que ผู้วิจัยได้รับ ทั้งนี้เพื่อความถูกต้องของข้อมูลตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม ในระหว่างที่เก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามที่ได้ควบคุมกันไป ด้วยวิธีการ (1) การตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลตามปรากฏการณ์ที่มองเห็น เช่น พิธีกรรม และการทำมาหากิน เป็นต้น (2) การจำแนกชนิดข้อมูลในเหตุการณ์หนึ่งๆ โดยทำการจำแนกข้อมูลตามเนื้อหา เช่น แบ่งตามชนิดของเหตุการณ์ ระยะเวลาที่เหตุการณ์เกิด บุคคลที่เกี่ยวข้อง สภาพแวดล้อม เป็นต้น แล้วจึงพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูลชนิดต่างๆ จากนั้นพิจารณาความสม่ำเสมอของการเกิดข้อมูลชนิดต่างๆ เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการอธิบายสาเหตุของปรากฏการณ์ และ(3) การวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารเบื้องต้น โดยยึดเนื้อหาข้อมูลเป็นเกณฑ์ เช่น หัวข้อ คุณค่า แหล่งที่มา และเวลาของเหตุการณ์ เป็นต้น

จากนั้นจึงนำข้อมูลมาจำแนกออกเป็นหมวดหมู่ตามความมุ่งหมายและประเด็นการศึกษา แล้วจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์และตีความหมายกับข้อมูล รวมทั้งประสบการณ์ในภาคสนามทั้งหมดโดยเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ ที่ได้เรียนรู้จากภาคสนามที่มีสัมพันธ์เชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยได้ทบทวนมาแล้ว ในการวิเคราะห์ได้เน้นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างเงื่อนไข และปัจจัยต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้มาจากการแยกหมวดหมู่ข้อมูลเพื่อตอบคำถามการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ เพื่อนำไปสร้างข้อสรุปและแนวคิดต่อไป

3.5 ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย

กัณยายน 2549-กุมภาพันธ์ 2550 (6 เดือนแรก) ผู้วิจัยดำเนินการในชุมชน คือ

1) เก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชาวของ โดยเฉพาะบริบทชุมชนในพื้นที่ทำวิจัย โดยการศึกษาเอกสารจากหน่วยงานในพื้นที่ เช่น อบต. โรงเรียน ชุมชน บันทึกภาพบริบทชุมชนทั่วไป

2) ศึกษาค้นคว้าประวัติความเป็นมาของชาวชอง โดยการศึกษาเอกสารจากแหล่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น หอจดหมายเหตุ หอสมุดแห่งชาติ ชุมชน รวมทั้งศึกษาจากคำบอกเล่าและตำนานเกี่ยวกับคนชองจากคนในชุมชน จากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโส ผู้นำหมู่บ้าน และพระสงฆ์

3) เก็บข้อมูลอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของ ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนกับคนอื่น ๆ ในสังคมที่คนชองต้องมีการปฏิสัมพันธ์ด้วยภายใต้บริบทประเทศไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ข้อมูลขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยม ศาสนา พิธีกรรมและความเชื่อ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของคนชองในชุมชนต.คลองพลู และต.ตะเคียนทอง โดยการสังเกต สัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมายต่างๆ ในชุมชน ทั้งการสัมภาษณ์เป็นบุคคลและการตั้งวงคุยเป็นกลุ่มย่อย

4) เก็บข้อมูลการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของในชุมชน โดยการสัมภาษณ์แบบธรรมชาติเป็นรายบุคคล และการตั้งวงคุยเป็นกลุ่มย่อยกับกลุ่มชาวชองที่ทำงานอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา และวัฒนธรรมของในชุมชน รวมทั้งผู้เกี่ยวข้อง เช่น ครูในโรงเรียน และนักเรียนที่เรียนภาษาของ เป็นต้น

5) ศึกษาและวิเคราะห์แบบสอบถามความคิดเห็นของคนในชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของในชุมชน

6) ทำการตรวจสอบข้อมูลจากชุมชนและเก็บข้อมูลที่ต้องการเพิ่มเติม ซึ่งในขั้นตอนนี้ได้มีการตรวจสอบข้อมูลจากชุมชนเป็นระยะๆ หากมีข้อมูลที่ได้มาแต่ละแหล่งไม่ตรงกันผู้วิจัยก็จะใช้วิธีการตั้งวงคุยเพื่อตรวจสอบข้อมูลหรือให้ผู้ให้ข้อมูลมีความรู้โดยตรงหรือเกิดจากการปฏิสัมพันธ์กับคนภายนอก

7) จัดทำรายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 1 สำหรับส่งสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

มีนาคม - พฤศจิกายน 2550 (9 เดือนต่อมา) ผู้วิจัยดำเนินการในชุมชน คือ

1) ศึกษาข้อมูลแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับชาวชองในชุมชน ซึ่งมีอยู่หลายจุดในชุมชน อาทิ ศูนย์วัฒนธรรมของ ที่โรงเรียนคลองพลูวิทยา พิพิธภัณฑ์ชองและพิพิธภัณฑ์เรือโบราณที่วัดตะเคียนทอง หมู่บ้านอนุรักษ์วิถีชีวิตชองที่อบต.คลองพลู เป็นผู้ดูแลบริหารจัดการ พิพิธภัณฑ์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ที่ท่านพ่อเขียนพระสงฆ์คนชองสร้างขึ้นที่ต.พลวง และโรงเรียนที่สอนหลักสูตรท้องถิ่นภาษาชองในต.ตะเคียนทองและต.คลองพลู โบราณสถานเมืองเพนียด วัดทองทั่วสถานที่ตั้งรูปปั้น “แม่ย่ากาไว” ที่สำนักสงฆ์พระยาวิสูตร โภยา (ทับสาณเสน) ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี สวนกระวานชาวชองในอ.โป่งน้ำร้อน จ.จันทบุรี

2) ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้เรื่องต่างๆ ในพื้นที่ที่มีชาวชอง รวมทั้งศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในพื้นที่อื่นๆ ที่สนใจและเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยชิ้นนี้ ตลอดจน

เข้าร่วมสัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับอัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ พิพิธภัณฑสถาน วัฒนธรรมชุมชน ที่หน่วยงานต่างๆ จัดขึ้น

3) วิเคราะห์และสรุปผลข้อมูลสนาม เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการประยุกต์เพื่อปรับปรุงศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ โดยผ่านความคิดเห็นและการตัดสินใจจากสำนักและความรู้สึกของคนของเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ที่นำมาใช้ในการปรับปรุงศูนย์การเรียนรู้ฯ ให้สะท้อนตัวตนของคนของ ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการตั้งวงคุยกับสมาชิกกลุ่มชาวของ ซึ่งกำลังทำงานวิจัยพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ ในพื้นที่วิจัย และคนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการร่วมคิดร่วมทำการปรับปรุงพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ ในขั้นตอนต่างๆ ร่วมกันกับคนของและคนอื่นๆ ในชุมชนด้วย

4) อาจารย์ที่ปรึกษาผู้รับทุน ดร.รัตนา โตสกุล ได้จัดสัมมนาเชิงวิชาการเรื่อง **“แนวทางการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ : อดีต-ปัจจุบัน-อนาคต”** ในวันที่ 12 กันยายน 2550 ณ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ตามแนวทางการดำเนินงานของโครงการทุนวิจัยมหาวิทยาลัยฯ เพื่อเสริมความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่นักศึกษาทั่วไปและผู้รับทุน โดยเชิญวิทยากรจากภายนอกจำนวน 2 ท่าน คือ ผศ.ดร.ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ และดร.ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี

5) เมื่อวันที่ 27-28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 รศ.ดร.เสาวภา พรศิริพงษ์ ผู้ประสานงานโครงการฯ เยี่ยมพื้นที่ทำวิจัยของผู้วิจัยหมู่บ้านชาวของ ต.คลองพลู และต.ตะเคียนทอง อ.เขาคิชฌกูฏ จ.จันทบุรี

6) วิเคราะห์และสรุปผลการเก็บข้อมูลภาคสนาม และทำการตรวจสอบข้อมูลจากการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมเป็นระยะๆ

7) เรียบเรียงข้อมูลเป็นรายงานวิจัย (ฉบับร่าง) สำหรับส่งสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ธันวาคม 2550 – ธันวาคม 2551 (13 เดือนต่อมา) ผู้วิจัยดำเนินการ คือ

1) โครงการทุนวิจัยมหาวิทยาลัยฯ จัดกิจกรรมนำเสนอความก้าวหน้าการดำเนินงานโครงการวิจัยสำหรับนักศึกษาผู้รับทุน และเพื่อเสริมความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่นักศึกษาทั่วไป ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2551 ณ ห้องณัฐภมรประวดี สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล โดยมีผู้ประสานงานโครงการทุนวิจัยมหาวิทยาลัยฯ (รศ.เสาวภา พรศิริพงษ์) เลขาโครงการฯ (ดร.มยุรี ถาวรพัฒน์) ประธานศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต (ศ.ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์) และอาจารย์ที่ปรึกษาของนักศึกษาผู้รับทุน รวมทั้งอาจารย์และนักศึกษาอื่นๆ ที่สนใจได้เข้าร่วมรับฟัง

2) โครงการทุนวิจัยมหาวิทยาลัยฯ จัดกิจกรรมนำเสนอความก้าวหน้าการดำเนินงานโครงการวิจัยสำหรับนักศึกษาผู้รับทุน และเพื่อเสริมความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่นักศึกษาทั่วไป ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 (เลื่อนมาจาก 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2551) ณ ห้องณัฐภมรประวดี

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล โดยมีผู้ประสานงานโครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิตฯ (รศ.เสาวภา พรศิริพงษ์) เลขาโครงการฯ (ดร.มยุรี ถาวรพัฒน์) ประธานศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต (ศ.ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์) และอาจารย์ที่ปรึกษาของนักศึกษาผู้รับทุน รวมทั้งอาจารย์และนักศึกษาอื่นๆ ที่สนใจได้เข้าร่วมรับฟังและร่วมวิพากษ์และแลกเปลี่ยนการทำงานวิจัยด้วย พร้อมกันนี้ได้มีอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันอื่นมาร่วมวิพากษ์งานวิจัยของนักศึกษาด้วย

3) เรียบเรียงข้อมูลเป็นงานวิจัย (วิทยานิพนธ์) และมีการปรับแก้ไข เพิ่มเติม เป็นระยะๆ

มกราคม – เมษายน 2552 (4 เดือนต่อมา) ผู้วิจัยดำเนินการ คือ

1) ผู้วิจัยได้ดำเนินการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ วันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2552 จากนั้นได้ดำเนินการแก้ไขตามที่ประธานและคณะกรรมการคุมสอบเสนอแนะให้ปรับปรุงงานวิจัยเป็นเวลา 3 เดือน (7 มกราคม-7 เมษายน 2552)

2) วันที่ 13-15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 อาจารย์ดร.รัตนา โตสกุล อาจารย์ที่ปรึกษาของผู้วิจัย ได้ลงพื้นที่วิจัยด.คลองพลู และใช้พื้นที่วิจัยในหมู่บ้านคลองพลู และศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ เป็นห้องเรียนในชุมชนสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต วิชาสังคมชนบทเปรียบเทียบ โดยมีผู้ศึกษาและชาวของที่ทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของ รวมทั้งผู้สูงอายุชาวของในหมู่บ้าน ผู้นำหมู่บ้าน และเครือข่ายการเกษตรอินทรีย์ในตำบลคลองพลูเป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเอง

3) ผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาผู้รับทุนได้เป็นตัวแทนนักศึกษาทุนโครงการวิจัยมหาบัณฑิตฯ มหาวิทยาลัยมหิดล เข้าร่วมเสวนา “ห้องย่อยสถาบันการศึกษา” ในงานสัมมนาเชิงวิชาการ 10 ปี งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ชาวบ้านทำวิจัย...รากฐานใหม่ของสังคม คุณค่า พลังและความสุข วันที่ 20-21 มีนาคม พ.ศ. 2552 จัดโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ณ คอนเวนชันฮอลล์ อิมแพค เมืองทองธานี

4) จัดทำเล่มวิทยานิพนธ์ สำหรับบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

5) จัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ และเขียนบทความของนักศึกษา รวมทั้งอาจารย์ที่ปรึกษา ได้เขียนบทความสังเคราะห์การทำงานวิจัยของนักศึกษาเพื่อส่งสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

บทที่ 4

กลุ่มชาติพันธุ์ของกับรัฐไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง

ในบทนี้ผู้วิจัยได้กล่าวถึงภาพโดยรวมของบริบททางสังคมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับชาวชองในเรื่องประวัติความเป็นมาที่ผ่านตำนาน เรื่องเล่า และเอกสารทางประวัติศาสตร์ โดยแบ่งออกเป็น 4 หัวข้อคือ (4.1) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ของ (4.2) ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ของ (4.3) การเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของในบริบทของประเทศไทย และ (4.4) กระแสการอนุรักษ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของในชุมชน

4.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ของ

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการกล่าวถึงประชากรและถิ่นอาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ของในประเทศไทย ชาวชองมีวัฒนธรรมและวิถีความเป็นอยู่อย่างไร รวมทั้งจารีตประเพณี และพิธีกรรมความเชื่อของชาวชอง ตลอดจนความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาอาการเจ็บป่วยของชาวชอง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.1 ถิ่นฐานชาวชองในประเทศไทย

ชาวชอง อยู่รวมกันเป็นกลุ่มกระจายในแถบดินแดนภาคตะวันออกเฉียงของประเทศไทยมาช้านาน ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ระยอง จันทบุรี และตราด ซึ่งเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมของดินแดนเอเชียอาคเนย์ นักภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์จัดภาษาของให้อยู่ในกลุ่มตระกูลออสโตร-เอเชียติก สาขามอญ-เขมร (กลุ่มภาษาเพิร์ท) ภาษาชอง หรือ “พะชา ช้อง” เป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมและใช้สื่อสารกันในชีวิตประจำวันภายในกลุ่มชาวชอง แต่ไม่มีภาษาเขียนหรือตัวหนังสือ เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในประเทศไทยอีกหลายๆ กลุ่ม เช่น กोंง ญัฮกุร มลาบรี เป็นต้น

ปัจจุบันมีคนของตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นในเขตอำเภอเขาคิชฌกูฏ (เดิมขึ้นอยู่กับอำเภอมะขาม) และอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี (ตามระบบการปกครองในปัจจุบัน) โดยเฉพาะพื้นที่ตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ

ภาพที่ 1 ภาพแสดงจุดถิ่นฐานที่ตั้งหมู่บ้านชาวของตำบลตะเคียนทอง
และตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

สังคมของชาวชองในชีวิตประจำวันนั้น ต้องมีการปฏิสัมพันธ์หรือประกอบกิจกรรมกับบุคคลกลุ่มต่างๆ ตั้งแต่ระดับครอบครัว หมู่บ้าน ชุมชน หน่วยงาน และองค์กรต่างๆ ทำให้คนชองมีโอกาสดูแลตัวคนในพื้นที่ต่างๆ ที่คนชองอาศัยอยู่และเข้าไปเกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะการทำมาหากินและพื้นที่ตั้งหมู่บ้าน โดยการพบปะพูดคุยกันถึงตัวตนของตนเอง ในปัจจุบัน พบว่า ชาวชองมักมีการวิเคราะห์ถึงสมาชิกคนชองหรือความเป็นชองโดยผ่านระบบเครือญาติ โดยเฉพาะผู้ใหญ่หรือคนเฒ่าคนแก่ชองที่มักสอบถามเยาวชนชองรุ่นหลังที่ตนเองไม่คุ้นเคยว่า เป็นลูกหลานใคร บ้านอยู่ที่ไหน เป็นต้น ทำให้มีการบอกกล่าวกันว่าตัวเองเป็นคนชองหรือเป็นคนมาจากที่ไหนหรือบอกแหล่งที่ตั้งที่ตนอาศัยอยู่ เช่น อยู่หมู่บ้านตะเคียนทอง หรือบ้านคลองพลู เป็นต้น ในขณะเดียวกัน ยังพบว่า คนชองมีการพิจารณาแยกแยะการเป็นสมาชิกกลุ่มย่อยในระดับหมู่บ้าน ซึ่งพบในกรณีที่เป็นคนชองเช่นเดียวกันแต่อยู่ต่างถิ่นหรือต่างหมู่บ้าน สิ่งที่มักสอบถามกันคือ เป็นคนบ้านไหน “พู่ เป็น ช้อง ปะนิส ?” คนชองที่ถูกถามก็จะตอบว่าตนเองอยู่ที่ไหน การแยกแยะสมาชิกกลุ่มของคนชอง ยังพิจารณาตามเขตที่ตั้งหมู่บ้านด้วย เช่น คนชองบ้านคลองพลู เรียกคนชองบ้านอื่น เช่น ชองทุ่งสะพาน ชองพังกะแลง เป็นต้น ซึ่งเป็นการแสดงการรับรู้ถึงกลุ่มสมาชิกคนชองในพื้นที่ของตนและถิ่นฐานอาศัยทำมาหากินมายาวนานของพวกเขาชองตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายายในพื้นที่อื่นๆ ในละแวกใกล้เคียง นอกจากนั้น คนชองยังมีการพิจารณาการเป็นสมาชิกคนชอง โดยผ่านระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านของตน ซึ่งเป็นการแยกแยะว่าครอบครัวนี้เป็นคนที่อื่นเข้ามาอยู่ เช่น เป็นคนลาว เป็นคนไทย เป็นต้น

สำหรับคนอื่นๆ นอกชุมชน โดยเฉพาะคนในท้องถิ่นเมืองจันทบุรี ต่างก็มีการรับรู้กันว่าหมู่บ้านคนชองอยู่ที่บ้านคลองพลู บ้านตะเคียนทอง และบ้านจันทเขลม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของ การทำมาหากิน

และสภาพแวดล้อมที่ต้งหมู่บ้านของชาวซอง ที่เป็นสัญลักษณ์บ่งบอกหรือแสดงความเป็นซองได้อีกช่องทางหนึ่งสำหรับคนอื่นๆ ในท้องถิ่นเดียวกัน เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ในวิถีชีวิต โดยเฉพาะเครื่องจักสานต่างๆ จากพืชคลุมและคล้า เป็นต้น

คำว่า “ซ้อง” หรือ “ซอง” แปลว่า “คน” ในปัจจุบันคำๆ นี้เป็นทั้งชื่อเรียกตนเองและภาษาพูดของกลุ่มชนดั้งเดิมในจังหวัดจันทบุรี สำหรับคำว่า “ซอง” ตามความหมายของราชบัณฑิตยสถาน (2542) บอกว่าเป็น “ชื่อชนชาวป่าเผ่าหนึ่งในตระกูลมอญ-เขมร มีมากทางตอนเหนือของจังหวัดจันทบุรี ตัวเองเรียกว่าสำเร หรือคำเหรด เขมรเรียกพวกปอ” แต่จากการที่ผู้วิจัยสอบถามคนเฒ่าคนแก่ชาวซองในจังหวัดจันทบุรีแล้ว ทำให้พบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อความนี้คือ ชาวซองในพื้นที่นี้เรียกตัวเองว่า “ซอง” มาตลอด ซึ่งในอดีตชาวซองได้ประกอบอาชีพกสิกรรม ต่อมาในปัจจุบันจึงได้มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก แต่มิได้ดำรงชีวิตอย่างชาวป่าแต่อย่างใด ซึ่งผู้วิจัยได้อธิบายต่อไปในหัวข้อสภาพแวดล้อมและวิถีการผลิตของชาวซอง

สำหรับในกลุ่มคนของนั้นเวลาที่ต้องการระบุความเป็นคนซองของตนต่อคนอื่น ซองก็จะบอกว่าตนเป็น “ซิมซ้อง” คำว่า “ซิม” นี้แปลว่า คน เช่นเดียวกับคำว่า “ซ้อง” ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าไม่มีความสอดคล้องกับที่ชาวซองบางคนพยายามหาความหมายมาอธิบายต่อคนนอกว่า “ซอง” หมายถึง การเดิน ร่มง่ามอย่างหมิ แต่อย่างใด นอกจากนั้น คนซองยังมีคำเรียกที่สร้างพรมแดนระหว่างความเป็นสมาชิกกลุ่มซองที่แยกออกจากสมาชิกกลุ่มอื่นๆ ด้วยการแทนตัวเองว่า “มูแสง” ภาษาไทยแปลว่า “พวกเรา” เช่น “มูแสง ซ้อง ซา ลอ ม้าย รึง ซา ลอ” ภาษาไทยแปลว่า “พวกเรานี้เป็นคนซองนะ อย่าลืมกันนะ” และภายในสมาชิกกลุ่มชาวซองย่อยภายใต้กลุ่มใหญ่มักจะบ่งบอกความเป็นซองที่อ้างอิงถึงพื้นที่ที่ตนตั้งที่อยู่อาศัยต่างๆ ในพื้นที่ ด้วย เช่น “ซ้อง วาย กะทอง” ภาษาไทยแปลว่า “คนตะเคียนทอง” หรือ “ซ้อง คลองกะมลู” ภาษาไทยแปลว่า “คนคลองพลู” เป็นต้น เรียกคนอื่น เช่น คนเขมรว่า “ซ้องโกรม” หรือเรียกคนไทยว่า “ซ้องแซม” เรียกภาษาที่ตนเองพูดว่า “พะชาซ้อง” หรือ “ภาษาซอง” เป็นการสร้างความแตกต่างระหว่างกลุ่มของตนเองเมื่อต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มอื่น¹

การบ่งบอกความเป็นสมาชิกกลุ่มของชาวซองที่แสดงออกผ่านคำถามของบุคคลกลุ่มต่างๆ ทั้งในกลุ่มคนซองด้วยกันเองและคนกลุ่มอื่นๆ ที่ต้องติดต่อพบปะกันในสังคม โดยการแสดงออกด้วยคำถาม

¹ คำว่า “พะชาซ้อง” “มูแสง” “ซ้องแซม” “ซิมซ้อง” ผู้วิจัยเขียนตามระบบตัวเขียนภาษาของซึ่งกลุ่มชาวซองที่ตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดจันทบุรี ได้ร่วมดำเนินการสร้างร่วมกับ ศ.ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ เมื่อปี พ.ศ. 2543 โดยสร้างขึ้นจากการยืมอักษรภาษาไทยมาจัดระบบแล้วกำหนดตัวแทนโครงสร้างตามเสียงพูดในภาษาของ เพื่อใช้บันทึกประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตน และสะดวกต่อการถ่ายทอดสืบทอดสู่คนของรุ่นหลังควบคู่กับการใช้ภาษาพูดในสังคมชาวซอง

คำพูดหรือลักษณะสำเนียงการใช้ภาษาของคนในกลุ่มเดียวกัน และการแบ่งแยกการเป็นสมาชิกคนของต่างกลุ่มโดยพิจารณาเขตแหล่งที่ตั้งหมู่บ้านที่คนอยู่อาศัยร่วมกันมานานของสมาชิกกลุ่มชาวของตลอดจนประเพณี วิถีชีวิตต่างๆ ของชาวของดังกล่าว สอดคล้องกับมุมมองเรื่องลักษณะของพัฒนา กล่าวคือ อัตลักษณ์หรือจิตสำนึกส่วนตัวและจิตสำนึกส่วนรวมในระดับสังคมที่นิยามว่าตนเองคือใคร มีความเป็นมาอย่างไร และแตกต่างจากคนอื่น หรือกลุ่มคนอื่นในสังคมอย่างไร และใช้อะไรเป็นเครื่องหมายในการแสดงอัตลักษณ์ดังกล่าว (พัฒนา กิตติอาษา, 2546: 52) ในขณะเดียวกันประสิทธิ์ มองว่า จิตสำนึกดังที่พัฒนามองนั้นเป็นการประกอบขึ้นมาและดำรงอยู่ในการรับรู้เกี่ยวกับตนเองและคนอื่นรับรู้เรา โดยมีกระบวนการทางสังคมในการสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มคนที่มีต่อคนอื่นๆ (ประสิทธิ์ ลิปรีชา, 2547)

4.1.2 สังคมและวัฒนธรรมของชาวของในชุมชนตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง²

ชาวของที่ตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ อยู่ห่างจากตัวเมืองจันทบุรี ประมาณ 35 กิโลเมตร จากบันทึกประวัติการทำงานพัฒนาชุมชนของลุงเงิน ผันผาย ชาวของผู้อาวุโส และผู้นำด้านการปกครองด้านการพัฒนา ของชุมชนชาวของมานานกว่าสิบปี ทำให้ทราบว่าพื้นที่ดังกล่าว เดิมเป็นตำบลเดียวกัน แต่ถูกแบ่งแยกออกเมื่อ พ.ศ. 2531 นี้เอง ต่อมาในปี พ.ศ. 2537 ตำบลคลองพลูได้ถูกแยกพื้นที่ออกเป็นตำบลคลองพลูและตำบลจันทเขลม จากการสัมภาษณ์ชาวของคนเฒ่าคนแก่ เกี่ยวกับชุมชนชาวของตำบลตะเคียนทอง และตำบลคลองพลู ทำให้ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าชาวของได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณนี้มานานกว่า 200 ปีแล้ว แต่ก่อนตั้งอยู่ในเขตอำเภอมะขามและอำเภอเมืองตามลุ่มน้ำจันทบุรีเป็นส่วนใหญ่ หลังจากที่มีรัฐบาลได้มีการเพิ่มพื้นที่การเกษตรและมีการตัดถนนทำให้การคมนาคมทางบกเป็นไปอย่างสะดวก จึงได้มีการอพยพเข้ามาของคนต่างถิ่นเป็นจำนวนมาก ซึ่งก่อนหน้านี้มีคนต่างถิ่นมีจำนวนน้อย แต่กระนั้น ชาวของก็มีวัฒนธรรมคล้ายกับชาวชนบทไทยทั่วไป คือ มีศาสนาพุทธเป็นแกนกลางของวัฒนธรรม ยกเว้นพิธีกรรมบางอย่างที่ยังคงเอกลักษณ์ดั้งเดิมเอาไว้

จากการสัมภาษณ์ยายจิ้น ผันผาย หญิงชาวของผู้อาวุโสที่เกิดและอาศัยอยู่ในชุมชนของจนกระทั่งถึงปัจจุบัน พบว่า การจัดตั้งหมู่บ้านของชาวของสมัยก่อนมักอยู่รวมกันเป็นกลุ่มๆ ประมาณ 20-30 ครอบครัว การสร้างบ้านที่อยู่อาศัยก็สร้างอยู่ใกล้ในละแวกเดียวกัน สามารถพูดคุยตะโกนถึงกันได้ในอดีต ปัจจุบันทั้งชุมชนของในตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลูมีหมู่บ้านรวมกันจำนวน 19

² ตำบลคลองพลู เดิมเป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลตะเคียนทอง แต่เพิ่งมาแยกพื้นที่การปกครอง เป็นตำบลคลองพลู เมื่อปีพ.ศ. 2531 และแยกบ้านจันทเขลมออกจากตำบลคลองพลู เป็นตำบลจันทเขลม ซึ่งสรุปว่า ตำบลตะเคียนทองในอดีต (ก่อนพ.ศ.2531) เป็นอาณาบริเวณของชาวของทั้ง 3 ตำบล แต่ในตำบลคลองพลูและตำบลตะเคียนทองมีชาวของอาศัยอยู่และมีวัฒนธรรมที่เด่นชัดมากกว่าตำบลอื่นๆ

หมู่บ้าน³ 2,311 ครัวเรือน ประชากรทั้งสิ้น 9,995 คน⁴ ส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านคนของ ที่เหลือเป็นคนต่าง ถิ่น เช่น คนไทย-จีน คนไทย-อีสาน ที่เข้ามาอาศัยอยู่ทำมาหากินหรือแต่งงานกับชาวของ ซึ่งพบว่ามี จำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวของด้วย

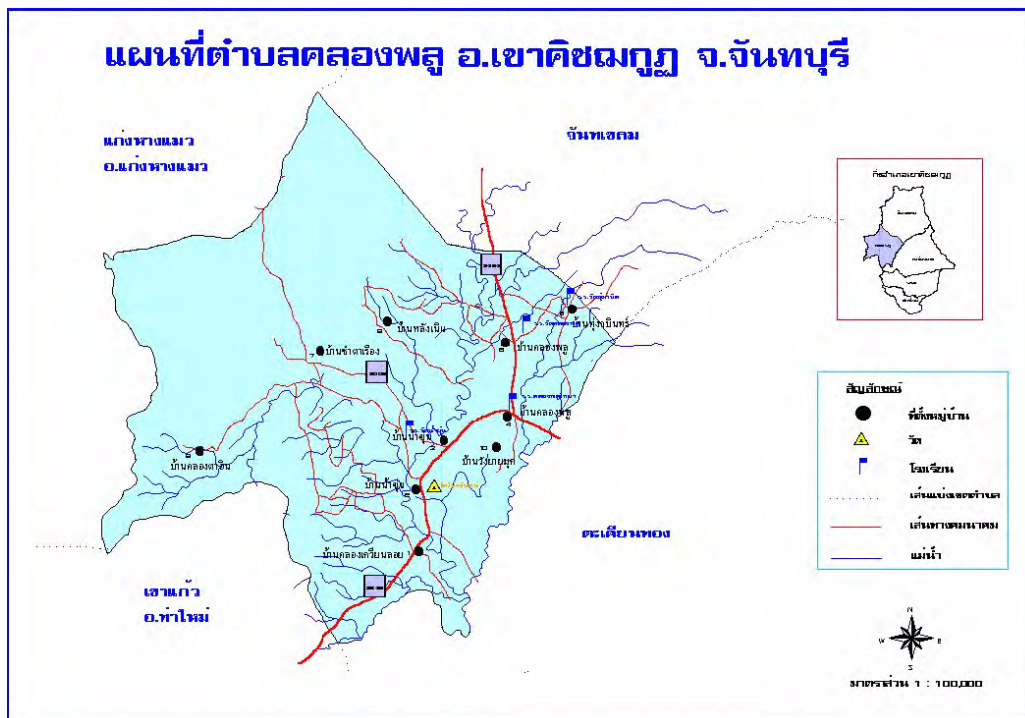
สำหรับการศึกษาเล่าเรียนของชาวของอาวุโสสมัยก่อนนั้น พ่อแม่ชาวของจะพาบุตรชายเข้าเรียน หนังสือในโรงเรียนวัด โดยมีครูของรัฐหรือพระมาสอนหนังสือแค่พอรู้ภาษาไทย อ่านออก-เขียนได้ และ การบวก-ลบเลข แค่นั้นพอมีความรู้สำหรับซื้อขายสินค้าได้ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวัน ชาวของวัยกลางคนส่วนใหญ่จบการศึกษาภาคบังคับ (ชั้นป.4) ที่โรงเรียนวัดตะเคียนทอง โดยมีการเรียนรู้ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาและวัฒนธรรมไทยเป็นหลัก ปัจจุบันชาวของให้ความสำคัญกับการส่ง ลูกหลานให้ได้รับการศึกษามากขึ้น เพราะเชื่อว่าจะได้ฉลาดรู้ทันคนอื่น และมุ่งหวังให้มีอาชีพรับราชการ ในอนาคต

แผนที่ที่ 1 แสดงลักษณะกายภาพตำบลตะเคียนทอง ประกอบด้วย จุดที่ตั้งหมู่บ้าน วัด โรงเรียน เส้นทางคมนาคมและทรัพยากรน้ำที่เกี่ยวข้องกับชาวของในปัจจุบัน
ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียนทอง เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2551

³ ตำบลคลองพลูมีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 10 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านคลองเกียกสลายน หมู่ที่ 2 บ้านน้ำขุ่น หมู่ที่ 3 บ้านน้ำขุ่น หมู่ที่ 4 บ้านคลองพลู หมู่ที่ 5 บ้านคลองพลู หมู่ที่ 6 บ้านทุ่งกบิล หมู่ที่ 7 บ้านชาตาเรือง หมู่ที่ 8 บ้านหลังเนิน หมู่ที่ 9 บ้านคลองตาอิน หมู่ที่ 10 บ้านวังขามุก และตำบลตะเคียนทองมีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 9 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านลำพัง หมู่ที่ 2 บ้านตะเคียนทอง หมู่ที่ 3 บ้านตะเคียนทอง หมู่ที่ 4 บ้านตะเคียนทอง หมู่ที่ 5 บ้านตะเคียนทอง หมู่ที่ 6 บ้านชาเคาะห์ หมู่ที่ 7 บ้านคลองกระสือ หมู่ที่ 8 บ้านคลองน้ำเป็น หมู่ที่ 9 บ้านคลองไพลญ์

⁴ ข้อมูลจากเอกสารแผนพัฒนาตำบล 3 ปี ของอบต.ตะเคียนทอง และอบต.คลองพลู ปี 2548 ซึ่งผู้วิจัยได้นำมารวมกันเพื่อให้เห็นภาพรวมของชาวของ

แผนที่ที่ 2 แสดงลักษณะกายภาพตำบลคลองพลู ประกอบด้วย จุดที่ตั้งหมู่บ้าน วัด โรงเรียน เส้นทางคมนาคมและทรัพยากรน้ำที่เกี่ยวข้องกับชาวชองในปัจจุบัน

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลคลองพลู เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2551

ชาวชองมีวัฒนธรรมประเพณีเป็นของตนเอง ประเพณีสำคัญที่ยังคงมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีการแต่งงานลูกสาวคนโตหรือคนเล็ก คนชองเรียกการแต่งงานนี้ว่า “กาดัก”⁵ และประเพณีการเซ่นผีบรรพบุรุษหรือปู่ตายยายที่เสียชีวิตไปแล้ว คือ ผีหิ้งและผีโรง⁶ (บางครั้งคนชองเรียกว่า “ผีท้าว”) ซึ่งเป็นการแสดงความกตัญญูระลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว การทำบุญส่ง⁷ เป็นการทำบุญเพื่อส่งเคราะห์โรคภัยของสมาชิกในครอบครัวทุกคนและสัตว์เลี้ยงออกไปจากหมู่บ้าน การเซ่นไหว้ศาลเจ้าที่ที่คอยดูแลที่อยู่อาศัยหรือพื้นที่ทำมาหากิน นาชาวชอง เป็นต้น อีกทั้งบริเวณที่ชาวชอง

⁵ การแต่งงานของชาวชองแบบ “กาดัก” ถือเป็นงานที่ให้ความสำคัญกับลูกสาวคนโตหรือคนเล็กของครอบครัวเป็นสำคัญ โดยชาวชองได้มีการจัดงานแต่งงานแบบใหญ่โตเรียกว่า “กานดัก” หรือ งานใหญ่ นั่นเอง

⁶ การเซ่นหรือการเล่นผีหิ้งและผีโรงนั้น ชาวชอง (สมัยก่อน) มีการจัดเป็นงานใหญ่ประจำปีของครอบครัว เพื่อให้คนในครอบครัวและญาติพี่น้องได้มาร่วมงานระลึกถึงและพุดคุยสารทุกข์สุกดิบกับวิญญาณของบรรพบุรุษหรือญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วผ่านผู้เป็นร่างทรงที่สืบทอดต่อกันมาในตระกูล ผีหิ้งมีสัญลักษณ์เป็นเรือนแขวนไว้บนที่สูงเหมือนหิ้งพระในบ้าน ภาษาชองเรียกว่า “ต๋องฮึง” ชาวชองมีการจัดงานเช่นในบริเวณบ้านเวลากลางคืน ส่วนผีโรงนั้นไม่ใช่เรือนหรือต๋องฮึง และชาวชองจะจัดงานนอกบ้านโดยการสร้างเป็นโรงปะรำพิธีขึ้นมาแทน

⁷ บุญส่งทุ่ง เป็นการทำบุญเพื่อส่งเคราะห์โรคภัยของสมาชิกในครอบครัวทุกคนและสัตว์เลี้ยงออกไปจากหมู่บ้าน หากทำบุญส่งบวชชาวชองจะใช้สัญลักษณ์แทนพาหนะที่เรียกว่า “เกวียน” แต่ถ้าเป็นการทำบุญส่งทุ่ง จะใช้สัญลักษณ์แทนพาหนะที่เรียกว่า “เรือ” เพื่อบรรทุกและส่งสิ่งไม่ดีออกจากหมู่บ้านไป

ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่เป็นแหล่งที่มีสมุนไพรนานาชนิด ซึ่งชาวชองมีการส่งสมภูมิปัญญาความรู้ในการนำมาใช้รักษาโรคภัยไข้เจ็บ และนำมาประกอบอาหารในครัวเรือนจวบจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวชองในปัจจุบัน พบว่า มีลักษณะคล้ายคลึงกับคนไทยภาคกลาง โดยเฉพาะการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ประเพณีต่างๆ ในรอบปี การแต่งกาย การพูดการจาด้วยภาษาไทย หรือแม้แต่ดนตรีการละเล่นบางอย่าง เช่น รำกลองยาว เป็นต้น ซึ่งเกิดจากการผสมผสานกลมกลืนและการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม ทำให้วัฒนธรรมบางอย่างของชาวชองที่เคยมีลักษณะเฉพาะและแสดงให้เห็นถึงพรมแดนทางชาติพันธุ์ชัดเจนระหว่างชาวชองกับคนกลุ่มอื่นๆ ในสังคมไทย ซึ่งมีความลงเลือนจนแทบจะไม่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน หรือแม้แต่ประเพณีและพิธีกรรมบางอย่างที่ยังคงสะท้อนความเป็นชาวชองแต่ก็เป็นการผสมผสานไปเกือบหมดแล้ว รวมถึงความเด่นชัดในการเลือกสรรอัตลักษณ์ของมาใช้นั้นพื้นที่แหล่งเรียนรู้ในชุมชนด้วย ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวในบทต่อไป สำหรับวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของชาวชองที่จะกล่าวถึงในเบื้องต้นนี้ ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะนิสัย ลักษณะบ้านเรือน ศิลปหัตถกรรม จารีตประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ รวมทั้งภาษา

4.1.3 สภาพแวดล้อมและวิถีการผลิตของชาวชอง

การดำรงชีวิตของชาวชองนั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ดังนั้นสิ่งที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึง คือ (4.1.3.1) สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวชอง และ (4.1.3.2) วิถีการผลิตหรือการทำมาหากินของชาวชอง

4.1.3.1 สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวชอง

ในอดีตวิถีชีวิตของคนชองมีความผูกพันกับธรรมชาติมาเป็นเวลาช้านานชาวชองจึงมีความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย อันเนื่องจากถิ่นฐานที่สำคัญอันเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากินของชาวชองอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยทรัพยากรป่าอันอุดมสมบูรณ์ ซึ่งมีภูเขาสอยดาวทอดตัวเป็นแนวยาวลงมาทางตอนใต้ของจังหวัดจันทบุรี ทำให้พื้นที่บริเวณนี้ถูกแบ่งออกเป็นสองฝั่ง คือ ฝั่งตะวันตก ประกอบด้วย อำเภอแก่งหางแมวและอำเภอเขาฉกรรจ์ ซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่ราบลูกคลื่น ส่วนฝั่งตะวันออก ประกอบด้วย อำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน โดยถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวชองนั้นจะอยู่บริเวณที่ติดกับภูเขาสอยดาว

ด้วยบริเวณผืนป่าแห่งนี้เป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญ คือ แม่น้ำจันทบุรี ที่หล่อเลี้ยงชีวิตของชาวชองและชาวเมืองจันทบุรี นอกจากนั้นยังมีห้วยหนองคลองบึงที่สมบูรณ์ ในน้ำมีปลา ในนา มีข้าว ในป่ามีสัตว์ป่าและพืชผัก ที่สามารถนำมาปรุงเป็นอาหารเลี้ยงสมาชิกในครอบครัวแค่เพียงพอในแต่ละวันเท่านั้น นอกจากนั้น ชุมชนชองยังมีแหล่งต้นน้ำที่สำคัญในหมู่บ้าน เช่น น้ำตกตะเคียนทอง น้ำตกคลอง

พลู น้ำตกคลองตารอง กคลองไพลูตย์ น้ำตกคลองตาศ ไหลลงมาเป็นลำคลองเล็กน้อยใหญ่ อันเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการประกอบอาชีพทางการเกษตรของพี่น้องชาวช่อง โดยเฉพาะสวนผลไม้และนาข้าว สภาพแวดล้อมและธรรมชาติบริเวณนี้จึงเป็นแหล่งก่อเกิดและการสั่งสมความรู้ ประสบการณ์เกี่ยวกับการปรับตัวในการดำรงชีวิตของชาวช่องที่มีการสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นของสมาชิกชาวช่องภายในกลุ่มมาเป็นเวลาช้านาน

ท่าเลการตั้งบ้านเรือนของชาวช่องในอดีตนิยมปลูกบ้านเรือนอยู่อาศัยรวมกันเป็นกลุ่มเป็นแถวตามบริเวณริมลุ่มแม่น้ำ หรือชายทุ่งนาที่เป็นพื้นที่เนินน้ำท่วมไม่ถึง ดังนั้น การทำมาหากินที่เป็นหลักของชาวช่อง คือ ทำการเกษตร โดยเฉพาะการทำนาในพื้นที่ลุ่มน้ำขังช่วงฤดูฝน ต่อมาจึงย้ายที่พักอาศัย มาอยู่บนพื้นที่เนินน้ำท่วมไม่ถึง และทำมาหากินด้วยการทำไร่ ปลูกข้าวไร่ ปลูกพริก เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ ไก่ในครอบครัว และประมาณสามสิบกว่าปีที่ผ่านมามีชาวช่องจึงเริ่มมีการทำสวนยางพารา สวนผลไม้ และมันสำปะหลัง (ปลูกกันน้อยลง) ตามอย่างคนไทยต่างถิ่นที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชน อย่างไรก็ตาม หากมองจากการทำการเกษตรตามฤดูกาลสมาชิกชาวช่องบางครอบครัวก็ออกไปหารายได้จากการรับจ้างหรือทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมในท้องถิ่นเพื่อมาเสริมรายได้ในการทำการเกษตรในครัวเรือน ซึ่งส่วนใหญ่ยังอยู่ในพื้นที่ทางภาคตะวันออก

ปัจจุบัน นโยบายการพัฒนาของรัฐบาลไทยโดยเฉพาะการมุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้ขยายเข้ามาในชนบท และได้ครอบงำการจัดการทรัพยากร การใช้ที่ดิน ป่า และต้นน้ำ (ยศ สันตสมบัติ, 2551: 27) ซึ่งผลจากนโยบายการพัฒนาของรัฐบาลไทยดังกล่าว ได้นำมาสู่การจัดระเบียบพื้นที่ภายในประเทศที่ชัดเจนและตายตัวมากขึ้น เช่น การกำหนดพื้นที่ป่า และพื้นที่อนุรักษ์ (Peter Vandergeest, 1996 อ้างถึงในจามะรี เชียงทอง, 2547: 155) และมีการส่งเสริมให้ชาวชนบทสร้างผลผลิตทางการเกษตรเพื่อการส่งออกแทน ชาวช่องที่ตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลูแต่เดิมทำมาหากินอยู่ท่ามกลางทรัพยากรธรรมชาติและป่า เขา ก็ได้รับผลกระทบจากการพัฒนานี้ด้วยเช่นกัน จากการสังเกตสภาพแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของชาวช่องทั้ง 2 ตำบล ตามการใช้ประโยชน์ของชาวช่องในปัจจุบัน พบว่า สภาพแวดล้อมในชุมชนของสามารถแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ 1) พื้นที่ตั้งหมู่บ้านที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน คือ พื้นที่ทำการเกษตรและแหล่งน้ำทางการเกษตร 2) พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่เป็นป่าเขา 3) พื้นที่ป่าสาธารณะประโยชน์ในหมู่บ้าน เช่น ป่าชุมชน และ 4) พื้นที่อุทยานแห่งชาติ พื้นที่ป่าสงวน รวมทั้งเขตพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า

เนื่องจากชาวช่องมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะทางการเกษตร เช่น พื้นที่การเกษตรของชาวช่องนั้นแบ่งออกเป็น นาข้าว สวนผลไม้ สวนยางพารา และไร่มันสำปะหลัง คนช่องซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานมาแต่ดั้งเดิม ส่วนใหญ่มักตั้งบ้านเรือนอยู่ใน

บริเวณสวนผลไม้ของตนเอง (ยกเว้นสวนผลไม้ที่เพิ่งทำขึ้นใหม่ในภายหลัง) พื้นที่การทำเกษตรในตำบลตะเคียนทองปัจจุบันมีประมาณ 50,625 ไร่ และคลองพลูมีประมาณ 89,900 ไร่

บริเวณที่ตั้งถิ่นฐานของชาวชองนั้นมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่สำคัญในการหล่อเลี้ยงชีวิตของชาวชองในตำบลคลองพลูนั้นมีแม่น้ำใหญ่ 1 สาย คือ แม่น้ำจันทบุรี มีคลองเล็กๆ ที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันในหมู่บ้าน คือ คลองกะทอง คลองตาหั่ว คลองคลองพลู และน้ำตกคลองพลู ส่วนในตำบลตะเคียนทองมีคลองกระสือ คลองลำพัง คลองตายศ น้ำตกคลองไพบูลย์ น้ำตกตะเคียนทอง และน้ำตกคลองตายศ เป็นต้น ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสายหลักสำหรับการเกษตร ปลูกพืชผัก สวนผลไม้เป็นรายได้หลักเลี้ยงครอบครัวและเป็นแหล่งปลูกข้าวของชาวชองมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่สำคัญแหล่งน้ำต่างๆ เหล่านี้ยังเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญในชีวิตประจำวันของชาวชองอีกด้วย

การมุ่งสร้างผลิตผลทางการเกษตรในชุมชน ประกอบกับสภาพภูมิอากาศเริ่มแห้งแล้ง ส่งผลทำให้แหล่งน้ำตามธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนมีปริมาณน้ำไม่เพียงพอกับจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้าน ดังนั้น จึงมีการสร้างแหล่งน้ำขึ้นมาใช้เพิ่มเติมทั้งของส่วนบุคคลและทางหน่วยงานองค์กรในท้องถิ่นได้สร้างขึ้น ซึ่งพอสรุปได้คือ ในตำบลตะเคียนทอง มีสระน้ำสาธารณะ ขนาด 10 ไร่ จำนวน 4 แห่ง ส่วนในตำบลคลองพลู นั้นมีอ่างเก็บน้ำสันทราย ขนาดใหญ่ 1.5 กิโลเมตร จำนวน 1 แห่ง สระน้ำสาธารณะ 5 ไร่ 1 แห่ง และสระน้ำขุดอีกประมาณ 250 สระ ซึ่งแหล่งน้ำต่างๆ เหล่านี้ มีความสำคัญต่อการทำสวนผลไม้เป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการเพาะปลูกที่ต้องใช้น้ำในปริมาณมาก นอกเหนือไปจากพื้นที่การเกษตรและพื้นที่ป่าแล้ว ยังมีพื้นที่สาธารณะสำหรับใช้ประโยชน์ร่วมกันในชุมชน อาทิ ที่สาธารณะประโยชน์ วัด โรงเรียน หุ่นเลี้ยงควาย และทุ่งนา เป็นต้น

ส่วนพื้นที่ที่ชาวชองไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ เนื่องจากอยู่ในความดูแลของกรมป่าไม้ คือ พื้นที่ป่าที่ติดกับเขตป่าเขา โดยตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลูนั้นมีทั้งเขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว และเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ซึ่งในบริเวณเหล่านี้เป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญ คือ แม่น้ำจันทบุรีรวมอยู่ด้วย และยังคงเป็นป่าที่มีพืชพรรณและสัตว์ป่าอาศัยอยู่มาก

4.1.3.2 วิธีการผลิตและการทำมาหากิน

การทำมาหากินของคนชองมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่บริเวณที่ชุมชนของดำรงชีวิตอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจึงเอื้อต่อการทำการเกษตรเลี้ยงครอบครัว กล่าวคือ บนพื้นที่ดอนใกล้แม่น้ำ ลำคลอง เป็นพื้นที่สำหรับปลูกผลไม้ ยางพารา และมัน

ลำปะหลัง และพื้นที่ราบลุ่มหรือพื้นที่ต่ำ⁸ ซึ่งชาวช่องใช้ทำนาดำหรือ “ฮายแซ” (ส่วนข้าวไร่ หรือ “ฮายบาย” นั้นไม่นิยมทำแล้ว เนื่องจากชาวบ้านใช้พื้นที่ดังกล่าวปลูกพืชที่อื่นๆ สร้างรายได้เลี้ยงครอบครัวแทน) ส่วนที่ราบเชิงเขา มีภูเขาและสันปันน้ำแบ่งเขต ซึ่งเป็นมีป่าไม้ อุดมสมบูรณ์ ปัจจุบันชาวบ้านใช้ปลูกยางพาราและปลูกผลไม้โดยอาศัยแหล่งน้ำตาน้ำตกหรือสระเก็บน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร

ในอดีตคนของอาศัยอยู่ตามป่า และเชิงเขา อาชีพของคนของที่สำคัญคือ ทำน้ำมันยาง หาไม้หอม ตัดไม้ซุง ต่อกแพซุง ตัดหวาย หาสัตว์ป่าการเก็บลูกเฒ่า และเก็บกระวาน ทำให้ชาวของมีส่วนเข้ามามีบทบาททางด้านเศรษฐกิจในสมัยรัชกาลที่ 5 ในฐานะกองส่วย เฒ่า กระวาน ที่ส่งมายังเมืองจันทบุรี (หฤทัย นัยโมกษ์, 2543: 24) ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 5 เมื่อครั้งเสด็จประพาสจันทบุรีในปีพ.ศ.2419 ว่า

“เฒ่า กระวานนั้นมีแถบป่าสี่เส้นต่อเขตแดนกับเมืองพระตะบอง มีชนชาติหนึ่งเรียกว่า ของ อยู่ในแถบป่าสี่เส้น พูดภาษาหนึ่งต่างหาก คล้ายๆ กับภาษาเขมร ชอบปลูกปัดและของทองเหลืองเหมือนอย่างกะเหรี่ยงเมืองกาญจนบุรี เป็นกองส่วยเฒ่าส่วยกระวานขึ้นเมืองจันทบุรี กับไทยบ้างกับญวนบ้าง ไปเที่ยวเก็บตามเขาและเนินที่ติดต่อกับเขตแดน และป่าอื่นๆ อีกก็มี คือ ป่าน้ำเขียว ป่าตะเคียนทอง และป่าไพรขาว แต่เฒ่า กระวานพวกส่วยไปเก็บมาส่งครบจำนวนแล้วจึงได้ซื้อขาย มีน้อยไม่มาก”

จดหมายเหตุของรัชกาลที่ 5 ทำให้ทราบได้ว่าคนของมีความเกี่ยวข้องกับกระวานมานานกว่า 150 ปี โดยพื้นที่ที่เกี่ยวข้องได้เชื่อมโยงกับแหล่งทำมาหากินของชาวของและเป็นบริเวณพื้นที่ที่ชาวของอาศัยอยู่มานาน ซึ่งสอดคล้องกับบันทึกของชิน อยู่ดี เกี่ยวกับการทำมาหากินของคนไทยเชื้อสายของที่นอกจากจะมีการทำนาข้าวแล้ว ของยังมีการเก็บกระวานบนภูเขาด้วย ภูเขาที่เก็บหรือปลูกกระวาน มี 3 เขา คือ เขากระหน่อ (น้องตานอ) เขาตะเคียนทอง (น้องกระต่อง) และเขาสอยดาว (น้องเครด) ซึ่งเป็นเขาที่พวกวันเขมร คลองพลู และทุ่งกะบิล (คำว่า “วันเขมร” น่าจะเป็นคำว่า “จันทเขลม” ส่วน คำว่า “ทุ่งกะบิล” น่าจะเป็น “ทุ่งกบิล” -ผู้วิจัย)⁹ คนไทยเชื้อสายของมีการแบ่งป่าที่เก็บหรือปลูกกระวานออกเป็น 3 ชนิด คือ ป่าราบ ป่ากลาง (เขากระหน่อ และเขาตะเคียนทอง) และป่าสูง (เขาสอยดาว) โดยสังเกตว่า ลูก

⁸ พื้นที่ต่ำ เป็นพื้นที่ที่มีน้ำขังเล็กน้อย อยู่ใกล้บริเวณชายป่า หรือ กลางป่า ของหมู่บ้าน ซึ่งชาวของใช้เป็นที่ทำนาข้าว

⁹ จันทเขลม และคลองพลู ในปัจจุบันเป็นชื่อตำบลขึ้นอยู่กับอำเภอเขาฉกรรจ์ ส่วนทุ่งกบิลเป็นหมู่บ้านในตำบลคลองพลู แต่ก่อนเป็นหมู่บ้านหนึ่งของตำบลตะเคียนทอง ซึ่งอาชีพทำกระวานน่าจะหมายถึงอาชีพหนึ่งของชาวหมู่บ้านจันทเขลม คลองพลู และทุ่งกบิล ในอดีตนั่นเอง

กระวานป่าสูงจะมีผลใหญ่กว่าลูกกระวานในป่าราบและป่ากลาง ในอดีตเมื่อปีพ.ศ.2510 ชาวซองเก็บกระวานขายได้กิโลกรัมละ 80 บาท (ชิน อยู่ดี, 2524: 20) จากการสัมภาษณ์นายธงชัย แพรงาม กำนันคนของหมู่บ้านวังกะแพร อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นแหล่งทำสวนกระวานของชาวซองปัจจุบัน บนเขาสอยดาวได้ที่ขายกระวานได้กิโลกรัมละ 200-250 บาท ซึ่งเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ดีกว่าทำสวนผลไม้บนพื้นราบมาก

เรื่องราวเกี่ยวกับซองในจดหมายเหตุในสมัยรัชกาลที่ 5 และบันทึกของชิน อยู่ดี ได้สอดคล้องกับบันทึกคำเล่าของ หลวงพ่อเพชร เจ้าอาวาสวัดตะเคียนทอง ซึ่งเป็นคนของยุคก่อน ว่าชาวซองที่บ้านตะเคียนทอง (ตำบลตะเคียนทองปัจจุบัน) อาศัยตั้งถิ่นฐานทำมาหากินมานานตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. 2300 ปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวคือ อำเภอเขาคิชฌกูฏ และอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีเทือกเขาสอยดาวทอดยาวเชื่อมต่อกับเทือกเขาคิชฌกูฏ จากการสัมภาษณ์ชาวซอง 5-6 คน เกี่ยวกับการทำมาหากินของชาวซองในอดีต ทำให้ทราบว่าชาวซองในปัจจุบัน(บางตระกูล) มีการรับรู้ว่าสมัยปู่ย่า ตายาย เคยทำกระวานบนป่าเขามาก่อน อดีตคนที่ได้รับอนุญาตให้ขึ้นไปเก็บกระวานหรือทำกระวานบนเขาจะเป็นชายของเท่านั้น ส่วนหญิงซองจะถูกห้ามขึ้นไปบนสวนกระวาน เพราะชาวซองเชื่อกันว่ากระวานเป็นของที่อยู่บนที่สูงที่มีความศักดิ์สิทธิ์ เพศหญิงจึงไม่ควรควรกับการทำกระวาน ดังนั้น ผู้หญิงของสมัยก่อนจึงมีหน้าที่อยู่ดูแลบ้าน จึงกลายเป็นช่องทางให้เสือ(โจร) เข้าปล้นบ้านของชาวซองที่มีฐานะ โดยอาศัยช่วงที่ผู้ชายไม่อยู่บ้านต้องขึ้นไปเก็บกระวานบนเขาเป็นเวลานานนับ 2-3 เดือน ชาวซองฝั่งเขาคิชฌกูฏ รู้จักวิธีทำกระวานจากคนไทยเชื้อสายเขมรบ้านตามูลที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านทุ่งกบิล ซึ่งเป็นผู้นำกระวานมาปลูกเป็นสวนบนบริเวณภูเขาดิดช่องแคบ¹⁰ ค่านิยมของคนของสมัยนั้นมองว่าครอบครัวไหนที่ทำกระวานถือว่าเป็นครอบครัวที่มีฐานะ เป็นคนที่ขยันทำมาหากิน หลังจากทำไร่ ทำนา เสร็จแล้วยังขึ้นไปเก็บกระวานบนเขาอีก ป่าหรือเขาตะเคียนทองที่ถูกกล่าวในพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 5 นั้น¹¹ ผู้ใหญ่เอนก ฉัตรเงิน ผู้นำหมู่บ้านชาวซองบ้านตะเคียนทองเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า สมัยก่อน ปู่ ย่า ตา ยาย มีการทำสวนกระวานกันมานาน แต่ปัจจุบันกลายเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ และมีการห้ามชาวบ้านขึ้นไปเก็บของป่า รวมทั้งทำสวนกระวานด้วย ในปัจจุบันจึงไม่มีใครทำอีกต่อไป อาชีพนี้จึงสูญหายไปจากวิถีชีวิตชาวซองในชุมชนบ้านตะเคียนทอง แต่ก็เหลือเพียงแค่ร่องรอยให้เห็นอยู่บ้าง

¹⁰ ช่องแคบ คือ เส้นทางเล็กในช่องเขาสอยดาวได้ (ตามูล-ปะตง) ที่ชาวซองในอดีตใช้เดินทางไปมาหาสู่กันระหว่างชาวซองฝั่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ และอำเภอโป่งน้ำร้อน ชาวซองมักเรียกกันสั้นๆ ว่า “ช่องแคบ”

¹¹ พื้นที่ตำบลตะเคียนทองแต่เดิมเป็นพื้นที่กว้างใหญ่ ในปัจจุบันมีประชากรเพิ่มมากขึ้นจึงมีการแยกพื้นที่ออกไปอีก 2 ตำบล คือ ตำบลคลองพลู และตำบลจันทเขลม

สาเหตุของการสูญหายเกี่ยวกับอาชีพทำสวนกระวานและเก็บของป่าของชาวช่องฝ่ง เทือกเขาฉิมชฌู ได้เกิดขึ้นภายหลังจากที่รัฐมีการประกาศพระราชบัญญัติป่าไม้ ปีพ.ศ.2484¹² โดยเฉพาะพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พุทธศักราช 2504¹³ และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ปีพ.ศ.2507¹⁴ รวมทั้งการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว¹⁵ ซึ่งห้ามคนเข้าไปทำมาหากินในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะการทำไม้และการเก็บของป่า เช่น การเก็บรวงผึ้ง การเจาะ เผล ทำน้ำมันยาง รวมทั้งห้ามไม่ให้ประชาชนยึดถือครอบครองทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในพื้นที่ดังกล่าว เช่น การแผ้วถาง การเผาป่า เป็นต้น เหตุการณ์ดังกล่าวว่าได้ส่งผลกระทบต่อชาวช่องที่ตำบลคลองพลูและตำบลตะเคียนทองเช่นกัน ดังที่คนของ 2-3 คน เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าในอดีตต้องลักลอบถางพื้นที่บริเวณชายภูเขาหรือป่าไม้ในชุมชนเพื่อทำสวน ทำไร่ โดยอาศัยขณะที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่มาดูแล จึงทำให้ชาวช่องมีพื้นที่ทำมาหากินตกทอดมาถึงลูกหลานมาจนถึงทุกวันนี้ สาเหตุที่ต้องลักลอบเพราะว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตป่าสงวน ซึ่งในปัจจุบันรัฐได้อนุญาตให้ประชาชนที่ทำอยู่ก่อนแล้วสามารถทำมาหากินได้ต่อไป แต่ต้องเสียภาษีบำรุงท้องที่ในที่ดินทำกินให้กับรัฐด้วย

ในขณะเดียวกันข้อมูลจากคำบอกเล่าของชาวช่อง โดยเฉพาะนายธงชัย แพรงาม กำนันหมู่บ้านชาวช่องที่บ้านวังกะแพร ตำบลทับไทร อำเภอโป่งน้ำร้อน ที่ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังขณะที่ผู้วิจัยเข้าไปพักอาศัยอยู่ที่สวนกระวานบนเขาสอยดาวได้ช่วงฤดูเก็บเกี่ยวว่า “พอถึงช่วงฤดูเก็บกระวานญาติพี่น้องคนของในชุมชนทั้งเด็ก วัยรุ่น หรือผู้ใหญ่ ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ก็ได้พบปะเจอกันบนสวนกระวานทุกปี เด็กๆ วัยรุ่นผู้ชาย ต่างก็ขึ้นเขามาช่วยกันทำงานอย่างขยันขันแข็งและไม่มีการทะเลาะวิวาทกัน ไม่มีการทำความผิด เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นเครือญาติใกล้ชิดกัน แต่กลับมองว่าเป็นเรื่องสนุกสนานที่ได้มาพบปะเจอกันทุกปี หากไม่ได้อยู่ในช่วงเก็บกระวานคนของในหมู่บ้านก็ไม่ค่อยได้พบเจอกัน” จากคำบอกเล่าถึงความสัมพันธ์ของชาวช่องที่ทำสวนกระวานพอชี้ให้เห็นได้ว่าการทำมาหากินของชาวช่อง ที่มีลักษณะโดดเด่นและแตกต่างจากคนไทยทั่วไป อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่ชาวช่องภาคภูมิใจในวัฒนธรรมการทำมาหากินของตนเอง ได้สะท้อนผ่านอาชีพการทำสวนกระวานที่สืบทอดต่อกันมาแต่ครั้งปู่ย่า ตายาย ของตน

¹² แหล่งข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตเว็บไซต์ http://www.forest.go.th/act/forest/fr2_t.htm วันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ.2551

¹³ แหล่งข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตเว็บไซต์ http://www.forest.go.th/act/park/park2_t.htm วันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ.2551

¹⁴ แหล่งข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตเว็บไซต์ <http://www.forest.go.th/permission/provis-2507.html> วันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ.2551

¹⁵ แหล่งข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตเว็บไซต์ <http://www.soidaow.net/main/webpage/tour01.htm> วันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ.2551

โดยเฉพาะชาวของที่อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ซึ่งกลายเป็นเครื่องมือที่ช่วยยึดโยงความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องคนของในชุมชนทุกรุ่น

อย่างไรก็ตาม สิทธิในการทำมาหากินด้วยการทำสวนกระวานในปัจจุบันจะไม่สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการครอบงำของอำนาจกฎหมายป่าไม้ของกรมป่าไม้ ดังนั้น คนของจึงต้องต่อสู้กับอำนาจรัฐ เพื่อแสดงสิทธิความเป็นเจ้าของที่ดินและการทำมาหากินเลี้ยงครอบครัวหลักของชาวของ ดังที่กำนันธงชัยให้ข้อมูลว่า “ตนเองเป็นผู้นำคนของและมีอาชีพทำสวนกระวานมานานได้เจรจาต่อรองกับทางหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ เพื่อยังดำรงการประกอบอาชีพนี้ต่อไปจนถึงรุ่นลูกหลาน โดยอ้างอิงเกี่ยวกับการทำสวนกระวานเป็นมรดกตกทอดต่อๆ กันมาจากบรรพบุรุษของตนที่เป็นคนของมานาน 300 ปีแล้ว ทำให้หน่วยงานป่าไม้ยินยอมและให้ทำอาชีพนี้ต่อมาจนถึงปัจจุบัน แต่มีเงื่อนไขว่า จะไม่สามารถขยายอาณาเขตพื้นที่ทำสวนกระวานดังกล่าวออกไปได้อีก” จากการเจรจาต่อรองเพื่อสืบต่อและดำรงสิทธิในการทำอาชีพสวนกระวานของกลุ่มชาวของดังกล่าว แสดงให้เห็นว่ากลุ่มชาวของในบริเวณอำเภอโป่งน้ำร้อนมีการนำความรู้ ประสบการณ์ และความเป็นเจ้าของพื้นที่ที่ประกอบอาชีพทำสวนกระวานที่สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ นำมาใช้เป็นพลังในการต่อสู้กับรัฐเพื่อต่อรองสิทธิบนพื้นที่ทำกิน ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความเป็นตัวตนคนของ โดยการอ้างอิงสิทธิความเป็นเจ้าของพื้นที่ทำมาหากินมาเป็นเวลาช้านาน ก่อนที่รัฐจะขยายอำนาจในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อช่วงชิงพื้นที่ป่า ซึ่งเป็นพื้นที่ทำกินของประชาชนในประเทศ ด้วยการประกาศพระราชบัญญัติคุ้มครองป่าไม้ และการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยอาศัยความสัมพันธ์ของการเป็นผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและเป็นลูกหลานคนของที่สืบทอดวัฒนธรรมการทำสวนกระวานมานานในหมู่คนของมาตกลงกับทางรัฐ

ปรากฏการณ์การดำรงสิทธิการประกอบอาชีพทำสวนกระวานของชาวของที่อำเภอโป่งน้ำร้อน ด้วยวิธีการอ้างอิงสิทธิการทำกินแต่ดั้งเดิมโดยอาศัยอาชีพทำสวนกระวานในปัจจุบันที่เป็นมรดกสืบทอดจากบรรพบุรุษชาวของ มีลักษณะคล้ายกับงานของวินัย (วินัย บุญลือ, 2544 อ้างถึงในฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547: 104-106) ที่ศึกษาการใช้ “ทุนทางวัฒนธรรม” ของชาวปกากะญอในการพัฒนาระบบสัญลักษณ์ (อัตลักษณ์ชาติพันธุ์) ของกลุ่มคน เพื่อต่อสู้กับการเข้ามาครอบงำของรัฐ ที่มาเบียดขับทำให้ต้องสูญเสียสิทธิต่างๆ ที่เคยมีมา ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปของการฟื้นฟูประเพณีและแบบแผนพฤติกรรมต่างๆ และความเป็นมาอันยาวนานในท้องถิ่น และให้ความหมายใหม่ๆ เพื่อสื่อสารกับคนนอกและรัฐ ในขณะที่เดียวกันก็มีการปรับตัวเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่ออยู่ในสังคมไทยด้วย

ส่วนคนของที่อาศัยอยู่ทางฝั่งอำเภอเขาคิชฌกูฏนั้นมิได้มีการต่อรองเหมือนดังกลุ่มคนของที่อำเภอโป่งน้ำร้อน จึงถูกกลืนกลายไปกับนโยบายรัฐไปพร้อมๆ กับคนต่างถิ่นที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานและปลูกพืชในเชิงพาณิชย์บนพื้นที่ราบเพื่อตอบสนองระบบเศรษฐกิจมากขึ้น โดยเฉพาะสวนผลไม้

ยางพารา และมันสำปะหลัง ชาวของทั้งสองกลุ่มจึงเริ่มหันมาประกอบอาชีพดังกล่าวอย่างเป็นล่ำเป็นสัน และอยู่ในสังคม ด้วยความภาคภูมิใจในอาชีพของตนตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

นอกจากนั้น บันทึกของจตุตถกวนที่กล่าวถึงชาวป่ากลุ่มหนึ่งในประเทศกัมพูชาเรียกว่า “จวง” ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามป่าเขา บางคนถูกจับมาขายเพื่อใช้สอยเป็นทาสในเรือนของชาวเขมร ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งพาครอบครัวที่ขี้วเร่ร่อนไปตามป่าเขาล่าสัตว์และแบ่งปันสัตว์ที่ล่ามาได้แก่สมาชิกในกลุ่มของตนเอง ต่อมาคนกลุ่มนี้บางกลุ่มเพาะปลูกกระวานและต้นฝ้าย (ชิน อยู่ดี, 2524:14-15) ผู้วิจัยสันนิษฐานว่ากลุ่มคนดังกล่าวคงจะเป็นกลุ่มเดียวกันกับชาว “ซอง” ในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นกลุ่มเดียวกันกับชาวซองในอำเภอเขาคิชฌกูฏ เนื่องจากคนกลุ่มนี้มีการเพาะปลูกกระวานเช่นเดียวกัน ซึ่งเร่วและกระวานพบมากในประเทศกัมพูชาหรือเขมรและถือเป็นส่วนสำคัญประเภทหนึ่งที่เขมรส่งให้เมืองขึ้นในประวัติศาสตร์ด้วย

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยไม่แปลกใจเลยว่าเหตุใดคนของจึงรู้จักการผลิตกระวานเหมือนคนเขมร เมื่อพิจารณาจากการจัดตระกูลภาษาของนักชาติพันธุ์วิทยาแล้ว พบว่า ภาษาของและภาษาเขมร จัดอยู่ในตระกูลมอญ-เขมร (กลุ่มภาษาเพียริก) นอกจากนั้น พื้นที่ภูมิศาสตร์ที่อยู่อาศัยรูปร่างหน้าตา และภาษาที่พูด ก็มีลักษณะใกล้เคียงกันมากจึงพออนุมานได้ว่าคนเขมรและคนของคงเป็นพี่น้องกันมาก่อนแต่ครั้งบรรพบุรุษ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงพอสรุปได้ว่าชาวซองเป็นพี่น้องกับชาวเขมรโบราณอย่างแน่นอน

4.2 ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวซอง

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวซองในการศึกษาครั้งนี้ถือว่ามีความสำคัญซึ่งผู้วิจัยได้พยายามชี้ให้เห็นถึงบริบทการก่อร่างจิตสำนึกของชาวซองที่มีความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวซองออกเป็น 3 แหล่ง คือ (4.2.1) ข้อมูลจากตำนานท้องถิ่น (4.2.2) เรื่องเล่าจากคนของในชุมชนและ (4.2.3) งานวิจัย/งานค้นคว้าของนักวิชาการ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.2.1 ข้อมูลจากตำนานท้องถิ่น

การศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ความเป็นมาผ่านตำนาน เรื่องเล่า ของคนในท้องถิ่นทั้งที่เป็นคนของ และนักวิชาการท้องถิ่น มีดังนี้

4.2.1.1 ตำนานจันทบุรีกับคนของ

จังหวัดจันทบุรีเป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่งในประเทศไทย แต่จะเริ่มสร้างขึ้นเมื่อใดไม่สามารถหาหลักฐานแน่ชัด หลักฐานชิ้นหนึ่งใน“แคมโบช” (Le Cambodge) ซึ่งชาวฝรั่งเศสชื่อ ม.อติเมอร์ (เอกสารบางเล่มก็เขียนว่า “มองซีเออร์ เอเตียนน์ เอ โมนิเออร์ (Etienne Aymonier)” บ้าง “มองซีเออร์เอโยโมเมอร์” บ้าง “มองซีเออ เอมโบนิเย” บ้าง) เขียนไว้เมื่อปีพ.ศ. 2544 (ค.ศ. 1901) ว่ามีบาทหลวงองค์หนึ่งพบศิลาจารึกบริเวณตำบลเขาสระบาป ในศิลาจารึกนั้นมีข้อความภาษาสันสกฤต ว่า “เมื่อ 1,000 ปีล่วงมาแล้ว มีเมืองหนึ่งชื่อว่า “ควนคราบุรี” เป็นเมืองที่มีอาณาเขตกว้างขวางมากตั้งอยู่ที่เชิงเขาสระบาป ผู้สร้างเมืองชื่อหาง หรือแห่ง **ชาวเมืองเป็นเชื้อชาติของ** (พลเมืองเป็นชาวของ)”

อนึ่ง มีคำกล่าวกันว่า ไทยกับเขมรได้รับกันเมื่อ พ.ศ. 1916-1936 (ค.ศ. 1373-1393) เพื่อแย่งการครอบครองเมืองจันทบุรี ซึ่งบางทีเรียก “จันทบุรี” เขียนเป็นภาษาอังกฤษ “CANDRAPURI” การที่ “CANDRAPURI” (คานดราบุรี) กลายเป็นควนคราบุรี หรือ “คังคะบุรี” ไปนั้น สันนิษฐานว่าอาจเกิดจากการออกเสียงของภาษาไทยแล้วนำไปเขียนเป็นภาษาอังกฤษหรือจากการฟังภาษาอังกฤษแล้วนำมาพูดภาษาไทย

จากหลักฐานที่มีการกล่าวถึง หาง หรือแห่ง ผู้สร้างเมืองที่บริเวณเชิงเขาสระบาปที่กล่าวข้างต้นนั้น ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าอาจจะจะเป็นชาวของในอดีตผู้หนึ่งที่มีความสำคัญในการสร้างเมืองที่ชาวของอาศัยอยู่ก็เป็นได้ เนื่องจากเมืองที่สร้างขึ้นนั้นมีชาวเมืองเป็นคนของ ยิ่งทำให้ผู้วิจัยรู้สึกว่าชาวของอดีตนั้นเป็นชาวเมืองที่สำคัญดั้งเดิมของเมืองจันทบุรีและเคยมีความยิ่งใหญ่มาแต่อดีตอย่างแน่นอน นอกจากหลักฐานจากหนังสือ “แคมโบช” แล้ว คนในท้องถิ่นยังมีตำนานพื้นบ้านเรื่องเมือง “กาไว” ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับคนของด้วย

4.2.1.2 ตำนาน “เมืองกาไว” กับคนของ

ตำนานพื้นบ้านเรื่อง “เมืองกาไว” นั้น คนเมืองจันทบุรีได้รับรู้และมีการเล่าสืบต่อกันมาเกี่ยวกับเมืองจันทบุรีโบราณ (คือเมืองดั้งเดิมของจันทบุรี)บริเวณเชิงเขาสระบาปดังกล่าวว่า “ประมาณ 900 ปีเศษมาแล้ว มีกษัตริย์ผู้ครองนคร(ไม่ปรากฏชื่อนคร) พระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า พระเจ้าพรหมทัต มีพระเอกอัครมเหสี 2 พระองค์ มีพระโอรสทรงพระนามว่าพระไวยทัตและพระเกตุทัตกับพระเอกอัครมเหสีองค์ก่อน(ไม่ปรากฏชื่อ) ส่วนพระเอกอัครมเหสีองค์หลัง ทรงพระนามว่า พระนางกาไว ซึ่งทรงพระสิริพิลาสเป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าพรหมทัตยิ่งนัก และมีโอรสด้วยกันอีก 1 พระองค์ พระนางกาไวมีพระประสงค์จะให้โอรสของพระนางได้ครองราชสมบัติในนคร (จันทบุรี) จึงได้ทูลขอให้พระเจ้าพรหมทัตส่งพระโอรสทั้ง 2 พระองค์ของพระมเหสีองค์ก่อนออกไปสร้างเมืองอยู่ในท้องที่ก้นคันทางเหนือแดนต่อแดน (แถบชายแดนขอมหรือเขมรปัจจุบันคือเขตอำเภอโป่งน้ำร้อน) พระเจ้าพรหมทัต

ทรงตามใจ ต่อมาเมื่อพระเจ้าพรหมทัตสวรรคต พระนางกาไวจึงสถาปนาพระโอรสของพระนางขึ้นเป็น กษัตริย์ครองนครต่อไป และพระนางเป็นผู้สำเร็จราชการเพราะพระราชบุตรยังเยาว์พระชนม์อยู่ ดังนั้น นครนี้จึงเรียกกันติดปากว่า “เมืองกาไว”

ภาพที่ 2 แสดงร่องรอยเมืองเดิมที่ชาวเมืองจันทบุรีเรียกกันว่า “เมืองเพนียด” หรือ “เมืองกาไว” อยู่ที่บริเวณวัดเพนียด ต.คลองนารายณ์ อ.เมืองจันทบุรี

ต่อมาพระไวยทัตและพระเกตุทัตรู้เรื่องพระบิดาสวรรคต และพระนางกาไวครองเมือง จึงยกกองทัพลงมาเพื่อจะชิงเมืองคืน แต่กองทัพผู้กำลังของกองทัพพระนางกาไวมิได้จึงถอยไป เพื่อขอ กำลังจากกษัตริย์ขอมซึ่งประทับอยู่ ณ นครธมมาช่วยตีเมืองจันทบุรี พระนางกาไวเห็นว่าจะสู้ไม่ได้ จึง ขนพระราชทรัพย์ขึ้นหลังช้างที่เพนียด เปิดประตูเมืองด้านทิศใต้หนีไป เมื่อพระไวยทัตจึงให้ทหารออก ติดตามไป พระนางกาไวเห็นว่กำลังจวนตัวจึงนำทองและเพชรพลอยออกหว่าน เพื่อล่อหลอกให้ทหาร เข้าศึกมัวพะวงเก็บทองแล้วรีบลงเรือแล่นหนีไป สถานที่ที่พระนางกาไวหว่านทองและเพชรพลอยไว้ เรียกว่า “ทองทั่ว” ปัจจุบันนี้ยังมีชื่อวัดทองทั่วตั้งอยู่ (กรมศิลปากร, 2544: 96-97)

จากตำนานเรื่องเล่า “เมืองกาไว” ที่คนจันทบุรีเล่าสืบต่อๆ กันมา ปัจจุบันปรากฏ หลักฐานที่ยังหลงเหลือให้เห็นเป็นซากเมืองเก่า และยังมีศิลาจำหลักสมัยลพบุรีตลอดจนศิลาจารึกภาษา ขอม อยู่ที่บริเวณวัดเพนียด ตำบลคลองนารายณ์ อำเภอเมืองจันทบุรี ร่องรอยของเมืองเดิมที่ยังคงเหลืออยู่ นั้นคือ กำแพงก่อด้วยศิลาแลง มีเชิงเทินดินเป็นคันขึ้นไป และมีถนนโบราณอีก 2 สาย นอกจากนั้น ยังมี ศิลาแกะสลักเทวรูป ศิลาจารึกภาษาขอม และภาษาขอม เป็นต้น เมืองนี้เป็นเมืองเดิมซึ่งสร้างขึ้นก่อนเมือง อื่นๆ ในเขตจังหวัดจันทบุรี ปัจจุบันชาวเมืองจันทบุรีเรียกกันว่า “เมืองเพนียด” บ้าง และ “เมืองกาไว” บ้าง

ภาพวาดและรูปปั้นนางกาไวหรือแม่ย่ากาไว

จากตำนานดังกล่าวยังเป็นการบอกย้ำให้คนชอง โดยเฉพาะหลวงพ่อเขียน ซึ่งเป็นพระของวัดกระทิง ตำบลพลวง ผู้ที่สนใจเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความเป็นมาของตนเองได้สันนิษฐานว่า “พระนางกาไว” หรือ “นางกาไว” นี้เอง ที่เป็นบรรพบุรุษของชาวชอง ทำให้ชาวชองที่เมืองเพนียด ได้พยายามสร้างภาพวาดตามจินตนาการของท่านพ่อเขียนเกี่ยวกับ “นางกาไว” ขึ้นมา โดยภาพวาดดังกล่าว นั้น เป็นหญิงสาวมีลักษณะทรงผมหยิกแบบลอนใหญ่ทัดดอกไม้สีแดงที่ใบหูข้างซ้าย และแต่งกายด้วยเสื้อผ้าตามแบบผู้สูงศักดิ์โบราณ ภาพนางกาไวถูกเชื่อมโยงกับเมืองโบราณสันนิษฐานว่าคงเป็นเมืองเพนียดหรือเมืองกาไวในตำนาน ที่ถูกวาดเป็นฉากด้านหลังของภาพแม่ย่ากาไว

ชาวชองมีการใช้ภาพวาด “นางกาไว” ดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์ภาพของบรรพบุรุษคนชองในอดีตสำหรับสักการบูชาเช่น ให้อาหารบรรพบุรุษในงานฟื้นฟูประเพณีชองในปัจจุบัน นอกจากนั้นจากการสอบถามลุงเงิน คันผาย¹⁶ ทำให้ทราบว่ารูปปั้นนางกาไวถูกตั้งไว้สำหรับสักการะบริเวณ ใจกลางเมืองจันทบุรี รูปปั้นนางกาไวดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่าทั้งคนชองในพื้นที่ตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ และในตัวเมืองจังหวัดจันทบุรีต่างก็มีสำนึกเกี่ยวกับบรรพบุรุษดั้งเดิมของพื้นที่จังหวัดจันทบุรี โดยการสะท้อนผ่านปฏิบัติการภาพวาดและรูปปั้นนางกาไวหรือแม่ย่ากาไวตามความเชื่อของคนชองและคนในท้องถิ่นว่าเป็นเจ้าเมืองชองในตำนานตามจินตนาการ จากข้อมูลดังกล่าวพอสรุปได้ว่าชาวชองมีการยอมรับความยิ่งใหญ่และความสำคัญของหญิงชอง

การสร้างสัญลักษณ์ภาพแทนบรรพบุรุษในประวัติศาสตร์ตามจินตนาการของชาวชองมีความสอดคล้องกับงานศึกษาของคำรงพล อินจันทร์ (2545: 76-87) เรื่องการฟื้นฟูวัฒนธรรมของไทอาหมในรัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย ที่มีการกล่าวถึงการปฏิบัติการของการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมโดยการวาดภาพเสื่อกำฟ้าในฐานะวีรบุรุษอันยิ่งใหญ่เป็นผู้สร้างอาณาจักรอาหมและสร้างความเป็นชาติอัสสัมมิต เพื่อเป็นการประกอบสร้างความหมายของ “ความเป็นไทอาหม” และเป็นการสร้างภาพแทนเสื่อกำฟ้า โดยการเชื่อมโยงอดีตในจินตนาการกับโลกปัจจุบัน

¹⁶ ลุงเงิน คันผาย เป็นลุงของผู้วิจัย ซึ่งปัจจุบันเป็นอดีตผู้นำหมู่บ้านชาวชองแบบทางการและเป็นผู้นำแบบธรรมชาติ นอกจากนั้นยังเป็นชาวชองอาวุโสแกนนำโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของด้วย ดังนั้น ลุงเงิน คันผาย จึงเป็นบุคคลที่คนชองส่วนใหญ่และบุคคลภายนอกที่เป็นผู้นำหรือข้าราชการรัฐในท้องถิ่นให้ความเคารพและยอมรับในฐานะผู้นำและเป็นผู้อาวุโสชาวชองด้วย

ภาพที่ 3. แสดงรูปปั้น “นางกาไว” ตั้งอยู่ ณ สำนัก
สงฆ์พระยาวิสูตรโกษา (ทับสาณเสน) ตำบลจันทนิมิต
อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

ภาพที่ 4. แสดงภาพวาด “นางกาไว”
เจ้าเมืองขอมตามจินตนาการของคนของ

การสร้างภาพแทนแม่ย่ากาไวบรรพบุรุษชาวขอมดังกล่าว ทำให้ญาติพี่น้องชาวขอมบาง
คนโดยเฉพาะลุงเงิน ซึ่งให้ความสนใจกับที่มาของตนเองเพื่อที่จะบอกกับคนอื่นๆ ว่าตัวตนอันแท้จริง
ของชาวขอมมีที่มาอย่างไร ? เลือกสร้างสำนึกส่วนตัวขึ้นมาเพื่อเลือกนิยามตนเองว่าตนเองเป็นลูกหลาน
ของนางกาไว ซึ่งในอดีตนั้นบรรพบุรุษคนของเป็นผู้สูงศักดิ์และมีความยิ่งใหญ่อยู่ในเมืองจันทบูรณมา
ก่อนกลุ่มคนอื่นๆ โดยการใช้ตำนานเมืองจันทบุรีที่มีนางกาไวเป็นผู้ครองเมืองเป็นเครื่องหมายในการ
แสดงอัตลักษณ์ดังกล่าว และพยายามผลิตซ้ำการนิยามตัวตน คนของ โดยการการสร้างและสืบทอดอัต
ลักษณ์ โดยมีเนื้อหาความเป็นมาของคนของให้คนอื่นในสังคมรับรู้ผ่านการบอกเล่าของลุงเงิน ผันผาย
และกลุ่มคนที่อยู่บริเวณเมืองเพี้ยดในปัจจุบัน นอกจากนั้น ลุงเงิน ผันผาย ยังได้ยืมภาพวาดของนางกา
ไว มาให้ชาวขอมในตำบลตะเกียนทองและตำบลคลองพลูได้ร่วมกันสักการบูชาในฐานะที่เป็นภาพ
ตัวแทนของบรรพบุรุษคนของในงานฟื้นฟูประเพณีของอีกด้วย

อนึ่ง เมื่อผู้วิจัยได้นำเนื้อหาเรื่องนางกาไวไปสอบถามคนของในหมู่บ้าน จึงพบว่าส่วน
ใหญ่ชาวบ้านไม่ได้รู้สึกว่าคุณค่าหรือเห็นความสำคัญกับเรื่องนางกาไวมานัก แต่ชาวบ้าน
มักตอบกับผู้วิจัยว่า “ก็เห็นกำนันเงิน เล่าว่าเราเป็นลูกหลานของนางกาไว” นั้นได้แสดงให้เห็นว่า (อดีต
กำนัน) ลุงเงิน ผันผาย ได้สร้างสำนึกส่วนตัวหลังจากที่ได้เข้าไปปฏิสัมพันธ์กับคนที่สนใจเรื่องเกี่ยวกับ
ชาวขอมว่าตนเองเป็นลูกหลานกับนางกาไวดังที่กล่าวในข้างต้น จากนั้น จึงนำตนเองเข้าสู่กระบวนการ
สร้างอัตลักษณ์ด้วยการนิยามตัวตนคนของ จากการสร้างสำนึกส่วนตัว ขึ้นมาชุดหนึ่ง และดำเนินการ
สร้างและสืบทอดสำนึกส่วนตัวสู่สำนึกส่วนรวมของชาวขอมในหมู่บ้าน ในรูปแบบของเนื้อหาความ

เป็นมาของคนชองให้คนอื่นในสังคม และญาติพี่น้องชาวชองรับรู้ผ่านการบอกเล่าของลุงเงิน ผันผายกระบวนการสร้างและผลิตซ้ำอัตลักษณ์จากการสร้าง สำนัก ส่วนตัวสำนักส่วนรวมในกลุ่มชาวชองดังกล่าวมีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดของพัฒนา กิตติอาษา และประสิทธิ์ ลิขิตธา กล่าวคือ พัฒนา มองว่าอัตลักษณ์เป็นทั้งจิตสำนักส่วนตัวและจิตสำนักส่วนรวมในระดับสังคมที่เกิดจากการนิยามว่าตัวเองคือใคร มีความเป็นมาอย่างไร แตกต่างจากคนอื่น กลุ่มอื่นในสังคมอย่างไร และใช้อะไรเป็นเครื่องหมายในการแสดงอัตลักษณ์ดังกล่าว (พัฒนา กิตติอาษา, 2546: 52) และประสิทธิ์ (2547) มองว่าจิตสำนักดังกล่าวเป็นการประกอบขึ้นมาและดำรงอยู่ในการรับรู้เกี่ยวกับตัวเองและคนอื่นรับรู้เรา โดยมีกระบวนการทางสังคมในการสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อคนและกลุ่มอื่นๆ ซึ่งจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในกลุ่มชาวชองดังกล่าว เมื่อมีคนภายนอกถามถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวชองกับคนในหมู่บ้านชาวบ้านชองก็มีการผลิตซ้ำอัตลักษณ์ โดยการนิยามความเป็นมาและบรรพบุรุษว่าเป็นลูกหลานแม่นางกาไว มีเมืองเป็นของตนเองคือเมืองเพนียด

แม้ว่าจะมีตำนานบอกเล่าบรรพบุรุษชาวชองว่าคือนางกาไวก็ตาม แต่มีเรื่องเล่าของคนชองในหมู่บ้านอีกกลุ่มหนึ่งกับเรื่องราวของ “พญากำพูข” ซึ่งเป็นเรื่องที่คนชองได้สร้างสำนักความเป็นมาของบรรพบุรุษตนเองขึ้นมาอีกเรื่องหนึ่งที่ขัดแย้งกับตำนานเรื่อง “นางกาไว”

4.2.1.3 เรื่องเล่าพญากำพูข

นายหนู สีสัมบัติ ซึ่งเป็นพ่อของผู้วิจัยและย่าแฉ่งเล่าให้ฟังว่า “ตระกูลของตนเองเป็นลูกหลานที่สืบทอดเชื้อสายจากพญากำพูข ในบัดตะบองหรือพระตะบองแถวไพลินเมืองเขมร โดยบรรพบุรุษของตนได้พากันหนีสงครามมาจากเขมรและมาอยู่ในบริเวณอำเภอโป่งน้ำร้อน และปัจจุบันพบว่ายังคงมีญาติพี่น้องของพญากำพูขที่ยังมีชีวิตอยู่ได้เดินทางมาเยี่ยมเยียนลูกหลานที่อยู่บ้านคลองพลู คนที่สืบเชื้อสายของพญากำพูขที่มีอายุมากที่สุดหมู่บ้านตะเคียนทองและคลองพลู คือ ยายแดง สีสัมบัติ (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้วเมื่อต้นปี พ.ศ. 2550) ลำดับต่อมาคือตาห้อย-ยายติด ผันผาย (ยังมีชีวิตอยู่) และครอบครัวของตนเอง” จากคำบอกเล่าของยายจิ้น ซึ่งได้รับรู้เรื่องพญากำพูข เช่นกัน ได้กล่าวสนับสนุนข้อมูลที่พ่อและย่าของผู้วิจัย โดยเล่าว่า “พญากำพูขเป็นคนมาจากไหนตนไม่รู้ คนที่เป็นลูกหลานพญากำพูขโดยตรง คือ ครอบครัวของยายอาบ-ตาจิม ศรีสัมบัติ ซึ่งเขามีผิวพรรณและการแต่งตัวดูสะอาดสะอ้าน มีลักษณะเหมือนเป็นเจ้าเป็นนายคน อพยพมาอยู่ที่ตะเคียนทองหลายหลายชั่วอายุคนแล้ว” เครือญาติของ ยายอาบ-ตาจิม คือ ตาอยู่ (พ่อของพ่อนายหนู สีสัมบัติ), ตายัง, ตาเพื่อน, ตากริ ปัจจุบันทุกท่านได้เสียชีวิตหมดแล้ว เหลือเพียงตากริ ที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน

นายหนู มีทัศนคติที่แตกต่างออกไปจากคนชองและคนอื่นๆ ที่เชื่อว่าบรรพบุรุษคนชองคือนางกาไว แต่นายหนูกลับเชื่อตามเรื่องราวที่ตนเองได้รับรู้ต่อๆ กันมาในระดับครอบครัวที่ว่าพญากำ

พุทธาจะเป็นบรรพบุรุษคนของที่ใกล้ชิดกับคนของมากกว่านางกาไวที่ใครๆ เล่ากันในตำนาน พญาคำพูนนั้นในอดีตเคยเป็นชื่อตำบลหนึ่งของอำเภอมะขาม ซึ่งอยู่ใกล้กับบริเวณอำเภอโป่งน้ำร้อน ปัจจุบันยังพบว่ามีชื่อหมู่บ้านพญาคำพูน อยู่ที่ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ระหว่างเส้นทางไปตำบลไพลินสาธารณรัฐกัมพูชา

ภาพที่ 5 แสดงลักษณะบ้านดั้งเดิมสร้างโดยช่างจากไพลินที่พบในหมู่บ้านพญาคำพูน
ต.โป่งน้ำร้อน อ.โป่งน้ำร้อน จ.จันทบุรี

นอกจากนั้น พ่อและย่าของผู้วิจัยยังเล่าให้ฟังว่า ปู่ของผู้วิจัยนั้นเป็นคนรูปร่างสูงใหญ่ ก่อนที่จะมามีครอบครัวอยู่ที่บ้านคลองพลู ได้มีตราประทับบางอย่าง และมีปิ่นยาวเป็นอาวุธซึ่งบ่งบอกว่าเป็นผู้มีอำนาจคล้ายๆ กับตำรวจ ซึ่งญาติพี่น้องของพ่อและย่าของผู้วิจัยต่างพากันสันนิษฐานว่าปู่คงเป็นตำรวจที่หนีภัยมาจากสงครามเขมร

อย่างไรก็ตาม การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับความเป็นมาของตน(คนของ) เรื่องพญาคำพูน เพื่อสร้างอัตลักษณ์ให้ตนเองดังกล่าวก่อเกิดขึ้นภายในตระกูล โดยส่งผ่านทางลูกหลานภายในตระกูล เกี่ยวกับบรรพบุรุษตนเอง สะท้อนให้เห็นว่าเป็นการสร้างสำนึกใหม่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมา เรื่องของ “พญาคำพูน” เนื่องจากเป็นเรื่องที่ใกล้ชิดกับผู้วิจัยในฐานะสมาชิกคนของคนหนึ่งมากที่สุด และเมื่อได้ฟังก็ยิ่งรู้สึกว่ามีสภาพภูมิใจเป็นอย่างมากที่ผู้วิจัยซึ่งเป็นลูกหลานคนของมีบรรพบุรุษที่สืบเชื้อสายมาจากชนชั้นสูงของเขมรคนหนึ่งมาก่อน ปรากฏการณ์การสร้างจิตสำนึกเรื่องความเป็นมาของชาว กรณี่ “พญาคำพูน” นับก็เป็นกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ชาวของเช่นเดียวกับ กรณี่ “นางกาไว” ที่สอดคล้องกับแนวคิดของพัฒนา กิติยา และประสิทธิ์ ลิขิตา ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

แม้ว่ายังไม่อาจสรุปได้ว่าบรรพบุรุษคนของเป็นใคร แต่การที่ชาวของบ่งบอกถึงลักษณะของบรรพบุรุษตนเองเป็นสิ่งสำคัญที่สะท้อนถึงสำนึกของคนของที่ได้พยายามอ้างอิงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของคนของหรือของตนเองโดยผ่านตำนานทั้งตำนานนางกาไวและตำนานพญากำพู ซึ่งเป็นการอ้างถึงตำนานของท้องถิ่นที่กล่าวถึงเมืองจันทบุรีที่เป็นเมืองโบราณของคนของที่เคยเจริญรุ่งเรืองมาก่อนในอดีต โดยเฉพาะตำนานแม่นางกาไวเข้าสู่ครองเมืองที่พลเมืองของอาศัยอยู่ โดยมีหลักฐานจากซากเมืองโบราณในนามเมืองเพนียดที่ยังคงหลงเหลืออยู่ให้เห็นในปัจจุบัน ที่ตำบลคลองนารายณ์ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี นั่นเอง พร้อมกับมีการต่อยอดตำนานให้เป็นรูปธรรมมีความซับซ้อนมากขึ้น และมีโครงสร้างประวัติความเป็นมาที่ชัดเจนขึ้น ดังจะเห็นได้จากการที่พระสงฆ์ชาวของได้พยายามสร้างภาพวาดตามจินตนาการภาพของ “นางกาไว” ขึ้นมาเพื่อเติมเต็มตำนานดังกล่าว และชาวของมีการใช้ภาพวาด “นางกาไว” นั้น เป็นสัญลักษณ์สำหรับสักการบูชาเช่นไหว้แสดงถึงบรรพบุรุษคนของในงานพื้นฟูประเพณีของในหมู่บ้าน ในขณะเดียวกัน เรื่องเล่าพญากำพูก็เป็นการสร้างสำนึกที่คนของพยายามบ่งบอกว่าตนเองมีบรรพบุรุษที่มียศถาบรรดาศักดิ์ และเคยรุ่งเรืองมาก่อนเมื่อครั้งอยู่ในเมืองเขมร ก่อนที่จะอพยพมาสร้างบ้านเมืองและมีฐานะอยู่บริเวณอำเภโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ซึ่งแตกต่างจากแม่นางกาไวที่อพยพมาจากเขมรเช่นกัน แต่มาเรื่องอำนาจเป็นผู้ครองเมืองที่จังหวัดจันทบุรี ต่อมาในภายหลังเมืองของชาวของหรือเมืองของนางกาไวได้เกิดความขัดแย้งภายในขึ้นและเกิดการสู้รบกันอันเป็นที่มาของการล่มสลายของเมืองของในเวลาต่อมา

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและหลักฐานต่างๆ ทางประวัติศาสตร์เมืองจันทบุรีที่มีการกล่าวอ้างว่ามีความเกี่ยวข้องกับคนของนั้นทำให้ผู้วิจัย พบว่า ทั้งนักวิชาการท้องถิ่นที่มีความสนใจเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชนชาติในประเทศไทย พยายามสร้างประวัติศาสตร์กลุ่มชนที่เกี่ยวข้องกับคนในเมืองนั้นๆ โดยการพยายามสร้างความเป็นมาในอดีต และสันนิษฐานความเป็นตัวตนของชนพื้นเมืองคือคนของ โดยการส่งผ่านเนื้อหาออกมาในรูปแบบของตำนาน ซึ่งเมื่อดูตามเนื้อหาของตำนานดังกล่าว ผู้วิจัยยังไม่อาจสรุปได้ว่าจากเอกสารและหลักฐานที่นักวิชาการหลายท่านๆ ได้กล่าวอ้างสืบทอดต่อๆ กันมานั้น เป็นความจริงหรือไม่ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าเนื้อหาของตำนานดังกล่าวเป็นเนื้อหาที่เชื่อมต่อกันและมีความเกี่ยวข้องกับคนของอยู่มาก

4.2.1.4 เรื่องเล่าที่อิงประวัติศาสตร์ระดับชาติ : กรณี ทหารสมเด็จพระเจ้าตากสิน

มหาราช

จากการสัมภาษณ์กลุ่มแกนนำทางวัฒนธรรมของ จำนวน 5-6 คน เกี่ยวกับการที่ชาวของเป็นทหารร่วมกู้ชาติบ้านเมืองกับพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งสอดคล้องกับในบันทึกเรื่องไทยเชื้อสายของ (ชิน อยู่ดี, 2524: 13) เมื่อครั้งที่ไทยกำลังจะเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่าราชมนูนั้น สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ตีแหวกวงล้อมทหารพม่า เพื่อบรรวบรวมไพร่พลทางตะวันออกเมืองเป้าหมายที่สำคัญใน

ขณะนั้นคือ เมืองจันทบุรี ซึ่งมีชาวชองเป็นชนพื้นเมืองอาศัยอยู่ ชาวบ้านจากจังหวัดจันทบุรีที่อาสา ร่วมกันสู้รบเพื่อกอบกู้บ้านเมืองกับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในครั้งนั้น ชาวชองในปัจจุบันเชื่อกัน ว่ามีผู้ขายชาวชองปะปนเป็นไพร่พลไปร่วมสู้รบด้วย ดังนั้น ทุกครั้งที่เมืองจันทบุรีมีการกล่าวถึง ประวัติศาสตร์ชาติไทยเมื่อใด คนชองก็ได้ปรากฏตัวตนเป็นหนึ่งในประวัติศาสตร์ชาตินั้นด้วย

ประวัติศาสตร์นี้ถูกคนชองและคนในท้องถิ่นจันทบุรีผลิตขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าผ่านงาน ประจำปีที่ทางผู้นำจังหวัดจัดขึ้นในเมืองจันทบุรี โดยมีชื่องานว่า “งานตากสินรำลึก” ในงานนี้ได้มีการ แสดงละครฉากสำคัญเกี่ยวกับการรวมไพร่พลที่จันทบุรีเพื่อกลับไปกอบกู้บ้านเมืองให้อยู่มาจนถึงทุกวันนี้ ในปัจจุบัน งานแสดงนี้ได้มีการคัดเลือกชาวชองในหมู่บ้านตำบลคลองพลู ที่ร่างกายกำยำเหมือน ทหารมาร่วมแสดงบทบาทของทหารอาสาที่ร่วมกับสมเด็จพระเจ้าตากสินในครั้งนี้ด้วย เพื่อสร้าง สำนึกให้คนในจังหวัดจันทบุรีได้ยกย่องเชิดชูเกียรติให้แก่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในฐานะวีรชน ของชาติไทย รวมทั้งคนชองด้วย ซึ่งทำให้ลูกหลานชาวชองในปัจจุบันรู้สึกภาคภูมิใจที่ในอดีตคนชองคง จะเคยเป็นทหารของพระเจ้าตากจริงๆ จึงได้มาร่วมสักการะอนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสิน มหาราช และยังได้มีโอกาสร่วมแสดงบทบาทที่สำคัญและน่ายกย่องเชิดชูเกียรติสำหรับคนชองผ่านการ แสดงละครในการแสดงแสงสีเสียงของงานตากสินรำลึกนั้นด้วยเช่นกัน

4.2.1.5 คำให้การของคนยุคก่อน (หลวงพ่อเพ็ชร) และหลักฐานการสร้างวัดในชุมชน

หลักฐานการอนุญาตให้สร้างวัดสุวรรณคีรีราม (วัดเขาน้อยในปัจจุบัน) ได้มีการจารึกไว้ ที่พัทธสีมาว่า วัดแห่งนี้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2299 และจากหลักฐานการอนุญาตให้สร้างวัด ซึ่งมีพระบรม ราชโองการ (ที่ 109/630) ประกาศเขตพระอุโบสถวัดสุวรรณคีรีราม ตำบลตะเคียนทอง ตั้งแต่วันที่ 14 กันยายน รัตนโกสินทร์ศก 132 พระพุทธศาสนกาล 2456 (สถาปนาตะเคียนทอง, 2536: 5 อ้างถึงใน สุทธิวิทย์ จรดล, 2548: 4)

เนื่องจากวัดสุวรรณคีรีรามเป็นวัดแห่งแรกที่มีการสร้างขึ้นในตำบลตะเคียนทอง ซึ่งเป็น ชุมชนที่ชาวชองอาศัยในขณะนั้น ดังนั้นจากหลักฐานดังกล่าวพอสรุปได้ว่าชาวชองตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ใน พื้นที่ตำบลตะเคียนทองปัจจุบันมานานกว่า 250 ปี แล้ว ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าในเอกสารบันทึก ชีวิตประวัติของพระครูจันทวรการ (หลวงปู่เพ็ชร พุทฺธสโร) อดีตเจ้าอาวาสวัดตะเคียนทอง ได้กล่าวถึงเจ้า อาวาสคนแรกของวัดตะเคียนทองในสมัยนั้นก็เป็นคนชอง โดยคนชองได้เรียนหนังสือมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2300 นอกจากนั้น หลวงปู่เพ็ชรยังได้กล่าวถึงกลุ่มคนในหมู่บ้านทุ่งกบิล (ก่อนปี พ.ศ.2531 ขึ้นอยู่กับ ตำบลตะเคียนทอง แต่ปัจจุบันขึ้นอยู่กับตำบลคลองพลู) ไว้ว่า “มีคนโบราณเล่าว่าในปีขาล ตรงกับปี พ.ศ. 2457 ฝรั่งตีเมืองเขมรแตก พวกเขมรก็หนีทัพแตกตื่นไปอยู่คนละพวกคนละหมู่บ้านๆ กัน พวกหนึ่งได้ หนีข้ามคอเขาเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านตะเคียนทอง แล้วก็มาตั้งกัก ตั้งหมู่บ้านอยู่ร่วมกัน จับจองที่ดินทำมาหากิน

เป็นถิ่นฐานตนเอง ชื่อว่า “บ้านทุ่งกะป็น” และอยู่ร่วมกันเป็นเพื่อนพี่น้องเป็นมิตรสหายกันจนถึงปัจจุบันนี้¹⁷

เนื่องจากหลวงปู่เพชรเป็นคนของคนหนึ่งที่ร่วมเป็นทหารรับใช้ชาติสู้รบกับข้าศึกเพื่อปกป้องประเทศชาติในสงครามสำคัญๆ ของชาติมาก่อน คือ สงครามอินโดจีน สงครามเอเชียบูรพา ดังนั้น จากบันทึกดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยรู้สึกว่าการที่ถูกล่าไ้ร่วมอยู่ในความรู้สึกของท่านทำให้ผู้วิจัยทราบว่า การเกิดสงครามฝรั่งเศสเขมรแตกครั้งนั้น ได้มีคนเขมรข้ามเขตภูเขาซึ่งกั้นระหว่างเขมรกับไทย เพื่อเข้ามาอยู่ในพื้นที่ที่ชาวขงตั้งรกรากทำมาหากินอยู่ ซึ่งชาวเขมรคงดูแลว่าสภาพแวดล้อมตรงบริเวณดังกล่าวคงคล้ายคลึงกับพื้นที่ฝั่งเขมรที่ชาวเขมรทำมาหากิน

ในขณะที่เดียวกันยังเป็นการตอกย้ำว่าคนเขมรกับคนขงนั้น ได้มีความเกี่ยวพันกันมาแต่อดีต เมื่อถึงคราวเดือดร้อนจึงได้พากันอพยพมาอยู่ในดินแดนที่คนขงบุกเบิกครอบครองในสมัยนั้น ตามคำบอกเล่าของหลวงปู่เพชร แสดงให้เห็นว่าท่านซึ่งเป็นคนของคนหนึ่งที่ร่วมรับรู้ในประวัติศาสตร์ของชาติ คนขงมิใช่ “คนป่า” ซึ่งหมายถึงคนที่ไม่มีวัฒนธรรม เป็นชนชั้นต่ำ หรือ เป็นคน โง่ อย่างที่นักวิชาการมักกล่าวอ้าง แต่คำว่า “คนป่า” ในที่นี้เป็นคำที่คนขงใช้บ่งบอกสำนึกความผูกพันเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์เอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของตนเอง ชาวขงจึงมักพูดถึงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองว่า มีความเป็นอยู่ตามประสา “ชาวป่า” ซึ่งหมายถึง คนขงมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย สันโดษ อยู่แบบพึ่งพาอาศัยธรรมชาติรอบตัวอย่างมีความสุข นั่นก็พอจะทำให้ทราบว่าคนขงนิยามตนเองที่แตกต่างจากคนอื่นเรียกและรู้สึกว่ามีคุณค่ามากกว่าที่คนอื่นมาเรียก หรือกำหนดคำนิยามถึงตนเอง

4.2.1.6 ประวัติศาสตร์ความทรงจำในอดีตเรื่องการเดินทาง

คนขงอาวุโสส่วนใหญ่มักให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ความทรงจำที่เป็นความยากลำบากและต้องเสี่ยงอันตรายระหว่างการเดินทางเพื่อติดต่อกับคนในเมือง โดยเฉพาะการเดินทางไปมาหาสู่หรือซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า และอาหาร ตลอดจนเครื่องใช้ไ้ครอบครว้ กับคนภายนอก ชาวขงอาวุโสหลายๆ คน เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า สมัยก่อนถ้าคนขงต้องเดินทางจากหมู่บ้านเพื่อไปติดต่อกับราชการที่อำเภอมะขาม ต้องเดินทางด้วยเท้าบุกป่าฝ่าดงที่มีทั้งสัตว์ร้าย และไข้ป่าชุกชุม แต่ก็ต้องเดินทางไปจนถึงที่หมาย ต่อมาคนขงบางครอบครัวพอมีฐานะจึงมีการทำเกวียนเทียมควายไ้เอง และคนขงเรียกเส้นทางที่ไ้เดินเกวียนในสมัยนั้นว่า “ทางเกวียน” เพื่อนำของที่หาได้จากป่า เช่น มดไ้ น้ำมันยาง ลูกกระวาน และกานพลู เป็นต้น นำเข้าไปขาย โดยเฉพาะที่เมืองจันทบูรณ์และหมู่บ้านแถบชายฝั่งทะเลอำเภอท่าใหม่ และนายายอาม เพื่อแลกซื้ออาหารแห้ง กะปิ น้ำปลา มาไ้ กินในครอบครัว การเดินทางทั้งไปและกลับ

¹⁷ เอกสารบันทึกชีวประวัติของพระครูจันทราวราการ (หลวงปู่เพชร พุทฺธสโร) วัดตะเคียนทอง, มปป.

ต้องใช้เวลานาน 7-8 คืบ ชาวชองมักเดินทางกันเป็นกลุ่ม และระหว่างเส้นทางการเดินทางจะใช้เส้นทางเดินเกวียนเส้นเดียวกันจากหมู่บ้านที่ชองของอาศัยอยู่ถึงหมู่บ้านปลายทาง และแวะพักที่จุดต่างๆ จุดเดียวกันทุกกลุ่ม ในขณะที่เดียวกัน คนชองสมัยก่อนก็มีการเดินทางทางน้ำโดยอาศัยแม่น้ำจันทบุรี หรือที่ชาวชองเรียกกันว่า “คลองใหญ่” ซึ่งไหลผ่านกลางชุมชนชอง เช่น การล่องแพไม้ซุงไปตามลำแม่น้ำจันทบุรี เพื่อนำไปส่งขายให้กับโรงเลื่อยไม้ที่จันทบูร จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หมู่บ้านชาวชองซึ่งเริ่มมีการคมนาคมสะดวกและรวดเร็วขึ้นตามลำดับ โดยเริ่มมีรถยนต์โดยสารให้คนชองเดินทางซื้อสิ่งของเครื่องใช้หรือสินค้าขายที่เมืองจันทบุรี โดยมีท่าเรือใหญ่อยู่ที่หมู่บ้านน้ำซุ่น และในปี พ.ศ. 2497 นี้เองได้มีการถางป่าเปิดเส้นทางเดินรถยนต์เป็นครั้งแรก เพื่ออำนวยความสะดวกให้คนภายนอกเข้ามาร่วมงานปิดทองฝังลูกนิมิตพระอุโบสถวัดตะเคียนทอง (หลวงปู่เพชร พุทธสโร, ไม่ปรากฏปีพ.ศ.ที่บันทึก)

การเปลี่ยนแปลงทางด้านการคมนาคมระหว่างจันทบุรี และหมู่บ้านชาวชองที่ตำบลตะเคียนทองเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เมื่อปี พ.ศ.2511 ซึ่งตรงกับสมัย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นผู้นำประเทศ ได้มีการมุ่งจัดสรรงบประมาณพัฒนาชนบท โดยมีการพัฒนาเส้นทางถนนบาราชนราคร หรือที่ชาวชองและชาวบ้านทั่วไปเรียกชื่อกันตามเส้นทางรถโดยสารสองแถวในปัจจุบัน คือ สายจันทบุรี-จันทเขลม โดยเทียบขนานกับเทือกเขาสอยดาวได้เข้าหมู่บ้าน ลุงทอม (คนไทย) เป็นคนแรกที่นำรถยนต์เข้ามาใช้รับส่งสินค้า และโดยสารคนในหมู่บ้านเข้าเมืองเป็นครั้งแรก

ต่อมาได้มีนายทุนทำไม้ซึ่งเป็นคนไทยเข้ามาตัดไม้ในเขตตำบลตะเคียนทองเพื่อส่งโรงเลื่อยและได้มีการบุกเบิกและปรับปรุงถนนสำหรับเป็นเส้นทางเดินรถบรรทุกซุง หรือชาวชองเรียกกันว่า “รถซุง” สำหรับเดินทางเข้าออกหมู่บ้านกับเมืองจันทบุรี ชาวชองจึงมีการคมนาคมที่สะดวกสบายทำให้ชาวชองติดต่อกับคนภายนอกมากขึ้น

นอกเหนือจากเอกสาร หลักฐาน ที่มีการอ้างอิงกับตำนานในเบื้องต้นแล้วนั้น ผู้วิจัยยังพบว่ามียุทธศาสตร์สำคัญในประวัติศาสตร์ที่มีการกล่าวถึงคนชองในบริเวณภาคตะวันออก ดังต่อไปนี้

4.2.2 งานวิจัย/งานค้นคว้าของนักวิชาการ

4.2.2.1 ประวัติศาสตร์เขมรกับเมืองจันทบุรี

ตามประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเมืองจันทบุรี พบว่ามีการกล่าวถึงพวกขอมหรือเขมรเมื่อประมาณ พ.ศ. 14000 ซึ่งได้แผ่อำนาจเข้าครอบครองเมืองจันทบุรี พวกขอมปกครองเมืองจันทบุรีอยู่ประมาณ 400 ปี จึงเสื่อมอำนาจลงในพ.ศ. 1800 พวกไทยทางอาณาจักรฝ่ายใต้ซึ่งมีราชธานีอยู่ที่เมืองสุพรรณภูมิ (เมืองอู่ทอง) จึงเข้ายึดเมืองจันทบุรีไว้ได้ จันทบุรีจึงรวมอยู่ในอาณาจักรไทยทางฝ่ายใต้เรื่อยมา มีหลักฐานที่ควรเชื่อได้ว่า เมืองนี้เคยเป็นเมืองขึ้นของไทยมาก่อนแล้วในสมัยอู่ทองก็คือ เมื่อ

พระเจ้าอู่ทองทรงสร้างกรุงศรีอยุธยาขึ้นและทรงประกาศว่ากรุงศรีอยุธยามีประเทศราช 16 หัวเมือง และใน 16 หัวเมืองนี้ มีเมืองจันทบุรีอยู่ด้วยเมืองหนึ่ง¹⁸

จากประวัติศาสตร์ดังกล่าวทำให้ทราบว่าจันทบุรีถูกผนวกเป็นเมืองหนึ่งของไทยมาก่อน โดยเป็นหัวเมืองหนึ่งของกรุงศรีอยุธยา แสดงให้เห็นว่าชาวทองซึ่งเป็นชนพื้นเมืองของจันทบุรีนั้น ก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของไทยด้วยเช่นกัน ซึ่งนักวิชาการมักกล่าวกันว่าชาวทองเป็นคนป่าคนดงนั้นดูเหมือนว่าจะเป็น การดูถูกดูแคลนคนทองและพลัดคนทองให้เป็นคนชายขอบ แต่แท้ที่จริงแล้วคนทองมีบทบาทของความเป็นคนไทยและมีเกียรติยศศักดิ์ศรียืนอยู่บนผืนแผ่นดินไทยเหมือนกับคนไทยคนอื่นๆ เช่นกัน โดยมีพื้นที่อยู่อาศัยในจังหวัดจันทบุรี ตราด และระยอง ในปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นร่องรอยคนทองที่มีการกล่าวอ้างอิงผ่านนิราศเมืองแกลงของสุนทรภู่

4.2.2.2 นิราศเมืองแกลงที่กล่าวถึงทอง

นอกจากการกระจายตัวอาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรี และตราดแล้ว ประวัติความเป็นมาที่นักวิชาการมักนำมากล่าวอ้างเกี่ยวกับคนทองที่มีการกระจายอาศัยอยู่ที่จังหวัดระยองด้วย โดยเฉพาะในนิราศเมืองแกลงของท่านสุนทรภู่ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 1 นอกจากนั้น ยังพบว่า ธรรม พันธุศิริสด ซึ่งเป็นนักวิชาการท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี และให้ความสนใจเกี่ยวกับชาวทอง ได้มีการกล่าวสนับสนุนนิราศเมืองแกลงดังกล่าวของสุนทรภู่ โดยยกย่องว่าสุนทรภู่ เป็นกวีของผู้ยิ่งใหญ่ และมีเชื้อสายทอง (ทางพ่อ) อาศัยอยู่ที่บ้านกล่ำ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง นิราศดังกล่าวของสุนทรภู่ได้พรรณาวาระหว่างเดินทางมาหาผู้เป็นพ่อที่บ้านกล่ำได้พบกับญาติพี่น้องข้างผู้เป็นพ่อแถวบ้านพงค้อและบ้านกล่ำว่าล้วนเป็นคนเชื้อสายทอง และพ่อของสุนทรภู่ ยังเป็นคนของคนหนึ่งซึ่งร่วมเป็นทหารกู้ชาติของพระเจ้าตากสินมหาราชด้วย¹⁹

4.2.2.3 ข้อสรุปของนักวิชาการเกี่ยวกับของภาคตะวันออก

ปัจจุบันคนทองตั้งถิ่นฐานทำมาหากินอยู่ในป่าซึ่งอยู่ติดกับเขตแดนเมืองพระตะบอง ประเทศเขมร มีภาษาพูดภาษาหนึ่งต่างจากภาษาเขมรและไทยนักปราชญ์ในทางมานุษยวิทยาได้จัดให้อยู่ในตระกูลมอญ-เขมร (กลุ่มภาษาเพียร) เช่นเดียวกับพวกขอมโบราณ ภาษาที่จัดอยู่ในกลุ่มเดียวกับภาษาทอง คือ ภาษาอังกฤษ เพียร์หรือเปอร์ ชัมเร และชโจ นอกจากนั้น ยังพบว่ามีนักวิชาการต่างๆ ได้กล่าวและสรุปเกี่ยวกับกลุ่มชาวทองอยู่หลายคนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ยกตัวอย่างเช่น เวบเบอร์(Karl E.

¹⁸ ชุมชุมเรื่องจันทบุรี. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นางวรรณ จันทวิมล ณ สุสานหลวง วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 29 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2514. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, กรุงเทพฯ

¹⁹ ธรรม พันธุศิริสด. สุนทรภู่ กวีของผู้ยิ่งใหญ่. สยามนิวิธ. ฉบับที่ 349, 16-31 ธันวาคม 2543 : 1-2

Webber) อีริก ไซฟาเดน (Erik Seidenfaden) และม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช คำกล่าวและข้อสรุปของนักวิชาการดังกล่าวมีดังนี้

เว็บเบอร์ ได้กล่าวถึงชาวซองว่า “ชาวซองเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ตามเชิงเขาทางทิศเหนือของจันทบูรน์ ชาวซองมีความเป็นอยู่แบบสมัยโบราณ คือ การหาของป่า ล่าสัตว์ แล้วนำมาแลกเปลี่ยนอาหารอื่นๆ กับชาวไทย ชาวซองมีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ต่อมา มีการแยกตัวออกมาจากชาวป่าและมาตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งของตนเอง ชาวซองได้เคยอาศัยอยู่บริเวณเนินเขาและที่ลุ่ม ซึ่งมีเมืองหลวงอยู่ใกล้กับวัดทองทั่ว ชาวซองได้ย้ายถิ่นฐานเข้าไปอยู่ในป่าอีกในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ชาวซองพูดภาษาของตนเอง ไม่มีภาษาเขียน ไม่มีการจดบันทึกทางประวัติศาสตร์ และจังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่มีชาวซองอาศัยอยู่มากกว่าจังหวัดอื่นๆ เช่น ในอำเภอโป่งน้ำร้อน อำเภอมะขาม เป็นต้น” (Webber, 1976: 11 อ้างถึงในหฤทัย นัยโมกษ์, 2543: 27)

ในขณะที่ข้อสรุป ไซฟาเดน กล่าวถึงชาวซองว่า ชาวซองอาศัยอยู่ตามเชิงเขา ในแถบจังหวัดจันทบุรี และแผ่ขยายเข้าไปในกัมพูชา ชาวไทยเรียกชนกลุ่มนี้ว่า “ซอง” ภาษาของพวกเขาก็ใกล้เคียงกับเขมร แต่ชนบทรรมนิยม ประเพณี และการแต่งกายก็ใกล้เคียงมาทางไทย ชาวซองมีความสัมพันธ์ใกล้เคียงกับชาวสุย (ส่วย) หรือ กูย ซึ่งอาศัยอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งจัดได้ว่าเป็นชนกลุ่มเดียวกับพวกเปอร์ ชัมแร หรือ คอนโซ ในประเทศกัมพูชา ชาวซองอาศัยอยู่ทางแถบจันทบุรีมากที่สุด มีอาชีพปลูกข้าว แต่เป็นประเภททำนาในป่า (Seidenfaden, 1935 : 35-16 อ้างถึงในหฤทัย นัยโมกษ์, 2543 : 26)

ส่วนม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กล่าวถึงซองไว้ว่า “ชนเผ่าซองนั้นเป็นชนพื้นเมืองในประเทศไทยมาก่อนที่คนไทยจะได้อพยพมาถึงและคงได้้อยู่ทางชายฝั่งทะเลฝั่งทางตะวันออกของประเทศไทยเป็นจำนวนมาก เพราะน่าสังเกตว่า ชื่อเมือง ตลอดจนชื่อหมู่บ้านแถวนั้นไม่ใช้ภาษาไทย คงจะเป็นชื่อที่พวกซองตั้งไว้ก่อน เช่น ตราด ระยอง แกลง กล้า เพ เป็นต้น” (สุริยา สุพรรณไพบูลย์, 2530 : 2)

จากข้อมูลต่างๆ ดังกล่าวผู้วิจัยพอสรุปได้ว่า ชาวซองเป็นชนกลุ่มหนึ่งพูดภาษาของกระจายอาศัยอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เป็นป่าเขาอุดมสมบูรณ์ ตามเชิงเขาทางทิศเหนือของจันทบูรน์หรือจันทบุรี ติดกับเขตแดนเมืองพระตะบอง ประเทศเขมร นักมานุษยวิทยาและนักภาษาศาสตร์ได้จัดภาษาพูดของชาวซองในตระกูลออสโตรเอเชียติก สาขามอญ-เขมร กลุ่มภาษาเพียริก มีความเป็นอยู่ด้วยการทำนาบนพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง เก็บหาของป่า ล่าสัตว์ เจาะน้ำมัน ขางป่า ทำได้ เก็บลูกเร็ว เก็บกระวาน และกานพลู เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนอาหารอื่นๆ กับชาวไทยและชาวจีน ต่อมาชาวซองได้มีการตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งในบริเวณที่ราบป่าเขา และที่ลุ่ม มีเมืองหลวงอยู่ใกล้กับวัดทองทั่ว ภายหลังจาก

สิ้นสุดสงครามในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายมีคนต่างถิ่นเริ่มอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในจังหวัดจันทบุรีมากขึ้น ชาวของจึงได้ย้ายไปเข้าไปตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในบริเวณป่าที่อุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งก่อเกิดและสั่งสมประสบการณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของตนเองตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน แต่ไม่มีตัวหนังสือจึงไม่มีการจดบันทึกทางประวัติศาสตร์ไว้ ชาวของอาศัยอยู่ที่จังหวัดจันทบุรี ระยอง ฉะเชิงเทรา และตราด ปัจจุบันพบมากที่สุดที่จังหวัดจันทบุรี ซึ่งจากการศึกษาของสุวิไล เปรมศรีรัตน์ (2543) นักภาษาศาสตร์มหาวิทยาลัย มหิดล พบว่า มีคนของที่ยังสามารถพูดภาษาของได้มีประมาณ 200 คน จากจำนวนคนของกว่า 6,000 คน ในประเทศไทย

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวของโดยอาศัยการอ้างอิงตำนานและเรื่องเล่า พบว่า ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวของมีเนื้อหาเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับตำนานและเรื่องเล่าของคนในท้องถิ่น โดยเฉพาะตำนาน “เมืองกาไวก” กับคนของ และเรื่องเล่าพญากำพูข ของคนของในชุมชน นอกจากนี้ ชาวของและคนในท้องถิ่น ยังมีเรื่องเล่าถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวของที่อิงกับประวัติศาสตร์ระดับชาติไทยเกี่ยวกับทหารสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช รวมไปถึงงานศึกษาค้นคว้าของนักวิชาการ เช่น ประวัติศาสตร์เขมรกับเมืองจันทบุรี และนิราศเมืองแกลงที่กล่าวถึงของตลอดจนข้อสรุปของนักภาษาศาสตร์และนักมานุษยวิทยาเกี่ยวกับของในจังหวัดจันทบุรี การสร้างประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวของทั้งที่สร้างขึ้นเองภายในกลุ่มและคนภายนอกสร้างให้ขึ้นได้สะท้อนให้เห็นถึงตัวตนคนของในสังคม ที่พยายามสร้างตัวตนในประวัติศาสตร์เพื่ออธิบายต้นกำเนิดที่รุ่งเรืองของบรรพบุรุษตนเองผ่านตำนานและเรื่องเล่า โดยเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และประวัติศาสตร์ชาติไทย การที่คนของให้ความสนใจกับความเป็นมาของตนเอง รวมทั้งความพยายามหยิบยกสิ่งดังกล่าวเป็นภาพแทนคนของเพื่อใช้ในการบอกกล่าวกับคนอื่นๆ ว่าตัวตนอันแท้จริงของชาวของมีที่มาอย่างไรในสังคมไทย

อย่างไรก็ตาม ชาวของได้มีการเลือกสรรสร้างสำนึกส่วนตัวและพัฒนาเป็นสำนึกส่วนร่วมของกลุ่มขึ้นมา ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ที่มีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดในการนิยามตัวตนของกลุ่มคนในสังคมของพัฒนา กิตติอาษา (2546) และประสิทธิ์ ลิปรีชา (2547) ดังจะเห็นได้ว่าชาวของเลือกนิยามตนเองว่าตนเองเป็นลูกหลานของนางกาไวก และพญากำพูข ที่ในอดีตคนของมีอาณาจักรเป็นของตนเองและมีบรรพบุรุษคนของเป็นเจ้าผู้ครองเมือง ซึ่งเป็นผู้สูงศักดิ์และมีความรุ่งเรืองยิ่งใหญ่อยู่ในเมืองจันทบุรีมาก่อนคนกลุ่มอื่นๆ โดยการใช้ตำนานเมืองจันทบุรีที่มีนางกาไวกเป็นผู้ครองเมืองเป็นเครื่องหมายในการแสดงตัวตนดังกล่าว อีกทั้งรูปปั้นและวาดภาพนางกาไวกตามจินตนาการให้เป็นรูปธรรมขึ้นมาไว้สักการะบูชาในฐานะที่เป็นภาพตัวแทนของบรรพบุรุษคนของ

นอกจากนั้น คนของพยายามนิยามตัวตน โดยการสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ ในภาพของเนื้อหาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของคนของให้คนอื่นในสังคมรับรู้ผ่านการบอกเล่าของคนของตนเอง และกลุ่มคนที่อยู่บริเวณเมืองเพนียดในปัจจุบัน อีกทั้งใช้ภาพแทนนางกาไวในงานพื้นฟูประเพณีของในหมู่บ้านของที่คลองพลูด้วย หากแต่ในขณะเดียวกันชาวของก็นิยามตัวตนคนของ โดยอธิบายผ่านความขัดแย้งทางการเมือง โดยการหยิบยกว่าตนเองเป็นผู้หนึ่งที่ร่วมในประวัติศาสตร์การสร้างชาติครั้งนั้นด้วย ชาวของจึงต้องหนีกระจัดกระจายออกมายู่ตามป่าดงและตั้งรกรากทำมาหากินเป็นเกษตรกรกันมาเป็นเวลาช้านานจนถึงปัจจุบัน ซึ่งความยิ่งใหญ่ ความรุ่งเรืองแต่ครั้งอดีตที่ชาวของได้เลือกหยิบยกขึ้นมาเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของชาวของตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เพื่อนำตัวตนของคนของขึ้นไปยืนบนพื้นที่ในตำนานและประวัติศาสตร์อันยิ่งใหญ่ของประเทศไทยด้วย กระบวนการสร้างอัตลักษณ์จากการสร้างสำนึกส่วนตัวสู่สำนึกส่วนรวมในกลุ่มชาวของดังกล่าวมีลักษณะสอดคล้องกับความหมายของชาติพันธุ์ที่ชาร์ลส์ เอฟ คายส์ (Charles F. Keyes) มองว่าเป็นกระบวนการสร้างความหมายของชาติพันธุ์ด้วยสำนึกของการมีบรรพบุรุษร่วมกัน โดยสำนึกดังกล่าวอาจจะเป็นความสำนึกในเทือกเขาเหล่ากอที่สืบกันมาตามตำนาน และความเชื่อโบราณ (Keyes อ้างถึงในอนันท์ กาญจนพันธุ์, 2541 : 47-48)

ปรากฏการณ์เกี่ยวกับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ด้วยการสร้างประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวของที่กล่าวมานั้นได้สอดคล้องกับที่สมใจ (สมใจ ศรีหาล้า, 2550 : 102) อธิบายถึงการสร้างและการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ชา-บรู ว่ามนุษย์ทุกสังคมมักจะมีการสร้างประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตนเอง เพื่อสร้างให้เกิดอัตลักษณ์ขึ้นมา และเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องในการผลิตซ้ำตามเงื่อนไขต่างๆ ที่มีผลกระทำต่อความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ตน ดังนั้น กระบวนการสร้างประวัติศาสตร์จึงเป็นการตอบโต้ที่มากกระทบความรู้สึกหรือความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อให้ประวัติศาสตร์นั้นเกิดการนิยามความหมายและการมีตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ การสร้างประวัติศาสตร์มักจะถูกกระทำผ่านการผลิตซ้ำตำนาน เรื่องเล่าหรือพิธีกรรม ซึ่งเป็นกลไกสำคัญของกระบวนการสืบทอดของอัตลักษณ์และการมีตัวตนของกลุ่ม

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าลักษณะปรากฏการณ์ในกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับคนของมีการเลือกสรรคำอธิบายตัวตนคนของในสังคมจึงเกิดขึ้นบนเงื่อนไขของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ ที่ส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์มีการนิยามตัวตนที่มีได้มีขอบเขตตำแหน่งแห่งที่เฉพาะตายตัวอีกต่อไป หากแต่มีการเลื่อนไหลข้ามไปข้ามมาตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ในขณะเดียวกัน ความเป็นชาติพันธุ์ก็สามารถเกิดได้จากการที่กลุ่มคนเลือกวัฒนธรรมบางอย่างที่มีอยู่หรือปรับเปลี่ยนเพื่อนำมานิยามตนเองได้เช่นกัน ดังนั้น การนิยามความเป็นชาติพันธุ์จึงเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปได้ตามบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคม และเงื่อนไขจิตสำนึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ซึ่งมีได้มองกลุ่มชาติพันธุ์แบบตายตัวที่มุ่งเฉพาะลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็นแก่นแท้ดั้งเดิมอีกต่อไป

นอกจากคนชองและคนในท้องถิ่นจันทบุรีแล้ว การสร้างสำนึกความเป็นคนชองและจัดตำแหน่งแห่งที่ให้แก่คนชอง โดยนักวิชาการต่างๆ โดยได้มีการกล่าวถึงคนชองในแง่ที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่จังหวัดจันทบุรี ระยอง ตราด เช่น ประวัติศาสตร์เขมรกับเมืองจันทบุรี และนิราศเมืองแกลงที่กล่าวอ้างถึงคนเชื้อสายชอง เป็นต้น

4.3 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของในบริบทของประเทศไทย (ตั้งแต่ ร.5 - ปัจจุบัน)

กระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตั้งแต่การก่อร่างประเทศไทย นับเป็นความเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ที่มีผลกระทบต่อกลุ่มชนกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยต่างๆ ที่กระจัดกระจายหลากหลายอย่างอิสระ เช่น กลุ่มญ้อกร กลุ่มโซ (ทะวืง) ในภาคอีสาน รวมทั้งกลุ่มชองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้วย กลุ่มดังกล่าวถูกจัดเส้นอาณาเขตโดยผู้นำการปกครองสร้างขึ้นที่เรียกว่าแผนที่ประเทศไทยให้กับกลุ่มชนเหล่านั้น และสร้างกลไกต่างๆ ผ่านวาทกรรมการพัฒนาประเทศให้เป็นอารยะ และสร้างความกลมกลืนความหลากหลายให้เป็นหนึ่งเดียวในชาติ การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ คนชองที่ด่าบลตะเคียนทองและด่าบลคลองพลูก็ได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน ผลของการก่อร่างประเทศไทยดังกล่าว นับเป็นปัจจัยสำคัญต่อการมองอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวชองด้วย

ปรากฏการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ รวมทั้งชาวชองนั้น ล้วนได้รับอิทธิพลจากกระบวนการทำให้กลายเป็นคนไทยโดยรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับที่ธงชัย มองว่าอิทธิพลที่มาจากกระบวนการทำให้กลายเป็นคนไทยโดยรัฐไทย เกิดจากการมุ่งสานต่ออุดมการณ์ชาตินิยมและการรับอารยะธรรมตะวันตกโดยผู้นำรัฐ และเกิดการสร้างสำนึกเรื่องเทือกเขาเหล่ากอความเป็นไท(ย) ขึ้นมาใหม่ การเปลี่ยนแปลงความนึกคิด และการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มคน รวมทั้งการจำแนกกลุ่มคนชาติพันธุ์ที่อยู่ในพื้นที่ต่างๆ ภายใต้อำนาจอธิปไตย นับว่าเป็นความพยายามของรัฐที่จะสร้างสำนึกประวัติศาสตร์ที่มีความแตกต่างของกลุ่มคนต่างๆ ทางสังคม โดยมีกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางของระบบการปกครองและความเจริญ นโยบายดังกล่าวเป็นการจัดระดับความเจริญและความล้ำหลังในเชิงพื้นที่ที่กลุ่มคนอาศัยอยู่ (Thongchai Winichakul, 2000 อ้างถึงในอภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2546 : 70-72)

4.3.1 คนชองในบริบทการก่อตัวของประเทศไทย

การเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ของสังคมและภาวะทางการเมืองของประเทศไทย เริ่มจากการก่อตัวของประเทศไทยหรือชาติสมัยใหม่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ในปลายศตวรรษที่ 19 เพื่อนำพาประเทศให้พ้นจากลัทธิอาณานิคมของชาติตะวันตก ดังจะเห็นได้จากการปฏิรูปประเทศได้แก่ การจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินแบบใหม่ เพื่อควบคุมการจัดการพื้นที่ (เทศาภิบาล) (จามะรี เชียงทอง, 2547, 141-143) การปฏิรูปทางเศรษฐกิจและการคลัง และปฏิรูปการศึกษา (วุฒิชัย มูลศิลป์, 2534) เพื่อนำ

ความอยู่รอดให้ทัดเทียมกับอารยะประเทศ รัชกาลที่ 5 มีการรวมศูนย์อำนาจให้รัฐบาลกลางมีอำนาจในการปกครองบริหารและการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในรัฐชาติ โดยทำให้มีความรู้สึกว่าเป็นของหน่วยการเมืองนั้นๆ ซึ่งอาจไม่ตรงตามเผ่าพันธุ์เดิม เช่น เรียกตนเองว่าไทยแต่อาจมีเชื้อสายเขมร ลาว จีน เป็นต้น (ลิขิต ชีรเวคิน, 2541: 102 อ้างถึงใน สุมิตร ปิติพัฒน์, 2542 : 28-29) ความพยายามทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เกิดความรู้สึกว่าเป็นคนไทยหรือชาวสยามมีมากขึ้น โดยการเผยแพร่ภาษาและแบบแผนทางวัฒนธรรมของคนไทยในกรุงเทพเป็นแนวปฏิบัติของราษฎรในภูมิภาค พร้อมทั้งสร้างระบบคมนาคมเชื่อมโยงกรุงเทพกับหัวเมืองต่างๆ ติดต่อกันได้สะดวกสบายมากขึ้น ซึ่งนโยบายทางการเมืองดังกล่าวได้ทำให้การแบ่งคนตามพื้นฐานเชื้อชาติเดิมลดความสำคัญลงแต่ให้ความสำคัญต่อกันกำเนิดในเขตแดนของสยามมากขึ้นผู้ที่ต่างศาสนาและต่างเผ่าพันธุ์ที่อยู่อาศัยในสยามตั้งแต่บรรพบุรุษดั้งเดิมถูกยอมรับว่าเป็นชาวสยาม ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญเรื่องการปลูกฝังให้คนไทยมีความรักชาติ

วาทกรรมและการปฏิบัติดังกล่าวได้เกิดผลกระทบกับกลุ่มคนในพื้นที่ต่างๆ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ยกตัวอย่างเช่นงานของชาร์ล เอฟ คายส์ ที่กล่าวถึงภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานของไทย เป็นหัวเมืองหนึ่งของรัฐไทยในอดีต กษัตริย์ไทยได้ส่งผู้ตรวจราชการไปควบคุมดูแลภูมิภาคอีสานอย่างใกล้ชิดมากขึ้น แต่เมื่อมีการแบ่งเขตระหว่างไทยและลาว จึงทำให้คนอีสานเริ่มมีอัตลักษณ์ชัดเจนทางภูมิศาสตร์ และการเมืองในฐานะคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปฏิบัติการดังกล่าวทำให้กลุ่มคนอีสานสะท้อนผ่านสำนึกความเป็นภูมิภาคนิยมหรือท้องถิ่นนิยม บนพื้นที่ของกลุ่มคนที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาและมีวัฒนธรรมร่วมกันของชาติพันธุ์ลาวและชาติพันธุ์ไทยเชื้อสายลาวหรือคนอีสาน การเข้ามาจัดการควบคุมดูแลของผู้นำรัฐไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์ที่เข้มแข็งของคนอีสานที่สัมพันธ์กับรัฐเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะทางด้านการเมือง และดำรงรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น อย่างเหนียวแน่น หากแต่คนอีสานก็มิได้มุ่งแบ่งแยกตนเองออกจากสังคมไทยแต่อย่างใด ในทางกลับกันคนอีสานมีการยอมรับที่จะอยู่แบบคนไทยภายใต้รัฐไทยด้วย โดยการรับวัฒนธรรมของไทยกลางมาใช้ในการดำรงชีวิต มีการนับถือพุทธศาสนา และเคารพพระมหากษัตริย์ไทยในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยภายใต้อาณาเขตสยามหรือรัฐไทยด้วย (Keyes, 1967 : 4-60)

ในสมัยรัชกาลที่ 6 การสร้างความเป็นอันเดียวกันในชาติชัดเจนขึ้นกับคนดั้งเดิมในอาณาจักรรัฐไทย โดยเฉพาะการมีแผ่นดินเกิดคือแผ่นดินไทย การใช้ภาษาไทย และมีวัฒนธรรมไทย นอกจากนั้นยังอนุญาตให้ชาวต่างประเทศแปลงสัญชาติเป็นคนไทยได้ตามพระราชบัญญัติแปลงชาติ พร้อมทั้งปลูกฝังให้มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อันเป็นสัญลักษณ์หล่อหลอมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนไทย (สุมิตร ปิติพัฒน์, 2542 : 28-37)

การสร้างความเป็นชาตินิยมมีความเข้มข้นขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. 2475 ในสมัยผู้นำจอมพลป.พิบูลสงคราม (ปีพ.ศ.2481-2488) ซึ่งมีความแตกต่างไปจากรัชกาลที่ 6 กล่าวคือ มีการประดิษฐ์สร้างอัตลักษณ์ให้กับคนไทย โดยมีเนื้อหาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของคนไทย ในอดีตอันยิ่งใหญ่ ว่าเป็นชาตินักรบเคยกครอบครองอาณาจักรน่านเจ้า แต่ถูกจีนรุกราน คนไทยจึงต้องอพยพลี้ภัยแล้วตั้งถิ่นฐานใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อัตลักษณ์ไทยถูกสร้างในรูปของเอกสารเผยแพร่สำหรับการค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชนชาติไทย เพื่อสนับสนุนความเชื่อเรื่องความเจริญรุ่งเรืองของชนชาติไทย พร้อมทั้งเขียนบทละคร และเพลงต่างๆ เพื่อให้คนไทยมีความภาคภูมิใจในชาติ นอกจากนี้ ยังมีการปลุกกระดมให้คนไทยมีความรักชาติและเชื่อถือผู้นำ ชักจูงคนไทยยกเลิกประเพณีที่เห็นว่าล้าหลัง หรือตัดความเป็นพื้นบ้านออก เช่น ห้ามกินหมาก ห้ามนุ่งผ้าโจงกระเบน ฯลฯ และนำเอาสิ่งใหม่ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมใหม่แบบตะวันตกมาประยุกต์เป็นของไทย เช่น การร่ำวง การสวมชุดไทย การใส่หมวก การสวมรองเท้า การนุ่งผ้าซิ่นหรือกระโปรง เขียนหนังสือ และใช้คำภาษาไทยแบบใหม่ ฯลฯ เพื่อความทันสมัยคล้ายแบบตะวันตก ต่อมาในสมัยสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีการสร้างความเป็นไทย โดยใส่บทบาทของหนังสือ ภาษาพิมพ์ แสดงบทบาทในการสร้างจิตสำนึกร่วมของความเป็นชาติอย่างเต็มที่โดยการใช้ธงประจำชาติ การใช้นามสกุล แก่คนไทย (สุมิตร ปิติพัฒน์, 2542 : 28-37)

วาทกรรมของผู้นำประเทศดังกล่าว ธงชัย วินิจจะกูล พยายามชี้ให้เห็นว่า มีลักษณะแบบ “อาณานิคม” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชนชั้นนำของสยามพยายามจัดประเภทกลุ่มคนหรือสร้างความเป็น “คนอื่น” ในอาณาเขตของตนเอง (Thongchai Winichakul, 1994: 1885-1910 อ้างถึงในจามะรี เชียงทอง, 2547 :141) หลากหลาย “กลุ่มชาติพันธุ์” ที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลความเจริญ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในการก่อตัวของรัฐชาติไทย ปฏิบัติการชาตินิยมดังกล่าวได้ส่งผลต่อกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งน้อยทั้งใหญ่ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ พื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านั้นได้รับการ “จัดการ” ควบคุมจากรัฐบาลมากขึ้น จากการปรับตัวเข้าเป็นชาติสมัยใหม่โดยการจัดระเบียบบริหารราชการแบบใหม่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 และสมัยรัชกาลที่ 6 ก็ยังมีการให้ความสำคัญต่อชาติมากยิ่งขึ้น โดยมีการสร้างสัญลักษณ์เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นของชาติ เช่น เพลงชาติ และธงชาติ (ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์) และยังทรงพระราชนิพนธ์บทความปลุกใจให้รักชาติด้วย อย่างไรก็ตาม แม้การก่อตัวเป็น “ชาติ” สมัยใหม่ของ “ไทย” จะเริ่มชัดเจนตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา หากแต่ความเป็นชาติซึ่งเริ่มกลายเป็น “ชาตินิยม” ได้เห็นชัดเจนมากขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพลป.พิบูลสงคราม ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งมีการพูดถึงการเรียกร้องคืน “ดินแดน” จากฝรั่งเศส รวมทั้งการเปลี่ยนชื่อประเทศจากสยามกลายเป็นไทยด้วย (จามะรี เชียงทอง, 2547: 143)

กระบวนการดังกล่าวของผู้นำรัฐไทยได้สอดคล้องกับแนวคิดของอาลองโซที่ว่า การก่อตัวของรัฐ โดยที่ผู้นำรัฐใช้อำนาจปฏิวัติวัฒนธรรมโดยการสร้างวัฒนธรรมใหม่ให้ประชาชนที่กลายเป็นอัต

ลักษณะของชาติ ด้วยการสร้างจิตสำนึกร่วมกันให้เป็นหนึ่งเดียวของประชากรที่อาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่ต่างๆ ภายใต้อาณาเขตของรัฐ และสร้างภาพแทนของชาติในอดีตโดยการเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์และความทรงจำของชนกลุ่มน้อยผ่านกลวิธีต่างๆ โดยเฉพาะการแปลงสัญชาติ การสร้างอุดมการณ์ และการลดความเป็นตัวตนที่มีลักษณะเฉพาะของชนกลุ่มต่างๆ ในขอบเขตรัฐ อย่างไรก็ตาม กระบวนการก่อตัวของรัฐก็ได้ก่อให้เกิดความเป็นชนชั้นระหว่างผู้มีอำนาจอย่างรัฐกับผู้อยู่ใต้อำนาจคือประชาชนกลุ่มต่างๆ ภายใต้การปกครองของรัฐ (Alonso, 1994 : 379-405 อ้างถึงในฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547: 75-76)

ในขณะเดียวกันนั้น ปฏิบัติการชาตินิยมดังกล่าวก็ได้ส่งผลกระทบโดยตรงถึงกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ที่ภาคตะวันออกด้วย โดยเฉพาะชาวช่องที่ตำบลคลองพลูและตำบลตะเกียนทอง ดังจะได้พิจารณาจากปรากฏการณ์ต่างๆ ต่อไปนี้

4.3.2 คนชองกับการศึกษาและการพัฒนาโรงเรียนแห่งชาติ

คำกล่าวสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 ที่ว่า “การศึกษาย่อมเป็นการสำคัญยิ่งและเป็นต้นเหตุแห่งความเจริญของบ้านเมืองเราตั้งใจที่จะทำนุบำรุงการศึกษาของบ้านเมืองเราอยู่เสมอประเทศทั้งหลายย่อมเจริญได้ด้วยการศึกษา ประเทศใดปราศจากการศึกษา ประเทศนั้นต้องเป็นป่าเถื่อน” (วุฒิชัย มูลศิลป์, 2534: 143-144) สะท้อนให้เห็นว่านอกจากการบังคับให้คนในอาณาจักรไทยพูดและใช้ภาษาไทยแล้ว นอกจากนั้น การให้ความสำคัญกับการศึกษาของคนในชาติก็เป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งในการแก้ปัญหาการปกครองประเทศ โดยการสร้างนโยบายชาตินิยม เช่น การใช้การศึกษาหลักสูตรภาษาไทยในชุมชนชาวไทยมุสลิมและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในอาณาจักรการควบคุมดูแลของรัฐไทยรวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ของด้วย เป็นต้น

ประกอบกับการประกาศรัฐนิยมของผู้นำจอมพลป. พิบูลสงคราม ในปีพ.ศ.2483²⁰ ใจความว่า “ให้ชนชาติไทยรู้สึกเป็นเกียรติยศในการพูดหรือใช้ภาษาไทยให้ศึกษาให้รู้หนังสือไทยอย่างน้อยต้องอ่านออกเขียนได้ ไม่เอาสำเนียงตามท้องถิ่น หรือ สถานที่กำเนิดมาเป็นเครื่องแสดงความแตกแยกกัน ทุกคนต้องถือว่าตนเป็นไทย และต้องเป็นพลเมืองดีของชาติ” การประกาศรัฐนิมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มข้นของการเป็นชาตินิยมมากขึ้นและถูกส่งผ่านไปยังภูมิภาคต่างๆ ซึ่งส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง เช่น ชาวมุสลิม ชาวโซ่ (ทะวืง) จังหวัด

²⁰ ประกาศรัฐนิยม ฉบับที่ 9 เรื่องภาษาและหนังสือไทย กับหน้าที่พลเมืองดี ประกาศเมื่อ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2483 “ให้ชนชาติไทยรู้สึกเป็นเกียรติยศในการพูดหรือใช้ภาษาไทย ให้ศึกษาให้รู้หนังสือไทยอย่างน้อยต้องอ่านออกเขียนได้ ไม่เอาสำเนียงตามท้องถิ่น หรือ สถานที่กำเนิดมาเป็นเครื่องแสดงความแตกแยกกัน ทุกคนต้องถือว่าตนเป็นไทย และต้องเป็น พลเมืองดีของชาติ”

สกนกร ชาวญ้อกร จังหวัดชัยภูมิ หรือกลุ่มเขมรถิ่นไทย จังหวัดสุรินทร์ รวมทั้งชาวช่องที่ตำบล ตะเคียนทองด้วย

การสร้างพรมแดนของราชอาณาจักรไทยเริ่มมีความชัดเจน โดยพยายามมองว่ามีอะไรเป็นส่วนประกอบของมรดกชาติ และกำหนดกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ให้อาศัยอยู่ในขอบเขตของ “ชาติ” โดยสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยผ่านกลไกต่างๆ ของรัฐ ในขณะเดียวกัน การศึกษาชาตินับได้ว่าเป็นเครื่องมือการสร้างอุดมการณ์ชาติที่สำคัญ การกำหนดให้มีการสอนและใช้ภาษาไทยกลางอย่างเป็นทางการ รัฐมองความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมในอาณาเขตว่าเป็นปัญหาจึงพยายามบูรณาการให้มีเอกภาพในกระบวนการสร้างชาติ ภายใต้อิทธิพลความคิดของพระมหากษัตริย์ไทยในรัชกาลที่ 6 จึงเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการชาตินิยม ซึ่งให้ความสำคัญกับลักษณะทางวัฒนธรรมเหนือลักษณะชีวภาพ “ความเป็นไทย” จะอยู่ที่ความสามารถในการใช้ภาษาไทย การนับถือศาสนาพุทธ และจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ (Keyes, 2003 อ้างถึงในฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547 : 100)

การที่รัฐพยายามสร้างความเป็นหนึ่งเดียวในชาติได้มีผลกระทบต่อคนของเป็นอย่างมาก โดยการให้กลุ่มคนในท้องถิ่นทุกกลุ่มใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร ห้ามใช้ภาษากลุ่มชนของตนเองในการสื่อสารอีกต่อไป ปฏิบัติการดังกล่าวได้ดำเนินการผ่านหน่วยงานราชการของรัฐโดยเฉพาะโรงเรียน ซึ่งได้มีการออกกฎหมายบังคับให้คนไทยต้องเรียนหนังสือ และเป็นหลักสูตรภาษาไทย ชาวช่องที่ตำบล ตะเคียนทอง (ปัจจุบันคือ ตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลู) ได้เรียนหนังสือไทยในวัดหรือโรงเรียน วัด (ศาลาการเปรียญวัด) ในหมู่บ้าน (หลวงปู่เพชร วัดตะเคียนทอง, บ้านทีก) ตาเจียน ผันผาย แขนงนำทาง วัฒนธรรมของผู้อาวุโส เล่าว่า สมัยนั้นครูไทยจากส่วนกลางมีไม่พอ จึงมีพระที่วัดเป็นผู้สอนภาษาไทยให้ รู้จักเขียน ก ข และมีเพียงชายของเท่านั้นที่ได้เรียนหนังสือ ส่วนเด็กผู้หญิงของไม่ได้เรียนรู้ภาษาไทย เนื่องจากไม่เหมาะที่จะอยู่ใกล้ชิดกับพระสงฆ์ พ่อแม่จึงให้ช่วยงานบ้าน ในขณะเดียวกันยายจิ้น ผันผาย แขนงนำทาง วัฒนธรรมของผู้อาวุโส กล่าวเพิ่มเติมต่อไปว่า ผู้หญิงของไม่ได้เรียนหนังสือ จึงอ่านและเขียนภาษาไทยไม่ได้ ซึ่งเป็นปัญหาการสื่อสารในชีวิตประจำวันของเด็ก เช่น ชาวช่อง เมื่อมี “เจ๊ก” (คนเชื้อสายจีน) เข้ามาขายของที่หมู่บ้านคนของ คนเจ๊กพูดไทย ส่วนคนของเด็กๆ พูดไทยไม่ได้จึงไม่กล้าพูดกับเจ๊ก สมัยนั้นเด็กของยังพูดภาษาไทยไม่เป็นจึงซื้อของไม่เป็นเพราะไม่รู้ว่าจะซื้อของสิ่งนั้นเรียกภาษาไทยว่าอะไร แต่มีพ่อแม่ที่พอรู้จักภาษาไทยบ้างจึงบอกชื่อของที่จะซื้อเป็นภาษาไทยได้บ้าง” จากคำบอกเล่าสะท้อนให้เห็นถึงความรันทดใจเด็กผู้หญิงของในอดีตเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากคนของมีภาษาพูด คือ ภาษาของ และมีการใช้ภาษาของสื่อสารกันในชีวิตประจำวันตั้งแต่เด็กทำให้สื่อสารภาษาไทยไม่ได้ นอกจากนั้น ลูกเจิ้น ผันผาย และชายชาวช่องอีก 2-3 คน ที่แกนนำทางวัฒนธรรมของอาวุโสและผู้นำบ้านของ ได้เล่าถึงความรันทดใจ และความเจ็บปวดใจในสมัยที่ตนเป็นเด็กว่า เมื่อต้องเข้าไปเรียนหนังสือและต้องพูดภาษาไทยที่ชาวช่องเด็กของไม่คุ้นเคยมาก่อน เมื่อมีการใช้ภาษาของกันในกลุ่มเพื่อนๆ เด็กของทำ

ให้ลูกครูไทยทำโทษอย่างทารุณ ตีจนเนื้อหนังแตก เพื่อให้เข็ดหลาบไม่กล้าพูดภาษาของของตนเองอีกต่อไป ยกเว้นแต่คนที่ไม่ได้เรียนหนังสือในสมัยนั้นที่ยังคงมีการใช้ภาษาของกันมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นคนที่เรียนหนังสือจึงหันมาใช้ภาษาไทยในการสื่อสารกันมากขึ้น และมีความสามารถในการใช้ภาษาของซึ่งเป็นภาษาที่ใช้กันมาแต่ปู่ย่าตายายลดลงเป็นอย่างมากในสังคมของ

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2464 รัฐได้ออกพระราชบัญญัติเรื่องการศึกษาภาคบังคับของประชาชนชาวไทย บังคับให้กลุ่มบุตรกุลธิดาเรียนตั้งแต่อายุ 7 ขวบ ถึง 15 ปี อย่างน้อยให้จบการศึกษาภาคบังคับระดับประถมศึกษาปีที่ 4 สามารถอ่านออก-เขียนได้²¹ สมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามได้มีการห้ามคนในประเทศพูดสำเนียงตามท้องถิ่น เพื่อป้องกันความแตกแยกของคนในชาติทุกคน ต้องถือว่าคนไทยและต้องเป็นพลเมืองดีของชาติด้วย นั่นเป็นการส่งผลถึงชาวชองโดยตรงเนื่องจากการห้ามพูดภาษาชองในโรงเรียนด้วย โดยหลักสูตรการเรียนการสอนในท้องถิ่น รวมทั้งท้องถิ่นของชาวชองในตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลูโดยมีตนของรัฐที่เป็นคนไทยมาจากส่วนกลางเป็นผู้สอน ในขณะเดียวกัน รัฐยังมีการเน้นการส่งเสริมการศึกษา ซึ่งเป็นหลักอันหนึ่งในหลัก 6 ประการ²² โดยรัฐบาลได้พยายามเป็นอย่างมากที่จะให้การศึกษาของชาติก้าวหน้าไปโดยเร็ว ด้วยการขยายพระราชบัญญัติประถมศึกษาในระบบรัฐธรรมนูญ ซึ่งบังคับให้เด็กทุกคนต้องเล่าเรียนและดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนเพิ่มมากขึ้นในท้องถิ่น

นอกจากการประกาศรฐนิยม 12 ฉบับของท่านจอมพล ป.พิบูลสงคราม รัฐยังมีการดำเนินการใช้สื่อใหม่ในรูปของเทคโนโลยีและวัฒนธรรมเท่าที่มีในสมัยนั้นเป็นเครื่องมือโดยเฉพาะการใช้วิทยุกระจายเสียงของกรมโฆษณา การใช้บทเพลงประกอบและการแสดงละครโดยกรมศิลปากร นอกจากนั้น หลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งเป็นบุคคลที่บุกเบิกความรู้ศึกษาดินยิมมาตั้งแต่การปกครองในปี พ.ศ. 2475 ท่านได้แต่งบทละครและบทเพลงที่เน้นความรักในประเทศชาติและเผ่าพันธุ์อันยิ่งใหญ่ของคนไทยในเรื่องของลักษณะประจำชาติแบบไทยๆ ที่ไม่เลียนแบบตะวันตก

ผลจากการประกาศรฐนิยมของผู้นำในยุคนั้น ได้ส่งผลให้ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์น้อยใหญ่ที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเองทั่วทุกแห่งหนที่อยู่ภายใต้การปกครองของรัฐไทยด้วย รวมทั้งชุมชนชองที่ตำบลคลองพลูและตำบลตะเคียนทองก็ได้รับผลกระทบเหล่านั้นด้วยเช่นกัน รัชชาติได้สร้างเครื่องมือเพื่อให้ชาวชองทุกคนที่เกิดมาครั้งแรกเข้าสู่กระบวนการกลายเป็นคนไทยโดยสิ้นเชิง ด้วยการที่บิดาหรือ

²¹ สำนักงานศึกษาธิการกึ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ. *ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น “ชอง” ชนเผ่ายุคสุดท้ายแห่งดินแดนคมขวนทองส่วนล่างของประเทศไทย*.เอกสารลำดับที่ 4/2539, งานแผนงานและพัฒนาชนบท.

²² หลัก 6 ประการ หรือ คำมั่นที่ “คณะราษฎร” ประกาศแก่อาณาประชาราษฎรว่าจะทำนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญตามหลัก 6 ประการ คือ 1.หลักเอกราช 2.หลักความสงบ 3.หลักเศรษฐกิจ 4.หลักสิทธิเสมอภาค 5.หลักเสรีภาพ และ 6.หลักการศึกษา (เอนก นาวิกมูล. อ้างแล้ว หน้า 19)

มารดาต้องไปแจ้งว่ามีเด็กเกิดขึ้นมาใหม่ในครอบครัวของตนกับกำนันหรือหน่วยงานราชการระดับอำเภอในท้องถิ่น โดยได้มีการระบุว่าเด็กที่เกิดมา มีชื่อ นามสกุล สัญชาติไทย เชื้อชาติไทย และมีหลักฐานว่าอยู่ในครอบครัวเดียวกันจริงโดยชื่อเด็กดังกล่าวได้ไปปรากฏในทะเบียนบ้านด้วย ซึ่งข้อมูลตรงส่วนนี้ผู้วิจัยได้นำประสบการณ์ของผู้วิจัยโดยตรงในฐานะที่เป็นคนของคนหนึ่งมานำเสนอ

เมื่อผู้วิจัยอายุประมาณ 6 – 7 ได้เรียนรู้การอ่านภาษาไทยและเขียนภาษาไทยจากการที่บิดามารดาพาไปเข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนรัฐตามกฎหมาย ซึ่งในหมู่บ้านชาวชองก็เหมือนกับชนบทของที่อื่นๆ ในประเทศไทย ที่ใช้ชื่อโรงเรียนว่าเป็นโรงเรียนวัด เนื่องจากว่าในยุคแรกๆ ของการมีโรงเรียนในชนบทมีการใช้วัดเป็นสถานที่เรียนนั่นเอง ในพื้นที่ตำบลคลองพลู มีโรงเรียนวัดภายใต้การควบคุมของรัฐคือ โรงเรียนวัดคลองพลู โรงเรียนวัดน้ำขุ่น โรงเรียนวัดทุ่งกบิล ส่วนในพื้นที่ตำบลตะเคียนทองมีโรงเรียนวัดตะเคียนทองเพียงแห่งเดียว สำหรับเป้าหมายการเรียนไม่ใช่แค่เพียงให้ศึกษาเพื่อให้รู้หนังสือไทยอย่างน้อยต้องอ่านออกเขียนได้อีกต่อไป แต่เป็นการศึกษาเล่าเรียนเพื่อเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่ง เพื่อช่วยชาติไทย และส่งเสริมให้เด็กของที่ต้องเรียนหลักสูตรภาษาไทย พูดภาษาไทยใฝ่ฝันถึงอาชีพรับราชการเป็นครู เป็นหมอ เป็นพยาบาล เป็นทหาร เป็นต้น กลับกลายเป็นว่ารัฐนิยมนั้นได้พยายามผลักดันให้คนชองเป็นคนไทยและเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจในระดับชาติอย่างเห็นได้ชัดเจน

ชีวิตในวัยเรียนตั้งแต่ประถมจนกระทั่งมัธยมศึกษาของผู้วิจัยนั้น ในหนึ่งสัปดาห์ทางโรงเรียนต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนที่ส่งมาจากส่วนกลางทุกเช้าเป็นกิจวัตร คือ ต้องยืนแถวตรงเคารพธงชาติ เพื่อนำธงชาติขึ้นสู่ยอดเสา นักเรียนต้องร้องเพลงชาติไทยกันทุกคนก่อนเข้าห้องเรียน โดยมีเนื้อร้องดังนี้

“ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย

เป็นประชารัฐ ผไทของไทยทุกส่วนอยู่ดำรงคงไว้ได้ทั้งมวล

ด้วยไทล้นหมายรักสามัคคี ไทยนี้รักสงบ แต่ถึงรบไม่ขลาด

เอกราชจะไม่ให้ใครข่มขี่ สละเลือดทุกหยาดเป็นชาติพลี

เถลิงประเทศไทยทวีมัย ชโย”

หากวันไหนที่ผู้วิจัยหรือเพื่อนๆ มาไม่ทันเคารพธงชาติตอนเช้าถูกครูทำโทษทันที เมื่อเคารพธงชาติเสร็จแล้วจึงร้องเพลงมาร์ชเมืองจันทร์ และทุกๆ เย็นวันศุกร์ครูจะต้องให้สวดมนต์ตามแบบของการนับถือศาสนาพุทธของคนไทย และก่อนกลับบ้าน จะต้องร้องเพลงเพื่อสรรเสริญพระบารมี แต่พระมหากษัตริย์อันเป็นพระประมุขของชาติที่ชาวไทยต่างให้ความเคารพนับถือ นอกจากนั้น ในชั้นเรียนครูยังสอนร้องรำเพลงรำวงมาตรฐานสอนให้รู้จักประวัติศาสตร์ชาติไทย รวมทั้งชื่อกษัตริย์ทุกพระองค์

ด้วย เป็นต้น จะเห็นได้ว่าเมื่อเด็กของต้องเข้าไปอยู่ในโรงเรียนแล้วนั้นความเป็นคนของก็จะค่อยๆ ถูกกลืนให้เป็นคนชนชาติไทยไปเรื่อยๆ ด้วยความพยายามของครูผู้สอนซึ่งเป็นคนไทยและเป็นตัวกลางที่เข้ารับใช้ชาติด้วยการศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรการเรียนการสอนตามแบบระบบของส่วนกลาง (ประเทศไทย) และเข้ามาทำหน้าที่ช่วยกลืนความเป็นของ ความเป็นท้องถิ่น ให้เป็นคนไทยเหมือนกันทั่วประเทศ โดยมีหลักสูตรจากส่วนกลางมาเป็นเครื่องมือช่วยอย่างจริงจัง

กระบวนการทำให้คนของต้องแสดงตนว่าเป็นคนไทยนั้นยังคงเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตคนของและคนไทยทุกคน โดยกระบวนการนี้ได้ดำเนินการผ่านหน่วยงานของรัฐที่กระจายอำนาจอยู่ทั่วทุกพื้นที่ในประเทศไทย เมื่อผู้วิจัยมีอายุครบ 15 ปี บริบูรณ์ พ่อแม่ของผู้วิจัยก็แสดงตนเป็นพลเมืองไทยด้วยการพาผู้วิจัยไปทำบัตรประชาชนยังที่ว่าการอำเภอ (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย) ใกล้บ้าน เพื่อเป็นสัญลักษณ์ในการบ่งบอกและแสดงตัวตนว่าเป็นเชื้อชาติไทย มีสัญชาติไทย อย่างเต็มขั้น โดยในบัตรประชาชนของผู้วิจัยจะมีภาพถ่ายเล็กๆ ประกอบส่วนสูง มีชื่อ-นามสกุล วันเดือนปีเกิด ศาสนา ที่อยู่ และมีเลขประจำตัวของผู้ถือบัตรจำนวน 13 หลัก อยู่ด้านบนสุดของบัตรประจำตัวประชาชนโดยบัตรใบเล็กๆ รัฐถือว่าเป็นเอกสารตามกฎหมายของไทย หากไม่มีการทำบัตรประชาชนพวกข้าราชการก็กล่าวหาได้ว่าเป็นคนเถื่อน เป็นคนไม่มีสัญชาติต้องถูกลงโทษตามกฎหมายหรือถูกกล่าวหาได้ว่าเป็นคนต่างด้าวก็เป็นได้

หากครอบครัวไหนมีบุตรชายหรือเด็กหนุ่มเมื่ออายุครบ 21 ปีบริบูรณ์ ก็ต้องไปทำหน้าที่ของพลเมืองไทยเข้ารับคัดเลือกการเป็นทหารตามกฎหมาย เพื่อเข้าไปรับการฝึกเป็นชายชาติทหารที่ปกป้องประเทศชาติเป็นหน้าที่ที่ชายไทยต้องปฏิบัติตามกฎหมายมาจนถึงปัจจุบัน เช่น นายเพชร คามาวาส และนายเฟิน ผันผาย เด็กหนุ่มชาวของบ้านตะเคียนทอง ได้เข้ารับการคัดเลือกเป็นทหาร เกณฑ์และต้องร่วมสู้รบกับข้าศึกที่มารุกรานประเทศ โดยเฉพาะสงครามอินโดจีน และสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ผลจากการพัฒนาประเทศที่กระจายออกไปสู่ท้องถิ่นต่างๆ ได้ส่งผลกระทบต่อชาวของทั้งด้านบวกและด้านลบ กล่าวคือ การพัฒนาทำให้คนของรู้สึกว่าเป็นคนอยู่ดี และสะดวกสบายขึ้นทั้งในแง่ของการรักษาพยาบาลทั้งอนามัยและโรงพยาบาลในท้องถิ่น สถานศึกษาเล่าเรียนของรัฐโดยเฉพาะโรงเรียนทั้งระดับประถมและระดับมัธยมที่เกิดขึ้นในชุมชน แต่ในทางกลับกันชาวของต้องยอมรับและปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับที่รัฐกำหนดขึ้น โดยเฉพาะข้อบังคับตามกฎหมายต่างๆ เพื่อที่ชาวของจะได้เข้าถึงทรัพยากรของรัฐในฐานะที่เป็นคนไทยและอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐไทย จึงถูกกลืนกลายทางวัฒนธรรมไปจนเกือบหมดสิ้น โดยเฉพาะกระบวนการกลืนกลายทางด้านภาษา จากอดีตที่ถูกบังคับและจำใจต้องเรียนหนังสือไทยและพูดภาษาไทยที่ไม่เคยคุ้นเคย ปัจจุบันผู้วิจัยพบว่าชาวของมีทัศนคติเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรเปลี่ยนไป โดยการส่งเสริมให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบวัฒนธรรมไทยกระแสหลักเพื่อให้ลูกได้เล่าเรียนสูงๆ เพื่อจะได้หางานที่มีเงินเดือน โดยเฉพาะการรับ

ราชการ เช่น หมอ พยาบาล ครู ตำรวจ ทหาร เป็นต้น ในขณะเดียวกันเด็กของก็มีทางเลือกทางการศึกษา เช่น ทางด้านสามัญ และสายอาชีพ เนื่องจากจะได้ไม่ต้องมาทำสวนทำไร่ตรากตรำอยู่กับความยากลำบาก เหมือนพ่อแม่อีกต่อไป ดังนั้น เหตุการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นกับชาวชองจึงมีความสอดคล้องกับแนวคิด “การกลืนกลายทางวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นความพยายามของรัฐที่มุ่งสลายสำนึกชาติพันธุ์ในท้องถิ่น และหลอมรวมเป็นเนื้อเดียวกัน โดยเฉพาะการกลืนกลายทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ถูกส่งผ่านมาทางหน่วยงานระบบโรงเรียนของรัฐไทย เพื่อความรู้สึกร่วมกันเป็นคนเชื้อสายเดียวกัน และความสามัคคีผูกพันต่อกัน ไม่เฉพาะผ่านโรงเรียน ผ่านสื่อสารมวลชน ผ่านระบบราชการ ผ่านกฎหมายและอื่นๆ ด้วย

4.3.3 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของในบริบทของประเทศไทย

ผลจากสนธิสัญญาเบาริงที่เปิดให้มีการค้าอย่างเสรีเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในเกือบทุกด้านของระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมของคนไทยที่มีลักษณะ “แบบพึ่งตนเองและสามารถยังชีพอยู่ได้” ไปสู่เศรษฐกิจแบบการค้าและมีความจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยสินค้าจากโลกภายนอก ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ได้ส่งผลกระทบต่อคนในประเทศไทยอย่างต่อเนื่องมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

อาชีพเพาะปลูกที่สำคัญและสร้างรายได้ให้ประเทศไทยได้มากที่สุด ในสมัยนั้นคือ การทำนาข้าว นอกเหนือไปจากข้าวยังมีสินค้าที่มีความสำคัญตามขึ้นมาในภายหลังคือ ดิบก ไม้สัก และยางพารา ซึ่งมีแหล่งผลิตในคนละส่วนตามภาคต่างๆ ของประเทศ สำหรับยางพาราไม่ใช่สินค้าดั้งเดิมของไทยเหมือนดิบกและไม้สัก หลังจากที่มีการปลูกยางพาราในมลายูกันอย่างแพร่หลาย ในประเทศไทยจึงเริ่มมีการปลูกยางพารากันมากขึ้นทางภาคใต้ของประเทศไทย ต่อมาจึงมีการขยายโดยนำไปปลูกทางเมืองชายทะเลตะวันออกของไทยด้วย เพราะมีฝนตกชุกเหมือนกับทางภาคใต้ ยางพารานั้นเป็นสินค้าที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจภายหลังที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 แล้ว (วุฒิชัย มูลศิลป์, 2534 : 87-93)

นอกจากนั้น จากงานของทักษ์ เฉลิมเกียรติ (2526: 299) ทำให้ทราบว่าในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีการให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ การศึกษา การปกครอง การมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ดังที่พบในงานการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตำบลตะเคียนทองของสุทธิวิทย์ จรดล 2548 : 1-4) พบว่า ตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504 - พ.ศ. 2509) ถึงฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) สะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลมีการมุ่งเน้นด้านการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นประการสำคัญ โดยมีการเน้นหนักการพัฒนาทางด้านโครงสร้าง โดยเฉพาะประชาชนในเขตชนบทที่ยากจน เพื่อให้มีความเป็นอยู่ดี และมีเศรษฐกิจดีขึ้น มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาเผยแพร่ มีการเร่งสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น การสร้างถนน การขยายเขตไฟฟ้า การชลประทาน การสื่อสาร และ

การคมนาคม นอกจากนี้มีการขยายการผลิตและการปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมเพื่อให้สามารถขยายการผลิตเพื่อการส่งออก และเพื่อการกระจายรายได้ ตลอดจนการมีงานทำในส่วนภูมิภาค มีการนำนโยบายการพัฒนาทางด้านการเกษตร การพัฒนาที่ดิน การวางแผนด้านสาธารณสุขมูลฐาน การให้การศึกษา การสาธารณสุข แก่ประชาชนในชนบท

ที่สำคัญจากการสัมภาษณ์ชาวชองในหมู่บ้านจำนวนหนึ่ง เกี่ยวกับที่ดินทำมาหากินของชาวชองทำให้ผู้วิจัยทราบว่า ชาวชองได้รับผลกระทบเกี่ยวกับสิทธิและอำนาจในการจัดการพื้นที่เพื่อทำมาหากินเลี้ยงครอบครัว ซึ่งผู้วิจัยมักได้ยินบ่อยๆ คือ คำว่า “พื้นที่ป่าสงวน” ซึ่งมีอำนาจตามกฎหมายทำให้ชาวชองและชาวบ้านต่างๆ ต่างเกรงกลัว ซึ่งเป็นผลมาจากการที่รัฐได้ออกกฎข้อบังคับหรือพระราชบัญญัติคุ้มครองป่าไม้ เมื่อปี พ.ศ. 2484 เกี่ยวกับการทำไม้และเก็บหาของป่า²³ ซึ่งว่าด้วยการเก็บรังผึ้ง และการเจาะเผาทำน้ำมันยาง และการแผ้วถางป่า ซึ่งทำให้เกิดการเสื่อมเสียสภาพป่า โดยเฉพาะพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504²⁴ และพระราชบัญญัติ ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 โดยที่รัฐกำหนดหลักเขตและป้ายหรือเครื่องหมายแสดงแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อให้ประชาชนเห็นได้ว่าเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ที่ห้ามประชาชนยึดถือครอบครองเพื่อทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในที่ดิน เว้นแต่ การเข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในบริเวณดังกล่าวต้องเสียค่าธรรมเนียมเพื่อเป็นรายได้ของรัฐ²⁵ ซึ่งอยู่บนพื้นที่ทำมาหากินในวิถีชีวิตของชาวชองในชุมชน อันส่งผลต่อความเป็นเจ้าของพื้นที่ทำมาหากินของชาวชองที่ไม่เคยมีขอบเขตจำกัดตามป่าเขามาก่อน ก็ต้องค่อยๆ ลดหายไปจากวิถีชีวิตของชาวชอง

ผลจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของประเทศดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อระบบทำมาหากิน เศรษฐกิจ และสังคมของประชากรรวมทั้งชาวชองที่อาศัยอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไป รวมถึงจังหวัดจันทบุรีที่มีสภาพภูมิอากาศและสภาพแวดล้อมใกล้เคียงกับทางภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งมีลักษณะที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพทางการเกษตร ผลจากการที่รัฐไทยให้ความสำคัญกับการมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชาติโดยเฉพาะการส่งเสริมผลิตผลทางการเกษตรเพื่อการส่งออกมากขึ้น ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบการทำมาหากินของชาวชองที่ด้าบลคลองพลูและด้าบลตะเคียนทองเป็นอย่างยิ่ง ภายหลังจากที่รัฐไทยกำหนดพื้นที่ทำกินให้กับประชาชนประกอบกับการมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าว เมื่อไม่สามารถทำมาหากินในพื้นที่ป่าเขา โดยเฉพาะทำสวนกระวาน และทำน้ำมันยาง และเก็บของป่าได้เหมือนสมัยก่อน ชาวชองจึงได้เริ่มหันมา

²³ ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตเว็บไซต์ http://www.forest.go.th/act/forest/fr2_t.htm เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2551

²⁴ ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตเว็บไซต์ http://www.forest.go.th/act/park/park2_t.htm เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม

2551

²⁵ ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตเว็บไซต์ <http://www.forest.go.th/permission/provis-2507.html> เมื่อวันที่ 25

พฤษภาคม 2551

ให้ความสนใจกับการปลูกพืชเชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะไร่มันสำปะหลัง สวนผลไม้ (เช่น เงาะ ทุเรียน ลองกอง ลางสาด มังคุด เป็นต้น) และยางพารากันมากขึ้น ซึ่งถือเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญในอันดับแรกๆ ของประเทศไทย โดยเฉพาะยางพารานั้นสามารถสร้างรายได้ดีตลอดทั้งปี และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดูแลมากนักต่อมา จึงมีร้านรับซื้อยางในพื้นที่เพื่อรองรับการซื้อขายยางพาราจากชาวบ้าน โดยเฉพาะบริษัทสินแดนไทยนับเป็นบริษัทแรกในตำบลคลองพลูที่ดำเนินกิจการเพื่อผลิตยางพาราและรับซื้อยางค้ำยจากคนในพื้นที่ด้วย นอกจากนี้ ยังมีร้านรับซื้อยางที่ตำบลจันทเขลม และบ้านชำโสมด้วย ปัจจุบันชาวทองจึงมีการประกอบอาชีพหลักคือ ทำสวนผลไม้ ปลูกยางพารา ทำนาข้าว มันสำปะหลัง พืชผักสวนครัว ควบคู่สลับกันไป และปัจจุบันชาวทองบางครอบครัวที่เริ่มหันมาสนใจปลูกไม้เศรษฐกิจกันมากขึ้น เช่น ไม้กฤษณา (ไม้หอม) เป็นต้น

การทำมาหากินในวิถีการผลิตแบบการเกษตรเชิงพาณิชย์ของชาวทอง ทำให้ชาวทองได้เข้าไปจมอยู่ในวังวนสายธารของระบบตลาดโลกและกระแสนิยม ส่งผลให้ชาวทองต้องใช้ทุนทางการเงินมหาศาลไปกับการทำมาหากินแต่รายได้ต่ำ เพื่อการดำเนินชีวิตที่อยู่รอดในสังคมที่มีการแข่งขันต่อสู้กันสูงกับตัวเองและระบบเศรษฐกิจ ชาวทองไม่มีทางเลือกจึงหยิบฉวยเงินทุนเพื่อช่วยหมุนเวียนในการทำมาหากินปีต่อปี โดยผ่านกลไกของภาครัฐ โดยเฉพาะสหกรณ์การเกษตรหรือธนาคารเพื่อการเกษตร การเงินนอกระบบ ความจริงที่น่าเศร้าใจของชาวทองที่ดูเหมือนมีรายได้จากการเกษตรเป็นหลัก หากแต่แทบไม่พอกับรายจ่ายและหนี้สินที่กู้ยืมมาล่วงหน้า เพื่อมาเสริมสร้างอาชีพทางการเกษตร หรือ สร้างแหล่งน้ำเพื่อไปสนับสนุนการเกษตรเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องในแต่ละปี ปัจจุบันผลิตผลทางการเกษตรมีปริมาณมากขึ้นเรื่อยๆ จนล้นตลาด อีกทั้งชาวทองซึ่งเป็นชาวสวนผลไม้เหมือนกับคนอื่นๆ ในท้องถิ่นภาคตะวันออกยังถูกพ่อค้าคนกลางกดราคาดผลิตทางการเกษตร ส่งผลให้ราคาสวนไม้ตกต่ำลงมาอย่างเรื่อยๆ ซึ่งกลายเป็นปัญหาระดับประเทศไทยในปัจจุบัน นอกจากนี้ ชาวทองยังมีภาระส่งบุตรหลานเพื่อศึกษาเล่าเรียนสูงๆ นอกหมู่บ้าน ตามแบบที่รัฐส่งเสริมการศึกษาแก่คนในชาติ เพื่อมุ่งพัฒนาคนให้มีอาชีพสามารถสร้างรายได้ด้วยตนเอง ซึ่งพบว่า ชาวทองพยายามทุ่มเทเงินทุนอย่างมากมาในทุกๆ ด้าน เพื่อตอบสนองนโยบายการพัฒนาประเทศ รวมทั้งระบบทุนนิยมเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดท่ามกลางกระแสสังคมที่มีความซับซ้อนขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น ในปัจจุบันจึงพบว่า เงินตราได้กลายเป็นอำนาจที่ยิ่งใหญ่และเป็นสื่อกลางสำคัญที่จะสนับสนุนความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนในประเทศ รวมทั้งชาวทองด้วยเช่นกัน ดังคำบอกเล่าของสำราญ เกื้อกิจ แกนนำทางวัฒนธรรมของทีกล่าวถึงการทำมาหากินในปัจจุบันพบว่า ชาวทองมีอำนาจในการต่อรองเพื่อการขายลดลง และมีอำนาจซื้อไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพในครอบครัว อีกทั้งยังต้องเสียค่าใช้จ่ายให้กับปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างผลผลิตจากสวนผลไม้ในรอบปีละครั้ง เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง น้ำมันเครื่อง ทำให้ชาวทองต้องตกอยู่ภายใต้การกดขี่ทางด้านราคาระหว่างซื้อขายผลไม้ ของชาวสวน

เหมือนกับคนไทยอื่นๆ ที่ทำอาชีพการเกษตร ทำให้คนของต้องกลับไปทบทวนวิธีการทำมาหากินในอดีตว่า แทบจะไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพื่อให้ได้ผลผลิตเลย นอกจากนั้น ผลผลิตยังจำหน่ายได้ในราคาสูงอีกด้วย โดยเฉพาะสวนกระวาน

สำหรับการทำนาข้าวเพื่อเลี้ยงครอบครัวของชาวซองในแต่ละปีนั้นยังคงมีอย่างต่อเนื่อง จากอดีตที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอะไรมากนัก แต่ในปัจจุบันกลับพบว่า ชาวซองมีการใช้วัสดุอุปกรณ์ตามแบบระบบทุนนิยม เช่น ซีเมนต์ไถนา คราดนาแทนการใช้ควาย โดยนำเงินที่ได้จากการทำสวนผลไม้ไปเมื่อข้าวสุกก็จ้างรถรับจ้างนวดข้าวที่เข้ามาหยิบยื่นให้บริการถึงที่นา ซึ่งชาวซองก็เลือกความสะดวกและย่นระยะเวลาในการทำมาหากินของชาวซองที่ต้องหมุนเวียนและรับแรงกดดันตามกระแสการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน รวมถึงการใช้แรงงานเพื่อแลกเปลี่ยนกับเงินที่จะต้องใช้ในการชีวิตประจำวันด้วย ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวได้ลบภาพวัฒนธรรม “การเอาแรงกัน” ในสังคมของที่สืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อสร้างความเหนียวแน่นของความเป็นคนซอง

การปรับเปลี่ยนตนเองของชาวซองที่ตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลู เพื่อสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกที่รุกเร้าเข้ามาหาอย่างรวดเร็ว เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น มีการติดต่อประทะสังสรรค์กับสังคมรอบนอกที่มีความเกี่ยวข้องกับคนของทั้งในแง่เศรษฐกิจการทำมาหาเลี้ยงชีพ ที่ต้องมีการติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันมากขึ้น ซึ่งทำให้ชาวซองมีการแสดงอัตลักษณ์ที่เลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ทางสังคม กล่าวคือ ชาวซองได้พลิกบทบาทของตนเองไปเป็นผู้ผลิตสินค้าทางการเกษตร โดยเฉพาะผลไม้และยางพาราอย่างเต็มตัว และมีการเลือกสรรเครื่องมือตามแบบระบบทุนนิยมมาใช้ในระบบการผลิตมากขึ้น เช่น เครื่องพ่นยา สายยาง สปริงเกอร์ มอเตอร์ และเครื่องยนต์สูบน้ำ ทางเกษตรเพื่อนำมาใช้รดน้ำสวนผลไม้ การใช้รถอีแต่น รถมอเตอร์ และรถยนต์ เพื่ออำนวยความสะดวกในเรื่องพาหนะสำหรับบรรทุกผลผลิตทางการเกษตรภายในหมู่บ้านขึ้นแทนเกวียนในอดีตมากขึ้น

นอกจากนั้น ในหมู่บ้านยังมีตลาดนัดให้เลือกซื้อทั้งสินค้าของใช้รวมทั้งอาหารสดและอาหารแห้งมาตั้งบริการจำหน่ายในหมู่บ้านทุกวันในรอบสัปดาห์ เป็นการอำนวยความสะดวกให้ชาวซองที่วิถีชีวิตในปัจจุบันที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนกับการทำมาหากินที่ไม่มีเวลาหยุดพัก และต้องหารายได้มาใช้หมุนเวียนปีต่อปี แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมการกินการอยู่ของชาวซองเริ่มหันมาพึ่งพาตลาดนัดแทนวัฒนธรรมเดิมที่หาผัก ปลา อาหารมาจากธรรมชาติรอบตัว

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมองว่าชาวช่องจะมีความพยายามปรับตัวเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่ออยู่รอดในสังคมไทย หากแต่ความพยายามดังกล่าวก็ยังผูกมัดตนเองให้จมดิ่งลงไปกับระบบเศรษฐกิจที่ย่ำแย่ของประเทศไทย จนส่งผลให้วัฒนธรรมแบบเดิมของคนช่องค่อยๆ หายไปอย่างรวดเร็วโดยที่คนช่องไม่รู้ตัว

ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลต่อวัฒนธรรมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนช่อง กล่าวคือ ชาวช่องที่เคยอยู่กันแบบเครือญาติ มีการคบค้าสมาคมช่วยเหลือกันในหมู่เพื่อนบ้านสังคมชาวช่อง เช่น ผู้ใดมีความเดือดร้อน หรือมีทุกข์ ชาวช่องจะรีบให้ความช่วยเหลือกันด้วยสำนึกของความเป็นเพื่อนพ้องและเครือญาติของชาวช่องหรือการเป็นคนพื้นบ้านเดียวกันทันที เช่น งานศพ งานบวช งานแต่งงานและงานบุญ ตลอดจนงานประเพณีต่างๆ ก็จะช่วยงานกันโดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทนแต่คิดว่าเป็นการเอาแรงกัน หากแต่ในปัจจุบันวิถีชีวิตวิธีปฏิบัติของคนในชุมชนช่องเปลี่ยนไป เนื่องจากการร่วมงานแต่ละงานนั้นหมายถึงค่าใช้จ่ายที่ต้องเตรียมเงินเพื่อไปร่วมงานอย่างน้อยๆ ก็คนละ 200 บาทบ้าง 300 บาทบ้าง ซึ่งได้กลายเป็นธรรมเนียมไปแล้ว การเอาแรงกันจึงกลายเป็นว่าใครมาเอาแรงงานช่วยงานเท่าไรก็ต้องไปใช้แรงคืนจำนวนเท่านั้น ส่วนเจ้าภาพก็ต้องเตรียมเงินก้อนจำนวนหนึ่งสำหรับจัดงาน ซึ่งมักจัดงานแบบใหญ่โตให้สมฐานะ นอกจากนั้น ชาวช่องยังคงอยู่ภายใต้ความรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิตทรัพย์สิน ตามกระแสการทำประกันชีวิตกันถ้วนหน้า ซึ่งปัจจุบันมีการรุกรังการการทำประกันชีวิตถึงหมู่บ้านชาวช่องโดยผ่านนายหน้าจากคนต่างถิ่น และคนในชุมชนเอง ดังนั้น ชาวช่องจึงต้องมีการจ่ายค่าประกันชีวิตของคนในครอบครัวเพิ่มขึ้นมาอีกหนึ่งรายการ

เนื่องจากระบบเศรษฐกิจในแบบทุนนิยมได้เข้ามารุมเร้าชาวช่อง และระบบการศึกษาที่ส่งเสริมให้คนไทยรวมทั้งชาวช่องได้มีการศึกษาและมีงานทำเพื่อรับใช้ระบบทุนนิยมนั้น ได้ส่งผลให้คนของบางกลุ่มเริ่มมีการละทิ้งถิ่นฐานและการทำมาหากินออกไปนอกชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มวัยรุ่นและกลุ่มผู้ใหญ่ กล่าวคือ กลุ่มวัยรุ่นที่เรียนหนังสือเพื่อยกระดับตนเองให้มีคุณวุฒิและความรู้ เมื่อเรียนจบหลายคนไม่มีงานทำต้องกลับมาประกอบอาชีพทำสวนผลไม้กับครอบครัวในหมู่บ้านต่อไป บางคนก็เดินทางไปเป็นลูกจ้างในบริษัท หรือ โรงงานอุตสาหกรรมเพื่อแลกกับเงินเดือนที่จะได้มาใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ส่วนชาวช่องกลุ่มผู้ใหญ่ที่พบมากในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงชาวช่องที่เป็นตัวแทนคนในครอบครัวหรือใช้เวลาในช่วงที่ว่างจากการทำนาและทำสวนออกไปทำงานหาเงินนอกบ้าน โดยเฉพาะโรงงานอุตสาหกรรมอาหารทะเลที่อยู่ในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นโรงงาน (โรงงานจันทบุรีซีฟู๊ด) ที่ไม่ต้องใช้วุฒิการศึกษาสูงนักในการทำงานเพียงจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อ่านออก-เขียนได้ก็สามารถเข้าทำงานได้แล้ว เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพสวนผลไม้ไม่มีไม่เพียงพอจึงต้องเข้าโรงงานเพื่อหาเงินมาสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการทำสวนผลไม้โดยเฉพาะน้ำมัน ปุ๋ย และยาฆ่าแมลง รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้อำนวยความสะดวกในบ้านเรือน

และใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า รถยนต์ รถจักรยานยนต์ โทรศัพท์ ตลอดจนส่งบุตรหลานเรียนหนังสือสลับกับการประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ไปด้วย

ข้อมูลต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไปนั้น ผู้วิจัยพยายามสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมระดับประเทศที่เกิดขึ้นได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนของเป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นผลมาจากการรวมชาติเป็นหนึ่งเดียวของภาครัฐ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมการสร้างรายได้ การสร้างงานให้คนไทยมีงานทำละทิ้งถิ่นฐานและการทำมาหากินดั้งเดิมในระบบครอบครัวมากขึ้น มุ่งการพัฒนาให้หมู่บ้านชนบทมีความเจริญให้ทัดเทียมกับส่วนกลาง ล้วนแล้วแต่เครื่องมือให้คนของกลายเป็นคนกลุ่มเดียวกับคนกลุ่มใหญ่ในสังคม กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชาวของจึงเกิดขึ้นและแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน อันเนื่องมาจากการเกิดประเพณีสังสรรค์ และเกิดความผสมผสาน คนของได้มีการปรับตัวเลือกรับสิ่งที่สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้ อย่างเช่น การปรุงอาหาร การพุดจา การแต่งกาย การรับประเพณีตามแบบส่วนกลาง การนับถือศาสนาพุทธและการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพุทธตามแบบคนไทยที่วัดในรอบปี มีชีวิตความเป็นอยู่แบบคนไทยภาคกลาง ติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนกับคนไทย การรับรู้ข่าวสาร และประกอบกิจกรรมตามที่ภาครัฐกำหนดขึ้นได้อย่างกลมกลืน แต่เมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้วถึงแม้ว่าชาวของจะรับวัฒนธรรมแบบส่วนกลางมาปฏิบัติในชุมชน แต่ก็มิได้เลิกหยิบยกสิ่งที่แสดงความเป็นคนของออกไปจากวิถีปฏิบัติอย่างสิ้นเชิงถึงแม้จะดูเลือนลงไปเรื่อยๆ ก็ตาม ทำให้วัฒนธรรมของในปัจจุบันมีลักษณะผสมผสานกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมของและวัฒนธรรมส่วนกลาง เช่น การประกอบพิธีผีหิ้ง ผีโรง การแต่งงานตามแบบคนของ ความเชื่อเรื่องวิญญาณและสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งยังคงยึดถือปฏิบัติกันมาร่วมกับวัฒนธรรมไทย และมีการปรับการนิยามตัวตนตามสถานการณ์ที่เลื่อนไหลท่ามกลางกระแสสังคมในปัจจุบัน ดังจะกล่าวในบทต่อไป

หลังจากปี พ.ศ.2511 เป็นต้นมา หมู่บ้านของ มีโครงการพัฒนาเข้ามาในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้หมู่บ้านเจริญตามแบบวาทกรรมของการพัฒนาประเทศ มีการก่อสร้างถนนในหมู่บ้าน และถนนเส้นทางหลวงสีดำเพื่อให้มีการคมนาคมติดต่อกันอย่างง่ายดาย เมื่อมีระบบการคมนาคมที่สะดวกสบายคนของต้องดิ้นรนปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมทางด้านวัตถุกันมากขึ้น โดยเฉพาะรถยนต์ที่ใช้สำหรับการเดินทางติดต่อกับสังคมภายนอกแล้ว ภายในหมู่บ้านยังมีการเลิกใช้เกวียน และหันมาใช้รถยนต์และรถจักรยานยนต์ ใช้แทนการเดินเท้าหรือจักรยานชีวิตประจำวัน นอกจากนั้น ทุกครอบครัวก็มีไฟฟ้าใช้สิ่งของเครื่องใช้อำนวยความสะดวกภายในบ้านก็ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปด้วยเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินชีวิตของชาวของในปัจจุบัน เช่น มีการใช้เตาแก๊ส มีเครื่องใช้ไฟฟ้ากันครบทุกครอบครัว เช่น หม้อหุงข้าวไฟฟ้า ตู้เย็น พัดลม โทรทัศน์ เตาไรต์ เหมือนคนไทยทั่วไปและปัจจุบันในหมู่บ้านของชาวของในปัจจุบันก็มีความสะดวกสบายในการเดินทางไปมาหาสู่หรือติดต่อกับคนภายนอกมากขึ้น มีรถสองแถววิ่งโดยสารอำนวยความสะดวกให้คนในหมู่บ้านได้ติดต่อกับคนในเมือง

กล่าวโดยสรุป คือ กระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบันส่งผลกระทบต่อคนชองเป็นอย่างมาก เนื่องจากคนชองเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งจากหลายๆ กลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายในสังคมไทยต่างก็ตกอยู่ภายใต้กระบวนการล่าอาณานิคมของผู้นำรัฐชาติไทย กลุ่มชาติพันธุ์ของถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยในที่สุดและอยู่ภายใต้การดูแลควบคุมและปฏิบัติตามข้อบังคับของรัฐไทยที่เป็นศูนย์กลางอย่างเคร่งครัด รัฐใช้อำนาจผ่านกฎหมายข้อบังคับเพื่อยึดครองที่ดินที่เคยเป็นที่ทำกินของชาวชองทำให้คนชองมีขอบเขตจำกัดเรื่องพื้นที่ในการทำมาหากินมากขึ้นและต้องเสียภาษีให้กับรัฐคนชองต้องเข้ารับการคัดเลือกเป็นทหารเกณฑ์เพื่อรับใช้และช่วยป้องกันประเทศ เป็นต้น ตามกระบวนการทำให้สมาชิกในประเทศกลายเป็นไทย ผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการพัฒนาประเทศให้เจริญได้ส่งผลกระทบในเรื่องอื่นๆ อีกมากมาย เช่น ระบบนิเวศน์และวิถีการผลิตที่เปลี่ยนแปลงแบบผสมผสาน สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ การทำมาหากินและสภาพทางเศรษฐกิจสังคมที่เคยเป็นแบบเรียบง่ายมาเป็นการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพที่สูงขึ้น จารีตประเพณีเดิมกับความทันสมัย การหันไปทำงานโรงงานเนื่องจากเงินทุนไม่พอประกอบการว่างจากการประกอบอาชีพจึงต้องออกไปหาเงินจากโรงงานผลิตอาหารทะเลในท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งทำให้คนชองต้องมีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง พร้อมกับผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมความเป็นไทยกลางและวัฒนธรรมชองได้อย่างกลมกลืน

ต่อมา จอมพลสฤษดิ์มีการสร้างและการขยายตัวของถนนหนทาง การสื่อสาร โทรทัศน์ โรงงานอุตสาหกรรมในกรุงเทพฯ และเขตอุตสาหกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นระยะเริ่มต้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดความต่างของชีวิตชาวเมืองกับชนบทปรากฏชัดเจนมากผู้ใช้แรงงานคนจนในเมืองถูกเหยียด ไม่เพียงในแง่ชนกลุ่มน้อย แต่ถูกมองว่าเป็นคนอาชีพต่ำ วัฒนธรรมต่ำ ในยุครัฐชาติมีหลายด้าน เช่น การครอบครองดินแดนคนอื่นในรูปอาณานิคมอย่างถาวร เพื่อประโยชน์ในทางพาณิชย์กรรม อุตสาหกรรม เกษตรกรรม เป็นต้น (ธีรยุทธ บุญมี, 2546 : 100-116)

การพัฒนาประเทศของรัฐลงสู่ท้องถิ่นนับเป็นการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นชาวชองในฐานะประชากรไทยโดยตรง ซึ่งเป็นวิธีการการที่ผู้นำรัฐพยายามจัดระบบการดูแลให้อยู่ภายใต้การปกครองดูแลของรัฐชาติไทย ชาวชองที่กระจัดกระจายอยู่ทางภาคตะวันออกของประเทศไทย ถูกจำกัดอยู่ในพื้นที่เขตแดนที่รัฐแบ่งอำนาจการปกครองออกเป็นจังหวัด โดยจังหวัดที่มีชาวชองตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่คือ จังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด โดยเฉพาะที่จังหวัดจันทบุรีซึ่งมีชาวชองอาศัยอยู่มากที่สุดในปัจจุบัน จังหวัดจันทบุรีมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดและประเทศ ใกล้เคียง คือ ทางด้านทิศเหนือติดกับจังหวัดฉะเชิงเทราและจังหวัดสระแก้ว ทางทิศใต้ติดกับอ่าวไทยและจังหวัดตราด ทางทิศตะวันออกติดกับสาธารณรัฐกัมพูชาประชาธิปไตยและจังหวัดตราดส่วนทางทิศตะวันตกติดกับจังหวัดชลบุรี และจังหวัดระยอง

พัฒนาการการจัดระบบการเมืองการปกครองของรัฐที่มีมาแต่ครั้งอดีตได้แบ่งย่อยระบบการปกครองในระดับจังหวัดรวมทั้งจังหวัดจันทบุรีที่ชาวของอาศัยรวมอยู่ด้วยเช่นกัน จังหวัดจันทบุรีมีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็นบ้าน 10 อำเภอ²⁶ (กรมศิลปากร, 2544 : 1-15) แต่อำเภอที่มีประชากรชาวของอาศัยตั้งถิ่นฐานทำมาหากินกันมากที่สุด คือ อำเภอมะขาม อำเภอโป่งน้ำร้อน และอำเภอเขาคิชฌกูฏ โดยเฉพาะในพื้นที่เขตตำบลตะเคียนทองแต่เดิมนั้น ประกอบด้วยหมู่บ้าน 13 หมู่บ้าน²⁷ ได้แก่ บ้านตะเคียนทอง บ้านคลองพลู บ้านน้ำซุ่น บ้านรำพึง บ้านจันทเขลม บ้านทุ่งกะบับ บ้านชำเคาะ บ้านหัวท้าย ทุ่งตะเคียนทอง บ้านป่าซาก บ้านตายศ บ้านคลองใหญ่ บ้านชำดาเรือง บ้านทัพพลอก ซึ่งต่อมาภายหลังเมื่อมีประชากรชาวของเพิ่มมากขึ้น กรมการปกครองจึงได้แยกออกเป็น 3 ตำบล เมื่อ พ.ศ.2531 นี้เอง คือ ตำบลตะเคียนทอง ตำบลคลองพลู และตำบลจันทเขลม

ปัจจุบันตามแผนพัฒนาตำบล 3 ปี ขององค์การบริหารส่วนตำบลตำบลคลองพลู (2548) มีหมู่บ้านทั้งสิ้นจำนวน 10 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 5,796 คน ส่วนตำบลตะเคียนทอง (2548) มีหมู่บ้านทั้งสิ้นจำนวน 9 หมู่บ้าน²⁸ ประชากรในตำบลตะเคียนทองมีทั้งสิ้น 4,199 คน ซึ่งทั้ง 2 ตำบลมีประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวของ นอกจากนั้น ยังมีคนจากถิ่นอื่นโยกย้ายมาทำมาหากินที่หมู่บ้านแห่งนี้ ซึ่งผลจากการประกาศพระราชบัญญัติคุ้มครองป่าไม้และสัตว์ป่าทำให้พื้นที่บริเวณด้านต่างๆ ที่ชาวของตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยและที่ทำกินติดกับพื้นที่ดังกล่าวของรัฐ กล่าวคือ ด้านทิศตะวันออกติดกับอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว

เนื่องจากการพัฒนาท้องถิ่นทั่วทุกพื้นที่ของประเทศไทย ปัจจุบันได้มีการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นชาวของด้วย ในอดีตนั้นหมู่บ้านของมีเพียงผู้นำที่มีการแต่งตั้งและสืบทอดต่อกันมาตามสายตระกูล เรียกได้ว่าเป็นตระกูลผู้นำมาก่อน และคนในชุมชนก็สามารถเลือกผู้นำที่ตนเองไว้วางใจและสามารถดูแลตนเองแลครอบครัวได้ เนื่องจากวิถีชีวิตของชาวของในหมู่บ้านไม่มีความซับซ้อนยุ่งยากมากเหมือนอย่างในปัจจุบัน ผู้นำหมู่บ้านและลูกบ้านมีสายสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอย่างแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

²⁶ ปัจจุบันจังหวัดจันทบุรีมีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 10 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองจังหวัดจันทบุรี อำเภอท่าใหม่ อำเภอขลุง อำเภอแหลมสิงห์ อำเภอมะขาม อำเภอโป่งน้ำร้อน อำเภอสอยดาว อำเภอแก่งหางแมว อำเภอนาขายาม และอำเภอเขาคิชฌกูฏ

²⁷ ข้อมูลบ้านตะเคียนทอง และวัดตะเคียนทอง กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จันทบุรี. เอกสารอัดสำเนา. มปป.

²⁸ ตำบลคลองพลูมีหมู่บ้านทั้งสิ้นจำนวน 10 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านคลองเกวียนลอย หมู่ที่ 2 บ้านน้ำซุ่น หมู่ที่ 3 บ้านน้ำซุ่น หมู่ที่ 4 บ้านคลองพลู หมู่ที่ 5 บ้านคลองพลู หมู่ที่ 6 บ้านทุ่งกะบับ หมู่ที่ 7 บ้านชำดาเรือง หมู่ที่ 8 บ้านหลังเนิน หมู่ที่ 9 บ้านคลองตาอิน หมู่ที่ 10 บ้านวังยายมุก ส่วนตำบลตะเคียนทองมีหมู่บ้านทั้งสิ้นจำนวน 9 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านลำพัง หมู่ที่ 2 บ้านตะเคียนทอง หมู่ที่ 3 บ้านตะเคียนทอง หมู่ที่ 4 บ้านตะเคียนทอง หมู่ที่ 5 บ้านตะเคียนทอง หมู่ที่ 6 บ้านชำเคาะ หมู่ที่ 7 บ้านคลองกระสือ หมู่ที่ 8 บ้านคลองน้ำเป็น หมู่ที่ 9 บ้านคลองไพลย์

ปัจจุบันระบบผู้นำในหมู่บ้านของชาวขงมี 2 ระบบคือ ผู้นำแบบธรรมชาติ ได้แก่ มีผู้นำพิธีทางศาสนา ผู้นำพิธีการประเพณี ผู้นำผู้อาวุโส ผู้นำที่เป็นอดีตกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หมอรักษาโรคแผนโบราณ กลุ่มผู้นำความรู้แบบชาวบ้าน เจ้าอาวาส และผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นต้น ผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการ ได้แก่ ผู้ใหญ่กำนัน สารวัตรกำนัน สมาชิก อบต. เป็นต้น

กระแสการพัฒนาประเทศทำให้รัฐส่งเสริมให้เกิดโครงการพัฒนาจากภาครัฐ (การพัฒนาจากส่วนกลาง) ที่เข้าอย่างต่อเนื่อง และการจัดให้มีรูปแบบการปกครองของรัฐบาลในหมู่บ้านมีลักษณะเป็นการเมืองมากขึ้น ส่งผลให้ความสัมพันธ์ตามระบบสังคมชนบทของชาวขงเปลี่ยนแปลงไป เช่น การจัดรูปแบบการปกครองโดยให้มีผู้นำหมู่บ้านที่มาจากการเลือกตั้งตามวิธีการของทางราชการ จากการเก็บข้อมูลในชุมชน พบว่า การจัดรูปแบบการปกครองตามแบบของภาครัฐนั้นได้ส่งผลให้หมู่บ้านชาวขงมีผู้นำและกลุ่มองค์กรเกิดขึ้นมามากมาย เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มอบต. กลุ่มผู้นำทางการเกษตร กลุ่มผู้นำประปา เป็นต้น การกระจายอำนาจรัฐสู่ท้องถิ่นได้ส่งผลกระทบในทางบวกแก่ชาวขง กล่าวคือ เป็นเครื่องมือที่ทำให้คนของและคนในชุมชนรู้จักกระบวนการเป็นผู้นำที่ดี และวางแผนและการบริหารจัดการทรัพยากรให้เกิดการพัฒนาไปทั่วทุกพื้นที่ของหมู่บ้านอย่างเป็นธรรม และทำให้ผู้นำได้รู้จักและทำความเข้าใจกับสังคมภายนอกมากขึ้น รวมทั้งเป็นที่ยอมรับกันในหมู่คนของและคนในชุมชน ตลอดจนคนอื่นๆ ในสังคมมากขึ้น

ในทางตรงข้ามกับรูปแบบการปกครองแบบกระจายอำนาจรัฐสู่ท้องถิ่นได้ส่งผลกระทบในทางลบแก่ชาวขงเช่นกัน กล่าวคือ ผลจากการกระจายอำนาจทางด้านการปกครองกลายเป็นเครื่องมือทำลายวัฒนธรรมความเป็นอยู่ ความคิด ความเชื่อ ที่มีเสน่ห์ของคนของแทบเสื่อมคลายไปจากชุมชน จากที่คนของในอดีตที่เคยอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติเห็นอกเห็นใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันมีจิตใจซื่อสัตย์บริสุทธิ์และอยู่กันเองในหมู่คนของ จากการสังเกตการแบบมีส่วนร่วมอยู่ในชุมชนในฐานะคนของตลอดระยะเวลาสิบกว่าปีที่ผ่านมาที่ได้เริ่มมีการเมืองท้องถิ่นเข้ามาในชุมชนได้กลายเป็นดาบสองคมที่รัฐมอบให้ชุมชนและยังเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การสร้างความขัดแย้งของคนในชุมชน เพื่อแย่งชิงผลประโยชน์ที่ทับซ้อนจากการเมืองท้องถิ่นในระดับตำบล โดยเฉพาะอำนาจทางการเมือง และทรัพยากรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องรวมถึงความขัดแย้งส่วนตัวด้วย ซึ่งปรากฏอย่างชัดเจนในการเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือหน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น)

ปัจจุบันคนของถูกกลืนอำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นในฐานะกลุ่มคนดั้งเดิมในชุมชนจากคนต่างถิ่น คนของกลายเป็นคนขายขบของสังคมในหมู่บ้านในแง่ของการได้รับการจัดสรรทรัพยากร โดยองค์กรการเมืองท้องถิ่น ซึ่งเห็นได้ชัดเจนในช่วงที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหาร

องค์การบริหารส่วนตำบล หรือผู้นำหมู่บ้าน เมื่อคนในชุมชนต้องเข้าสู่ระบบการเลือกตั้งตามวิธีการของทางราชการ คนต่างถิ่นจะอาศัยอำนาจคนของซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นมาเป็นพรรคพวกและใช้ประโยชน์จากระบบความสัมพันธ์เครือข่ายเพื่อให้คนส่วนใหญ่ในท้องถิ่นยอมรับ ในขณะที่เดียวกัน ก็แสดงอำนาจทางด้านความรู้ ฐานทางสังคมและอำนาจพรรคพวกที่คอยสนับสนุนจากภายนอกเพื่อกดทับ คนของที่เป็นคนมีความรู้ น้อยอีกที อิทธิพลของการเมืองท้องถิ่นนี้เองที่ส่งผลให้คนในชุมชนเกิดการแบ่งพรรคแบ่งกลุ่มในช่วงฤดูกาลเลือกตั้ง ต่างคนต่างลี้มไปว่าเป็นญาติพี่น้องคนของด้วยกัน เพียงเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งที่สามารถควบคุมอำนาจการบริหารจัดการทรัพยากรเท่านั้น ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับการเมืองท้องถิ่นระดับชาติ จะเห็นว่าชาวของตกอยู่ภายใต้อำนาจทั้งในตำนานและความจริงในประวัติศาสตร์ อำนาจเป็นเครื่องมือสร้างความขัดแย้งภายในกลุ่มคนของ ดังนั้นในปัจจุบันคนของจึงพยายามแสดงตัวตนในพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ทางการเมือง ทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อสร้างการยอมรับของคนในชุมชนและสังคมผ่านกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะการแสดงตัวตนด้วยการรวมกลุ่มทำงานอนุรักษ์ วัฒนธรรมและฟื้นฟูอัตลักษณ์ของตนเองให้คนในสังคมได้รับรู้ รวมทั้งการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่นของตนเอง ปรากฏการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับคำอธิบายของรัตนบุญมัยยะ(2548 : 7) ว่าเป็นการแสดงตัวตนและปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มตนเอง และมีการผลิตซ้ำขยายความและสร้างขึ้นใหม่ๆ เพื่อช่วงชิงความหมายนำในการอธิบายอยู่ตลอดเวลา

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับผลกระทบที่มีต่อกลุ่มชาวของในภาคตะวันออกเฉียงใต้ความสัมพันธ์กับรัฐไทย ซึ่งปรากฏผ่านการปฏิรูประบบการปกครองโดยการใช้กลไกการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ เพื่อสร้างความกลมกลืนและสลายอัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและสร้างพรมแดนความเป็นวัฒนธรรมหนึ่งเดียวภายใต้อาณาเขตรัฐไทย ได้ส่งผลต่อชุมชนของซึ่งเป็นชุมชนเล็กๆ ในตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ที่มีการสืบทอดวัฒนธรรมของตนเองจากรุ่นสู่รุ่น แทบจะถูกกลืนวัฒนธรรมไปจนเกือบหมดสิ้น ในขณะที่เดียวกัน อิทธิพลของกระแสการเปลี่ยนของโลกยุคโลกาภิวัตน์ยังได้ส่งผลทำให้คนของเริ่มมีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกด้วยเงื่อนไขต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การดำเนินชีวิตมากขึ้น เช่น การซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าในฐานะผู้ผลิตสินค้าทางการเกษตร การศึกษาเล่าเรียน การติดต่อกับสถานที่ราชการและหน่วยงานเอกชน เป็นต้น และมีการเปิดรับความรู้ใหม่ๆ ให้กับชีวิต โดยอาศัยช่องทางการสื่อสาร เช่น โทรศัพท์ วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นต้น รวมทั้งอาศัยเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัย เช่น อินเทอร์เน็ต ซึ่งได้ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงกับวัฒนธรรมของคนของโดยตกอยู่ภายใต้อำนาจการจัดการของคนนอกวัฒนธรรม

พัฒนาการทางวัฒนธรรมตามกระแสโลกาภิวัตน์และการพัฒนาประเทศของรัฐเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของตามยุคตามสมัย เนื่องจากชาวของรวมทั้งคนกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน จึงต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ไปตามสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมภายนอกที่มี

ความพลิกผันอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงจากระบบวิถีคิด ระบบการผลิตที่เคยเป็นแบบ
กสิกรรมเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว แต่ปัจจุบันกลับมุ่งสร้างปริมาณผลผลิตทางการเกษตรสู่ท้องตลาดเพื่อ
ตอบสนองระบบเศรษฐกิจและระบบทุนนิยมจากภายนอก นับเป็นการส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมที่
สะท้อนถึงตัวตนคนของซึ่งเกิดการผสมผสานและกลืนกลายลดลงไปเรื่อยๆ จากชุมชน

4.3.4 กระแสการอนุรักษ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของในชุมชน

การพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ จากภาครัฐ ชุมชนของหมู่บ้านเล็กๆ ในป่าไม้อันอุดมสมบูรณ์
เริ่มมีถนนเข้าในหมู่บ้าน และคนของเริ่มมีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกมาก การเปิดรับสิ่งใหม่ๆ
ให้กับชีวิต ไม่ว่าจะเป็นได้จากโลกภายนอก หรือมีผู้นำเข้ามาในชุมชนนี้เองเสมือนเป็นสัญญาณเตือน
ชุมชนของที่จะต้องมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นนั่นคือการเปิดรับความเจริญเข้ามาในชุมชน ชาวชนบท
ใหม่จึงต้องมีการเรียนรู้ที่จะรับสิ่งใหม่ๆ และปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในสังคมสมัยใหม่ การดำเนินชีวิต
ของชาวชนบทเริ่มเปลี่ยนไป ประเพณีและวัฒนธรรม ที่เคยปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจากรบรรพบุรุษ ก็เริ่ม
ถูกละเลยไปเรื่อยๆ ต่อมาชาวชนบทกลุ่มหนึ่งได้เกิดความตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวจึงได้ดำเนินการ
อนุรักษ์และฟื้นฟู ภาษาและวัฒนธรรมอันเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นตัวตนคนของขึ้นมา โดยหวังว่าจะ
สามารถทำให้ชาวชนบทได้ฟื้นฟูอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีสติใน
ท่ามกลางกระแสการพัฒนาแบบโลกาภิวัตน์

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 ผ่านมาลุงเงิน ผู้นำอาวุโสด้านวัฒนธรรม ได้ตระหนักถึงความสำคัญของ
วัฒนธรรมของที่กำลังเสื่อมถอยลงเรื่อยๆ ดังเห็นได้จากการที่ลุงเงิน ผู้นำหมู่บ้านของได้มีการริเริ่มจัด
งานฟื้นฟูประเพณีของขึ้นเป็นครั้งแรกตามความสนใจของผู้นำท้องถิ่น โดยได้รับการสนับสนุน
งบประมาณในการจัดงานจากสจ.โมรา ดำรงชีพ ผู้นำท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรีสมัยนั้น เพื่อแสดงตัวตนคน
ของผ่านประเพณีที่สืบทอดขึ้น ในพื้นที่สนามฟุตบอลโรงเรียนคลองพลูวิทยา โดยได้ประกาศเชิญผู้นำ
หน่วยงานรัฐในท้องถิ่น และสื่อมวลชน ตลอดจนบุคคลทั่วไปจากภายนอกให้มาร่วมงานฟื้นฟูประเพณี
ดังกล่าวด้วย เพื่อเป็นการประกาศตัวตนคนของให้คนในท้องถิ่น และคนภายนอกได้รู้จักตัวตนคนของ
มากขึ้น โดยมีลุงเงิน ซึ่งเป็นผู้นำหมู่บ้านของในฐานะคนของและเป็นคนของรัฐอย่างเป็นทางการ ซึ่งทำ
หน้าที่เชื่อมต่อกับคนในหน่วยงานรัฐในท้องถิ่น กับคนของในชุมชน และคนอื่นๆ ภายนอกชุมชน ใน
ขณะเดียวกัน ลุงเงินกลายเป็นสื่อกลางสำคัญที่ทำให้คนภายนอกได้รู้จักคนของมากขึ้นผ่านตัวตนของลุง
เงินด้วย

นอกจากนั้น จากการเก็บข้อมูลทางวัฒนธรรมในสนามตั้งแต่ปีพ.ศ.2545 ถึงปีพ.ศ.2547 ทำให้
ผู้วิจัย พบว่า ชาวชนบทหลายๆ คน เริ่มมีการทบทวนถึงวัฒนธรรมของและเริ่มตระหนักถึง การเสื่อมถอย
ลดลงทางวัฒนธรรมของด้านต่างๆ เช่นกัน โดยเฉพาะความสัมพันธ์ของคนของใน รุ่นต่างๆ ในสังคมของ

ชาวช่อง ประเพณีผีหิ้งและผีท้าว (ผีโรง) ซึ่งเป็นประเพณีเชิงพิธีกรรมความเชื่อ ประเพณีแต่งงานของ ประเพณีเช่นไหว้บรรพบุรุษ ประเพณีบุญส่ง (บุญส่งบกและบุญส่งน้ำ) ความเชื่อที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ การทำมาหากินเช่น การทำสวนน้ำมันยาง การทำสวนกระวานและการทำข้าวไร่ การบวชนาค หรือ การพยากรณ์หาสาเหตุการเจ็บป่วยของชาวช่อง การใช้ยาหม้อหรือน้ำมันจากสมุนไพรในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ และอาหารการกิน

ที่ผ่านมาผู้วิจัยพบว่า ในหมู่บ้านชาวช่องมีนักวิชาการเข้ามาศึกษาเรื่องราวของคนช่องอย่างต่อเนื่อง และหลังจากปีพ.ศ. 2536 เป็นต้นมา เริ่มมีกระแสการให้ความสำคัญกับเรื่องราวของคนช่อง และวัฒนธรรม ประเพณีของในท้องถิ่นมากขึ้น และปีพ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบันกระแสของการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีนักวิชาการจากภายนอกเข้ามากระตุ้นโดยการให้ความสำคัญกับภาษาของ ทำให้ชาวช่องกลุ่มหนึ่งได้เริ่มมีการดำเนินกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของขึ้นในชุมชน โดยการสนับสนุนงบประมาณจากภายนอก เมื่อคนของกลุ่มตัวอย่างดำเนินกิจกรรมดังกล่าวได้ส่งผลให้ชาวช่องในชุมชนต่างๆ เล็งเห็นความสำคัญกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษาของ ตลอดจนประเพณีของต่างๆ ที่มีความหมายสำคัญกับชาวช่องขึ้นมา โดยเฉพาะการฟื้นฟูประเพณีบุญส่งบก และบุญส่งน้ำที่ตำบลคลองพลู

ในขณะเดียวกัน ชาวช่องในชุมชนใกล้เคียง โดยเฉพาะตำบลตะเคียนทองมีการจัดงานฟื้นฟูประเพณีของ ได้มีการจัดงานเช่นไหว้บรรพบุรุษขึ้นมาครั้งแรก เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2547 ในวัดตะเคียนทองและมีการจัดเป็นประเพณีต่อๆ กันมาทุกปี จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่วัดตะเคียนทอง ผู้วิจัยมองว่าชาวช่อง(นายจารึก ธรรมวิริยะ) ที่เป็นผู้นำการจัดงานเห็นความสำคัญเรื่องการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษของชาวช่องเป็นอย่างมาก ดังนั้น ทั้ง 2 พิธีนั้น ได้ถูกชาวช่องเลือกนำขึ้นมามาจัดเพื่อเป็นเครื่องมือในการบ่งบอกจิตสำนึกความเป็นตัวตนของกลุ่มชาวช่อง และเป็นการสร้างพื้นที่เพื่อแสดงตัวตนทางวัฒนธรรมของตนเองด้วย ต่อคนอื่นที่มาร่วมงานประเพณีที่สำคัญของชาวช่องในครั้งนั้นด้วย โดยใช้พื้นที่วัด ซึ่งเป็นศูนย์รวมใจของคนช่องในชุมชน สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จารึก ยังเป็นคนของรุ่นหลังผู้ริเริ่มจัดงาน พบคือ ในการจัดงานต้องใช้งบประมาณสูง จึงพยายามหาโอกาสนำเสนองานฟื้นฟูประเพณีดังกล่าวต่อสำนักงานวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อหางบประมาณมาสนับสนุนการจัดงานประเพณีในครั้งต่อไป

ผู้วิจัยมองว่าการฟื้นฟูประเพณีดังกล่าวในปัจจุบันของชาวบ้านตะเคียนทองได้ถูกสร้างขึ้นใหม่โดยการเชื่อมโยงกับประเพณีเดิม เพื่อตอบสนองความต้องการของคนช่องกลุ่มหนึ่งที่ต้องการแสดงตัวตนคนช่องบนพื้นที่สาธารณะ (วัดตะเคียนทอง) เพื่อให้คนภายนอกที่ต้องการทราบความเป็นตัวตนของคนช่องในหมู่บ้าน และรองรับกระแสการท่องเที่ยวของคนภายนอก

นอกจากในชุมชนของ ได้เกิดกระแสการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวของในรูปแบบดังกล่าวแล้ว ยังพบว่า ชาวของยังมีการฟื้นฟูอัตลักษณ์ผ่านรูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของด้วย ซึ่งจะกล่าวถึงในบทต่อไป

บทที่ 5

แหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของ

ในการศึกษาแหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของ ผู้วิจัยพยายามอธิบายให้เห็นภาพของแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับชาวชองในชุมชนในลักษณะต่างๆ ที่เป็นปัจจัยและเงื่อนไขสำคัญในการก่อเกิดสำนึกชาวชองให้ต้องมีการฟื้นฟูอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรมขึ้นมา โดยการนำเสนอผ่านศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของในฐานะแหล่งการเรียนรู้ชุมชน ซึ่งในบทนี้แบ่งเป็น 3 ประเด็นหลัก คือ (5.1) ชอง : ปัญหาภาวะวิกฤตทางด้านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (5.2) ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ : ภาพตัวแทนการแสดงออกอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของ (5.3) การฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของผ่านโรงเรียน (5.4) กระบวนการสร้างสำนึกชาติพันธุ์ของกับความสัมพันธ์ของกลุ่มคนชองในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือผ่านศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ และ(5.5) แนวทางการปรับปรุงพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของในอนาคต โดยมีรายละเอียดของหัวข้อดังต่อไปนี้

5.1 ชอง : ปัญหาภาวะวิกฤตทางด้านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์

“จะมามีข้อมูลของหรือ?”, “จะมามีเรื่องภาษาของหรือ?”, “จะมามีข้อมูลประเพณีของหรือ?”

ถ้อยคำถามเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นถึงความคุ้นเคยของผู้เฒ่าผู้แก่คนชองหลายๆ คน กับคนแปลกหน้าภายนอกชุมชนที่เป็นนักเรียนนักศึกษาที่เดินเข้ามาในชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็ทำให้คนชองเกิดความภาคภูมิใจและดีใจเมื่อมีคนให้ความสนใจมาศึกษาหาความรู้ในเรื่องราวในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของตน

ดังที่กล่าวในเอกสารงานวิจัยต่างๆ ในบทที่ 2 เกี่ยวกับเรื่องราวของชาวชองประกอบกับคำบอกเล่าของชาวชองโดยเฉพาะคนชราในชุมชน พบว่า การปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวชองตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลูกับบุคคลภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาและนักวิชาการที่เข้ามาทำการศึกษาวัฒนธรรมของในด้านต่างๆ โดยมีลักษณะการนำเสนอความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นทางวัฒนธรรมของชาวชองที่แตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมด้านภาษาของ

อย่างไรก็ตาม การให้ความสำคัญของการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับองค์ความรู้ทางภาษาในเชิงภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์ของกลุ่มนักภาษาศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะวิจัยที่นำโดยศาสตราจารย์ ดร. สุวิไล เปรมศรีรัตน์ จากภาควิชาภาษาศาสตร์และประธานศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต จากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ทำการศึกษา

ภาคสนามทางภาษาศาสตร์ในพื้นที่ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายในประเทศไทย และการวิจัยเรื่องแผนที่ทางภาษาและวัฒนธรรม ทำให้พบเห็นการเปลี่ยนแปลงของภาษากลุ่มชาติพันธุ์ที่มีแนวโน้มอยู่ใน “ภาวะถดถอย” หรือเรียกว่า “สถานการณ์ภาษาในภาวะวิกฤต” จำนวนทั้งสิ้น 14 กลุ่มภาษา¹ อาจารย์ สุวิไล เปรมศรีรัตน์ ได้ให้ความสำคัญกับภาษากลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในภาวะวิกฤต เนื่องจากเป็นประเด็นที่นักภาษาศาสตร์อื่นๆ ไม่ค่อยให้ความสำคัญมากนัก และเป็นสิ่งที่สามารถค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง และจากการร่วมประชุมในต่างประเทศซึ่งมีการให้ความสนใจภาษาในภาวะวิกฤต จึงได้เป็นแรงผลักดันให้นักภาษาศาสตร์อย่างอาจารย์สุวิไล และมุ่งมั่นศึกษาค้นคว้าภาษากลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตอย่างจริงจัง โดยร่วมมือกับกลุ่มเจ้าของภาษาในการศึกษาอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาด้วยตนเองเพื่อสร้างองค์ความรู้ และถ่ายทอดแก่นักศึกษาต่อไป ทักษะดังกล่าวของนักภาษาศาสตร์เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤตได้สะท้อนให้เห็นภาพของตัวตนของนักภาษาศาสตร์ที่มุ่งใช้ความรู้เพื่อการแก้ปัญหาสังคม อันเป็นการสร้างตัวตนที่มีความแตกต่างออกไปจากนักภาษาศาสตร์อื่นๆ และตระหนักถึงการสร้างเครื่องมือเพื่อความอยู่รอดของภาษาต่างๆ ดังกล่าวตามมา

ประสบการณ์ในการทำงานวิจัยสนามด้านภาษาศาสตร์ทำให้อาจารย์สุวิไล เปรมศรีรัตน์(2548 : 3-4) พบว่า อิทธิพลจากภาษาและวัฒนธรรมใหญ่มีผลกระทบต่อภาษาพื้นบ้านเป็นอย่างยิ่งที่จะตกอยู่ในภาวะถดถอย หรือเลิกละทิ้งในกลุ่มคนรุ่นเยาว์ สิ่งที่ชาวบ้านผู้อาวุโสรับรู้ ห่วงใย และเสียดาย บางกลุ่มมีความพยายามที่จะบันทึกคำศัพท์ต่างๆ ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาด้านต่างๆ ฯลฯ ตามกำลังความสามารถ และเครื่องมือเท่าที่มี เช่น บันทึกด้วยภาษาไทย หรือเขียนเป็นภาษาพื้นบ้านด้วยอักษรไทย เป็นต้น ชาวบ้านบางกลุ่มมีความรู้สึกถึงการสูญเสียภาษาพื้นบ้านว่าเป็นการสูญเสียความเป็นสังคมชุมชน หรือแม้แต่ครอบครัว ซึ่งเป็นที่พึ่งพิงมั่นคงทางจิตวิญญาณ ทำให้คนในครอบครัวพูดหรือสื่อสารกันไม่รู้เรื่อง

ในขณะเดียวกัน ในชุมชนของ ก็ที่ได้รับอิทธิพลจากกระแสการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าในทุกๆ ด้าน ประกอบกับกระแสโลกาภิวัตน์ เสมือนเป็นสัญญาณเตือนชุมชนของที่จะต้องมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นนั่นคือการเปิดรับความเจริญเข้ามาในชุมชนชาวของรุ่นใหม่จึงต้องมีการเรียนรู้ที่จะรับสิ่งใหม่ๆ เพื่อปรับตัวให้อยู่รอดในสังคมสมัยใหม่ การดำเนินชีวิตของชาวของจึงเริ่มเปลี่ยนไป วัฒนธรรม ประเพณี ที่เคยปฏิบัติสืบทอดต่อๆ กันมาจากบรรพบุรุษที่แสดงถึงความเป็นของได้เริ่มถูกละเลยไปเรื่อยๆ จนตกอยู่ในสถานการณ์การเสื่อมสลายกลืนไปกับวัฒนธรรมกระแสหลัก โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางด้านภาษา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ในการสื่อสารของสมาชิกคนของด้วยกัน

¹ ภาษาที่อยู่ในภาวะวิกฤตจำนวนทั้งสิ้น 14 กลุ่มภาษา ได้แก่ ของ กะซอง ชำเร ชู้ง (ชโอง) ฉุฮกुर ไซ (ทะเว็ง) ละว้า (ละเวือะ) มลาบริ อิมปี บิซู ซาไก (เกนชีว) ละว้า (ก้อง) มอเก้น อูรักละโวย (ผลการวิจัยแผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย, (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ, 2544)

อาจารย์สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะจากมหาวิทยาลัยมหิดล ได้เข้ามาทำการค้นหาคำความรู้ทางด้านการรักษาหรือการชะลอการตายของภาษากลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤต โดยได้ร่วมมือกับชุมชนเจ้าของภาษาดำเนินการทดลองสร้างเครื่องมือทางภาษาศาสตร์เพื่อชะลอการตายของภาษากลุ่มชาติพันธุ์ โดยเข้าไปร่วมมือกับชาวของคันทาวิธีการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมภาษาของ อันเป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นตัวตนของขึ้นมา โดยหวังว่าจะสามารถทำให้ชาวของได้ฟื้นฟูอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนอัตลักษณ์ชาวของให้สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสการพัฒนาแบบโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้เนื่องมาจากเมื่อปี พ.ศ. 2537 กลุ่มนักภาษาศาสตร์คณะนี้ได้เข้าไปสำรวจลักษณะน้ำเสียงภาษาของ และได้พบว่าชาวของอาวโสสะท้อนความวิตกกังวลของคนของเกี่ยวกับการถดถอยในการใช้ภาษาและความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรมของในหมู่เยาวชน แต่ในขณะเดียวกันก็เห็นถึงความกระตือรือร้นความพยายามที่จะรักษาและเผยแพร่มรดกทางภาษาและวัฒนธรรมของ และความต้องการที่จะให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของ ความพยายามที่จะเขียนและบันทึกคำศัพท์ต่างๆ เป็นภาษาของตามระบบของตนเอง และความภาคภูมิใจที่จะสอนภาษาของแก่เยาวชนและคนทั่วไป

ความสัมพันธ์ระหว่างนักภาษาศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดลกับชาวของ ได้เริ่มก่อตัวขึ้นภายหลังจากที่อาจารย์สุวิไล เปรมศรีรัตน์ เชิญชาวของอาวโสกลุ่มหนึ่งประกอบด้วย ลุงเงิน ผันผาย ยายจันทาเนียน ผันผาย และยายชู-ตาฮัน พิเศษ จากชุมชนของบ้านคลองพลู มาร่วมสอนนักศึกษาปริญญาโทสาขาวิชาภาษาศาสตร์ ในวิชา “ระเบียบวิธีวิจัยภาษาศาสตร์ภาคสนาม” ที่มหาวิทยาลัยมหิดล ในฐานะผู้ให้ข้อมูลสำคัญทางภาษาของ หลังจากนั้น จึงได้ร่วมกันทดลองสร้างตัวเขียนของขึ้นเป็นครั้งแรก และการใช้ภาษาของเป็นกรณีศึกษาเรื่องการฝึกนักเขียนชาวบ้าน² ในการเรียนวิชาว่าด้วยภาษาศาสตร์กับการศึกษา โดยนำระบบตัวเขียนของที่ทดลองสร้างไว้มาให้ชาวของฝึกเขียนเรื่อง และจัดทำพจนานุกรมภาษาของถิ่นต่างๆ โดยกลุ่มนักภาษาศาสตร์ ซึ่งผลจากการทดลองสร้างระบบตัวเขียนของนักภาษาศาสตร์กับชุมชนของทำให้ทั้งสองฝ่ายมองเห็นโอกาสในการดำเนินงานฟื้นฟูภาษาของ และการเรียนการสอนภาษาของแก่เยาวชนของในชุมชน โดยใช้ระบบตัวเขียนภาษาของเป็นเครื่องมือ (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ, 2550 : 35-39)

ในส่วนของชาวของเอง การปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวกลายเป็นอิทธิพลสำคัญประการหนึ่งที่กระตุ้นให้ชาวของอาวโสกลุ่มดังกล่าว ต้องหันมาพิจารณาวัฒนธรรมการใช้ภาษาพูดของตนเอง และสังเกตเห็นถึงสถานการณ์การพูดภาษาของที่ใช้กันเป็นประจำในกลุ่มชาวของรุ่นอาวโส และคนแก่คนเฒ่าเท่านั้น หากแต่ไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาของกับเด็กของที่เป็นลูกหลานรุ่นหลังได้ ต่อไปในอนาคต

² นักเขียนชาวบ้าน หมายถึง ชาวของที่มีความรู้ในเรื่องระบบตัวเขียนภาษาของ และใช้ระบบตัวเขียนที่อ่านออกเสียงตามเสียงในภาษาของในการเขียนเรื่องราวต่างๆ ในวัฒนธรรมของ เช่น นิทาน การทำมาหากิน ความเชื่อ ประวัตินักหมู่บ้าน เป็นต้น เพื่อเป็นบันทึกและถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ สู่คนของรุ่นหลังหรือคนทั่วไปได้ทราบ

ภาษาของคงจะสูญหายไปจากสังคมของเป็นแน่แท้ จึงได้ตกลงใจร่วมกันในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ

ปรากฏการณ์ความหวั่นวิตกเกี่ยวกับการสูญหายทางภาษาของชาวฮาลาโฮและการหาแนวทางเพื่อการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ทางภาษาของในสังคมไทย เป็นผลส่วนหนึ่งที่เกิดจากกระบวนการก่อตัวของรัฐชาติผ่านกลไกสร้างความกลมกลืน เพื่อสลายอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ท้องถิ่นรวมทั้งชาวฮาลาโฮของจึงรื้อฟื้นความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีความเป็นของด้วยการแสดงตัวตนขึ้นในสังคมและเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนภาษาของที่มีทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนของตนเองในโรงเรียนของรัฐ เพื่อเป็นเครื่องมือต่อรอง ประนีประนอม ให้อัตลักษณ์ของตนเองสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสทางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยกระบวนการดังกล่าวมีความสัมพันธ์อาศัยซึ่งกันและกันระหว่างชาวฮาลาโฮและนักวิชาการทางภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์ กระบวนการดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าชาวฮาลาโฮและนักภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์เกิดการต่อต้านการกลมกลืนทางวัฒนธรรม และการตื่นตัวเรื่องจิตสำนึกชาติพันธุ์ โดยการพยายามฟื้นฟูและสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่จะเป็นเครื่องหมายของความแตกต่างทางชาติพันธุ์ขึ้นมาเพื่อแทนที่ของเดิม

กระแสการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของเกิดขึ้นได้อย่างไร ?

จากการที่กลุ่มชาติพันธุ์ของได้รับอิทธิพลการพัฒนาประเทศจากภาครัฐในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการห้ามใช้ภาษาของสื่อสารอย่างเด็ดขาดในโรงเรียนระบบการศึกษาของภาครัฐ ประกอบกับกระแสการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของประเทศตะวันตกในสังคมตลอดเวลา ทำให้เกิดการสูญหายทางภาษาและการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของ และการเปิดช่องทางในการธำรงรักษาภาษากลุ่มชาติพันธุ์ของนักวิชาการสมัยใหม่ทำให้คนของมีโอกาสรวมพลังกันขึ้นมาเพื่อทำกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ แสดงให้เห็นถึงการต่อสู้เพื่อการคงอยู่อย่างภาคภูมิใจและแสดงถึงการมีตัวตนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน อิทธิพลดังกล่าวทำให้เกิดปรากฏการณ์การต่อสู้เพื่อการมีตัวตนอยู่ในสังคมใหญ่ด้วยความมั่นใจ และภาคภูมิใจ ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้วิจัยเคยร่วมกิจกรรมในโครงการ³ ดังกล่าวนอกจากกลุ่มคนของฮาลาโฮที่มักมีการบอกกล่าวถึงความสำคัญของภาษา และประเพณีของ และความจำเป็นที่ต้องอนุรักษ์ให้อยู่คู่กับคนของแล้ว คนของวัยกลางคนโดยเฉพาะที่มิวิจัยของและผู้นำชุมชนก็กล่าวกับผู้วิจัยและเพื่อนๆ ญาติพี่น้องชาวฮาลาโฮในชุมชนอยู่บ่อยครั้งว่า “ปัจจุบันคนของไม่ค่อยให้ความสำคัญกับประเพณีของเหมือนแต่ก่อน เด็กรุ่นหลังก็ไม่รู้จัก เราจะต้องช่วยกันรณรงค์รักษาประเพณี

³ การที่ผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ เนื่องมาจาก ผู้วิจัยเป็นเยาวชนของที่เข้าไปช่วยงานด้านการบริหารจัดการกิจกรรมดังกล่าวจากคำเชิญชวนของกลุ่มฮาลาโฮชาวฮาลาโฮ จึงได้พบและทำงานร่วมกับกลุ่มชาวฮาลาโฮและคณะวิจัยของศาสตราจารย์ ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และได้พัฒนามาเป็นเจ้าหน้าที่ประสานงานด้านการวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับชุมชนของ ตั้งแต่ปลายปีพ.ศ.2544-ปัจจุบัน

ของของเราเพื่อรุ่นหลังได้รู้ได้เห็น และให้คนอื่นได้รู้จักประเพณีของเราด้วย” ปรากฏการณ์การอนุรักษ์ และฟื้นฟูภาษาและประเพณีดังกล่าว ส่วนหนึ่งเป็นผลที่เกิดจากการกระตุ้นของนักวิชาการภาษาศาสตร์ ทำให้ชาวขอมรวมกลุ่มโดยมีผู้อาวุโสเป็นแกนนำในการจัดทำโครงการวิจัย “อนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของ” โดยการพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาของ และสร้างหลักสูตรภาษาของเพื่อสอนลูกหลานของในโรงเรียนตามเจตนารมณ์ของลุงเงิน ผันผาย และกลุ่มผู้อาวุโสชาวขอม โดยขอรับการสนับสนุนทุนดำเนินงานจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาคเหนือ โดยมีลุงเงิน ผันผาย เป็นหัวหน้าโครงการ โดยมีกลุ่มนักภาษาศาสตร์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นพี่เลี้ยงคอยติดต่อกับเชื่อมประสานแหล่งทุน และคอยสนับสนุนเทคนิควิชาการทางด้านภาษาอย่างใกล้ชิด รวมทั้งการสนับสนุนงบประมาณดำเนินกิจกรรมบางส่วน ในการดูแลและขับเคลื่อนงานให้เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้ร่วมกัน

การนำเสนอตัวตนของคนขอมในลักษณะของการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมดังกล่าวเป็นการแสดงตัวตนของชาวขอมในความหมายใหม่ คือการมีประสบการณ์ในกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษาและกระบวนการถ่ายทอด-สืบทอดอัตลักษณ์ทางภาษาแก่ลูกหลานของ ด้วยการสร้างแบบเรียนภาษาของ หนังสือนิทานภาษาของ แผนการเรียนการสอนภาษาของของครูของและการจัดการเรียนการสอนภาษาของตนเองโดยคนของเป็นครูและวิทยากรผู้ดำเนินการถ่ายทอดเอง กระบวนการดังกล่าวเป็นการสร้างอัตลักษณ์ของในภาพลักษณ์ของประสบการณ์ของกลุ่มชาวขอมในการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมของตนเอง โดยอาศัยการสร้างอดีตของภาษาพูดขึ้นมาเป็นภาษาเขียนและใช้สื่อสารทั่วไป ซึ่งเป็นหนึ่งในกระบวนการถ่ายทอด-สืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะภาษาเพื่อนำมาใช้ปัจจุบัน ในขณะเดียวกันก็เป็นการสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มชาวขอมพยายามลบภาพความเป็นกลุ่มชนล้าหลังด้วย ดังที่นายหนู สิมบัตติ สมาชิกทีมวิจัยของผู้อาวุโสกล่าวถึงความรู้สึกเกี่ยวกับการสร้างภาษาเขียนว่า “ใครๆ ก็บอกว่าหนังสือของยังงี้ก็ทำไม่ได้หรอก เพราะภาษาของสูญหายไปและไม่มีใครพูดอีกต่อไปแล้ว แต่วันนี้ผมได้เห็นตัวหนังสือของอย่างน้อยๆ 1 หน้ากระดาษ 2 หน้ากระดาษ ผมก็ยังภูมิใจอยู่ที่ภาษาของคนของเขียนเป็นตัวหนังสือได้ ต่อไปนี้ผมไม่ต้องกลัวใครอีกต่อไปแล้ว” ส่วนดาเจียน ผันผาย สมาชิกทีมวิจัยของผู้อาวุโสอีกท่านหนึ่งได้กล่าวด้วยความรู้สึกปลาบปลื้มดีใจว่า “ผมดีใจครับ ผมมีตัวเขียนแล้ว ผมดีใจแล้ว ว่าภาษาของเราคงยังไม่หายไปจากคนของเน” เสียงสะท้อนความรู้สึกถึงความดีต่อยจากคำประณามของคนใน สังคมรอบข้างว่าคนของไม่สามารถสร้างภาษาเขียนขึ้นมาได้ เพราะของไม่เคยมีภาษาเขียนมาก่อน จนกระทั่งปัจจุบันคนของได้มีภาษาเขียนเป็นของตัวเอง ซึ่งกระบวนการฟื้นฟูภาษาด้วยวิธีการสร้างภาษาเขียนบันทึกเรื่องราวของตนเองเป็นภาษาของนั้นได้เป็นการกระตุ้นให้คนของในชุมชนกลับมาให้ความสำคัญของการใช้ภาษาของสื่อสารกัน ในชุมชนและสื่อสารกับลูกหลานคนของ นอกจากนั้น จากปรากฏการณ์ที่ชาวขอมในหมู่บ้านต่างๆ มารวมกลุ่มพบปะเพื่อทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ พบว่าชาวขอมได้มีการใช้ภาษาของ

สื่อสารกันภายในกลุ่มด้วยความไม่เจินอายคนในสังคมอีกต่อไป นอกจากนั้น ภาษาเขียนยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอด-สืบทอดภาษาของจากคนรุ่นหนึ่งส่งผ่านไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งได้ โดยคนของอาศัยระบบการเรียนการสอนภาษาของแก่ลูกหลานของตนเองรวมทั้งลูกหลานของคนกลุ่มอื่นๆ ที่ย้ายถิ่นฐานมาอยู่ในชุมชนของด้วย สิ่งเหล่านี้สอดคล้องกับที่เสมอชัย อธิบายว่า เป็นกระบวนการปรับตัวและการสร้างตัวตนทางสังคมและวัฒนธรรม (เสมอชัย พูลสุวรรณ, 2544) ดังจะเห็นได้จากการที่ชาวชองได้พยายามนำตัวตนทางภาษาพูด วัฒนธรรม และบรรพบุรุษในประวัติศาสตร์ที่ไม่มีตัวตนมาสร้างให้เห็นเป็นรูปธรรมและคงอยู่ต่อไปในสังคมร่วมกับคนกลุ่มต่างๆ ในขอบเขตรัฐไทยยุคปัจจุบัน เพื่อรับใช้สังคมในปัจจุบันและการแสดงบทบาทในเชิงสัญลักษณ์ที่ท้าทาย ต่อรอง ประนีประนอมกับวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมกลุ่มอื่นๆ ในสังคมไทย

การสร้างและฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวชองดังกล่าวแสดงออกผ่านแหล่งการเรียนรู้ชุมชนอย่างไร ?

5.2 ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ : ภาพตัวแทนการแสดงออกอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของ

ชุมชนของมีแหล่งการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมอยู่หลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นตัวคนของตนเองที่เป็นทั้งแหล่งสั่งสมความรู้และเป็นผู้สืบทอดประสบการณ์ความเป็นของจากรุ่นสู่รุ่นไม่ว่าจะเป็นการดำรงชีวิตหรือการประกอบกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพื้นที่แหล่งธรรมชาติรอบตัวของตนเองมาแต่ครั้งพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย โดยเฉพาะชาวชองวัยกลางคน ผู้อาวุโส หรือคนเฒ่าคนแก่ โดยผู้วิจัยขออธิบายรายละเอียดของแหล่งการเรียนรู้ในลักษณะต่างๆ ดังต่อไปนี้

5.2.1 สมาชิกกลุ่มชาวชอง : แหล่งการเรียนรู้บุคคลด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมของ

จากคำบอกเล่าของยายจิ้น ผันผาย สมาชิกกลุ่มชาวชองอาวุโส ยายจิ้น ได้อธิบายถึงที่มาของแกนนำ “กลุ่มอนุรักษ์ภาษาชอง” ที่เริ่มจากลุงเจิน ผันผาย อดีตกำนันตำบลคลองพลูที่คนทั่วไปในท้องถิ่นให้การยอมรับและรู้จักกันดีในความเป็นคนชอง ซึ่งได้รับการติดต่อจากอาจารย์สุวิไล เปรมศรีรัตน์ ให้หาเพื่อนบ้านชาวชองไปสอนภาษาของแก่นักศึกษาที่มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งในตอนแรกมีเพียง 4-5 คนเท่านั้น

จากการศึกษาสมาชิกกลุ่มแกนนำกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมของ⁴ นั้น พบว่ามีบุคคล 3 กลุ่ม กล่าวคือ มีทั้งชาวบ้านของที่เป็นสมาชิก พระสงฆ์ชาวของ และครูซึ่งเป็นข้าราชการบุคคลของรัฐ หากพิจารณาสมาชิกกลุ่มดังกล่าวตลอดช่วงเวลาของการดำเนินกิจกรรมฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของจะพบว่ามีการยืม ผันผาย หลงของผู้อาวุโสเพียงคนเดียวที่ยังคงดำเนินกิจกรรมสะท้อนความเป็นตัวตนคนของผ่านภาษา ประเพณี ในฐานะผู้ถ่ายทอดตัวตนทางวัฒนธรรมของแก่สมาชิกกลุ่มคนของรุ่นหลังๆ ตลอดจนคนอื่นๆ ที่เข้ามาในชุมชน โดยผ่านภาษาพูดได้อย่างแม่นยำ สะท้อนให้เห็นว่าหลงของผู้อาวุโสมีความรู้ต่างๆ ของชาวของเป็นอย่างดีในการต่อสู้เพื่อการแสดงตัวตนทางวัฒนธรรมของในสังคมผ่านศูนย์การเรียนรู้ฯ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมไทยซึ่งเป็นวัฒนธรรมกระแสหลักตั้งแต่อดีตสืบเนื่องจนถึงปัจจุบันที่มีกระบวนการกลืนอัตลักษณ์ทางภาษาของลูกหลานและผู้ปกครองชาวของผ่านทางโรงเรียนและช่องทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งนับว่ามีอิทธิพลต่อการใช้ภาษาของในสังคมปัจจุบันเป็นอย่างมาก แต่ด้วยข้อจำกัดเกี่ยวกับการสื่อสารได้เพียงภาษาพูดเพื่อบอกเล่าเรื่องราวเพียงเท่านั้น แต่ไม่สามารถเขียนภาษาของหรือเป็นครูของสอนในโรงเรียนได้ เนื่องจากเป็นคนของที่ไม่ได้เรียนรู้หนังสือไทย ในขณะที่หลงของคนอื่นๆ ที่เคยเข้าร่วมกระบวนการฟื้นฟูภาษาของส่วนใหญ่จะเป็นคนเชื้อสาย เขียนหนังสือไม่เก่ง และไม่แม่นยำเรื่องการสื่อสารด้านภาษาของกับคนสมาชิกในกลุ่ม แต่กลับมีความถนัดที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องอื่นๆ มากกว่า เช่น เป็นฝ่ายสนับสนุนเรื่องอาหาร การเข้าร่วมกิจกรรมฟื้นฟูประเพณีของที่ศูนย์ของจัดขึ้นเป็นครั้งคราวในรอบปี เป็นต้น

สำหรับผู้วิจัยในฐานะลูกหลานสมาชิกคนของ ซึ่งเป็นคนของรุ่นหลังที่สามารถสื่อสารและอ่านเขียนภาษาไทยได้คล่อง จึงได้รับบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับงานเขียนเอกสารต่างๆ เช่น นำเนื้อเรื่องนิทานภาษาของที่ผู้อาวุโสเล่าให้ฟังหรือที่มีการเขียนไว้ด้วยดินสอมาเขียนลงในหนังสือเล่มเล็ก หรือการนำเรื่องราวที่ถูกสมาชิกชาวของบันทึกไว้เป็นภาษาของมาพิมพ์บันทึกใส่คอมพิวเตอร์ เป็นต้น ซึ่งกระบวนการดังกล่าวได้ทำให้ผู้วิจัยที่เป็นคนของรุ่นหลังไม่เคยนึกถึงว่าภาษาของมีความสำคัญต่อคนของอย่างไรเพราะได้แต่ใช้ชีวิตกับการศึกษาในโรงเรียนทั้งในชุมชนและนอกชุมชนมานาน แต่เมื่อมาอยู่ใกล้ชิดกับสมาชิกชาวของที่กำลังฟื้นฟูภาษาของ ได้ทำให้ผู้วิจัยกลับมาให้ความสำคัญในภาษาของตนเอง

⁴ สมาชิกชาวบ้าน ได้แก่ นายเจียน ผันผาย นายवाद วรรณภักดี นายหนู สีสัมบัติ นายสำราญ เกื้อกิจ นายไพบูลย์ ผันผาย นายจารึก แก้วสว่าง นายหลอม นาคสาย นายเหมียน ถ้วนวงษ์ นายพุ่ม ฉัตรเงิน ลุงเงิน ผันผาย นายรุ่งเพชร ผันผาย นายสมณเชิร พัฒนา นายชัยณรงค์ อาลัย นายสมศักดิ์ ไตรวงษ์ นายประทุม เต้าทอง นายเอนก ฉัตรเงิน นายหยอด ฉัตรเงิน นายบุญธรรม ควรรสถาน นายสุทัศน์ นาคสาย ส่วนผู้หลงของที่ร่วมเป็นแกนนำ คือ ยายจิ้น ผันผาย นอกจากนั้นยังมีพระสี เตชะพะโล ซึ่งเป็นพระสงฆ์เพียงรูปเดียวที่ร่วมเป็นแกนนำครั้งนี้ และผู้สืบทอดต่อเจตนารมณ์ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของในโรงเรียนในชุมชน คือ นายสุรพล ไชยพงษ์ และนายธานินทร์ เกษศิริ ซึ่งเป็นข้าราชการครูจากรัฐ ส่วนกลุ่มวัยรุ่นที่เข้าร่วมเป็นครั้งคราว ได้แก่ น้องแอน น้องแม็ก น้องมอส น้องหวาน น้องชม น้องงุ่น เป็นต้น

และรู้สึกอึดอัดใจที่ไม่สามารถสื่อสารเป็นภาษาของกับสมาชิกชาวช่องที่ทำงานร่วมกันได้ ทำให้ผู้วิจัยนึกถึงเพื่อนที่เป็นเขมรถิ่นไทยคนหนึ่ง ซึ่งเขาสามารถสื่อสารภาษาของตนเองได้อย่างไม่ต้องอาศัยใคร บางครั้งก็ทำให้ผู้วิจัยรู้สึกอิจฉาที่เขาพูดภาษาของตนเองได้ แต่ตัวผู้วิจัยเองไม่สามารถพูดภาษาของกับคนของในชุมชนได้ สิ่งสำคัญที่พบจากการร่วมกิจกรรมฟื้นฟูภาษาของคือการที่ภาษาของสามารถเขียนเป็นตัวหนังสือได้ทำให้ผู้วิจัยใช้ประโยชน์จากภาษาเขียนในนิทาน เรื่องเล่าต่างๆ ประกอบกับการฟังคำสนทนาภาษาของจากผู้ใหญ่ทำให้ผู้วิจัยสามารถเรียนรู้ ฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาของได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้วิจัยสามารถฟังภาษาของได้มากขึ้น จากที่ฟังไม่รู้เรื่อง จากการได้รับการยอมรับในความเป็นคนของรุ่นใหม่จากสมาชิกกลุ่มชาวช่องและเป็นผู้ที่สามารถติดต่อเชื่อมประสานระหว่างคนของกับคนภายนอกได้ ทำให้ผู้วิจัยเกิดความมั่นใจในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ได้มากขึ้น โดยเฉพาะการเป็นผู้กระตุ้นการดำเนินกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มและของศูนย์ช่อง เช่น การเลือกสรรสิ่งที่แสดงความเป็นของต่างๆ เพื่อจัดแสดงในศูนย์ช่องที่อยู่ภายใต้การสอบถาม การตรวจสอบความถูกต้องจากสมาชิกกลุ่มของเป็นหลัก แม้ว่าผู้วิจัยจะเป็นคนรุ่นใหม่ที่สามารถฟังภาษาของรู้เรื่อง เขียนเอกสารได้ และติดต่อประสานงานกับคนภายนอกได้ แต่ผู้วิจัยพูดภาษาของได้ไม่มากนักจึงมีส่วนช่วยในการดำรงตัวตนทางภาษาของชาวช่องได้น้อย คงมีเพียงคำว่า “เด็กของ” หรือ “ลูกหลานคนของ” รุ่นใหม่ที่มีส่วนร่วมในการช่วยพี่ ป้า อา ลุง รื้อฟื้นตัวตนคนของจนเป็นที่รู้จักรับรู้ของคนภายนอก ซึ่งผู้วิจัยเองยังรู้สึกอยู่เสมอว่ายังไม่สามารถช่วยนำความเป็นของมาแสดงตัวตนในสังคมได้มากนัก เนื่องจากผู้วิจัยเป็นคนพูดไม่เก่ง ขี้อาย ขาดความมั่นใจในสังคมเมือง ปัจจุบันผู้วิจัยสังเกตได้ว่าผู้ใหญ่และผู้อาวุโสชาวช่องล้วนมีความกล้าแสดงออก กล้าบอกเล่าเรื่องราวความเป็นคนของต่อสาธารณชนได้ด้วยความมั่นใจ และสามารถแสดงตัวตนในสังคมได้มากขึ้น โดยเฉพาะชายช่อง เนื่องจากได้รับเชิญจากหน่วยงานภายนอกให้เข้าประชุมหรือแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมหรือการบอกเล่าถึงประสบการณ์การฟื้นฟู อัตลักษณ์ทางภาษาของบ่อยๆ จึงมีโอกาที่จะบ่งบอกว่าตัวเองเป็นคนของมากกว่าหญิงของ รวมถึงการได้รับคัดเลือกเป็นครูของที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดการผลิตซ้ำอัตลักษณ์ทางด้านภาษา โดยอาศัยระบบตัวเขียนภาษาของเป็นเครื่องมือถ่ายทอดภาษาของแก่คนในชุมชนและคนรุ่นหลัง ตลอดจนการรื้อฟื้นวัฒนธรรมของในรอบปี ซึ่งส่วนใหญ่พบว่าเป็นชายชาวช่องที่เข้ามามีบทบาทและมีอำนาจในการตัดสินใจ มีความรู้และทักษะในการรื้อฟื้นอัตลักษณ์ทางภาษาและประเพณีของมากกว่าหญิงในสังคม

ดังนั้น ข้อค้นพบหนึ่งที่ได้คือ ชายช่องมีส่วนเป็นอย่างยิ่งในการสร้างสรรค์ประดิษฐ์สร้างและถ่ายทอดอัตลักษณ์ใหม่เพื่อการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์วัฒนธรรมด้านภาษาของในสังคม ดังจะเห็นได้จากการที่ชายช่องนอกจากจะเป็นผู้ใช้ระบบตัวเขียนภาษาของบันทึกเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของชาวช่องแล้วชายช่องยังได้รับการยอมรับให้เป็นครูของผู้มีบทบาทในการถ่ายทอดความเป็นของด้านภาษาของแก่นักเรียนในโรงเรียน หรือเป็นตัวแทนคนของที่บุคคลในสังคมของและสังคมภายนอกให้การยอมรับ ส่วนหญิงชาวช่องแม้จะเป็นผู้ที่มีโอกาสเข้าร่วมฟื้นฟูสำนึกทางภาษาของได้น้อยกว่าชายช่อง แต่ในทาง

กลับกันผู้วิจัยกลับพบว่าหญิงชาวช่องโดยเฉพาะผู้สูงอายุยกตัวอย่างเช่นยายจิ้น ผันผาย เป็นบุคคลที่สำคัญยิ่งในการชำระและถ่ายทอดอัตลักษณ์ของ โดยเฉพาะความชัดเจนในเรื่องภาษาของ ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญในการใช้อัตลักษณ์ใหม่ทางภาษาของที่สร้างขึ้น หรือแม้กระทั่งการปรับตัวตนความเป็นของให้สามารถยืนอยู่ในสังคมทำให้คนภายนอกยอมรับความเป็นของมากขึ้นแม้ว่าไม่สามารถเขียนหนังสือ (ภาษาของ) ก็ตาม เช่น เมื่ออยู่ในชุมชนหรืออยู่ภายนอกชุมชนก็ยังคงมีการแสดงตัวตนว่าเป็นของที่ต้องดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลง หรือการนำเสนอตัวตนต่อคนภายนอกผ่านศูนย์ของด้วยการยึดมั่นในประเพณีของตามบรรพบุรุษ ตลอดจนการบ่งบอกถึงคนของในปัจจุบันว่าเหมือนคนอื่นๆ ทั่วไป เป็นต้น แสดงให้เห็นว่ามีการแสดงตัวตนคนของที่สามารถเลื่อนไหลได้ตามสถานการณ์ในสังคม

จากการที่ผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของกับสมาชิกกลุ่มชาวช่อง พบว่าสมาชิกของกลุ่มทุกคนล้วนเป็นคนไทยเชื้อสายของที่มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลู หากพิจารณาตามวัยและคุณสมบัติของสมาชิกกลุ่ม สามารถแบ่งกลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนร่วมฟื้นฟูตัวตนคนของตามพัฒนาการได้เป็น 3 กลุ่ม/วัย คือ กลุ่มอาวุโส กลุ่มวัยกลางคน และกลุ่มเยาวชนของรุ่นหลัง โดยเฉพาะผู้อาวุโสกลุ่มเล็กๆ กลุ่มหนึ่ง ซึ่งนับเป็นกลุ่มแกนนำรุ่นแรกของการฟื้นฟูภาษาของที่ยังมีการใช้ภาษาของพูดกันอย่างคล่องแคล่วกับสมาชิกคนของในวัยเดียวกันหรือวัยใกล้เคียงกัน ต่างก็รู้สึกวิตกกังวลที่คนของรุ่นหลังไม่ค่อยพูดภาษาของกัน ในครอบครัวหรือในชุมชน และเกิดความอึดอัดใจที่การปฏิสัมพันธ์และความผูกพันในเครือญาติของคนของในวัยต่างๆ ลดน้อยลงตามไปด้วย สืบเนื่องจากชาวช่องอาวุโสกลุ่มนี้เคยได้รับเชิญให้เป็นผู้บอกภาษาให้แก่นักศึกษาภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มาก่อน เมื่อเสร็จสิ้นภาระกิจการเป็นผู้บอกภาษาจึงเกิดแนวคิดว่าการทำภาษาของให้เป็นภาษาเขียนซึ่งถ้าทำได้ก็จะดีคงเพราะจะมีส่วนช่วยเป็นอย่างมากในการชำระรักษาภาษาของจากรุ่นสู่รุ่นไม่ขาดหายไปจากชุมชน จึงทำให้เกิดกลุ่ม “อนุรักษ์ภาษาของ”

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาหากจะต้องทำเป็นภาษาเขียนนั้น เจ้าของภาษาต้องเขียนบันทึกเรื่องราวต่างๆ เป็นภาษาเขียนที่สอดคล้องกับเสียงพูดในภาษาของตนเองให้ได้เสียก่อน จากนั้นจึงไปสู่กระบวนการถ่ายทอดประสบการณ์การเขียนและการบันทึกเหล่านั้น ให้แก่คนของในชุมชน ซึ่งเป็นวิธีการที่ชาวช่องมั่นใจว่าจะช่วยรักษาภาษาของและเรื่องราวต่างๆ ของตนเองไว้ได้ในสังคมปัจจุบัน แต่เงื่อนไขหรือข้อจำกัดสำคัญในการกิจนี้คือในกลุ่มมีเพียงผู้สูงอายุเพียง 2-3 คน ซึ่งบางคน เช่น ยายจิ้น ผันผาย ก็เขียนหนังสือไม่เป็น อ่านไม่ออก ถนัดพูดภาษาของ เป็นอย่างดี แต่ส่วนใหญ่ชายชาวช่องจะรู้ภาษาของดีและพูดภาษาของเก่ง แต่ก็เขียนภาษาไทยไม่คล่องนัก เนื่องจากสายตาของคนวัยชรา ที่ไม่ค่อยได้เขียนหรืออ่านหนังสือมากนักในชีวิตประจำวัน ดังนั้น กลุ่มชาวช่องอาวุโสจึงได้ชักชวนเพื่อนชาวช่องซึ่งเป็นชายของวัยอาวุโสจำนวน 3-4 คน ที่มีสำเนียงกร่อยากฟื้นฟูภาษาเช่นเดียวกัน และลูกหลานชาวช่องวัยกลางคนอีกจำนวนหนึ่ง เป็นหญิงประมาณ 3 คน เป็นชายประมาณ 4 คน นับเป็นกลุ่มคนของรุ่นที่สองที่เข้ามาร่วมกันปฏิบัติการอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาของ ถึงแม้ว่ากลุ่มชาวช่องวัยกลางคน

จะใช้ภาษาของกันไม่คล่องแคล่วเหมือนกลุ่มผู้สูงอายุก็ตาม แต่ก็สามารถเขียนหนังสือได้คล่องแคล่วกว่า และสายตาดีกว่าผู้สูงอายุกลุ่มแรกมาก และเป็นกลุ่มที่ยังมีการเชื่อมต่อประสบการณ์ความเป็นคนของในอดีตร่วมกันมาบ้าง ส่วนกลุ่มวัยรุ่นประมาณ 5-6 คน ที่มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติใกล้ชิดกับกลุ่มชาวของคือเป็นลูกหลาน แม้จะเป็นเยาวชนของรุ่นหลังที่ศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนตามกฎหมายและสมัยนิยมของคนสมัยใหม่ ซึ่งนับว่าเป็นกลุ่มที่ไม่รู้ภาษาของ แต่กลุ่มชาวของอาวูโสและวัยกลางคนเล็งเห็นว่าเป็นเด็กของรุ่นใหม่ที่มีส่วนช่วยในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษา โดยการสร้างสรรค์ผลผลิตภาพวาดที่สะท้อนให้เห็นเรื่องราวความทรงจำต่างๆ ในอดีตจากประสบการณ์ของตนเองได้ ส่วนข้าพเจ้า (ผู้วิจัย) สมาชิกชาวของที่เป็นเยาวชนคนหนึ่งในขณะนั้น ผู้วิจัยเองก็นับว่ามีบทบาทสำคัญในการร่วมฟื้นฟูตัวตนคนของด้วยเช่นกัน แม้ว่าผู้วิจัยเป็นคนของที่พูดภาษาของได้น้อย เพราะไม่เคยสนใจที่จะพูดมาก่อน ประกอบกับวิถีชีวิตที่อยู่ท่ามกลางสังคมภายนอกมานาน เนื่องจากพอโตมาก็ต้องเรียนหนังสือในโรงเรียนและใช้ชีวิตส่วนใหญ่กับการเรียนและพูดภาษาไทยกับเพื่อนๆ ต่างกลุ่มต่างๆ วัฒนธรรม จนกระทั่งเมื่อผู้วิจัยเรียนจบก็ได้กลับมาช่วยเหลือชุมชนของตนเอง และที่สำคัญผู้วิจัยยังได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมฟื้นฟูภาษาโดยการเชิญชวนของป้าๆ ลุงๆ ให้เข้ามาช่วยงานเอกสารซึ่งเป็นงานที่ชาวของไม่ถนัด เพื่อช่วยให้การทำงานมีความเป็นระบบและขับเคลื่อนไปเรื่อยๆ โดยการเชื่อมประสานกับบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าของแหล่งทุนที่ใช้ทำกิจกรรม หรือนักวิชาการภาษาศาสตร์ เป็นต้น ทำให้เกิดการกระตุ้นสำนึกของผู้วิจัยให้หันมาสนใจภาษาของตนเองมากขึ้น

ข้อสังเกตที่ผู้วิจัยพบจากการศึกษาความเป็นมาของกลุ่มสมาชิกชาวของที่มีโอกาสในการเข้าร่วมฟื้นฟูสำนึกทางภาษาของ คือ การฟื้นฟูสำนึกทางภาษาของมีการอาศัยระบบความสัมพันธ์ของคนของกลุ่มต่างๆ ที่มีลักษณะเหมือนตาข่ายใยแมงมุม ซึ่งมีใช้เพียงแค่กลุ่มวัยอาวูโสกลุ่มเล็กๆ เท่านั้น แต่อำนาจในความเป็นผู้อาวูโสหรือวัยผู้ใหญ่ในความเป็นคนของได้ส่งผลไปสู่การขยายวงของสมาชิกชาวของกลุ่มต่างๆ วัยต่างๆ ที่จะเข้าร่วมงานออกไปอย่างต่อเนื่อง โดยชาวของกลุ่มต่างๆ มีการใช้วิธีแบบเพื่อนชวนเพื่อนในรุ่นเดียวกันหรือเพื่อนในกลุ่มเดียวกัน หรือวัยอาวูโสชวนลูกหลานของตนเอง และวัยลูกหลานชวนเพื่อนต่อเพื่อนเป็นสำคัญ ดังที่สำราญ เกือกิจ สมาชิกกลุ่มชาวของวัยกลางคนได้กล่าวว่า “การทำงานฟื้นฟูภาษาทำให้เรามีกระบวนการเชื่อมต่อคนในชุมชนหรือการมองหาเพชรในชุมชน เช่น ภูมิปัญญา ผู้มีความรู้เรื่องภาษา เป็นต้น ที่เกิดสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาที่สำคัญต้องหาคนที่มีความสามารถในการเข้ามาช่วยทำงานหรือร่วมในขบวนการฟื้นฟูภาษาตามความถนัดและความเชี่ยวชาญในตัวคนของ เช่น จารึก เป็นโยมวัด มีเรื่องราวต่างๆ มากมายและเป็นคนที่ชอบเขียนหนังสือ หรือน้ำหมึยที่เป็นหมอรักษาแบบพื้นบ้านของ ซึ่งพวกเขามีความสนใจอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ถ้าได้พวกเขาเข้าร่วมงานฟื้นฟูภาษาก็จะเกิดประโยชน์เป็นอย่างมาก เป็นต้น” สิ่งที่ถูกสะท้อนออกมาจากชาวของกลุ่มต่างๆ นอกจากจะมีส่วนช่วยฟื้นฟูอัตลักษณ์ของตนเองแล้ว ยังเป็นโอกาสที่ทำให้ตนเองได้มีพื้นที่พบปะและสานสายสัมพันธ์ระหว่างผู้อาวูโสและชาวของรุ่นหลังโดยใช้ภาษาของเป็นตัวเชื่อมที่ดี

จากปรากฏการณ์ที่มาของกลุ่มชาวช่องที่เข้าร่วมกระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษาทำให้ผู้วิจัย พบว่า ชาวช่องมีการสะท้อนสำนึกของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของร่วมกันผ่านสายสัมพันธ์ทางระบบเครือญาติ โดยมีผู้อาวุโสชาวช่องเป็นผู้มีอำนาจในการเชื่อมโยงชาวช่องกลุ่มต่างๆ ให้เข้ามาร่วมงานเป็นสำคัญ

หากพิจารณาบทบาทหน้าที่ทางสังคมหรือในชุมชนของสมาชิกหรือบุคคลต่างๆ ในกลุ่มพบว่า สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่ต่างมีบทบาทหน้าที่ซ้อนทับกันไปมาภายในตัวสมาชิกหนึ่งคน หรือ กล่าวอีกนัยยะ หนึ่งว่าสมาชิกกลุ่มของหนึ่งคนมีบทบาทหลายอย่างในเวลาเดียวกัน นอกจากจะมีบทบาทเป็นสมาชิกคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธและเคารพในสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยแล้ว สมาชิกดังกล่าวยังมีบทบาทเป็นผู้นำครอบครัวของตนเองและบทบาทหน้าที่ในการผลิตซ้ำความเป็น ไทยให้กับสมาชิกในครอบครัวตามกฎหมาย โดยการมีทะเบียนบ้านและบัตรประจำตัวประชาชนที่ออกโดยกรมการปกครองหน่วยงานของรัฐ รวมทั้งมีบทบาทหน้าที่ที่ต้องทำตามกฎระเบียบของสังคมไทยด้วย ในขณะเดียวกัน บุคคลเหล่านี้ยังทำหน้าที่เป็นตัวแทนหรือผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการ โดยได้รับการแต่งตั้งจากหน่วยงานรัฐตามระบบของกรมการปกครองไทยที่กระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นด้วย ยกตัวอย่างเช่น ผู้ใหญ่ประทุม เต้าทอง และผู้ใหญ่เอนก ฉัตรเงิน ผู้ใหญ่บ้านตำบลตะเคียนทอง และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) คลองพลู ซึ่งเป็นผู้นำด้านการพัฒนาหมู่บ้าน เช่น นายเงิน ผันผาย นายวาด วรรณภักดี นายไพรวัล ผันผาย นายรุ่งเพชร ผันผาย นายมณเฑียร พัฒเสมา และนายสมศักดิ์ โดวงษ์ โดยเฉพาะลุงเงิน ผันผายยังเป็นประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเขาชะเมา จังหัดจันทบุรี และเป็นผู้ำนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมของ ด้วย ส่วนบางคนอย่างเช่น นายสำราญ เกือกิจ ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคลองพลูด้วย

นอกจากบทบาทหน้าที่ของกลุ่มสมาชิกดังกล่าวทางสังคมแล้ว ยังพบอีกว่า กลุ่มสมาชิกเหล่านั้น บางคนยังมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้นำชุมชนแบบธรรมชาติหรือเป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถืออีกด้วย โดยเฉพาะผู้นำด้านศาสนา และพิธีกรรม เช่น นายจาริก แก้วสว่าง นายเหมียน ถ้วนวงษ์ นายพุ่ม ฉัตรเงิน ลุงเงิน ผันผาย นายหยอด ฉัตรเงิน และนายสุทัศน์ นาคสาย เป็นต้น นอกจากนั้น สมาชิกกลุ่มบางคนโดยเฉพาะผู้สูงอายุ พบว่า ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ที่มีความรู้เฉพาะตนเอง เกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมและยังเป็นผู้สืบทอดการประกอบพิธีกรรมจากบรรพบุรุษ เช่น ขายจิ้น ผันผาย ซึ่งในครอบครัวเคยมีการสืบทอดพิธีการลงผีหิ้งมาก่อน หรือเป็นหมอดำเยาในหมู่บ้าน ส่วนความรู้เฉพาะอีกประเภทหนึ่งที่สมาชิกกลุ่มบางคนมี คือ ความสามารถในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บด้วยวิธีของหมอพื้นบ้านที่ใช้ทั้งยาสมุนไพรและคาถาควบคู่กัน ได้แก่ หมอเหมียน ถ้วนวงษ์ และพระสี เตชะพะโล อดีตครูของที่กลับมาสอนคนของในชุมชนด้วยภาษาไทย นอกจากนั้น ยังมีความเชี่ยวชาญเรื่องการทำน้ำมันสมุนไพรใช้ในการถูนวดอาการเคล็ด ขัดยอก หรือร่างกายเป็นแผลสดอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม สมาชิกกลุ่มดังกล่าว ส่วนใหญ่ล้วนแต่เป็นผู้ที่มีความรู้ประสบการณ์ความทรงจำ หรือประวัติศาสตร์ในการทำมาหากินในอดีต ที่ยังฝังอยู่ในความทรงจำและประสบการณ์ ของตน

นอกจากนั้น ยังพบว่า สมาชิกกลุ่มบางคนอย่างเช่น ลุงเงิน ผันผาย และยายจิ้น ผันผาย ยังมีการสร้าง และผลิตซ้ำประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตนเองที่เชื่อมโยงกับตำนานในท้องถิ่นและเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ระดับชาติอีกด้วย

จากการศึกษาบทบาทของสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมของ โดยการจำแนกตามบทบาทหน้าที่ในสถาบันทางสังคม รวมทั้งคุณสมบัติเฉพาะส่วนบุคคลแล้ว พบว่า สมาชิกแต่ละคนมิได้มีบทบาททางสังคมและในชุมชนเพียงบทบาทเดียวเท่านั้น หากแต่สมาชิกแต่ละคนล้วนมีบทบาทที่สำคัญซ้อนทับกันไปมาหลายระดับหลายบทบาทหน้าที่ในคนๆ หนึ่งด้วย นั่นหมายถึงศักยภาพของแหล่งความรู้ในเรื่องต่างๆ ที่มีอยู่ในตัว บทบาทหน้าที่ดังกล่าวกลายเป็นการเพิ่มบทบาทให้กับชีวิตคนของบางครั้งแต่ละคนแทบจะไม่มีเวลาทำมาหากินเลี้ยงครอบครัวและชำระหนี้สินในแต่ละปี ซึ่งมีผลกระทบต่อสมาชิกในครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง กระนั้น สมาชิกกลุ่มชาวชองก็ยอมรับบทบาทหน้าที่และกระบวนการทำงานด้วยความเชื่อที่ว่ากิจกรรมดังกล่าวจะสามารถทำให้ภาษาของลูกนำกลับมาใช้ใหม่ในชุมชนของอีกครั้ง เนื่องจากการใช้ภาษาของต่อเนื่องกัน บ่งบอกถึงความเป็นคนของเหมือนกัน และยังเป็นสื่อกลางในการยึดโยงความเป็นพี่น้องชาวชองในชุมชนให้กลับมาหันหน้าเข้าหากัน มีความผูกพันใกล้ชิดกันบนความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติ และละทิ้งความสำคัญของวัฒนธรรมของลงไปเรื่อยๆ ไม่ต่างคนต่างอยู่เหมือนในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม การสร้างอัตลักษณ์ภาษาของเป็นปรากฏการณ์สร้างความขัดแย้งในตัวตนคนของดั้งเดิมของลุงเงิน ในฐานะผู้อาวุโสคนของที่เป็นผู้นำในการสร้างความเป็นตัวตนคนของผ่านภาษาร่วมกับนักภาษาศาสตร์ ด้วยการทำภาษาพูดให้เป็นภาษาสัญลักษณ์ด้วยตัวอักษรภาษาไทยหรือที่เรียกว่า “ระบบตัวเขียนภาษาของ” ที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือบันทึกและถ่ายทอดภาษาของที่เป็นรูปธรรมขึ้นมาและได้นำมาสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนอย่างแพร่หลายในชุมชนของในปัจจุบัน แต่ในขณะเดียวกัน ลุงเงินก็ได้นำวิธีการสร้างสัญลักษณ์ภาษาเขียนของขึ้นมาอีกรูปแบบหนึ่งโดยพัฒนาแนวคิดจากการสร้างภาษาเขียนเดิมที่ใช้สอนในโรงเรียนในปัจจุบัน ซึ่งลุงเงินสะท้อนว่า “ตัวหนังสือภาษาของที่ร่วมสร้างกับมหาวิทยาลัยมหิดล มีลักษณะเหมือนภาษาไทยทั่วไปแต่อ่านออกเสียงตามภาษาของซึ่งใช้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา แต่ตัวเขียนของที่ตนเองสร้างขึ้นใหม่ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากชาวแคนาดาที่มีลักษณะเป็นเอกเทศไม่เหมือนใคร⁵ เหมาะที่จะนำไปสอนนักเรียนที่เคยเรียนภาษาของ

⁵ ระบบตัวเขียนทั้ง 2 ระบบ ในชุมชนของ ดูเหมือนว่าจะมีลักษณะคล้ายกัน แต่ก็มีลักษณะแตกต่างกันคือระบบตัวเขียนภาษาของที่ยืมอักษรไทยมาใช้นั้นคนในชุมชนส่วนใหญ่ และนักภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์ ตลอดจนครูไทย รวมทั้งนักเรียนในโรงเรียนให้การยอมรับ เนื่องจาก ช่วยให้สามารถเรียนรู้ภาษาของได้ง่ายและรวดเร็วซึ่งส่งผลดีต่อการฟื้นฟูภาษาในชุมชน ส่วนระบบตัวเขียนที่เป็นสัญลักษณ์ที่ถูกปัญญาชนในท้องถิ่นประดิษฐ์ขึ้นใหม่โดยอาศัยการผสมผสานภาษาสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ไม่มีในภาษาไทย และสอดแทรกคำศัพท์ภาษาอังกฤษประกอบนั้น แม้จะมีความเป็น

มาแล้วและสอนในระดับที่สูงขึ้นไปอีก” โดยภาษาเขียนที่ถูกพัฒนาขึ้นมาใหม่นั้นถูกทดลองใช้กันในหมู่ชาวของกลุ่มเล็กๆ ร่วมกับนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นที่วัดตะเคียนทอง ระบบตัวเขียนในแบบของลุงเงินนั้นได้ทำให้คนในสังคมยอมรับในความคิดสร้างสรรค์ของปัญญาชนชาวของ และกลายเป็นเครื่องมือที่แสดงตัวตนคนของภายใต้ชื่อและตัวตนของลุงเงินในทุกๆ พื้นที่และทุกโอกาสนั่นเอง ดังนั้น ภาษาเขียนทั้งสองแบบจึงต่างก็มีเป้าหมายปลายทางเหมือนกันคือ การอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของตนเอง

ปรากฏการณ์อัตลักษณ์ของผ่านตัวเขียน โดยเฉพาะในแบบฉบับของลุงเงินนั้นได้สร้างความสับสนในกลุ่มชาวของเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นอัตลักษณ์ใหม่ในรูปแบบที่คนทั่วไปในชุมชนไม่คุ้นเคย ในขณะที่สมาชิกกลุ่มชาวของคนอื่นๆ ตลอดจนชาวบ้านของบางกลุ่มในชุมชนรู้สึกไม่พึงพอใจ ดังเช่นเสียงสะท้อนจากชาวบ้านหลายๆ คนว่า “เมื่อก่อนของไม่เคยต้องมีภาษาเขียน การเรียนรู้ก็ใช้ภาษาพูดสื่อสารกันระหว่างคนของรุ่นหนึ่งไปสู่อีกหนึ่ง แต่วันนี้มีตัวหนังสือภาษาของที่เป็นภาษาไทยเป็นเครื่องมือถ่ายทอดภาษาของให้คนรุ่นหลังในโรงเรียนก็ได้ แต่สำหรับการที่ลุงเงินสร้างสัญลักษณ์แปลกๆ ที่คนในชุมชนไม่รู้จักรู้ และบอกใครๆ ว่าเป็นตัวเขียนของไม่เป็นการเหมาะสมอย่างยิ่งต่อคนของ” ปรากฏการณ์ดังกล่าวแม้จะเป็นความขัดแย้งของชาวของที่มีภาษาเขียนของเกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะตัวเขียนในแบบของลุงเงิน แต่ก็ได้สะท้อนให้เห็นถึงสำนึกของปัญญาชนท้องถิ่นชาวของที่ต้องการให้ตัวหนังสือภาษาของที่ตนเองสร้างขึ้นร่วมกับนักภาษาศาสตร์จากภายนอกเป็นที่ยอมรับและเผยแพร่ต่อคนในสังคมชุมชนของตนเอง

อนึ่ง การประดิษฐ์ตัวอักษรภาษาของของลุงเงินในสังคมของนั้น นับเป็นปรากฏการณ์การมีวิวัฒนาการทางภาษาขึ้นมาในสังคมของ และสร้างความมั่นคงทางภาษาและวัฒนธรรมของให้คงอยู่ต่อไปถึงลูกหลานชาวของ แต่ในทางกลับกัน ลุงเงินพยายามประดิษฐ์ตัวหนังสือของขึ้นมาและจดลิขสิทธิ์อย่างถูกต้องแสดงความเป็นเจ้าของโดยตรง สะท้อนให้เห็นว่าเป็นการพยายามสร้างการยอมรับและความภาคภูมิใจของตนเองเพื่อแสดงตัวตนต่อสังคมภายนอกและในกลุ่มคนของตัวเองกันเอง ซึ่งเป็นการพยายามลบภาพความทรงจำในอดีตเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทางภาษาของบรรพบุรุษคนของตนเอง เพื่อสร้างประวัติศาสตร์ใหม่ที่มีความเป็นอารยะทางภาษาของที่ประดิษฐ์ขึ้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อคนของรุ่นเก่าๆ ให้รู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ คิดว่าตนเองเป็นคนโง่ ที่ไม่เคยรู้หนังสือของที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่นั้น และต้องกลับไปเรียนตัวหนังสือภาษาของใหม่อีกครั้ง เพื่อให้สามารถบอกให้คนอื่นๆ รู้ได้ว่าตัวหนังสือของนี้คนของเรียกว่าอะไรบ้าง ในขณะเดียวกัน ตัวหนังสือของดังกล่าวอาจส่งผลต่อการเกิดความขาดช่วงของ

เอกสารไม่เหมือนภาษาใดๆ แต่ก็มีข้อจำกัดในการเรียนรู้ภาษาของผ่านระบบตัวเขียน ซึ่งไม่เอื้อต่อการฟื้นฟูภาษาของในชุมชนเท่าไรนัก

การสืบทอดความเป็นคนของในสังคมของได้อีกด้วย เนื่องจากคนของคนอื่นๆ ไม่สามารถบอกกล่าวถึงตัวหนังสือภาษาของนั้นได้ หรืออาจบอกว่าตนเองไม่ได้เป็นคนของเพราะไม่สามารถอธิบายได้นั่นเอง

นอกจากนั้น ยังพบว่า ทรัพยากรบุคคลชาวของนับว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญมาก เนื่องจากเป็นช่องทางสื่อในการเชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้ตามพื้นที่ต่างๆ ในชุมชน ที่ตนเองหรือสมาชิกกลุ่มคนของเข้าไปปฏิสัมพันธ์หรือดำเนินกิจกรรมในชีวิตประจำวันเพื่อความอยู่รอดในสังคม เช่น คนของผู้มีความรู้เฉพาะด้านการสืบทอดพิธีกรรมบุญส่งน้ำ บริเวณริมแม่น้ำ ลำ คลอง ที่ ชาวของในชุมชนใช้น้ำทำการเกษตร หรือหาทุ่ง หอย ปู ปลา ผักต่างๆ มาปรุงอาหารเลี้ยงสมาชิกในครอบครัว เป็นต้น

การก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ

ที่ผ่านมาสถานที่ปฏิบัติการเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของผ่านภาษาเขียนนั้นนักวิชาการและกลุ่มชาวของได้ใช้สถานที่สำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชน เพื่อเชื่อมต่อกับแนวร่วมในการฟื้นฟูสำนึกระหว่างชาวของในชุมชน และเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมในการสร้างตัวตน ดังจะเห็นได้จากในตอนแรกคนกลุ่มนี้ได้ใช้โรงเรียนคลองพลูวิทยา เป็นสถานที่เพื่อประชุมทำงาน แต่ทางโรงเรียนก็ไม่ค่อยให้ความสนใจ คนกลุ่มนี้จึงได้ย้ายมาขอใช้ที่ดินสถานีอนามัยตำบลคลองพลู ในการจัดประชุมพบปะ แต่ชาวบ้านก็ไม่สะดวก ต่อมาคนกลุ่มนี้จึงได้เปลี่ยนที่ประชุมพบปะทำงานฟื้นฟูภาษาไปที่สำนักสงฆ์โพธิ์นิมิต แม้ว่าวัดจะเป็นสถานที่รวมใจของชาวของ แต่สำนักสงฆ์แห่งนี้ก็อยู่ไกลสมาชิก ทำให้ชาวของและชาวบ้านคนอื่นๆ ไม่สามารถเข้าถึง จึงเป็นอุปสรรคในการเข้าร่วมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ ชาวของได้ ดังนั้น กลุ่มชาวของจึงได้หันมาใช้พื้นที่อาคารศูนย์สาธิตตลาดของกลุ่มแม่บ้านตำบลคลองพลูเพื่อพบปะทำกิจกรรมซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ของสถานีอนามัยประจำตำบลคลองพลู เป็นสถานที่อยู่ใจกลางชุมชน สะดวกต่อการเข้าถึง เป็นเส้นทางหลักที่คนในชุมชนสัญจรผ่านไปมาเป็นประจำ และที่สำคัญอาคารนี้ถูกทิ้งร้างคนในชุมชนไม่ได้ใช้ประโยชน์ กลุ่มชาวของและนักวิชาการจึงใช้สถานที่แห่งนี้เป็นที่ในการแสดงตัวตนทางวัฒนธรรมของตนเอง โดยเฉพาะการประชุมพบปะรวมกลุ่มชาวของเพื่อทำกิจกรรมฟื้นฟูภาษาสถานที่เก็บเอกสารหนังสือผลงานที่เกิดขึ้นในระหว่างทำกิจกรรมฟื้นฟูภาษา

ภาพที่ 6 แสดงลักษณะกายภาพอาคารศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของจันทบุรี

อาคารหลังเก่าเล็กๆ แบบสมัยใหม่ชั้นเดียว ใกล้กับสถานีอนามัยฯ ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้มีบทบาทเป็นศูนย์สาธิตตลาดของกลุ่มแม่บ้านตำบลคลองพลูในฐานะพื้นที่ภายใต้กลไกการบริหารการปกครองในท้องถิ่น ซึ่งอยู่ในสภาพกร้างว่างเปล่า จึงถูกใช้เป็นพื้นที่เก็บซากของใช้เก่าๆ ของสถานีอนามัยฯ และที่พักพิงชั่วคราวของหน่วยงานไฟฟ้า แต่ที่สมาชิกกลุ่มชาวทองและกลุ่มนักวิชาการกลับมองว่าเป็นสถานที่ที่มีศักยภาพในการเป็นพื้นที่แสดงตัวตนทางวัฒนธรรม อีกทั้งผลิตซ้ำและแสดงออกทางอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวทอง โดยเฉพาะ ทำเลที่ตั้งอยู่ติดกับสถานีอนามัยฯ ซึ่งเป็นสถานที่หน่วยงานรัฐ และที่สำคัญอยู่ริมถนนลาดยางมะตอยใจกลางระหว่างหมู่บ้านตะเคียนทอง หมู่บ้านคลองพลู และหมู่บ้านจันทเขลม สะดวกต่อการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ จากประสบการณ์ของผู้วิจัยที่ร่วมกิจกรรมในขณะนั้น พบว่าสมาชิกชาวทองได้มีส่วนร่วมในการสร้างสัญลักษณ์แทนตัวตนคนทองดังจะเห็นได้จากสำราญ เกือก และผู้วิจัยที่เป็นผู้ดำเนินการขอใช้อาคารศูนย์สาธิตตลาดอย่างเป็นทางการจากพัฒนาชุมชนอำเภอเนื่องจากเป็นพื้นที่ของรัฐ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าจากการที่ชาวทองเป็นเจ้าของพื้นที่แห่งนี้มาก่อน แต่เมื่อรัฐเข้ามาครอบครองพื้นที่ดังกล่าว ชาวทองกลับต้องไปทวงสิทธิความเป็นพื้นที่ของชาวทอง โดยการขอนำพื้นที่ดังกล่าวกลับมาใช้ดำเนินกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์วัฒนธรรมของอีกครั้ง

ในขณะเดียวกันก็ได้เกิดกระแสดูแลความคิดเกี่ยวกับการสร้างแหล่งการเรียนรู้ขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะทัศนคติและความตระหนักของกลุ่มพี่เลี้ยงนักวิชาการจากศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต เกี่ยวกับการขาดแคลนแหล่งการเรียนรู้ทางด้านภาษา-วัฒนธรรมของในชุมชนที่สอดคล้องกับการตอบรับจากสมาชิกชาวทองด้วย ในขณะเดียวกัน ผู้วิจัยก็พบว่า สมาชิกแกนนำกลุ่มบางคน มีความคิดที่ขัดแย้งแตกต่างออกไป หากแต่ก็มีได้ชัดเจนแต่อย่างใด โดยเฉพาะลุงเงิน ผันผาย ซึ่งเคยบอกกับผู้วิจัยว่า “ตนเองแค่ต้องการทำระบบตัวเขียนและทำหลักสูตรภาษาของสอนลูกหลานของในโรงเรียน เพราะว่าเป็นวิธีเดียวในปัจจุบันที่จะทำให้ภาษาไม่หายไปจากชุมชน แล้วก็ต้องการทำ

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติของในชุมชน เพราะว่าเป็นแหล่งเก็บรวบรวมวัฒนธรรมของเก่าๆ ที่กำลังสูญหายไป เพราะลูกหลานคนรุ่นหลังสามารถเข้ามาเรียนรู้ได้ และทำให้คนอื่นมาเรียนรู้วัฒนธรรมของจากพิพิธภัณฑสถานนี้ได้ แต่ตนเองก็ไม่ได้สนใจที่จะทำโครงการพัฒนาศูนย์ของ”

จากการศึกษาการก่อเกิดศูนย์การเรียนรู้ พบว่า การก่อเกิดศูนย์การเรียนรู้ ดังกล่าว กระบวนการสร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชนหรือพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเกิดจากนักวิชาการและปรากฏการณ์เกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นจากภายนอกชุมชนเป็นหลัก โดยผ่านการปฏิบัติการและวาทกรรมความรู้เกี่ยวกับการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานและศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยมีนักวิชาการที่ปรึกษาทางด้านพิพิธภัณฑสถานเป็นสื่อกลางของปฏิบัติการต่างๆ เช่น การให้คำแนะนำและให้ความรู้เพื่อให้ชาวของรู้จักเกี่ยวกับงานพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นผ่านทีมที่ปรึกษาที่ลงไปทำงานร่วมกับกลุ่มชาวของ เช่น พิพิธภัณฑสถานเด็กกรุงเทพมหานคร อาจารย์-นักวิจัย สาขาพิพิธภัณฑศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล⁶ และสร้างกิจกรรมให้กลุ่มเยาวชนของในโครงการพิพิธภัณฑสถานบอกอะไร และการเข้าร่วมอบรมพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น : บทบาทของแหล่งการเรียนรู้ชุมชนที่สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล จัดขึ้น⁷ เพื่อให้ชาวของเห็นภาพของการจัดแสดง พร้อมทั้งชักชวนและกระตุ้นให้เกิดการจินตนาการภาพพิพิธภัณฑสถานที่คนของต้องการ และนำมาสู่การพูดคุยถึงสิ่งที่ชาวของอยากนำเสนอเกี่ยวกับ “ความเป็นของ” โดยเฉพาะเนื้อหาทางวัฒนธรรม และกิจกรรมการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ออกมาเป็นนิทรรศการถาวร เพื่อนำเสนอเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและบทเรียนในการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมให้กับคนในชุมชน และผู้สนใจจากภายนอกชุมชนที่เข้ามาเยี่ยมชมอยู่เสมอ (อิสระ ชูศรี, 2548 : 39-41)

จากประสบการณ์ของผู้วิจัยที่ได้ร่วมกระบวนการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ดังกล่าว พบว่า นักวิชาการและผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการจัดพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นรวมทั้งกลุ่มนักวิชาการที่เลี้ยงมีการจินตนาการเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่สอดคล้องกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นของตนเอง และของชาวของไว้ล่วงหน้า ในขณะที่เดียวกัน ยังมีการสร้างความรู้ใหม่ให้กับสมาชิกกลุ่มชาวของในเรื่องการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือแหล่งเรียนรู้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง ทั้งนี้และทั้งนั้น แนวความคิดและหัวข้อในการจัดแสดงที่นักวิชาการวางกรอบไว้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามให้มีความสอดคล้องกับ

⁶ นักวิชาการพิพิธภัณฑสถานกรุงเทพมหานครและอาจารย์-นักวิจัย สาขาพิพิธภัณฑศึกษา จัดประชุมพูดคุยเกี่ยวกับการนำเสนอความรู้เรื่องการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรม รวมทั้งแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ให้แก่ทีมวิจัยของ เมื่อวันที่ 20-21 กันยายน 2546 ณ ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ จังหวัดจันทบุรี

⁷ โครงการพิพิธภัณฑสถานบอกอะไร โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือเยาวชนของที่เคยมาช่วยงานกิจกรรมฟื้นฟูภาษาของทัศนศึกษานิทรรศการในพิพิธภัณฑสถาน และอบรม เพื่อกระตุ้นให้เยาวชนของร่วมคิดเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมของตนเองและจินตนาการต่อไปถึงสิ่งที่อยากให้เกิดขึ้นในศูนย์การเรียนรู้ ฟื้นฟูภาษา วัฒนธรรมของ จัดขึ้นเมื่อวันที่ 29-30 พฤศจิกายน ถึง 1 ธันวาคม 2546 ณ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล

สภาพแวดล้อมของชาวชอง และกิจกรรมหลักที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมของด้านภาษา นอกจากนั้น ยังเป็นการสนับสนุนการสร้างแตกต่างและหลากหลายของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมไทย

นอกจากนั้น ยังเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมบริเวณเล็กๆ ที่ซ้อนทับกันไปมาระหว่างพื้นที่ทางวัฒนธรรมใหญ่ของชุมชนกับพื้นที่ทางการเมืองการปกครองของรัฐในท้องถิ่น

อาคาร (ร่างกาย) และชื่อ (นาม) ของศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ

จากการที่ผู้วิจัยเคยร่วมในกระบวนการตั้งชื่อของอาคารแหล่งเรียนรู้ทางด้านการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมแห่งนี้ พบว่า นักวิชาการศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตได้พยายามสร้างชื่อที่สื่อความหมายที่เป็นสัญลักษณ์ คือ “ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ” แต่สำหรับสมาชิกกลุ่มชาวชองและคนชองในชุมชนเรียกพื้นที่แห่งนี้สั้นๆ ว่า “ศูนย์ชอง” เนื่องจากไม่ค่อยสนใจจำชื่อยาวๆ ที่เป็นทางการเท่าไรนัก แต่สำหรับสมาชิกกลุ่มชาวชอง ชาวบ้าน นักวิชาการ และคนภายนอกชุมชน ก็ยังคงให้ความสำคัญกับพื้นที่แห่งนี้ในฐานะแหล่งการเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของที่ตั้งอยู่ในชุมชนที่ชาวชองอาศัยอยู่

จากการสังเกตชื่อของแหล่งการเรียนรู้ “ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ” พบว่า ชื่อดังกล่าว ได้รับอิทธิพลจากศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต โดยมีลักษณะของการตั้งชื่อ (นาม) ให้สอดคล้องกับกิจกรรมของพื้นที่หรืออาคารซึ่งเปรียบเสมือนร่างกายที่บ่งบอกกิจกรรมการสร้างและฟื้นฟูวัฒนธรรมของที่เน้นให้ความสำคัญทางด้านภาษา และถูกใช้เป็นเครื่องมือทำให้สมาชิกกลุ่มชาวชอง รวมทั้งชาวชองในชุมชนมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชาวชองและคนในชุมชน ในขณะเดียวกัน ยังเป็นการประกาศและเผยแพร่กิจกรรมการสร้างและฟื้นฟูอัตลักษณ์ผ่านชื่อดังกล่าวให้คนภายนอกได้รู้จักด้วย ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้สอดคล้องกับแนวคิดของ ฮาโรลด์ ไอแซค ที่มองว่าองค์ประกอบสำคัญที่บอกอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ คือ “ร่างกาย” และ “นาม” โดยเฉพาะนามที่มักแฝงความหมายในเชิงประวัติศาสตร์ไว้ ในขณะเดียวกันทั้งร่างกายและนามก็ทำให้คนอื่นๆ ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันสามารถเกิดความรู้สึกผูกพันกันของสมาชิกภายในกลุ่มด้วย (Isaacs, 1975:30-51 อ้างถึงใน จวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547 : 25-27)

การมีส่วนร่วมของชาวชองในการสร้างอัตลักษณ์ผ่านศูนย์การเรียนรู้ฯ

จากที่ผู้วิจัยซึ่งเป็นคนชองและมีโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนและกลับมาช่วยพัฒนาชุมชนมากกว่าคนอื่นๆ ในรุ่นเดียวกัน และยังเป็นผู้มีส่วนร่วมสำคัญในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ ผู้วิจัยพบว่า ชาวชองในชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงออกและฟื้นฟูตัวตนผ่านการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ ในฐานะสัญลักษณ์ภาพแทนตัวตนทางวัฒนธรรมของคนชอง กล่าวคือ คนชองและ

คนในชุมชนได้ร่วมดำเนินการสร้างศูนย์การเรียนรู้ โดยมีลักษณะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมในขั้นตอนต่างๆ แตกต่างกันไปตามเงื่อนไขและข้อจำกัดของแต่ละคน/กลุ่ม (ผู้วิจัยกล่าวถึงความเป็นมาของแต่ละกลุ่มไว้แล้วในเบื้องต้น) ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มเพศ อายุ ประสบการณ์ และความสามารถในการเรียนรู้ และปฏิบัติการในการเข้ามามีส่วนร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของในศูนย์การเรียนรู้ ยกตัวอย่างเช่น กระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มชาวช่องในการดำเนินการขอใช้สถานที่ศูนย์สาธิตตลาดที่กว้างว่างเปล่าบริเวณสถานีอนามัยฯ จากกรมการพัฒนาชุมชนอำเภอเขาชัยสน จังหวัดจันทบุรี มาปรับปรุงซ่อมแซมเพื่อใช้เป็นสถานที่ดำเนินกิจกรรมฟื้นฟูและแสดงออกอัตลักษณ์วัฒนธรรมภาษาของ และการร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมกันกับหน่วยงานมหาวิทยาลัยมหิดลเกี่ยวกับความต้องการในการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ ซึ่งนอกจากสมาชิกกลุ่มชาวช่องได้ใช้เป็นสถานที่เก็บสื่อเอกสารผลงานจากการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของแล้ว ยังเป็นแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาและวัฒนธรรมของที่คนทั่วไปให้ความสนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้เรื่องราวของชาวช่องอย่างต่อเนื่อง ในขณะเดียวกัน สมาชิกกลุ่มชาวช่องยังได้บอกเล่าถึงความสำคัญที่สะท้อนถึงความต้องการมีศูนย์การเรียนรู้ว่า “ศูนย์ของนับเป็นสถานที่รวบรวมข้อมูลเรื่องราวต่างๆ ของคนของทั้งเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ตลอดจนการทำงานฟื้นฟูภาษาของ” สะท้อนให้เห็นว่าสมาชิกกลุ่มชาวช่องมีการใช้ศูนย์การเรียนรู้ เป็นช่องทางหนึ่งที่สำคัญในการนำเสนอความเป็นตัวตนคนของต่อสายตาและการรับรู้ การยอมรับของคนกลุ่มอื่นๆ ในสังคม

นอกจากชาวช่องและชาวบ้านทั่วไปได้มีส่วนร่วมสนับสนุนกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของ โดยมีศูนย์การเรียนรู้ เป็นสัญลักษณ์แล้ว วัดหรือพระสงฆ์ที่มีเชื้อสายของทั้งในชุมชนของและในชุมชนใกล้เคียง โดยเฉพาะท่านพ่อเขียนวัดกระทิง พระอาจารย์วีระวัดน้ำขุ่น พระอาจารย์ ธวัชชัย วัดตะเกียนทอง พระอาจารย์มนัส วัดทุ่งจันคำ และสำนักสงฆ์โพธิ์นิมิต ยังได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างศูนย์ของภาพตัวแทนตัวตนทางวัฒนธรรมของด้วยเช่นกัน โดยการบริจาคเป็นเงินและวัสดุในการสร้างห้องน้ำประจำศูนย์ของ เช่น ไม้กระดานสำหรับการก่อสร้างเพิ่มเติมอาคารและห้องน้ำ ตลอดจน อำนาจ ความสะดวกเรื่องหม้อหุงข้าว ถ้วย จาน แก้วน้ำ พัดลม เสื้อ เต่าหุงข้าว ในการดำเนินการสร้างศูนย์ของด้วย การปฏิบัติและการแสดงออกต่างๆ ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยที่สำคัญในการสนับสนุนและการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของของวัดที่มีพระสงฆ์เชื้อสายของอยู่ด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 7 แสดงการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ของจากวัดในชุมชน

นอกจากการมีส่วนร่วมแสดงตัวตนในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ แล้ว วัดยังมีบทบาทในการแสดงตัวตนของในฐานะพื้นที่สาธารณะในชุมชนของอีกด้วย โดยเฉพาะเทศกาลวันสงกรานต์ที่วัดในชุมชนชาวทองซึ่งได้มีการหมุนเวียนจัดงาน ได้แก่ วัดคลองพลู วัดน้ำขุ่น และวัดตะเคียนทอง ซึ่งวัดในชุมชนของนับเป็นศูนย์รวมของชาวทองและคนในชุมชน ดังนั้น วัดต่างๆ ในชุมชนจึงมีส่วนร่วม ในการเป็นพื้นที่แสดงออกและพื้นที่ฟู้อัตลักษณ์ของสมาชิกกลุ่มชาวทอง โดยนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชาวทอง ตลอดจนเป็นพื้นที่เพื่อแสดงตัวตนเกี่ยวกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของบนพื้นที่ของวัดให้แก่คนในชุมชนและคนอื่นๆ ได้รับรู้

ภาพที่ 8 แสดงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของที่วัด

ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมทอง ถูกประกาศต่อคนในชุมชน สถาบันการศึกษาและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ ตัวแทนจากราชภัฏรำไพพรรณี เจ้าหน้าที่กระทรวงวัฒนธรรม ตัวแทนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว.ภาค) และมหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น ในฐานะ

ที่เป็นพื้นที่แสดงภาพตัวแทนอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ของในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการเปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2547

เหตุการณ์การยกฐานะอาคารนี้เป็นศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของอย่างเป็นทางการ ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดกับสมาชิกหมู่บ้านของ⁸ ภายใต้การดูแลของอบต.คลองพลู รวมทั้งผู้บริหารอบต. อยู่บ้าง โดยผู้วิจัยสังเกตได้จากทศนะของผู้บริหารอบต. ที่ปรากฏออกมาให้เห็นจากความร่วมมือในการทำงาน โดยเฉพาะการสนับสนุนทางด้านงบประมาณบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ฯ ตลอดจนการไม่ค่อยให้การส่งเสริมเรื่องการจัดกิจกรรมต่างๆ ทางวัฒนธรรมของในพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารอบต. และสมาชิกอบต.ที่เป็นคนเชื้อสายไทยที่ได้มองในเชิงตั้งคำถามและการไม่เห็นด้วยว่า “สร้างศูนย์ของขึ้นมาทำไมอีกให้เกิดการซ้ำซ้อนกัน เพราะเรามีหมู่บ้านของอยู่แล้ว ทำไมเราไม่มาช่วยกันพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ หรือย้ายศูนย์ของตรงอนามัยมาใช้พื้นที่ตรงหมู่บ้านของจะดีกว่า สถานที่ก็กว้างขวาง นอกจากนั้น ศูนย์วัฒนธรรมของในโรงเรียนคลองพลูวิทยาก็มีอยู่แล้ว มันเป็นการเพิ่มการกระจายงบประมาณในการสนับสนุนดูแล” ในขณะที่เดียวกัน คนภายนอกหลายๆ คน โดยเฉพาะคนที่ผู้นำชุมชนท้องถิ่นเชื้อสายไทยและคนของก็มองว่าพื้นที่ดังกล่าวแคบเกินไปไม่เหมาะกับการรองรับผู้มาเยี่ยมชม⁹

นอกจากนั้น จากการดำเนินการจัดตั้งอาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ มาได้สักระยะหนึ่ง จากการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ และการนำวัสดุเก่าๆ ที่สถานีอนามัยไม่ได้ใช้และถูกทิ้งไว้ข้างศูนย์สาธิตตลาด (ศูนย์การเรียนรู้ฯ ปัจจุบัน) มาซ่อมแซมเพื่อนำมาใช้งาน ตลอดจนการพัฒนาปรับปรุงอาคารบางส่วนเพื่อขยายการใช้งานและสร้างเป็นแหล่งเรียนรู้ชาวของในชุมชนแบบถาวรก็ได้รับเสียงสะท้อนจากเจ้าหน้าที่ของสถานีอนามัยว่า “อาคารนี้อยู่ในบริเวณพื้นที่ของอนามัยซึ่งเป็นพื้นที่ราชพัสดุ จะต่อเติมปรับปรุงอะไรไม่ได้เด็ดขาด และหากในอนาคตต้องมีการพัฒนาขยายพื้นที่เพื่อสร้างอาคารสถานพยาบาลเพิ่มเติมอาคารนี้จะต้องถูกดึงกลับไปใช้ประโยชน์ ทั้งนี้และทั้งนั้น ขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้บริหารแต่ละคน อย่างไรก็ตาม หากชาวบ้านยังมีการเข้ามาใช้พื้นที่แห่งนี้ทำกิจกรรมต่างๆ เจ้าหน้าที่รัฐก็ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ เนื่องจากอำนาจการบริหารจัดการพื้นที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ แห่งนี้ได้เป็นของ

⁸ หมู่บ้านของ หมายถึง หมู่บ้านที่ประกอบด้วย บ้านคนของประมาณ 2-3 หลัง ที่ถูกสร้างขึ้นประมาณปีพ.ศ. 2536 ซึ่งเป็นช่วงที่มีกระแสการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นโดยความต้องการของนักวิชาการสถาบันราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี เป็นหัวหน้าโครงการ ซึ่งอยู่ในช่วงที่ลุงเงิน ผันผาย เป็นผู้นำ อบต. ต่อมาจึงตกอยู่ในความดูแลของอบต. เรือมา ปัจจุบันหมู่บ้านของตั้งอยู่บนพื้นที่สาธารณประโยชน์ ชุมชนหมู่ 4 บ้านคลองพลู (ชุมชนชาวของ) ด้านหลังของโรงเรียนคลองพลูวิทยา

⁹ สรุปจากแบบสอบถามความคิดเห็นของคนในชุมชนเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ (โครงการพัฒนาศูนย์เรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของฯ เมื่อ ปีพ.ศ. 2548-2550)

ชาวบ้านแล้ว” เสียงเตือนจาก นายรุ่งเรือง วิฑิตธีรานนท์ หัวหน้าสถานีอนามัยฯ นี้ได้ก่อให้เกิดความวิตกกังวลต่อกลุ่มชาวชองรวมทั้งมหาวิทยาลัยมหิดลเป็นอย่างมาก และไม่รู้ว่าจะหาทางออกกันอย่างไร เพื่อรักษาศูนย์การเรียนรู้ฯ แห่งนี้อาไว้ต่อไป จากคำบอกเล่าและข้อวิตกกังวลระหว่างบุคคลฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียนรู้ฯ เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าความเป็นพื้นที่ของรัฐนั้นได้แผ่อาณาจไว้ทั้งสถานที่และผู้บริหารจากหน่วยงานของรัฐด้วยและสามารถก่อให้เกิดผลกระทบต่อบทบาทที่คนของใช้ในพื้นที่แสดงตัวตนทางวัฒนธรรมของตนเองในชุมชน และสามารถถูกกลืนตรอนสิทธิและอำนาจในการใช้ประโยชน์ด้วยในขณะเดียวกัน

ปัญหาอุปสรรคในการร่วมกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ฯ พบว่า ชาวบ้านทั่วไปส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการทำมาหากินมากกว่าการทำกิจกรรมทางสังคม และต่างก็มุ่งแก้ปัญหาเศรษฐกิจในครัวเรือนของตนเอง จึงมีโอกาสนในการร่วมงานฟื้นฟูวัฒนธรรมลดน้อยลง ประกอบกับงานฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของถูกส่งต่อไปสู่กระบวนการถ่ายทอด-สืบทอดผ่านระบบโรงเรียนจึงต้องแบ่งคนไปช่วยงานที่โรงเรียน ทำให้เกิดปัญหาการบริหารจัดการที่มีเพียงกลุ่มคนน้อยนิดในการขับเคลื่อนงานให้อยู่รอด บางครั้งผู้ทำงานเกิดอาการท้อทอย ประกอบกับการเสียเวลาในการอำนวยความสะดวกและต้องดูแลศูนย์การเรียนรู้ฯ ก็ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ มีความเคลื่อนไหวไม่ต่อเนื่อง ปัจจุบันกลุ่มชาวชองและชาวบ้านของในชุมชนได้ใช้กิจกรรมที่มีลักษณะเคลื่อนไหว เช่น กิจกรรมต่างๆ ทางวัฒนธรรมประจำปี งานฟื้นฟูประเพณี การเล่นเกมกีฬาพื้นบ้าน การสอนทำหนังสือนิทานภาษาของ การสอนภาษาหรือการสอนทำอาหารให้เด็กนักเรียนภาษาของ การถ่ายทอดเรื่องราวทางวัฒนธรรมของแก่นักศึกษาและบุคคลทั่วไปที่สนใจ ตลอดจนเป็นสถานที่พูดคุยเรื่องทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับตัวตนคนของกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ได้เกิดขึ้นเป็นระยะๆ โดยคนในชุมชน และคนนอกชุมชน ซึ่งนับว่ายังเป็นเครื่องมือให้คนของและคนในชุมชนวัยต่างๆ ได้เข้าร่วมถ่ายทอด-สืบทอดอัตลักษณ์ของผ่านศูนย์การเรียนรู้ฯ แห่งนี้

จากการที่สถานที่แห่งนี้ มีหน่วยงานราชการและกลุ่มชาวชองที่ดำเนินงานโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ ตลอดจนนักศึกษา และนักวิชาการที่สนใจการทำงานอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษากลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างมาก ศูนย์การเรียนรู้ฯ แห่งนี้จึงกลายเป็นทั้งสถานที่ปฏิบัติการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวชอง อีกทั้งยังเป็นแหล่งศึกษาดูงานกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับชาวชองด้านอื่นๆ ของกลุ่มบุคคลภายนอกเป็นหลัก โดยมีกลุ่มชาวชองเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ในการทำงานร่วมกันกับนักวิชาการภาษาศาสตร์ ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรม ในภาวะวิกฤตดังนั้น กลุ่มนักภาษาศาสตร์จึงได้ปรึกษาร่วมกับกลุ่มชาวชอง¹⁰ เพื่อร่วมมือกันจัดตั้งเป็น

¹⁰ กลุ่มชาวชอง หมายถึง กลุ่มคณะกรรมการภาษาของหรือทีมวิจัยภาษาของในโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของ ซึ่งได้รับเงินทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของอย่างเป็นทางการ เพื่อให้เป็นสื่อกลางสำหรับคนในชุมชนและลูกหลานชาวซอง ตลอดจนประชาชนทั่วไปได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องราวของชาวซอง ทั้งภาพในอดีตและการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

ศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของนอกจากจะเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ในวัฒนธรรมของ และเป็นพื้นที่แสดงตัวตนทางวัฒนธรรมของชาวซองแล้ว ยังมีโรงเรียนในชุมชนที่ชาวซองได้ช่วยกันทำหลักสูตรภาษาของร่วมกับนักภาษาศาสตร์ แล้วส่งต่อเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอนเพื่อฟื้นฟู ถ่ายทอด สืบทอดอัตลักษณ์ของในโรงเรียนด้วย โดยเฉพาะโรงเรียนวัดคลองพลู มีบทบาทเป็นพื้นที่แหล่งการเรียนรู้ในเรื่องการรักษาและฟื้นฟูอัตลักษณ์ของอย่างเป็นทางการ ในฐานะที่เป็นสถานที่สร้างหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของ การทดลองสอน และการเรียนการสอนภาษาของตั้งแต่ปีพ.ศ. 2545 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยมีครูที่เป็นคนซองเป็นผู้สอน และถูกผลิตซ้ำในโรงเรียนที่อยู่ในชุมชนของใกล้เคียงอีก 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดน้ำขุ่น โรงเรียนวัดทุ่งกบิล และโรงเรียนวัดตะเคียนทอง

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มชาวซองและนักวิชาการศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาฯ สร้างศูนย์การเรียนรู้ฯ ขึ้นเพื่อใช้เป็นแหล่งในการแสดงภาพตัวแทนอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ของในภาคตะวันออกโดยเฉพาะที่จังหวัดจันทบุรี โดยมีการตั้งวัตถุประสงค์เพื่อเป็นสถานที่สำหรับคนซองพบปะพูดคุยและทำกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาวัฒนธรรมของ ในขณะเดียวกัน ยังเป็นแหล่งเรียนรู้และสถานที่เผยแพร่งานฟื้นฟูด้านภาษาและวัฒนธรรมแก่คนในชุมชนและผู้สนใจทั่วไป จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่าศูนย์การเรียนรู้ฯ แห่งนี้ ถือเป็นพื้นที่สำคัญพื้นที่หนึ่งในชุมชนที่มีบทบาทเป็นเครื่องมือสำคัญในฐานะพื้นที่ทางสังคมในชุมชน ให้กลุ่มชาวซองทั้งในพื้นที่ตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลูซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลสำคัญในด้านต่างๆ ได้มีโอกาสแสดงความเป็นตัวตนคนซอง โดยผ่านกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาวัฒนธรรมของ¹¹ ทั้งทางด้านภาษา ประเพณี ระบบความคิดความเชื่อของชาวซองและวิถีชีวิต ตลอดจนการทำมาหากิน ซึ่งมีการสั่งสมประสบการณ์และประวัติศาสตร์ความทรงจำมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บุคคล (กลุ่มชาวซอง) ต่างๆ เหล่านี้มีจิตสำนึกร่วมกันในการเข้าร่วมประสานพลังแสดงถึงตัวตนคนซอง โดยใช้พื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ ในการประกาศตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ของด้วยการเผยแพร่ความรู้หรือเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับชาวซองให้กับผู้สนใจมาศึกษาเรียนรู้ในชุมชน ดังนั้น พื้นที่ศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของแห่งนี้จึงกลายเป็นสถานที่รวบรวมเรื่องราวของคนซองที่กระจัดกระจายและเกิดขึ้นตามช่วงเวลาในรอบปี รวมทั้งเรื่องราวความทรงจำของชาวซองในอดีตที่สร้าง

ซึ่งสามารถจำค่าตอบแทนที่ทีมวิจัยแบ่งเวลาในชีวิตประจำวันมาทำงานให้สังคมของส่วนรวม ซึ่งได้มีการกล่าวถึงสมาชิกกลุ่มนี้มาบ้างแล้วในหัวข้ออื่นๆ

¹¹ การดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แค่เพียงคร่าวๆ หากผู้อ่านสนใจควรดูเล่มรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ของโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของได้ ซึ่งได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยมีนายเงิน ผันผาย และคณะ เป็นผู้ดำเนินงาน

ขึ้นมาภายใต้การให้ความหมายใหม่โดยคนของกลุ่มหนึ่งที่ทำกิจกรรมฟื้นฟูตัวตนผ่านภาษาและนักภาษาศาสตร์ รวมทั้งนักวิชาการ และผู้สนใจจากภายนอกชุมชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของปีแอร์ นอรา (Pierre Nora อ้างถึงในเยาวันช เวศร์ภาดา; 2545 : 32-33) เรื่องพื้นที่แห่งความทรงจำ (sites of memory) ที่ว่าการมีส่วนร่วมของคนในสังคมที่ก่อรูปขึ้นในพื้นที่ของการต่อสู้แย่งชิงและแบ่งแยกทางการเมือง ในขณะเดียวกัน พื้นที่แห่งความทรงจำดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับการสร้างอัตลักษณ์บนพื้นที่เพื่อแทนอัตลักษณ์ทางสังคม วัฒนธรรม พื้นที่ดังกล่าวจึงเป็นดังภาพตัวแทนที่เป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มคน

หากแต่ในขณะเดียวกัน ยังพบว่า นักวิชาการศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ยังได้อาศัยประโยชน์จากกลไกของการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ของกลุ่มชาวของภายใต้ชื่อ “ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ” จะเห็นได้จากการถูกนำมาเป็นเครื่องมือจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของที่นักวิชาการนำเทคนิคทางวิชาการภาษาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการกิจกรรมต่างๆ เรื่องความเป็นมา วิธีการ และผลการฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ ตั้งแต่เริ่มต้นถึงปัจจุบัน (อิสระ ชูศรี, 2548 : 39-41) และกลายเป็นทรัพยากรที่สำคัญของนักวิชาการศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาฯ ในฐานะโครงการ “ตัวแบบ”¹² หรือรูปแบบหนึ่งของการศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตในประเทศไทย ที่ดำเนินงานผ่านระบบโรงเรียนเป็นหลัก และขยายสู่ชุมชนโดยรอบ และถือเป็นโครงการ “ต้นแบบ” ของการดำเนินงานการศึกษาและฟื้นฟูภาษาฯ สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาอื่นๆ ที่มีปัญหาล้าหลังคลึงกับชุมชนของ (สุวิไล เปรมศรีรัตน์, 2548 : 9)

5.2.2 กระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของผ่านศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยพยายามชี้ให้เห็นถึงกระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของในเรื่องต่างๆ บนพื้นที่แหล่งการเรียนรู้ชุมชนที่เป็นศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ

5.2.2.1 อัตลักษณ์ใหม่ทางภาษา : เครื่องมือในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ

จากที่ได้กล่าวมาแล้วเบื้องต้นในบทที่ 4 เกี่ยวกับการสร้างกระบวนการสลายวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นของคนกลุ่มต่างๆ ซึ่งรวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ของ ในกระบวนการดังกล่าวสิ่งที่ดูสะท้อนใจต่อคนของผู้อาวุโสมากที่สุดคือ รัฐส่งเสริมให้เด็กเรียนหนังสือในโรงเรียนตามที่รัฐจัดให้ทั่วทุกมุมของประเทศ และส่งเสริมการสอนภาษาไทยแก่เด็กๆ ที่เป็นประชากรไทย รวมถึงเด็กเด็กของสมัยก่อนต้องไปเรียนหนังสือในโรงเรียนวัด และถูกห้ามใช้ภาษาของตัวเองใช้พูดอยู่ในชีวิตประจำวันกับพ่อแม่และคนในชุมชน หากครูพบเห็นว่าเด็กของพูดภาษาของในโรงเรียนครูก็จะทำโทษด้วยการตี

¹² ชุมชน “ตัวแบบ” หรือ “ต้นแบบ” ในที่นี้หมายถึง กิจกรรมฟื้นฟูภาษาที่อยู่ในภาวะวิกฤต จำนวน 14 กลุ่มในประเทศไทย ของศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต มีการดำเนินการร่วมกับชุมชนเจ้าของภาษาเป็นแห่งแรกที่ชุมชนของ ตำบลคลองพลูและตำบลตะเคียนทอง อำเภอบางขัน จังหวัดจันทบุรี

ด้วยไม้อย่างทารุณ เพื่อให้เด็กของเข็ดหลาบ และไม่กล้าพูดภาษาของอีก รวมทั้งส่งเสริมไปถึงผู้ปกครอง ชาวของด้วย ชาวของที่มีประสบการณ์สมัยนั้นส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย เพราะหญิงของไม่ได้รับการส่งเสริม จากพ่อแม่ให้เรียนหนังสือ ชาวของอาวโสที่เป็นแกนนำสร้างอัตลักษณ์ของล้วนเป็นผู้มีประสบการณ์ในเรื่องถูกห้ามและถูกทำโทษเรื่องการใช้ภาษาของในห้องเรียนสมัยนั้น เช่น ตาเถียน ผันผาย ลุงเงิน ผันผาย นายพร เต่าเงิน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่มชาวของอาวโสที่ทำกิจกรรมฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของได้บอกเล่า เหมือนกันว่า “สมัยนั้น ครูคุมมาก ถ้าเห็นเด็กคนไหนคุยกันเป็นภาษาของ ครูจะใช้ไม้ตีจนเลือดออกซิบๆ เด็กก็กลัวไม่กล้าพูดภาษาของ พ่อแม่พอรู้ก็เลยพยายามพาลูกพูดภาษาไทย” จากเหตุการณ์ฝังใจที่เคยเกิดขึ้นในอดีตกับชาวของอาวโสเหล่านั้น ยังได้ส่งผลกระทบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ประกอบกับวัฒนธรรมต่างๆ จากภายนอกที่ติดมากับกลุ่มเชื้อสายต่างๆ ที่เข้ามาอยู่ในชุมชน ดังที่ลุงเงิน กล่าวว่า “ภาษาของในช่วงหลังกำลังอยู่ในยามวิกฤต เนื่องจากภาษากลางก็ดี ภาษาถิ่นอื่นก็ดีได้เข้ามาแทรกมาก เด็กของรุ่นหลังก็หยุดพูด พ่อแม่ไม่พูดด้วย หรือไม่ค่อยมีใครจะพูดกัน ทำให้ภาษาของวิกฤตจนใกล้จะสูญหาย” ต่อมากลุ่มชาวของอาวโสเริ่มมีความหวังว่าวิธีการทำให้ภาษาของหายไปจากชีวิตชาวของ เมื่อได้พบกับนักภาษาศาสตร์จากมหาวิทยาลัยมหิดล จึงได้ร่วมมือกับนักภาษาศาสตร์ทดลองสร้างระบบตัวเขียนภาษาของเพื่อใช้เป็นเครื่องมือบันทึกและถ่ายทอดภาษาจากคนรุ่นเก่าไปสู่คนรุ่นใหม่ภายใต้บริบทของภาษาไทย เนื่องจากเป็นภาษาที่ทั้งคนของและคนไทยต่างรู้จักและสามารถใช้สื่อสารกันได้

จากการที่ผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของกับสมาชิกกลุ่มชาวของ ได้เห็นภาพสะท้อนสำนึกที่ออกมาจากกลุ่มชาวของวัยอาวโสและวัยกลางคนที่พยายามยึดมั่นกลมเกลียวกันทำงานทางด้านภาษาไปให้ถึงปลายทาง เพราะหลายๆ ครั้งที่เกิดการท้อแท้ เพราะเป็นสิ่งที่ยากและสวนทางกับชีวิตประจำวัน แต่ทุกคนต่างก็ช่วยให้กำลังใจกันทำงานจนสำเร็จคือ การนึกถึงว่าสิ่งที่กำลังทำเป็นสิ่งที่จะช่วยให้ภาษาของ มีเป็นภาษาเขียน ภาษาของจะไม่สูญหายไปจากชีวิตชาวของ ภาษาของจะถูกนำไปสอนลูกหลานในโรงเรียน ความเป็นชาวของจะต้องยังคงอยู่ในสังคมต่อไป เพราะภาษาของมีคุณค่าทางจิตใจของคนของ และเป็นสิ่งที่บ่งบอกบอกว่าคนของมีตัวตน มีภาษาพูดที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษคนของ และคนของต้องทำภาษาเขียนเพื่อให้ความเป็นของยังคงอยู่ ภาพสะท้อนสำนึกของคนของเหล่านั้นได้เกิดปรากฏการณ์การรวมพลังเป็นกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมของ โดยยอมรับการให้ความร่วมมือจากนักวิชาการในการสร้างและฟื้นฟูตัวตนทางภาษาของ ผู้วิจัย พบว่า ตัวตนคนของที่ถูกแสดงออกมานั้น นอกจากจะมีลักษณะเป็นองค์ความรู้และความสามารถหรือความถนัดเฉพาะตัวบุคคลที่มีอยู่ในตัวตนของ ซึ่งได้รับการสืบทอดจากพ่อแม่ และคนรุ่นก่อนๆ ที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน หรือคนที่เคยมีประสบการณ์โดยตรงจากการศึกษาเล่าเรียนตอนเป็นพระภิกษุสงฆ์ เช่น หมอพิธีการต่างๆ โดยเฉพาะบุคคลในวัยอาวโสหรือคนเฒ่าคนแก่ที่เรียกว่า “หมอพื้นบ้าน” หรือ “หมอแผนโบราณ” นอกจากนั้น ยังพบว่า ตัวตนคนของที่ถูกเลือกสรรออกมาแทนคนของยังมีลักษณะขององค์ความรู้ที่ตนเองใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน โดยมีความเกี่ยวข้องกับแหล่งการเรียนรู้ที่เป็น

ทรัพยากร ธรรมชาติหรือพื้นที่ต่างๆ ที่ชาวช่องใช้ดำเนินกิจกรรมในวิถีชีวิตดังที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น หยิบยกมานำเสนอตัวตนและใส่ค่านิยมความเป็นคนของและถ่ายทอดบนพื้นที่แหล่งการเรียนรู้ชุมชนที่เรียกว่า “ศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ” โดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่สร้างขึ้น

จากการที่ผู้วิจัยร่วมเป็นส่วนหนึ่งในชุมชนของสังเกตเห็นว่า เวลาที่คนสูงอายุและคนเฒ่าคนแก่พบปะกันไม่ว่าจะเป็นที่บ้าน ตามงานบุญ หรือตามสถานที่ทั่วไปทั้งในชุมชน และนอกชุมชน จะมีการพูดจาทักทายกันเป็นภาษาของด้วยความเป็นกันเองอย่างมีความสุข เป็นภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของภาษาของที่เป็นเครื่องมือหนึ่งในการร้อยรัดความผูกพันของคนของภายในกลุ่ม ที่นอกเหนือจากการเป็นภาษาที่พูดกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษอย่างที่ว่าของหลายๆ คนบอกกล่าว ด้วยอิทธิพลจากการปฏิสัมพันธ์กันของกลุ่มชาวช่องและนักภาษาศาสตร์ คนของอาวุโสกลุ่มเล็กๆ จึงต้องหันกลับมาพิจารณาสถานการณ์การใช้ภาษาของในชุมชนของตนเอง และก็ต้องหวนนึกถึง เมื่อสังเกตเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของการพูดภาษาของในชีวิตประจำวันที่ลดน้อยลงไปมาก ดังนั้น กลุ่มชาวช่องจึงหาวิธีการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของให้ภาษาของยังคงอยู่กับชาวช่องตลอดไป

ศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ เป็นแหล่งการเรียนรู้ชุมชนที่ถุ่่นักวิชาการและสมาชิกกลุ่มชาวช่องสร้างขึ้น นับเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมบริเวณเล็กๆ ที่ถูกสร้างให้มีบทบาทหน้าที่เป็นศูนย์กลางการดำเนินการผลิตกระบวนการสร้างและผลิตซ้ำอัตลักษณ์ภาษาของ

(1) อัตลักษณ์ทางภาษาของ

เวลาที่ย้ายถิ่นพบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของคนของกับคนกลุ่มอื่นๆ ย้ายถิ่นมักสะท้อนความรู้สึกของตนเองให้คนอื่นๆ ฟังว่า “ฉันรู้สึกอายเวลาใช้ภาษาของในสังคมภายนอก รวมทั้งเพื่อนที่ไม่ใช่คนของ เพราะเขาคิดว่าภาษาที่คนของพูดเป็นภาษาที่แปลกแตกต่างออกไปจากคนในสังคม ในขณะที่เดียวกันลูกหลานวัยรุ่นที่ออกไปศึกษาเล่าเรียนอยู่ในสังคมเมืองจันทบุรีก็มักจะถูกโดนเพื่อนล้อเลียนว่าเป็นคนของ ส่วนผู้ใหญ่ที่อายุที่ลูกหลานถูกเพื่อนล้อเลียนว่าเป็นคนของ และบางครั้งก็เกิดความหวาดระแวงและต้องคอยระมัดระวังไม่กล้าพูดภาษาของให้คนอื่นที่ไม่ใช่คนของโดยเฉพาะคนในเมืองได้ยิน เพราะรู้สึกว่าตัวเองด้อยค่าไม่มีคุณค่าไม่มีศักดิ์ศรีความเป็นคน” หลังจากที่มีสมาชิกกลุ่มชาวช่องได้ทำกิจกรรมฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของขึ้นมาจนเป็นที่ยอมรับของในสังคมในชุมชนและนอกชุมชนในระดับหนึ่ง ก็สร้างความมั่นใจ และความกล้าในการแสดงตัวตนผ่านภาษาของตนเองในที่สาธารณะหรือภายนอกโดยเฉพาะในเมืองมากขึ้น ส่วนลูกหลานของก็ไม่มีใครมาล้อเลียนอีก สร้างความกล้า และความมั่นใจในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมในสังคมใหญ่ได้มากขึ้น

ในขณะที่เดียวกัน นักวิชาการพยายามสร้างอัตลักษณ์ภาษาของให้กับชาวช่อง โดยอ้างอิงตัวอักษรภาษาไทย ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ประจำชาติ และสร้างสิ่งสมมุติด้วยการกำหนดสัญลักษณ์มาใช้แทน

เสียงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะทางภาษาของที่แตกต่างกันจากภาษาไทย ได้แก่ การสร้างตัวสะกดของ จ, ญ, ฮ, เช่นคำว่า พิจ ‘นอน’ กระวาน ‘กระวาน’, พืช ‘แห้ง’ และสร้างวรรณยุกต์ของ ซึ่งมีลักษณะน้ำเสียงที่เป็นเอกลักษณ์ 4 เสียง ได้แก่ เสียงกลางปกติ เช่น กระปาว ‘ควาย’, วา ‘ลิง’ เสียงต่ำใหญ่ เช่น ทัก ‘น้ำ’, กระล่ำ ‘หู’ เสียงสูงบีบ เช่น เจ้น ‘มา’, กระด้าก ‘ลีน’, กระเน้ว ‘เด็ก’ เสียงต่ำบีบ (ต่ำกระตุก) เช่น ช้อง ‘ของ’, โม้ย ‘หนึ่ง’, เม้ว ‘ปลา’

สมาชิกชาวชองโดยเฉพาะลุงเงิน ผันผาย มีการเรียนรู้และจดจำอัตลักษณ์ดังกล่าวไปผลิตซ้ำ โดยการถ่ายทอดให้คนนอกที่สนใจเรื่องของภาษาของได้ทราบ ในขณะที่คนชองในชุมชนไม่สามารถจดจำและนำไปถ่ายทอดไม่ได้หากไม่ได้ใช้นานๆ และจะพบว่าสมาชิกชาวชองจะมีการเรียนรู้และผลิตซ้ำอัตลักษณ์ใหม่ร่วมกับนักวิชาการหรือเมื่อมีคนภายนอกเข้ามาให้ความสนใจศึกษา เรียนรู้ควบคู่ไปกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์เดิมในบริเวณพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของแห่งนี้ แสดงให้เห็นว่า การสร้างอัตลักษณ์ภาษาของ โดยการอ้างอิงกับอัตลักษณ์ทางภาษาของชาติ สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงของภาษาไทยที่ยังคงเป็นกรอบในการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ให้กับภาษาของแบบผสมผสานกลมกลืนในฐานะของอัตลักษณ์ทางสังคมไทยที่มีต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของ เพื่อสร้างอำนาจการต่อรองต่อการดำรงอยู่ซึ่งอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของในสังคมใหญ่หรือวัฒนธรรมกระแสหลักต่อไป มองในทางกลับกันก็เป็นประโยชน์ของทั้ง 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายชุมชนได้ดำรงรักษาภาษาชาติพันธุ์ของตน ในขณะที่เดียวกันยังมีความเชื่อมโยงสู่ภาษาไทยที่เป็นอัตลักษณ์ของชาติและคนกลุ่มอื่นๆ ในสังคม

อย่างไรก็ตาม จากการที่ผู้วิจัยสังเกตในชุมชนทำให้ผู้วิจัยพบว่า คนชองมีการแสดงตัวตนโดยขึ้นอยู่กับบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น การปฏิสัมพันธ์กันของชาวชองด้วยกันเอง และชาวชองกับคนกลุ่มอื่นๆ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบันพบว่า คนชองสูงอายุเมื่อเจอกันก็จะใช้ภาษาของ แต่พอพบปะกับคนชองที่ไม่รู้ภาษาของหรือคนอื่นๆ ที่เป็นคนต่างถิ่นก็จะใช้ภาษาไทยเป็นภาษากลางในการสื่อสาร ดังนั้น เมื่อไหร่ที่คนชองต้องมีการติดต่อกับคนไทยก็จะใช้ภาษาไทยสื่อสารตามคนไทย ยกตัวอย่างเช่น ในบริบทสังคมแบบตลาดนัดในชุมชนเป็นต้น ผู้วิจัยพบว่าคนชองมีบทบาททั้งเป็นผู้ซื้อสินค้าและเป็นผู้ขายสินค้าด้วยในขณะเดียวกัน ซึ่งจะเห็นว่าการนิยามความเป็นชองมิได้ขึ้นอยู่กับภาษาของตายตัวเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นการนิยามถึงตนเองแบบเลื่อนไหลกลับไปกลับมาได้ภายใต้บริบทที่คนชองต้องปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และประโยชน์ในการเข้าถึงทรัพยากรเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตด้วย นอกจากนั้น ตามทัศนะของผู้วิจัยที่สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมกับชาวชองในชีวิตประจำวัน มิเคยสนใจว่าน้ำเสียงของภาษาของเป็น อย่างไร มีลักษณะโดดเด่นอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยพบว่ามีการใช้เฉพาะกลุ่มนักวิชาการด้านภาษาหรือเจ้าของภาษาที่สนใจลักษณะของภาษา หรือเมื่อจะใช้ในการสอนในโรงเรียน สำหรับผู้ใช้ทั่วไปคงไม่สนใจและไม่รู้จักที่จะพูดถึงน้ำเสียงภาษาของ ในขณะเดียวกัน คนชองกลับมองว่าความสามารถ ในการใช้ภาษาของร่วมกันในกลุ่มคนชองกลับมีความสำคัญยิ่งกว่า

นอกจากนั้น คุณสตัทเตอร์ (Kunstadter) ยังมองว่านอกจากภาษาที่พูดไม่ใช่มาตรฐานเดียวที่ใช้วัดหรือบ่งบอกอัตลักษณ์ของความเป็นชาติพันธุ์ เขายังมองว่ารูปแบบทางวัฒนธรรมอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นความรู้พื้นบ้าน อาหาร การแต่งกาย เป็นต้น ก็มีโอกาสถือว่าเป็นการแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด (Kunstadter, 1979 อ้างถึงในยศ สันตสมบัติ, 2551 : 24) ซึ่งแนวคิดของคุณสตัทเตอร์ (Kunstadter) นั้นขัดแย้งกับแนวคิดของเมอร์แมน กล่าวคือมีความสอดคล้องเกี่ยวกับการนิยามกลุ่มชาติพันธุ์โดยผ่านวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมที่ไม่สามารถบอกขอบเขตที่ชัดเจนได้ แต่ในขณะเดียวกันก็เกิดความขัดแย้งที่ว่าการนิยามขอบเขตชาติพันธุ์นั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชื่อเรียก และความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น เป็นสิ่งที่ผูกพันเชื่อมโยงกับภาษาและวัฒนธรรม รวมทั้งความหมายในเชิงประวัติศาสตร์ที่เคยมีบรรพบุรุษร่วมกันด้วย (Moerman, 1965 อ้างถึงในอภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2546 : 70-71) ดังผลการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวซองและพบว่ามีการพยายามสร้างความเป็นมาจากบรรพบุรุษในความหมายของความยิ่งใหญ่และความเจริญรุ่งเรืองร่วมกันโดยผ่านตำนานและเรื่องเล่า ในขณะที่ภาษาของนั้นก็เป็อัตลักษณ์ทางภาษาของชาวซองเช่นกัน ดังนั้น สิ่งที่สามารถบ่งบอกอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของนั้น มิได้มีเพียงภาษาของเท่านั้น หากแต่ยังมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวซองและจารีตประเพณี เป็นต้น

จากประสบการณ์ที่ผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของกับกลุ่มชาวซองและกลุ่มนักภาษาศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า ทั้งสองฝ่ายได้ร่วมกันสร้างระบบตัวเขียนภาษาของขึ้นมาเพื่อให้ชาวซองมีเครื่องมือสำหรับบันทึกเรื่องราวของตนเองเพื่อให้ภาษาของยังคงอยู่ในสังคมของชาวซองต่อไป โดยกลุ่มนักภาษาศาสตร์ในฐานะผู้มีความรู้ได้สร้างระบบตัวเขียนภาษาของ ด้วยวิธีการขอยืมอักษรไทยมาใช้แทนในโครงสร้างของภาษาของ และกำหนดข้อตกลงเพื่อเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มชาวซองเกี่ยวกับวิธีการใช้

หลังจากที่มีการสร้างอัตลักษณ์ทางภาษาที่ชาวซองสามารถใช้เขียนแทนคำพูดของตนเองได้แล้ว ทำให้ผู้เฒ่าผู้แก่คนของต่างก็ตั้งใจที่ภาษาของตนเองจะยังคงอยู่และสร้างความมั่นใจในการดำเนินชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงและลดทอนความเป็นคนซองอยู่ตลอดเวลา ดังที่จะเห็นได้จากคำกล่าวด้วยนำเสียงที่ภาคภูมิใจของดาเจียน ผันผาย สมาชิกชาวซองผู้อาวุโสที่คนของ “ผมดีใจที่ภาษาของมีตัวหนังสือแล้วที่นี้รู้แล้วว่าภาษาของไม่ตายแน่” กระบวนการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงสำนึกและความต้องการมีตัวหนังสือที่บ่งบอกถึงความเป็นคนซอง โดยการประดิษฐ์สร้างอัตลักษณ์ใหม่ทางด้านภาษาของให้เป็นรูปธรรมภายใต้อัตลักษณ์เดิม

ภาษาเขียนที่เป็นภาษาของทำให้เกิดสำนึกทางด้านภาษาและวัฒนธรรมของในชุมชนมากขึ้น ดังจะเห็นได้ว่ามีชาวซองเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 3-4 คน เป็นจำนวนประมาณ

20 กว่าคน สะท้อนให้เห็นถึงชาวชองมีส่วนร่วมในการแสดงตัวตนผ่านภาษาของตน ที่ในปัจจุบันสามารถถ่ายทอดไปสู่ลูกหลานได้ และยังเป็นการกระตุ้นสำนึกของชาวชองให้เกิดความมั่นใจที่จะใช้ภาษาของในพื้นที่สาธารณะอย่างภาคภูมิใจ อีกทั้งยังพบว่า การสร้างอัตลักษณ์ทางภาษาดังกล่าว เป็นความพยายามของคนในและคนนอกที่จะสร้างสำนึกการรับรู้ใหม่ทางสัญลักษณ์ภาษาแบบนามธรรม เป็นภาษาเขียนที่เป็นสัญลักษณ์มองเห็นเป็นรูปธรรม การสร้างระบบเขียนภาษาชองมิได้ใช้วิธีการดัดแปลงจากระบบอักษรไทยแต่เพียงอย่างเดียว เพื่อให้คนชองและคนทั่วไปสามารถใช้ได้เหมือนภาษาไทย หากแต่เป็นการสร้างจินตนาการหรือเป็นการสร้างสิ่งสมมุติที่สัมพันธ์กับลักษณะน้ำเสียงที่เป็นเอกลักษณ์ทางภาษาของด้วย ซึ่งนักวิชาการและชาวชอง เจ้าของภาษากลุ่มหนึ่งร่วมกันสร้างขึ้นมา และกำหนดข้อตกลงวิธีการใช้ร่วมกันระหว่างผู้สร้างและผู้ใช้ คือ กลุ่มชาวชองในชุมชน เพื่อดำรงตัวตนคนชองให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมด้วยความภาคภูมิใจ และความมั่นใจในความเป็นคนชอง สามารถบอกใครๆ ได้ว่าตนเองเป็นคนชอง ตลอดจนการยอมรับของคนในสังคม ความเสมอภาคของคนชองที่เท่าเทียมและมีศักดิ์ศรีของความเป็นคนเช่นเดียวกับคนอื่นๆ ทั่วไป การไม่ถูกมองว่าคนชองเป็นกลุ่มคนที่แปลกแยกแตกต่าง และมักถูกเอารัดเอาเปรียบจากคนเชื้อสายอื่น ซึ่งมักมองว่าคนชองไม่รู้ภาษา ไม่เท่าทันคน และที่สำคัญคนชองมีภาษาเขียนที่บ่งบอกถึงความเป็นอารยะ และได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการสอนภาษาชองในโรงเรียนอย่างเป็นทางการโดยได้รับการยอมรับจากครูไทยในโรงเรียน และคนชองไม่ต้องกลัวว่าเวลาลูกหลานพูดภาษาชองในโรงเรียนแล้วจะถูกครูตีทำโทษเหมือนยุคสมัยของตนอีกต่อไป

อย่างไรก็ตาม จากปรากฏการณ์การเผยแพร่การใช้เครื่องมือระบบตัวเขียนภาษาชองที่สร้างขึ้นไปยังชาวชองบุคคลและกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน และในหมู่บ้านอื่นๆ ใกล้เคียง เช่น ชาวชองบ้านตะเกียนทอง ซึ่งคนชองส่วนใหญ่ก็ยังไม่ค่อยเข้าใจกับระบบการเขียนที่สร้างขึ้นนัก เนื่องจากต้องอาศัยการเรียนรู้เกี่ยวกับข้อตกลงในการใช้เครื่องมือใหม่ เป็นการแสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์ใหม่ทางภาษาชองมีเงื่อนไขสำคัญในการใช้ในสังคมชาวชองด้วยกันเองอยู่บ้าง โดยผู้ใช้อาจต้องได้รับการเรียนรู้ข้อตกลงที่กำหนดไว้ ต้องฝึกฝนทักษะการใช้ จนกระทั่งสามารถใช้ได้อย่างเข้าใจ ทำให้ถูกจำกัดการใช้เพียงแต่กลุ่มของผู้ใหญ่กลุ่มเล็กๆ เท่านั้น

ในทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่า กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ภาษาชองดังกล่าวส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวชองมีความภาคภูมิใจและกล้าแสดงตัวตนทางด้านภาษา และความเป็นคนชองของตนเกิดจากการยอมรับของนักวิชาการและนักศึกษาด้านภาษาศาสตร์ภายใต้เงื่อนไขคุณประโยชน์ของคนชองในฐานะทรัพยากรกลุ่มชาติพันธุ์ภาษา ในแง่การเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญทางภาษาชองมานานหลายปี และยังเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์ ที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญที่จะยกระดับภาษากลุ่มชาติพันธุ์อยู่เป็นทุนเดิม

อีกทั้ง นักวิชาการกลุ่มดังกล่าวมีบทบาทเป็นสื่อกลางทำให้กลุ่มชาวช่องสามารถไปเปิดพื้นที่แสดงตัวตนทางวัฒนธรรมของในพื้นที่มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งเป็นสถานศึกษาของรัฐที่มีชื่อเสียงของประเทศไทย และเกิดการยอมรับของคนในหน่วยงานดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงมีส่วนช่วยในการสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนช่องเป็นอย่างดี ซึ่งอาจจะแตกต่างกันกับการติดต่อกับหน่วยงานราชการทั่วไป ที่มักมองว่าคนช่องเป็นเพียงชาวบ้านธรรมดา ฐานะด้อยต่ำกว่าข้าราชการอย่างคน ช่องอยู่ในฐานะที่ข้าราชการไทยต้องพัฒนาให้เจริญและคอยควบคุมดูแลให้เป็นคนไทยที่อาศัยพื้นที่รัฐไทยอยู่เป็นสำคัญ เป็นต้น ดังนั้น สำหรับคนช่องแล้ว เมื่อมีการกล่าวถึงผลของการผลิตสร้างอัตลักษณ์ภาษาของจึงมักมีการกล่าวอ้างถึงนักวิชาการหรือมหาวิทยาลัยมหิดลตามมาด้วยเสมอ อีกประการหนึ่งคือ สถานะของคนช่องต่างไปในสายตาของคนทั่วไป เช่น จากเดิมมักมีการกล่าวถึงหรือนำเสนอถึงชาวช่องในลักษณะของแปลกของจังหวัดในลักษณะพิเศษ เช่น รูปลักษณ์และพิธีกรรมแปลกๆ แต่ปัจจุบันเป็นการนำเสนอด้านภูมิปัญญาในการสร้างภาษาวรรณกรรมและการสอนภาษาของในโรงเรียน เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงตัวตนคนช่องในมุมมองใหม่ในฐานะกลุ่มชนที่มีการพัฒนาคุณค่าทางความรู้ของตนให้สามารถถ่ายทอดแก่ลูกหลานหรือบุคคลอื่นๆ ได้เรียนรู้ในเชิงวิชาการและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมไทย

ดังนั้น ทั้งนักวิชาการและชาวช่องจึงเป็นผู้ร่วมกันสร้างอัตลักษณ์ชาวช่อง ด้วยการเปลี่ยนภาพลักษณ์ในการนำเสนอตัวตนด้านอื่นๆ ที่ลบเลือนมุมมองความล้ำหลังของคนในสังคม โดยเฉพาะนักพัฒนาชนบทเพื่อสร้างความเจริญแก่ประเทศชาติ ภายใต้ปรากฏการณ์ใหม่เกี่ยวกับ ความรู้และความสามารถของคนช่องในการรวมพลังกลุ่มชาวช่องและสร้างเครือข่ายเพื่อปฏิบัติการสร้างอัตลักษณ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์ของตนให้คนในสังคมได้รับรู้ โดยใช้กระแสสำนึกท้องถิ่นในสังคมไทยด้วยเครื่องมือศูนย์การเรียนรู้ฯ และ โรงเรียน

(2) ใช้พื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ผลิตซ้ำอัตลักษณ์ใหม่ที่สร้างขึ้นเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมของ โดยเฉพาะภาษาของ : กิจกรรมการผลิตหนังสือนิทานภาษาของ

จากประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมการผลิตหนังสือนิทานภาษาของในพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ มีเอกสารหนังสือนิทานของที่คนช่องผลิตขึ้นมากมาย มีทั้งเล่มขนาดเล็กๆ บางๆ (กระดาษเอ 4 พับครึ่ง) และเล่มขนาดใหญ่ (กระดาษเอ 3) แต่เมื่อหยิบขึ้นมาดูและเปิดอ่านทีละหน้าจะสังเกตได้ถึงผู้ผลิตที่มีการให้ความสำคัญของชื่อเรื่องที่สอดคล้องกับเนื้อหาของหนังสือ ภาพวาดประกอบตามจินตนาการของเนื้อเรื่อง และภาษาที่เขียน ซึ่งผู้เขียน (สมาชิกกลุ่มชาวช่อง) ได้มีการทบทวนถึงเรื่องราววิถีชีวิต วัฒนธรรม ที่เกิดขึ้นกับชาวช่องตามประสบการณ์และประวัติศาสตร์ความทรงจำของตน ก่อนที่จะเลือกสรรสิ่งที่แสดงออกถึงความเป็นคนช่อง โดยสะท้อนผ่านเนื้อหาเรื่องราวในรูปของหนังสือเรื่องต่างๆ

จากการสังเกตชื่อเรื่องบนหน้าปกของหนังสือ พบว่า คนของบ่งบอกความเป็นตัวตนผ่านเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิต การทำมาหากินของชาวชองในอดีต ในพื้นที่แหล่งเรียนรู้ต่างๆ ของชุมชน โดยพบว่ามีกระเบื้องผ่านชื่อและเนื้อเรื่องของหนังสือที่คนสมาชิกกลุ่มชาวชองผลิตสร้างขึ้น เช่น ตาญก พูจ มั่นย่าง (ตาญกทำน้ำมันยาง) ชิมช้อง ท่อ ชวน กระวัญ (คนของทำสวนกระวาน) เที้ยว ฟรี (เที้ยวป่า) คะเนี้ยว เลียง กะปาว (เด็กเลี้ยงควาย) กะว่าย ตับ ชัก (เลื้อกัคหมู) ตาญก ปากน่อง เจอะ กะว่าย ชูจ (ตาญกขึ้นเขาเจอหมี) เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการบันทึกคำยืนยันความเป็นคนชองที่ถูกถ่ายทอดผ่านภาพวาดกิจกรรมต่างๆ ของชาวชองตามจินตนาการที่มีความสอดคล้องกันอย่างกลมกลืนระหว่างผู้ถ่ายทอดจินตนาการตามประสบการณ์ความทรงจำ ไปสู่ผู้สืบทอดความรู้และประสบการณ์ความทรงจำจากผู้สูงอายุ ลงบนแผ่นกระดาษที่เคยว่างเปล่าให้เห็นเป็นรูปธรรมโดยเยาวชนลูกหลานชอง

ภาพที่ 9-10 ภาพการมีส่วนร่วมของเยาวชนหญิงชอง
ในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวชองร่วมกับผู้ใหญ่

อย่างไรก็ตาม จากการสังเกตและการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มชาวชองและผู้เฒ่าผู้แก่ชาวชองจำนวน 5-6 คน พบว่า คนชองมีจิตสำนึกเกี่ยวกับความทรงจำในอดีต โดยเฉพาะความยากลำบากในการทำมาหากินในวิถีชีวิต ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าชาวชองอาศัยเงื่อนไขในการเลือกสรรและหยิบยกสิ่งที่บ่งบอกความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรมของขึ้นมา และทำการผลิตซ้ำอัตลักษณ์ด้วย อัตลักษณ์ที่สร้างขึ้นใหม่ทางด้านภาษาชอง โดยการเขียนหรือบันทึกเรื่องราวความเป็นคนชองต่างๆ ลงบนกระดาษอย่างซ้ำๆ เนื่องจากวัฒนธรรมการเขียนขัดแย้งกับวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันของชาวชองที่เน้นการพูดคุย มากกว่าการเขียนหนังสือ

ผู้ศึกษาสังเกตพบว่า ช่วงที่ไม่ได้ทำกิจกรรม สมาชิกกลุ่มชาวชองส่วนใหญ่ไม่คุ้นเคยกับวัฒนธรรมการเขียน (ภาษาไทย) นัก เนื่องจากเป็นสิ่งที่สวนทางกับวัฒนธรรมการทำมาหากินทำสวน ทำไร่ ในวิถีปฏิบัติของคนชอง จึงเป็นการสะท้อนถึงสมาชิกชาวชองส่วนใหญ่เกี่ยวกับวัฒนธรรมการเขียนว่าเป็นสิ่งที่ชาวชองไม่เคยต้องให้ความสำคัญมากนัก เพราะเป็นวัฒนธรรมและรูปแบบการทำงานตามแบบที่นักวิชาการมอบให้ โดยเฉพาะการสร้างหรือแต่งเรื่องราวและเนื้อหาซึ่งมีความยากอยู่เป็นทุนเดิม

แล้ว การที่จะต้องเขียนยังทำให้เป็นเรื่องยากสำหรับคนของที่มีทักษะในการเขียนหนังสือน้อย และด้วยเงื่อนไขของความชราคือสายตาสั้น การเขียนแต่ละตัวต้องจดๆ จ้องๆ อยู่นานจึงจะเขียนออกมาได้ อีกทั้งหากไม่ได้ใช้บ่อยๆ ก็จะหลงๆ ลืมๆ จากที่เขียนหนังสือภาษาของได้ ก็เริ่มเขียนไม่ได้ เพราะจำระบบเขียนไม่ค่อยได้แล้ว จึงทำให้สมาชิกกลุ่มชาวของรู้สึกท้อถอยจนคิดเลิกเขียนก็มี บางคนก็ต้องใช้เวลาในการนึกเรื่องและเขียนเป็นเวลานานเป็นวันสองวัน (สนทนากลุ่มย่อย, วันที่ 25 ธันวาคม 2549)

จากการสัมภาษณ์จาริก แก้วสว่าง สมาชิกชาวของที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นนักเขียนของคนหนึ่ง กล่าวถึง การผลิตหนังสือนิทานภาษาของด้วยระบบตัวเขียนภาษาของว่า กระบวนการผลิตหนังสือภาษาของของชาวของบนพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ แห่งนี้ แม้จะถูกรวบรวมเทคนิคการผลิตหนังสือจากนักวิชาการ หากแต่กระบวนการให้ได้มาซึ่งเนื้อหาเรื่องราวแต่ละเรื่อง ได้ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ทางด้านภาษาของจากทรัพยากรบุคคลระหว่างผู้สูงอายุที่เป็นญาติผู้ใหญ่ (คนเฒ่าคนแก่หรือพ่อแม่) ลูกหลานที่อยู่ในวัยกลางคน และวัยรุ่นเกิดขึ้น หรือเกิดการแลกเปลี่ยนกันระหว่างเพื่อนกับเพื่อนโดยเฉพาะคนของวัยกลางคนที่มักมีปัญหาเกี่ยวกับคำศัพท์ภาษาของเนื่องจากรู้จักไม่ครบทุกคำ ทำให้เกิดความไม่มั่นใจในการเขียนตามตามระบบเขียนที่ทางกลุ่มและนักวิชาการสร้างขึ้น จึงต้องมีการสอบถามและตรวจสอบจากผู้สูงอายุที่จำได้ ทั้งนี้ นอกจากกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ทางภาษาของระหว่างผู้ใหญ่วัยกลางคนกับคนของรุ่นหลังยังมีการถ่ายทอดความรู้เรื่องราวของชาวของที่เคยเกิดขึ้นในอดีตจากผู้สูงอายุและการสืบทอดความรู้ต่อโดยชาวของรุ่นหลังที่ไม่เคยสัมผัสหรือเคยสัมผัสแต่อาจหลงลืมไปบ้างแล้ว ความรู้ดังกล่าวจึงกลับคืนมาในความทรงจำของชาวของอีกครั้ง

จากการศึกษากิจกรรมที่สะท้อนตัวตนคนของผ่านทางภาษา พบว่า การสร้างและผลิตซ้ำอัตลักษณ์ทางภาษาของโดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์การเรียนรู้ฯ เช่น การเขียนเรื่องราวของ ชาวของในรูปหนังสือนิทานภาษาของ การฟื้นฟูความทรงจำประสบการณ์ทางวัฒนธรรมของที่เกิดจากความสัมพันธ์และการเรียนรู้จากทรัพยากร ธรรมชาติ ซึ่งชาวของวัยต่างๆ ได้สะท้อนเนื้อหาออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร โดยผ่านการทบทวนวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เคยมีในอดีตร่วมกัน โดยอาศัยการแลกเปลี่ยนความรู้และการถ่ายทอดเป็นภาษาของจากผู้สูงอายุและการสืบทอดความรู้ต่อโดย ชาวของรุ่นหลัง ทำให้ความรู้ต่างๆ ในความทรงจำของชาวของกลับคืนมาสู่ชาวของรุ่นหลังอีกครั้ง บนพื้นที่แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ หากแต่ในกระบวนการฟื้นฟูภาษาของผ่านภาษาเขียน โดยนักวิชาการภาษาศาสตร์หยิบยื่นอัตลักษณ์ของเพื่อสร้างความมีเกียรติและความภาคภูมิใจแก่ชาวของด้วยคำว่า “การสร้างนักเขียนของ” แก่สมาชิกชาวของที่สามารถเขียนเรื่องราวของคนของถูกต้องตามระบบตัวเขียนภาษาของได้เป็นอย่างดี โดยมีผู้ตรวจระบบการเขียนภาษาของที่เรียกว่า “ผู้ตรวจภาษา” หรือ “ราชบัณฑิตทางภาษาของ” ซึ่งเป็นสมาชิกคนของอาวุโสที่มีความรู้เรื่องภาษาของดีควบคู่กับการแม่นยำในการใช้ระบบตัวเขียนภาษาของด้วย ในขณะเดียวกัน แหล่งการเรียนรู้แห่งนี้ นักวิชาการ (คนนอก) และคนของ (คนใน) ยังใช้เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเชิงพื้นที่ในการแสดงตัวตนและผลิตซ้ำความเป็นของ

โดยผ่านคำบอกเล่าทางวัฒนธรรมของที่พวกตนผลิตสร้างขึ้นต่อสายตาคนนอกที่แวะเวียนเข้ามาศึกษาดูงาน โดยอาศัยทรัพยากรบุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มชาวของกลุ่มนี้ และนักวิชาการ

ทั้งนี้และทั้งนั้น ข้อสงสัยของผู้วิจัยที่ว่าเมื่อเกิดกระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของจีนมาแล้ว แต่จะมีความต่อเนื่องหรือไม่ อย่างไร ? นับว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งสำหรับคนของ จาก การสังเกตและเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมวัฒนธรรมของปัจจุบัน พบว่า กระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทาง ภาษายังคงมีการดำเนินไปอย่างต่อเนื่องโดยคนของตนเอง ดังจะเห็นได้ว่าคนของในระดับผู้นำหมู่บ้านต่างๆ ได้เข้ามาเป็นแกนนำในกิจกรรมการฟื้นฟูวัฒนธรรมทางภาษาและวัฒนธรรมโดยเฉพาะผ่านการจัดการทาง การศึกษาของโรงเรียนในชุมชนของตนเอง เพื่อสร้างความต่อเนื่องของกระบวนการถ่ายทอด-สืบทอด ตัวตนทางภาษาและวัฒนธรรมของในสังคม นอกจากนั้น ในชุมชนของชาวของยังมีการพยายามที่จะรู้ ฟื้นตัวตนทางวัฒนธรรมขึ้นผ่านกิจกรรมทางประเพณีประจำปีของชาวของในท้องถิ่น เช่น การฟื้นฟู วัฒนธรรมของควบคู่กับการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย การถ่ายทอดอัตลักษณ์ภาษาพูดผ่านภาษาสัญลักษณ์ ทั้ง 2 แบบ โดยปัญญาชนผู้คิดค้นและสอนกันเองในวัด และคนส่วนรวมคิดขึ้นถ่ายทอดภาษาของใน โรงเรียนที่มีลูกหลานชาวของเรียนอยู่ การทำงานร่วมกับนักวิชาการภายนอกเพื่อสร้างการมีอยู่และความ เข้มแข็งของตัวตนคนของในท้องถิ่นที่มีชาวของในสังคมปัจจุบันให้คนอื่น ๆ รับรู้ เขวชนของมีความ มั่นใจและภาคภูมิใจต่อการแสดงตัวตนว่าเป็นคนของต่อบุคคลภายนอกและในพื้นที่สาธารณะมากขึ้น การสะท้อนตัวตนคนของในสังคมผ่านอาชีพทางการเกษตร เช่น การปลูกพืชผักปลอดสารพิษ หรือการ สร้างตัวตนคนของเชิงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตลอดจนการนำเสนอตัวตนผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่ศูนย์ ของ เป็นต้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวคงเป็นคำตอบได้ว่ากระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของในสังคมของ ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการฟื้นฟูก้าวหน้าทางวัฒนธรรมของชาวของในพื้นที่สาธารณะด้วยความ มั่นใจและความภาคภูมิใจในความเป็นคนของมากขึ้น

5.2.2.2 การแสดงออกอัตลักษณ์ชาวของผ่านสื่อนิทรรศการในศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟู ภาษา-วัฒนธรรมของ

“ของยังไม่มีศูนย์กลางแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับ ประเพณี ภาษาของ ที่เก็บหนังสือนิทาน ภาษาของต่างๆ เลย เวลาที่มีคนมาดูมาศึกษาก็ไม่มีที่ให้เขาดูเลย” คำบอกเล่าของยายจิ้น พันผาย สมาชิก ทีมวิจัยของอาวุโสที่สะท้อนถึงพื้นที่แสดงตัวตนของคนของในชุมชน เพื่อให้คนที่สนใจได้รู้จักและบอก เล่าเรื่องราวการรวมกลุ่มทำงานของชาวของแต่ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร ประกอบนักวิชาการทางภาษาศาสตร์ ต้องการมีแหล่งเรียนรู้ทางด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชน ส่งผลให้สมาชิก กลุ่มชาวของมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ โดยมีนักวิชาการพิพิธภัณฑสถานเข้ามาช่วย ออกแบบและจัดนิทรรศการเรื่องราวที่สำคัญของชาวของ ได้แก่ นิทรรศการผลงานกิจกรรมอนุรักษ์และ ฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของ และนิทรรศการคนของ

โดยเฉพาะนิทรรศการ “สวนภาษา” ได้รับอิทธิพลจากนักภาษาศาสตร์ที่มีต้องงาน อนุรักษ์และฟื้นฟูภาษากลุ่มชาติพันธุ์ (ของ) ในการเผยแพร่องค์ความรู้เรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาใน รูปแบบของนิทรรศการ เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มชาวของ และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่อยู่ใน ภาวะวิกฤตในประเทศไทย ตลอดจนนักวิชาการและนักภาษาศาสตร์ที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับการฟื้นฟู ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ ในรูปแบบของแหล่งการเรียนรู้ทางด้านภาษาและวัฒนธรรมของ เพื่อคนนอก ชุมชนที่ให้ความสนใจในเรื่องดังกล่าวเป็นหลัก โดยเฉพาะกลุ่มนักศึกษา กลุ่มนักวิชาการ และกลุ่มคน ต่างๆ ที่ดำเนินงานภายใต้แหล่งทุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) อิทธิพลดังกล่าวยังถูก ส่งต่อไปยังกลุ่มนักวิชาการพิพิธภัณฑที่เข้ามามีส่วนในการกระตุ้นชาวของให้มีความรู้และประสบการณ์ โดยการพาชาวของไปศึกษาดูงานในพื้นที่พิพิธภัณฑต่างๆ และการออกแบบหรือกำหนดรูปแบบสื่อการ จัดแสดง รวมทั้งการติดตั้งนิทรรศการ โดยเฉพาะการจัดนิทรรศการภายใต้แนวคิด “สวนภาษา” ซึ่งเป็ นการสร้างแตกต่างเฉพาะเรื่องในวงการพิพิธภัณฑในประเทศไทย โดยการหยิบวัฒนธรรมที่มีอยู่ บางอย่างมาใช้ระบุความเป็นของกับคนนอก ด้วยการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ภายใต้อัตลักษณ์เดิมของการ อนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ ซึ่งประกอบด้วย ผลการสำรวจสำมะโนประชากรคนรู้ภาษาของในตำบล ตะเคียนทองและตำบลคลองพลู พจนานุกรมภาษาของฉบับชาวบ้าน ระบบตัวเขียนภาษาของ หนังสือ นิทานภาษาของ และหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของ

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาข้อมูลแบบสอบถามความคิดเห็นของคนของเกี่ยวกับการจัด แสดงในศูนย์การเรียนรู้ฯ กลับพบว่า ชาวของบางคนหรือแม้แต่คนนอกชุมชน สะท้อนเกี่ยวกับการ นำเสนอข้อมูลเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ ซึ่งสื่อและเนื้อหาของการจัดแสดงดูเป็นเรื่องวิชาการที่ เป็นเรื่องยากต่อการทำความเข้าใจของชาวบ้านหรือแม้กระทั่งคนนอกวัฒนธรรมที่อยู่ในชุมชน

ในขณะเดียวกัน นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยมหิดลในฐานะผู้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ เพื่อ เป็นภาพแทนแสดงอัตลักษณ์ชาวของ ก็หันมามองเกี่ยวกับสภาพปัญหาพิพิธภัณฑที่ขาดความเคลื่อนไหว ไม่มีชีวิตชีวา อีกทั้งสภาพของการจัดนิทรรศการภายในที่เกิดการทรุดโทรม เนื่องจากการบริหารจัดการ ไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งกลุ่มแกนนำชาวของก็ติดกับสภาพปัญหาดังกล่าวเช่นกันหากแต่ไม่สามารถ แก้ปัญหาได้ เนื่องจากไม่ค่อยมีประสบการณ์ทางด้านการซ่อมแซมและปรับปรุงการจัดแสดง อีกทั้งแกน นำเองเป็นผู้มีบารมีหรืออำนาจในการบริหารจัดการไม่เพียงพอ นอกจากนั้น ชาวบ้านมีความมุ่งมั่นเรื่อง การทำมาหาเลี้ยงครอบครัวเป็นสำคัญมากกว่าการทุ่มเทชีวิตใจกับการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ (สนทนา กลุ่มย่อย, วันที่ 17 ตุลาคม 2549)

สภาพการดังกล่าวสร้างความสงสัยให้กับผู้วิจัยเป็นอย่างยิ่งว่า ในความเป็นจริงแล้วศูนย์การเรียนรู้ฯ เป็นของใคร ? ใครเป็นเจ้าของ ? ใครมีอำนาจในการควบคุมดูแล ?

คำถามเหล่านี้ดูเหมือนจะถูกละเลยโดยการสะท้อนผ่านพฤติกรรมที่เกิดขึ้นดังกล่าว ซึ่งเมื่อหันมาพิจารณาทัศนคติของสมาชิกชาวของเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่ถูกสร้างขึ้นจากความต้องการของคนของอาวุโสและสมาชิกชาวของกลุ่มหนึ่ง โดยนักวิชาการเป็นผู้ออกแบบส่วนจัดแสดงและดำเนินงานร่วมกับสมาชิกชาวของในชุมชน แล้วต่อไปจะต้องดูแลกันอย่างไร ? เนื่องจากต้องอาศัยปัจจัยหลายๆ อย่างที่จะทำให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ มีความเคลื่อนไหวและดำรงอยู่ในชุมชนต่อไป หากแต่ในสถานการณ์ความเป็นจริงการดูแลและให้ความสำคัญกับศูนย์การเรียนรู้ฯ จะดำรงรักษาในฐานะภาพตัวแทนบนพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้ตามที่นักวิชาการต้องการหรือไม่ ?

ดังนั้น นักวิชาการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพาชาวของออกไปพบกับประสบการณ์ (ดูงาน) โดยตรงเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานในพื้นที่อื่นๆ และพยายามกระตุ้นความคิดเพื่อให้ชาวของนึกถึงภาพความเป็นของที่จะนำเสนอในรูปของการจัดแสดงผ่านพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ ในชุมชนของ รวมทั้งให้คำชี้แนะร่วมคิด ร่วมทำกับชาวของด้วย จากการสัมภาษณ์ทัศนคติในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ ของกลุ่มแกนนำชาวของ พบว่าตัวคนทางวัฒนธรรมของในชุมชนที่สะท้อนผ่านปฏิทินในรอบปี ซึ่งปฏิทินดังกล่าวได้มีการสร้างขึ้นและตั้งชื่อว่า “ปฏิทินวัฒนธรรมของ” เป็นเครื่องมือช่วยในการวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม โดยเฉพาะข้อมูลวิถีชีวิต วัฒนธรรมในด้านต่างๆ ในศูนย์การเรียนรู้ฯ เพื่อให้มีเนื้อหาครอบคลุมเกี่ยวกับคนของมากขึ้นกว่าเดิม (สนทนากลุ่มย่อย, วันที่ 18 ตุลาคม 2549)

การที่ชาวของส่วนใหญ่มีทัศนคติถึงการแสดงตัวตนคนของผ่านการจัดแสดงต่างๆ โดยเฉพาะการสื่อถึงภาพความเป็นคนของในอดีตที่เกี่ยวข้องกับชาวของ โดยการปรับปรุงนิทรรศการขึ้นใหม่ ที่มีการมุ่งเน้นเนื้อหาประกอบความเป็นของต่างๆ ที่อยู่ในวิถีปฏิบัติและใกล้ตัวคนของมากที่สุด และคนของอธิบายได้คืออย่างอัตโนมัติ ยกตัวอย่างเช่น การใช้ชื่อนิทรรศการเรื่อง “จิ้มช้อง” ภาษาไทยแปลว่า “คนของ” ซึ่งเป็นการแสดงตัวตนคนของที่เกิดจากการนำเสนอของอาจารย์ประภัศร โพธิ์ศรีทอง¹³ และนักศึกษาพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ผ่านการร่วมพิจารณาจากคนของด้วย

จากการศึกษานิทรรศการภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ พบว่า ความเป็นมาของการสร้างและผลิตซ้ำอัตลักษณ์ของ ซึ่งประกอบด้วยการสร้างสำนึกทางประวัติศาสตร์ โดยการเชื่อมโยงความเป็นของในฐานะกลุ่มชนหนึ่งที่มีความเป็นมาและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมบางประการที่ทำให้สามารถแยกแยะออกจากคนไทยพื้นถิ่นจันทบุรี และการยึดโยงกลุ่มตนเองเข้ากับตำนานนางกาไว หรือตำนานย่อยอื่นๆ

¹³ นักวิชาการพิพิธภัณฑสถานบ้านเวียงจันทน์และวัฒนธรรมและพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ระหว่างปี พ.ศ. 2548 ถึงกลางปี พ.ศ. 2550

ซึ่งเมื่อสรุปรวมแล้วจะพบว่าเป็นการกระชับความผูกพันของ “กลุ่มของ” ให้แนบแน่นกับ “พื้นที่” จังหวัดจันทบุรี จากอดีต ปัจจุบัน สื่อนานาค ทั้งนี้ยังไม่รวมถึงการยอมรับเอาวาทกรรมทางประวัติศาสตร์ว่าชาวชองเป็นส่วนหนึ่งในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของแผ่นดินภาคตะวันออกของประเทศไทย (จันทบุรี ตราด ระยอง ฉะเชิงเทรา) ซึ่งต่างก็ได้รับการกล่าวถึงว่าเป็นดินแดนที่มี “คนชอง” อาศัยอยู่

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าประวัติศาสตร์ของการสร้างอัตลักษณ์ชอง เกิดขึ้นไปพร้อมๆ กับการเชื่อมโยงอัตลักษณ์ชองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นประชากรไทย ซึ่งเป็นผลมาจากความเข้มข้นที่เพิ่มขึ้นของปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวชองกับกลุ่มคนส่วนใหญ่ของสังคมกับชุมชนเมือง และอำนาจรัฐที่ผนวกเอาคนชองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยมากขึ้นๆ ทั้งในแง่กฎหมาย การศึกษา และกลไกเชิงอุดมการณ์อื่นๆ จากเดิมที่คนชองเป็นกลุ่มชนที่อาศัยอยู่บริเวณชายขอบของรัฐไทย ทั้งในแง่ภูมิศาสตร์และในแง่อำนาจควบคุมจากรัฐ คนชองในฐานะส่วยเร็วและกระวาน จึงพัฒนามาเป็นพลเมืองของรัฐที่มีหน้าที่ต้องไปเกณฑ์ทหาร เสียภาษีให้รับ ส่งลูกหลานเข้าระบบการศึกษาที่รัฐจัดให้ ชุมชนชองกลายเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น

ในทางกลับกัน กลไกของรัฐก็ยอมรับเอา “ชอง” เข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ ผ่านกระบวนการแสดงออกต่างๆ ซึ่งในที่นี้จะขอกล่าวเพียงส่วนที่เกี่ยวกับการสร้างนิทรรศการเกี่ยวกับ “ชอง” เป็นส่วนหนึ่งของพิพิธภัณฑ์หรือการจัดแสดงต่างๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ (State-supported exhibits) การพัฒนาเรื่องราวเกี่ยวกับชองในงานรำลึกต่างๆ ที่รัฐเป็นผู้จัด หรือร่วมจัด หรือสนับสนุนให้จัด (State-sanctioned events) เป็นต้น

นิทรรศการเกี่ยวกับ “ชอง” นอกจากจะเป็นการแสดงออกถึง “ชองดี” เกี่ยวกับจังหวัดจันทบุรี อันเป็นส่วนประกอบที่เป็นทางการของรัฐไทย ยังมีส่วนช่วยในการเพิ่มความสมบูรณ์ของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของจังหวัดจันทบุรีอีกด้วย ไม่ใช่เรื่องบังเอิญที่ผู้ให้ความสำคัญกับการ “เขียนประวัติศาสตร์” ชาวชองจะเป็นคนกลุ่มเดียวกับพวกที่พยายามยกระดับและเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ของจันทบุรีและพื้นที่ภาคตะวันออกให้เป็นส่วนสำคัญอย่างแยกไม่ออกของประวัติศาสตร์ชาติ กระบวนการนี้มีได้เกิดขึ้นเฉพาะในจังหวัดจันทบุรี และเฉพาะกับกลุ่มชาติพันธุ์ชอง แต่เป็นกระบวนการที่พบเห็นได้ทั่วไปในทุกจังหวัด พบเห็นได้ทั่วไปทั้งในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ศูนย์วัฒนธรรมต่างๆ รวมทั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต่างๆ การมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่อาศัยมาแต่ดั้งเดิมถูกนำมาขบขันให้เป็นจุดเด่นของท้องถิ่น ในฐานะพื้นที่ที่มีความเป็นมาอันเก่าแก่ น่าสนใจ และโดดเด่น

5.2.2.3 องค์ประกอบสร้าง“อัตลักษณ์ชอง”ภายใต้ศูนย์การเรียนรู้ฯ

อิทธิพลของกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูได้ส่งผลเชื่อมโยงต่อแนวความคิดการจัดนิทรรศการภายในอาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ เป็นอย่างยิ่ง ในยุคแรกๆ (ปีพ.ศ.2545-2546) เป็นการมุ่งเน้นเนื้อหาการจัด

แสดงเกี่ยวกับกระบวนการชำระรักษาวัฒนธรรมภาษาของ ที่มีกระบวนการสืบทอดหรือสืบสานความเป็นของผ่านห้องเรียนบนพื้นที่โรงเรียนของรัฐในชุมชน ซึ่งจัดแสดงออกมาในลักษณะของผู้โชว์เอกสาร และสื่อการเรียนการสอนเป็นหลัก

หากแต่จากการสังเกตการจัดแสดงดังกล่าวกลับพบว่า มีการให้ความสำคัญกับเนื้อหา นิทรรศการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวชอง โดยการนำภาพถ่ายประกอบคำอธิบายจำนวน 2 ภาพ ภาพแรกเป็นภาพจากภาพวาด และภาพถ่ายจากรูปปั้นของแม่นางกาไว การจัดแสดงดังกล่าวเป็นการเสนอข้อมูลบอกเล่าถึงเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตนเอง ซึ่งเป็นการนำอัตลักษณ์ชาวชองจากการสร้างสำนึก “อดีตอันไกลโพ้น” ที่เชื่อมโยงกับตำนานเจ้าเมืองของแม่นางกาไวกับเมืองเพ็ญ โดยภาพและเนื้อหาดังกล่าวเคยผ่านการประกาศบนพื้นที่โรงเรียนคลองพลูวิทยา ซึ่งตั้งอยู่ในชุมชนในงานฟื้นฟูประเพณีของมาแล้ว ก่อนที่จะนำมาใช้แสดงในพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ แสดงให้เห็นว่า ชาวชองมีการใช้พื้นที่ศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของเป็นพื้นที่ผลิตซ้ำและแสดงตัวตนของให้คนในชุมชนและคนนอกชุมชนได้รับรู้ผ่านเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยิ่งใหญ่และรุ่งเรืองของตนเองในอดีต

อย่างไรก็ตาม การจัดแสดงภายในอาคารนั้นชาวชองได้ให้ความสำคัญกับพระบรมฉายาลักษณ์ของพระมหากษัตริย์และพระราชินีในรัชกาลที่ 9 ของไทย ติดไว้ที่เหนือห้องเสมือนกับที่บ้านของตนที่มักมีภาพดังกล่าวในปฏิทินและรูปใหญ่ติดผนังบนที่สูง รวมทั้งการนำรูปปั้นยืนขนาดเล็กขององค์พระราชบิดา อันเป็นสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล ที่ย้ายถิ่น ผันผาย และคนชองมีความภาคภูมิใจที่ได้รับผ่านพระหัตถ์ของพระองค์เจ้าโสมสวลีพระวรราชธิดามาตในงานการร้องเพลงกล่อมลูกกลุ่มชาติพันธุ์อีกด้วย นอกจากนี้ ยังมีการหารูปพระพุทธรูปขนาดเล็กมากราบไหวบูชาประจำศูนย์ด้วย สิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นว่านอกจากจะมีการหยิบยกภาษามาเป็นพรหมแดนของตนกับคนนอกกลุ่ม ในขณะเดียวกัน ชาวชองก็มีการบ่งบอกสำนึกความเป็นของตามแบบอัตลักษณ์ของรัฐ โดยแสดงให้เห็นถึงว่าชาวชองมีการนับถือพุทธศาสนา และเคารพในสถาบันพระมหากษัตริย์ไทย ในฐานะเป็นประชาชนคนหนึ่งภายใต้รัฐไทย ผ่านพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของแหล่งนี้ด้วย

ภาพที่ 11-12 ภาพการจัดแสดงในศูนย์ของคณะกรรมการภาษาของ (ก่อนปรับปรุง)

ต่อมาในปีพ.ศ.2547 นักวิชาการพิพิธภัณฑสถานมีการจัดนิทรรศการที่มุ่งเน้นกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของที่เป็นรูปธรรมและเป็นทางมากขึ้น จึงมีการปรับรูปแบบสิ่งก่อสร้างภายในอาคารบางส่วน มีการเพิ่มพื้นที่การจัดแสดงภายใน เนื้อหาการจัดแสดงมีการหยิบยกเรื่องราววิถีชีวิต ประเพณี การทำมาหากิน ของชาวช่องที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติในชุมชนของ โดยนักพิพิธภัณฑสถานนำเสนอความเป็นช่องผ่านแนวคิดหลัก คือ “สวนภาษา”

นิทรรศการ “สวนภาษา” แบ่งออกเป็น 7 หัวข้อ เป็นการจำแนกเรื่องราวเกี่ยวกับ 1) สภาพชุมชนของ 2) ประวัติความเป็นมาและวัฒนธรรมของช่อง 3) แผนที่แสดงที่ตั้งของหมู่บ้านชาวช่อง 4) ส่วนแสดงงานวิชาการเกี่ยวกับช่อง 5) กิจกรรมต่างๆ ในโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ ได้แก่ ระบบตัวเขียนภาษาของ หลักสูตรภาษาของ การเรียนการสอนภาษาของ 6) การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษาของ เป็นการจำลองบรรยากาศห้องเรียน 7) ห้องจำลองชานบ้านเรือน เป็นการแสดงองค์ความรู้ในบ้านและการประกอบอาชีพของคนช่อง

ภาพที่ 13 แสดงการจัดนิทรรศการ “สวนภาษา”

ภาพถ่ายเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ.2547

นิทรรศการ “สวนภาษา” นั้น ได้มีการจัดไว้ในห้องกลางของอาคารศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งมีขนาดไม่ใหญ่นัก และถูกล้อมรอบปิดกั้นด้านข้างผนังของห้องด้วยหน้าต่างหลายบานจนคู่มือจัดนิทรรศการดังกล่าวมุ่งเน้นนำเสนอเรื่องราวของกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของเป็นสำคัญ

เมื่อผู้ชมเดินเข้าประตูห้องนิทรรศการจะเห็นป้ายที่สานด้วยไม้ไผ่หลายสื่อที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตคนของตั้งอยู่บริเวณกลางห้อง แสดงแผนที่แหล่งที่ตั้งถิ่นฐานและหมู่บ้านที่มีคนของอาศัยกระจายอยู่ในภาคตะวันออก โดยเน้นบอกว่ามีอาศัยอยู่มากที่ตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลู อำเภอบึงสามพัน จังหวัดจันทบุรี แผนที่ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงตัวตนคนของภายใต้ขอบเขตเส้นแผนที่ในบริเวณที่ชาวของอาศัยอยู่ แต่ในทางตรงกันข้ามผู้วิจัยในฐานะชาวของคนหนึ่งกลับมองว่าชาวของในปัจจุบันมีเพียงพื้นที่ตั้งถิ่นฐานท่ามาหากินในอดีตเป็นในความทรงจำที่อ้างอิงพื้นที่แหล่งทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวของ

ต้นไม้นั้นท้องถิ่นหลากหลายชนิด หลายต้น ที่สมาชิกชาวของได้เลือกสรรเป็นต้นไม้ที่มีความสำคัญกับวิถีชีวิตชาวของจากป่าชุมชน เพื่อนำมาตั้งเป็นแถวทั้งสองด้านของห้องมองดูแล้วกลมกลืนไปกับหน้าต่าง ตามแนวความคิดของนักวิชาการพิพิธภัณฑสถานและการแสดงความคิดเห็นของชาวของโดยเฉพาะตาเถียน และนายหนู ซึ่งสามารถบ่งบอกชื่อต้นไม้ที่ชาวของนำเสนอประกอบต่างๆ ของต้นไม้ที่สามารถนำมาทำยารักษาโรคภัยไข้เจ็บ และใช้ประกอบอาหารในวิถีชีวิตของชาวของ เช่น “อูดแงง” ภาษาไทยแปลว่า ไม้เต้า, “อูด กะซิก” ภาษาไทยแปลว่า ไม้อินทรี “อูด เป้ง” ภาษาไทยแปลว่า ไม้แปง “อูด ตานซ่าน” ภาษาไทยแปลว่า ไม้มะขาง “อูด ยี่น่อง” ภาษาไทยแปลว่า ต้นจิกคง “อูด อิกกะเน่ว” ภาษาไทยแปลว่า ไม้อินทนิล “อูด พรังค้อน” ภาษาไทยแปลว่า ไม้หว้าหนู “อูดกะแบก”

ภาษาไทยแปลว่า ไม้ตะแบก “อูด ฟรังค์อน” ภาษาไทยแปลว่า ไม้หว่าน “อูด มะล่า” ภาษาไทยแปลว่า ดันไม้ลาย “เซาะ กะยัก” ภาษาไทยแปลว่า ดันชะมวง “อูด โฟ่ง กะน่าง” ภาษาไทยแปลว่า ดันโพก กะน่าง

ดันไม้แต่ละต้นที่สมาชิกชาวช่องเลือกสรรมา มีการติดป้ายบอกชื่อเป็นภาษาของตามที่สมาชิกชาวช่องได้บอกไว้ อีกทั้งยังมีป้ายบรรยายติดอยู่ตามดันไม้ที่ระบุขั้นตอนการทำงานอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของตามลำดับตั้งแต่การสำรวจสำมะโนประชากรคนรู้ภาษาของ การสร้างระบบตัวเขียนภาษาของโดยใช้ภาษาไทยเทียบเคียงเพื่อเป็นเครื่องมือบันทึกวัฒนธรรมตามภาษาพูดของคนช่อง การนำเครื่องมือดังกล่าวเขียนเรื่องราวประสบการณ์ในวิถีชีวิตเป็นหนังสือนิทานของ การสร้างหลักสูตรภาษาของ โดยภายในห้องจะเห็นคำศัพท์ภาษาของติดในรูปโปสเตอร์กับดันไม้ แสดงให้เห็นบรรยากาศของความ เป็น “สวนภาษา” ซึ่งมีนัยยะสะท้อนให้เห็นถึงภาษาของที่มีความสัมพันธ์กับการทำมาหากินในชีวิตประจำวันของชาวช่องท่ามกลางธรรมชาติ ที่มีอิทธิพลมาจากระบบเศรษฐกิจของรัฐไทยที่ผูกกับ ตลาดโลก และเมื่อออกมาจากห้องสวนภาษาและบ้านช่อง ถัดมาทางปีกซ้ายของอาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ จะเห็นห้องเรียนจำลองการเรียนการสอนภาษาของโรงเรียนของรัฐในชุมชน

ภาพที่ 14 แสดงการจำลองห้องเรียนการสอนภาษาของ
ในอาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ ภาพถ่ายเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ.2547

นอกจากนั้น ในมุมอื่นๆ ถัดไปจากมุมนิทรรศการ “สวนภาษา” จะมีความรู้สึกเหมือนเดินเข้าหมู่บ้าน ซึ่งมีการจำลองขานบ้านเรือนและฝายบ้านที่เป็นฟากไม้ไผ่ ภายในจำลองหลังคาบ้านบางส่วนมุงด้วยใบกันซง เป็นการแสดงองค์ความรู้ในบ้าน และการประกอบอาชีพของคนช่อง มีป้ายบรรยายประกอบภาพถ่าย และตัวอย่างของวัตถุที่ใช้ประกอบ เช่น ดันกระวานและเมล็ดกระวานแห้ง ปิ๊บ ตักน้ำมันยาง ได้จุไฟ เป็นการแสดงให้เห็นถึงการทำมาหากินในอดีตตั้งแต่ ครั้งพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ที่ยังคงฝังอยู่ในความทรงจำของคนช่อง อีกมุมหนึ่งของห้องที่จัดแสดงเรื่องบ้านจะพบว่า ผู้จัดมีการให้

ความสำคัญกับองค์ประกอบภายในตัวบ้าน เหนือศีรษะด้านขวามือจะเห็นเรือนผีหิ้งแขวนอยู่ติดผนังห้อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของชาวชองภายในตัวบ้าน และแหล่งที่อยู่อาศัยในชุมชน และสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือนและเครื่องมือทำมาหากินวางอยู่ในบ้าน

จากการศึกษาพบว่า หัวข้อนิทรรศการดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ภาษาถูกหยิบมาเป็นตัวบ่งชี้ว่าใครอยู่กลุ่มชาติพันธุ์ไหน (แม้จะไม่เสมอไปก็ตาม) จากเนื้อหา นิทรรศการ “สวนภาษา” ดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่า ภาษาชอง และการฟื้นฟูภาษาชอง ได้ถูกหยิบยกมาเป็นเครื่องมือในการธำรงรักษาพรมแดนกลุ่มชาติพันธุ์ชาวชอง ที่ผ่านการปฏิบัติการโดยนักวิชาการและกลุ่มชาวชอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าภาษาชองเป็นภาษากลุ่มชาติพันธุ์ (นอกเหนือจากอีกหลายกลุ่มในประเทศไทย) ที่ถูกกดทับ ด้วยอำนาจรัฐชาติ ทำให้ภาษาชองถูกลดบทบาทลง จนไม่มีความสำคัญแม้แต่ในครอบครัว

นอกจากนั้น การจัดนิทรรศการ “สวนภาษา” มิได้เป็นเพียงการจัดแสดงเพื่อให้เห็นว่า ภาษาชองแต่ละคำ (บางส่วนในชีวิตประจำวัน) มีความสำคัญอย่างไร และกำลังจะสูญหายไปเนื่องภาษาชองถูกกลืนโดยกระบวนการของรัฐไทยที่ผ่านมาทางระบบโรงเรียนเท่านั้น หากแต่เป็นการนำเสนอความภาคภูมิใจของชาวชองและมหาวิทยาลัยมหิดลที่มีการประดิษฐ์สร้างอัตลักษณ์ทางด้านภาษาชองขึ้นมาอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะ “ระบบตัวเขียนภาษาชอง” เพื่อเป็นเครื่องมือนำไปใช้ในการบันทึกหรือถ่ายทอดให้ลูกหลานได้เรียนรู้ และเป็นเครื่องมือในการชะลอการเสื่อมถอยของภาษาชอง การต่อสู้ดังกล่าวก็มีการยอมรับนำระบบคิดของตนเองเข้าไปอยู่ในพื้นที่ของโรงเรียนรัฐ

ประสบการณ์ที่ผ่านมาของผู้วิจัยที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ กับกลุ่มชาวชอง ผู้วิจัยได้ร่วมมีการจัดแบ่งหัวข้อนิทรรศการในฐานะคนที่อยู่ในวัฒนธรรมของคนหนึ่ง โดยนำหัวข้อเนื้อหาวัฒนธรรมจากผู้อาวุโสที่บันทึกไว้มาเป็นแนวทางในการแบ่ง และหัวข้อเหล่านั้นถูกนำมาเสนอต่อคณะกรรมการในที่ประชุมร่วมกันเพื่อเป็นกรอบเนื้อหา นิทรรศการในยุคหลัง (ปีพ.ศ.2549-2550) ภายใต้ข้อนิทรรศการว่า “ซึมซ่อง” ซึ่งเป็นนิทรรศการที่สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของนักวิชาการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและชาวชองที่จะรวบรวมสิ่งประกอบสร้างความเป็นตัวตนคนชองในความหมายใหม่ (แบบผสมผสานระหว่างความเป็นชองกับความเป็นไทย และอดีตกับความทันสมัยในโลกยุคโลกาภิวัตน์) เป็นการสื่อความหมายการสร้างความเป็นชองในสังคมปัจจุบันท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทุกก้าวอย่าง ผ่านนิทรรศการ “ซึมซ่อง” ซึ่งเป็นการสร้างพรมแดนทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจนกั้นระหว่างคนชองกับคนอื่น ภายใต้การเลื่อนไหลตามบริบทสังคมปัจจุบัน การออกแบบห้องนิทรรศการครั้งนี้ ได้ลดบทบาทความสำคัญเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาชองโดยการรื้อวัตถุจัดแสดงแบบเดิมออกไปจัดแสดงในห้องปีกขวาของอาคาร และให้ความสำคัญกับคนชองและวัฒนธรรมของด้านต่างๆ มากขึ้น นิทรรศการดังกล่าวได้กล่าวถึงความเป็นชองที่นำมาเสนอผ่านศูนย์การเรียนรู้ฯ มีดังนี้

สัญลักษณ์ภายในบริเวณศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่แสดงเรื่องราวของคนของสิ่งแรกที่พบเห็น คือ “ห้องซ่อง” หรือ “บ้านซ่อง” ซึ่งถูกคนของประดิษฐ์สร้างขึ้นใหม่ด้วยวัสดุธรรมชาติตามลักษณะบ้านของแบบดั้งเดิม เพื่อจำลองให้เห็นลักษณะบ้านคนของในอดีต

วัตถุต่างๆ ที่จัดแสดง ซึ่งนอกจากตัวบ้านซ่องแล้ว ข้างตัวบ้านทางด้านขวาจะพบเครื่องสี่ข้าวซึ่งชาวของสร้างความหมายตามกาลเวลาในการใช้งานว่า “เครื่องสี่ข้าวโบราณ” ของคนของ ซึ่งดาห้อย ผันผาย และครอบครวเคยใช้งานในชีวิตประจำวันมาก่อน แต่ปัจจุบันไม่ได้ใช้ประโยชน์แล้ว เพราะมีโรงสี่ข้าวด้วยเครื่องยนต์ในหมู่บ้านแทน ดาห้อย จึงบริจาคเครื่องสี่ข้าวโบราณมาแสดงที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ ส่วนด้านซ้ายจะพบกับไม้กระดานเก่าๆ แตรองขนาดใหญ่อีก 2 สอก ยาวประมาณ 5 เมตร ซึ่ง หนู สีสัมบัติ นายไพรวัล ผันผาย และสำราญ เกื้อกิจ สมาชิกกลุ่มของต่างรู้จักกันว่า “สะพานยายทรัพย์” ได้สร้างความหมายใหม่ให้กับกระดานแผ่นนี้ว่าเป็นสะพานที่คนของในชุมชนใช้เดินข้ามไป-มาเชื่อมความสัมพันธ์ของเครือญาติคนของระหว่างบ้านคลองพลุกกับบ้านตะเคียนทองมานานหลายชั่วอายุคน เมื่อนำมาจัดแสดงที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ สะท้อนให้เห็นว่าไม้กระดานเก่าๆ แผ่นนี้เป็นพื้นที่แห่งความทรงจำของชาวของ ที่เคยใช้ในชีวิตประจำวันของชาวของ

บ้านของที่ได้กล่าวมานั้น ผู้วิจัยเห็นว่าคนของ (ลุงเงิน ผันผาย) พยายามสร้างคุณค่าให้กับบ้านของ โดยการพยายามนำเสนอความเป็นตัวตนคนของผ่านองค์ความรู้บ้านที่ปกอาศัยที่ยังคงฝังลึกอยู่ในความทรงจำร่วมกันกับบ้านของในอดีต ในขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นว่าชาวของเลือกที่จะบอกคนภายนอกให้รู้จักบ้านของคนของในอดีตมากกว่าบ้านของในยุคสมัยใหม่

เมื่อเดินเข้าห้องนิทรรศการห้องกลางจะพบว่านักพิพิธภัณฑที่ร่วมทำนิทรรศการกับชาวของได้ให้ความสำคัญกับตัวตนคนของ โดยการร้อยถองการนำเสนอภาพลักษณ์แบบดั้งเดิมที่คนภายนอกถูกเหยียดหยามว่าเป็นคนสกปรกมอมแมม ดังที่เราัมักพบเห็นการนำตัวอย่างภาพคนของที่มีรูปร่างหน้าตาแปลกแตกต่างไม่สวยงามโดยนักวิชาการรุ่นเดิมๆ มักหยิบมากล่าวถึง หากแต่เป็นการนำภาพคนของในวัยต่างๆ ที่สื่อให้เห็นถึงว่าคนของเป็นคนมีรูปร่างหน้าตาคนจำสวยงามตามแบบคนของซึ่งมีลักษณะคล้ายๆ กัน การเป็นคนชอบพูดคุยสนุกสนานกันในกลุ่ม ร่าเริงคมีชีวิตชีวา ภายใต้เครื่องแต่งกายแบบคนไทยทั่วไป และเครื่องแต่งกายด้วยผ้าโจงกระเบนและเสื้อคอกระเข้มีผ้าขาวม้าคาดไหล่แบบง่ายๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้จัดพยายามลบล้างทัศนคติของนักวิชาการในรุ่นเก่า แทนที่จะยกมากล่าวถึงในลักษณะของเครื่องหมายแสดงความเป็นชนเผ่าแบบเดิม (ข้อมูลเดิมแต่นำกลับมาใช้ในบริบทใหม่) ในขณะเดียวกัน ก็มีการแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในการแต่งกายด้วย ไม่ใช่เป็นวิธีการแต่งกายที่หยุดนิ่งไม่เคลื่อนไหว (แต่งแบบไหนก็ยังเป็นคนของอยู่)

ภาพที่ 15 แสดงนิทรรศการคนของวัยต่างๆ กับการนำเสนอการแต่งกายของ
ชาวซองในปัจจุบันที่เรียบง่ายเหมือนคนทั่วไป แต่มีลักษณะหน้าตาที่เป็นเอกลักษณ์

ถัดไปทางด้านมุมขวามือของห้องเป็นการนำเสนอความเป็นมาของซองที่เชื่อมโยง
กับตำนานในท้องถิ่นจันทบุรี โดยเฉพาะเมืองเพนียดและนางกาไว และความเป็นมาที่เป็นการเชื่อมโยง
กับประวัติศาสตร์ชาติ (ไทย) กรณีทหารของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นอดีตความ
รุ่งเรืองอันไกลโพ้น และการเป็นผู้ที่ทำคุณประโยชน์แก่บ้านเมืองชาติไทย แม้จะเป็นเรื่องราวที่ยังไม่
สามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงได้ก็ตาม

ภาพที่ 16 แสดงถิ่นฐานทำกินและอยู่อาศัยของ
ชาวซองในพื้นที่ตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลู

ภาพที่ 17 ภาพนิทรรศการแผนที่
ที่ชาวซองร่วมกันสร้างขึ้นปัจจุบัน

ในขณะเดียวกัน การกำหนดประเด็นหัวข้อ (theme) ในการจัดแสดงนิทรรศการ
เรื่องราววัฒนธรรมของชาวซองเกิดจากการร่วมกันกำหนดและตัดสินใจร่วมกันระหว่างผู้วิจัยในฐานะ
เจ้าหน้าที่โครงการวิจัยจากศูนย์ศึกษาฯ และสมาชิกคนของคนหนึ่ง ร่วมกับสมาชิกชาวซอง และนัก

พิพิธภัณฑ์ จัดนิทรรศการชาวซองในศูนย์การเรียนรู้ฯ โดยมีการนำเสนอความเป็นของที่สะท้อนตัวตนคนซองออกมาในเรื่องของ “ความเป็นเจ้าของพื้นที่” ในแง่ภูมิศาสตร์พื้นที่ภาคตะวันออกและการตั้งถิ่นฐานด้วยการใช้แผนที่ประกอบ การสนับสนุนการอ้างอิงข้อมูลต่างๆ เช่น การอ้างอิงนิราศเมืองแกลงที่กล่าวถึง “ซอง” ในพื้นที่ภาคตะวันออกของสุนทรภู่ การอ้างอิงว่าอยู่อย่างพึ่งพิงกับธรรมชาติเน้นถึงความเป็น “เจ้าของพื้นที่” ทำกินในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นการสร้างพรมแดนตำแหน่งแห่งที่ที่แสดงตนเองกับคนกลุ่มอื่น ในขณะเดียวกัน ชาวซองก็มีการยอมรับและปรับเปลี่ยนเชิงผสมผสาน (ไม่ยอมถูกกลืนวัฒนธรรม) และการแสดงเอกลักษณ์ในการสร้างบ้านเรือนถูกนำเสนอว่าเป็นการใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพกับระบบนิเวศ มากกว่าจะเป็นการเสนอภาพความแปลกตาของความเป็นชนเผ่า

ในมุมอื่นๆ ถัดไปนั้น จะพบว่าเป็นการนำเสนอประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิต โดยเฉพาะการแต่งงานของ ถูกนำเสนอผ่านภาพถ่ายการแต่งงานแบบซองภายใต้การแต่งกายในแบบสมัยใหม่ หากแต่ ยังคงมีความเป็นของผ่านวัตถุที่เป็น “กะท่าย โค เซอ” ซึ่งเป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมที่สำคัญ และเครื่องดนตรีที่ใช้เล่นประกอบในพิธีแต่งงาน “กาตัก” สำหรับเครื่องมือใช้สอยที่สำคัญกับคนซองมาก โดยเฉพาะขวานบุงู ที่ถูกนำไปใช้ทำมาหากินและในพิธีกรรมด้วย นอกจากนี้พบว่าการเซ่นไหว้บอกผีบรรพบุรุษของครอบครัวฝ่ายหญิงด้วย

ภาพที่ 18 แสดงนิทรรศการการแต่งงานแบบคนซอง

ซองกับความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ได้ถูกนำเสนอผ่านคำบรรยายและวัตถุที่เป็นเรือนผีหึ่งจำลองขนาดเล็ก ซึ่งชาวซองอาวุโสเป็นผู้ทำขึ้นเอง และหาตำแหน่งที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมจริงเพื่อใช้ในการติดตั้งเหนือนิทรรศการด้านซ้ายมือของห้อง แม้ว่าที่มาของการเล่นผีหึ่งจะถูกคนอื่นนำเข้ามาเล่นในหมู่บ้านซอง (ไม่ใช่ของคนซอง) เพื่อความสนุกสนานตามที่ยายจิ้น ผันผาย เล่าให้ผู้วิจัยฟัง หากแต่คนซองก็มีความเชื่อว่าการเซ่นไหว้ผีหึ่งเป็นภารกิจที่จำเป็นต้องรับเอาไว้ในวัฒนธรรมซอง และต้องมีการ

เช่น ไข่วีลีสืบทอดเล่นกันต่อๆ กันมาในครอบครัวคนชอง นอกจากนั้นยังมีการนำเสนอความเชื่อเรื่องสุขภาพและการรักษาโรคของชาวชองสัมพันธ์กับความเชื่อ

ภาพที่ 19 แสดงมุมมองความเชื่อของชาวชอง
ทั้งเรื่องทำมาหากินและการดูแลสุขภาพ

ภาพที่ 20 แสดงมุมมองอาหารการกินของ
คนชอง

มุมมองในทางด้านขวามือจะพบกับการจัดแสดงอาหารการกินในวิถีชีวิตของคนชอง ซึ่งชาวชองมองว่าเป็นอาหารหลักประจำบ้านที่มีเครื่องปรุงและรสชาติที่แตกต่างจากคนกลุ่มอื่นๆ โดยเฉพาะ น้ำพริก และอาหารที่มีส่วนประกอบของกระวานและเครื่องแกงที่เป็นสมุนไพรพื้นบ้าน ส่วนขนมในวัฒนธรรมของที่ชาวชองมองว่าเป็นขนมที่มีความสำคัญที่ชาวชองใช้ประกอบพิธีกรรม การนำเสนออาหารในวัฒนธรรมการกินของคนชองส่วนหนึ่งสะท้อนถึงความเป็นคนชองในกระแสสังคมปัจจุบันที่มีวัฒนธรรมการกินคล้ายคลึงกับคนทั่วไปแต่มีความแตกต่างกันเรื่องรสชาติที่เผ็ดร้อน อีกส่วนหนึ่งคือสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานในเรื่องความเชื่อของคนชองที่มีความเป็นไทยพุทธควบคู่กับการนับถือผี ซึ่งเป็นตัวตนคนชองที่ถูกสะท้อนการยืนหยัดต่อสู้เพื่อการคงอยู่ของวัฒนธรรมตนเองจากกระบวนการกลืนของวัฒนธรรมกระแสหลัก โดยการเสนอออกความเป็นชองให้คนในสังคมปัจจุบันได้รับรู้ผ่านศูนย์ชอง

ภาพที่ 21 แสดงปฏิทินวัฒนธรรมของในรอบปี

ถัดไปจะพบว่าปฏิทินวัฒนธรรมประเพณีของในรอบปีที่สมาชิกชาวของกลุ่มหนึ่งในชุมชนมีส่วนร่วมในการนำเสนอกิจกรรมในรอบปีของชาวของและสร้างขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อใช้เป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาของในโรงเรียน และการผลิตหนังสือนิทานภาษาของ ปฏิทินวัฒนธรรมของนี้เป็นกระบวนการหนึ่งในการสร้างอัตลักษณ์ของชาวของจากนามธรรมอยู่ในความจดจำของชาวของเป็นรูปธรรมที่เห็นเป็นภาพประกอบการอธิบายกิจกรรมต่างๆ แต่ละกิจกรรมในรอบปีที่สอดคล้องกับฤดูกาลเพื่อความเข้าใจและให้คนของรุ่นหลังเข้าใจง่ายขึ้น อย่างไรก็ตามกิจกรรมต่างๆ ในปฏิทินวัฒนธรรมของที่นำเสนอผ่านศูนย์ของนั้น จะเห็นว่าสมาชิกชาวของมีการนำเสนอวัฒนธรรมแบบผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมของ เช่น ประเพณีบุญสงฆ์ พิธีกรรมการแต่งงานของการทำมาหากิน ฯลฯ และวัฒนธรรมไทยของส่วนกลาง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเพณีพิธีกรรมทางพุทธศาสนา มารวมอยู่ในปฏิทินของตนเองด้วย เช่น ประเพณีบวชพระ งานบุญเทศกาลเข้าพรรษา ฯลฯ สะท้อนให้เห็นว่าคนของเองนอกจากจะแสดงตัวตนโดยการปฏิบัติวัฒนธรรมของชาวของแล้ว ยังได้รับเอาวัฒนธรรมไทยมาปฏิบัติในวิถีชีวิตในฐานะคนไทยคนหนึ่งในประเทศไทยด้วย ดังนั้น ปฏิทินวัฒนธรรมที่สมาชิกกลุ่มชาวของได้สร้างขึ้นร่วมกันนี้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชาวของที่มีความผสมผสานกลมกลืนระหว่างกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงตัวตนคนของว่าเป็นไทยและกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงตัวตนคนของว่าเป็นของ ซึ่งมีการปฏิบัติหมุนเวียนกันไปในรอบปีของปฏิทินของ ในขณะเดียวกัน การประกอบกิจกรรมประเพณีพิธีกรรมบางอย่างที่เคยปฏิบัติกันมาแต่ครั้งปู่ย่าตายาย เช่น ประเพณีบุญสงฆ์และประเพณีแต่งงานที่มีการผสมผสานความเป็นวัฒนธรรมไทย กล่าวคือ

มีพิธีกรรมทางพุทธศาสนาด้วย และมีการประกอบพิธีกรรมตามประเพณีและความเชื่อของชาวซองด้วย เป็นต้น

เมื่อหันหลังกลับมา จะพบกับแผนที่บนแผ่นกระดานขนาดใหญ่ ซึ่งภายในประกอบไปด้วยรายละเอียดของสถานที่ที่มีลักษณะโดดเด่นและความสัมพันธ์กับคนของในลักษณะต่างๆ ในตำบลตะเกียนทองและตำบลคลองพลู ซึ่งเป็นการสร้างอัตลักษณ์โดยการลากเส้นพรมแดนพื้นที่แสดงถิ่นฐานอาศัยของชาวซองมาช้านาน โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ทั้งสองตำบลนี้ตามระบบการเขียนแผนที่ เพื่อกำหนดขอบเขตพรมแดนพื้นที่ทางการเมืองของภาครัฐ สะท้อนให้เห็นถึงการสูญเสียของการเป็นเจ้าของพื้นที่ในการดำเนินชีวิตบางส่วนไปหลังการพัฒนาประเทศ

ภายในห้องเล็กที่แสดงภายในบ้านจะเห็นภาพเข้าร่วมประกวดร้องเพลงกล่อมลูกกลุ่มชาติพันธุ์ที่มหาวิทยาลัยมหิดล โดยจะเห็นรูปปั้นองค์พระราชบิดา¹⁴ สัญลักษณ์แทนความเป็นรัฐไทย วางประกอบอยู่บนโต๊ะเล็กๆ แสดงถึงความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยที่สะท้อนผ่านรูปปั้นดังกล่าว ถัดไปเป็นการนำเสนอการละเล่นพื้นบ้านในหมู่บ้านคนของนิยมเล่นสะบ้า เล่นลูกข่าง โดยเฉพาะการยิงกระสุนที่ในอดีตใช้เป็นอาวุธยิงสัตว์ แต่ปัจจุบันไม่ได้ใช้แล้วจึงถูกนำมาประยุกต์ใช้เป็นกีฬาพื้นบ้าน ในยามว่างจากการประกอบอาชีพหรือวันเทศกาล ตรุษ สงกรานต์ ปัจจุบันในหมู่บ้านสูงอายุเริ่มมีการเล่นเปตอง ซึ่งเป็นกีฬาสากลที่ถูกนำมาเล่นในยามว่างในหมู่บ้านด้วย

นอกจากนั้น คนของยังมีนิสัยชอบร้องรำทำเพลงที่สนุกสนาน เพลงเกี่ยวพาราสิระหว่างหนุ่มสาว โดยเฉพาะช่วงเก็บเกี่ยวข้าว นวดข้าว เช่น เพลงสงฟาง เพลงเกี่ยวข้าว เพลงกระบอก และเพลงยันแย เป็นต้น หากแต่ในปัจจุบันกลับพบว่าชาวซองมีการเล่นกลองยาวตามแบบวัฒนธรรมไทยภาคกลาง และยึดถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของไปโดยปริยาย

¹⁴ “องค์พระราชบิดา” หรือชื่อเต็มว่า “พระบิดาแห่งการแพทย์แผนปัจจุบันของไทย” เป็นพระสมัญญานามที่แพทย์และประชาชนทั่วไปถวายแด่สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก

ภาพที่ 22-24 แสดงกลองยาวที่วางไว้ภายในศูนย์ฯ บ่งบอกถึงการผสมผสานวัฒนธรรมไทยกลาง¹⁵ ในพื้นที่จัดแสดงในศูนย์การเรียนรู้ฯ

การธำรงรักษาความเป็นของ โดยเฉพาะการฟื้นฟูและอนุรักษ์ภาษาของ ซึ่งปัจจุบันถูกนำไปผลิตซ้ำอัตลักษณ์ทางด้านภาษาโดยการถ่ายทอดในโรงเรียนจำนวน 4 โรงเรียนในชุมชน นอกจากนั้นยังมีการขยายประเด็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูตัวตนคนของ โดยสะท้อนผ่านโครงการต่างๆ ที่ขยายต่อจากการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ

ภาพที่ 25-26 ภาพระบบตัวเขียนที่ถูกสร้างขึ้นเป็นเครื่องมืออนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ

¹⁵ วัฒนธรรมภาคกลางที่เข้ามาพร้อมๆ กับความทันสมัยของวัฒนธรรมจากภายนอกชุมชน ซึ่งผ่านมาทางช่องทางการละเล่นรื่นเริงในงานวัดสมัยก่อนในชุมชนของ

ภาพที่ 27 ภาพนิทรรศการกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ

จากการศึกษาการจัดนิทรรศการภายในศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ โดยคนที่คนของวัยต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดนิทรรศการ ตั้งแต่การเลือกวัสดุพื้นบ้าน การให้ข้อมูลเรื่องราวของชาวของ การคัดเลือกข้อมูลภาพ ที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมของตนเอง ตลอดจนการติดตั้งและการให้ข้อคิดเห็นในระหว่างกระบวนการต่างๆ พบว่า กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ผ่านนิทรรศการในศูนย์ของ เกิดขึ้นจากนักศึกษาและนักวิชาการพิพิธภัณฑศึกษา และนักวิชาการศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา และวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตเป็นผู้กระตุ้นและมีความรู้ในการกำหนดหัวข้อการจัดแสดง ตลอดจนการเลือกหยิบเนื้อหาที่โดดเด่นทางวัฒนธรรมของ ทั้งนี้และทั้งนั้น ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานการพูดคุยรวมทั้งการตรวจสอบความต้องการและการให้ความสำคัญของสมาชิกชาวของ มานำเสนอแทนภาพความเป็นตัวตนของคนของในทิศทางเดียวกัน นั่นคือ เนื้อหาเน้นที่ความครบถ้วนในลักษณะภาพรวมของเรื่องราวและมุมมองต่างๆ ของความเป็นคนของในอดีตและความเป็นคนของในปัจจุบัน โดยเฉพาะเรื่องราวทางวัฒนธรรมและการประกอบกิจกรรมต่างๆ ของชาวของในสังคม ในฐานะกลุ่มชนที่มีความเป็นมายาวนานที่อยู่มาจนถึงปัจจุบัน มีตำแหน่งแห่งที่ชัดเจนทั้งในแง่ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม ความเป็นเจ้าของพื้นที่ (อยู่ในพื้นที่มาก่อนมีความกลมกลืนกับธรรมชาติ) แทนที่จะนำเสนอข้อมูลแปลกๆ เพื่อความน่าสนใจเพียงอย่างเดียว ในขณะเดียวกันก็พบว่าชาวของมีกระบวนการคัดเลือกความเป็นคนของจาก “พื้นที่แห่งความทรงจำ” ต่างๆ มาประกอบสร้างเป็นองค์ประกอบอัตลักษณ์บนพื้นที่แห่งความทรงจำ เพื่อการแสดงความเป็นของ บนพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ

ในขณะเดียวกันก็พบว่า สื่อการจัดแสดงบางอย่าง และวัตถุการจัดแสดงบางชิ้นกลับสะท้อนให้เห็นถึงคนของมีการยอมรับการอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐไทย โดยสะท้อนให้เห็นผ่านการนำวัฒนธรรมแบบไทยกลาง มาร่วมประกอบเป็นตัวตนทางวัฒนธรรมของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบ่งบอกถึงตนเอง แม้ว่าตนเองจะเป็นคนของที่มีวัฒนธรรมด้านต่างๆ เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะและแตกต่างจากคนกลุ่มอื่นๆ ซึ่งเป็นการสื่อความหมายของความเป็นคนของที่อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐไทย กล่าวคือ คนของมีสำนึกและแสดงออกว่าตนเป็นคนไทยคนหนึ่งที่มีการเคารพและยึดมั่นในสถาบันชาติ

ศาสนา และพระมหากษัตริย์ โดยใช้ศูนย์ของที่เปรียบเสมือนเป็นบ้านของคนของ เป็นพื้นที่แสดงตัวตนของตนเองต่อสมาชิกคนของและคนภายนอก ดังจะเห็นได้จากการที่ชาวของมีการทำหิ้งบูชาพระพุทธรูปรูปปั้นขององค์พระราชบิดา พระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระราชินี และพระฉายาลักษณ์ของพระองค์เจ้าโสมสวลีพระวรราชธิดา มาติดแสดงไว้ให้เห็นในศูนย์การเรียนรู้ฯ ตลอดจนการแสดงโครงสร้างจำลองห้องเรียนการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการส่งเสริมและการยอมรับของคนของรวมทั้งคนอื่นๆ ในชุมชนในการส่งลูกหลานเข้าโรงเรียนตามกฎหมายของรัฐ ในขณะที่เดียวกันก็พบว่า ชาวของและนักภาษาศาสตร์มีการใช้โรงเรียนในระบบของรัฐไทยเป็นเครื่องมือเพื่อแสดงตัวตนและฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมโดยผ่านหลักสูตรการเรียนภาษาของที่ชาวของและนักภาษาศาสตร์ร่วมมือกันสร้างขึ้น อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ถูกนำเสนอในนิทรรศการศูนย์การเรียนรู้ฯ ก็สะท้อนให้เห็นว่าแม้ชาวของจะสร้างอัตลักษณ์ทางภาษาของตนเองขึ้นมาเพื่อการมีตำแหน่งแห่งที่ในสังคมไทย แต่อัตลักษณ์ภาษาของที่ชาวของจัดทำขึ้นก็แสดงถึงการยอมรับที่จะอยู่ภายใต้ร่มเงาของภาษาไทย รวมทั้งการเคารพในสถาบันศาสนาพุทธ (ควบคู่กับการนับถือผีและพราหมณ์) และสถาบันกษัตริย์ไทยในฐานะอัตลักษณ์ของรัฐไทยด้วยเช่นกัน

ในแง่ของกระบวนการผลิตอัตลักษณ์ทางภาษาของได้พบปรากฏอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะบนป้ายบรรยายหัวข้อนิทรรศการภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ สะท้อนให้เห็นว่าผู้จัดมีการใช้ประโยชน์จากอัตลักษณ์ภาษาของที่ประดิษฐ์สร้างขึ้นใหม่มาผลิตซ้ำ โดยใช้ควบคู่กับภาษาไทย เช่น “ชิมช้อ” “วัดนะท่าช้อ” “ทอสอบ ทอชา” “คล้องชาคล้องชิมช้อ” “ปดิตินวัดนะท่าช้อ” “คักฮาม ความเชื่อ” “ต้องช้อ” “นู้กน่าน โบคลิง” “อนุรัก มือง ฟั้นฟู พะชาช้อ” เป็นต้น เพื่อเป็นการเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์วัฒนธรรมของ ที่ถูกส่งผ่านทางภาษาเขียนที่สร้างขึ้น ซึ่งปรากฏบนพื้นที่จัดแสดงหนังสือภาษาของ ทั้งหนังสือนิทานและคู่มือการเรียนการสอนภาษาของต่างๆ ประกอบกับนิทรรศการการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของที่เชื่อมโยงกับพื้นที่โรงเรียนในชุมชนในฐานะพื้นที่ปฏิบัติการในการผลิตสร้างหลักสูตรภาษาของ การถ่ายทอดโดยครูของที่เป็นสมาชิกทีมวิจัยภาษาของ และการสืบทอดโดยลูกหลานของที่เป็นนักเรียนร่วมกับเด็กไทยเชื้อสายอื่นๆ ในชั้นเรียน

5.2.2.4 กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างอัตลักษณ์ของผ่านการจัดแสดงนิทรรศการ

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยการปฏิบัติการร่วมกับสมาชิกชาวของในกระบวนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ ในชุมชน พบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างอัตลักษณ์ของที่สะท้อนผ่านการจัดนิทรรศการศูนย์การเรียนรู้ฯ นับเป็นสิ่งสำคัญในการแสดงตัวตนคนของร่วมกัน ดังนี้

(1) การมีส่วนร่วมของผู้ใหญ่และผู้อาวุโสชาวของในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของ ซึ่งจากประสบการณ์การร่วมกิจกรรมพัฒนาศูนย์ของทำให้ผู้วิจัยพบว่า นักวิชาการเป็นสื่อกลางให้ชาวของได้มี

ความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานในบทบาทของแหล่งการเรียนรู้ท้องถิ่น¹⁶ ที่จัดขึ้นโดยมหาวิทยาลัยมหิดล ทำให้สมาชิกชาวองได้รับรู้ประสบการณ์การจัดทำพิพิธภัณฑสถาน นอกจากนั้น ยังได้รับคำแนะนำจากนักวิชาการในการจัดแสดงวัฒนธรรมของในศูนย์ฯ ว่าควรจะมีวัสดุสิ่งของเครื่องใช้ที่เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวองและไม่ได้ใช้งานแล้ว มาจัดแสดงในศูนย์ฯ ด้วย ต่อจากนั้นชาวองจะเลือกใช้สิ่งของอะไรขึ้นใหม่ มาจัดแสดงในศูนย์การเรียนรู้ฯ นั้น มีการตัดสินใจเลือกเอง โดยสมาชิกชาวองรวมทั้งผู้วิจัยได้มีการนำมาคิดต่อและวางแผนร่วมกันเพื่อดำเนินการสรรหาในชุมชน ซึ่งจากการร่วมสรรหาวัสดุสิ่งของต่างๆ ทำให้ผู้วิจัย พบว่า สมาชิกกลุ่มชาวองได้มีการเลือกสรรวัสดุสิ่งของทางวัฒนธรรมที่ชาวองที่ตัวตนของชาวองเคยมีประสบการณ์ร่วมในการเรียนรู้หรือประดิษฐ์เพื่อใช้ในการชีวิตประจำวัน โดยส่วนใหญ่เป็นวัสดุสิ่งของที่ผลิตจากวัสดุหรือทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นมาประกอบสร้างความเป็นของ โดยเฉพาะวัสดุที่ใช้ในประเพณีพิธีกรรม เช่น เครื่องประกอบในพิธีการแต่งงานตามประเพณีของ เรือนผี หิ้ง กระบุง เลื่อยกลุ่ม เป็นต้น นอกจากนั้น สมาชิกกลุ่มชาวองยังมีส่วนร่วมในการเลือกต้นไม้พันธุ์ไม้พื้นบ้านต่างๆ ทั้งที่เป็นสมุนไพรรักษาอาการเจ็บป่วย และที่นำมาผลิตสิ่งของเครื่องใช้ในการดำรงชีวิตในครัวเรือน หรือประกอบการทำมาหากินในชีวิตประจำวัน ตลอดจนทรัพยากรพืชที่นำมาประกอบอาหารในครัวเรือน เช่น ต้นกล้วย ต้นคั่ว ต้นไผ่ซี่ หวายโสม ต้นแต้ว เป็นต้น เพื่อนำมาใช้ในการกิจกรรมการจัดแสดงเพื่อประกอบสร้างอัตลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมในวิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อในอาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ

นอกจากนั้น จากประสบการณ์การร่วมดำเนินกิจกรรมพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ และได้ดำเนินการสรรหาด้วยการออกรับบริจาควัสดุสิ่งของที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ชาวองเพื่อนำไปจัดแสดงในศูนย์ฯ ร่วมกับสมาชิกกลุ่มชาวองจำนวน 3-4 คน ทำให้ผู้วิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกชาวองที่ชักชวนเพื่อนบ้านของมามีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างศูนย์การเรียนรู้ฯ โดยการบริจาควัสดุสิ่งของสะท้อนให้เห็นว่าสมาชิกชาวองและชาวบ้านของมีการเรียนรู้ร่วมกันในการเลือกสรรสิ่งของที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชาวอง เพื่อให้คนในชุมชนและคนทั่วไปได้รับรู้ความเป็นของและเรียนรู้เรื่องราวของชาวองผ่านวัสดุสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของคนของในชุมชน โดยสมาชิกกลุ่มชาวองต่างก็ได้ร่วมนำสิ่งของที่บ่งบอกถึงความเป็นตัวตนคนของ เพื่อนำมาบริจาคและหวังว่าสิ่งของที่ตนบริจาคจะถูกนำมาจัดแสดงด้วยความภาคภูมิใจร่วมกับชาวบ้านของอื่นๆ ในชุมชนด้วยเช่นกัน แสดงให้เห็นถึงสิ่งของเครื่องใช้ทางวัฒนธรรมที่ชาวองผูกพันและเป็นเสมือนตัวตนส่วนหนึ่งที่ทำให้มีการดำรงชีวิตที่อยู่รอดมาจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของชาวองในการบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชาวองในครั้งนี้ นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์

¹⁶ การประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง พิพิธภัณฑสถานในบทบาทของแหล่งการเรียนรู้ท้องถิ่น จัดโดย สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับมูลนิธิญี่ปุ่น วันที่ 16-19 กรกฎาคม พ.ศ. 2545

ร่วมกันเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้ประกอบกิจกรรมในการทำมหากินในชีวิตประจำวันของคนชองแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า ทำให้สมาชิกชาวชองที่อยู่ในหมู่บ้านต่างๆ ที่ไม่ค่อยได้พบปะเจอกันนัก ได้มีโอกาสแสดงตัวตนของคนชอง กล่าวคือ เมื่อคนชองเจอกันก็จะมีการต้อนรับพูดคุยกันด้วยภาษาชองอย่างมีความสุข สนุกสนาน พร้อมกันนั้นสมาชิกชาวชองยังมีการเผยแพร่เกี่ยวกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาชอง สามารถเขียนหนังสือภาษาชองได้ และมีการเรียนภาษาชองในโรงเรียน อีกทั้งยังชักชวนกันให้ไปเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ฯ บริเวณสถานีอนามัยฯ เนื่องจากสิ่งของที่ถูกรับบริจาคจะนำไปจัดแสดงไว้ในศูนย์การเรียนรู้ฯ พร้อมกับบันทึกภาพและติดชื่อผู้บริจาคไว้ด้วย ทำให้ผู้บริจาคได้มีความภาคภูมิใจและตั้งใจในการเลือกสรรสิ่งของที่บ่งบอกอัตลักษณ์ของตนมากขึ้น เพื่อให้สิ่งของเครื่องใช้ของตนถูกนำไปจัดแสดงให้คนอื่น ๆ ได้รับรู้และได้ชม

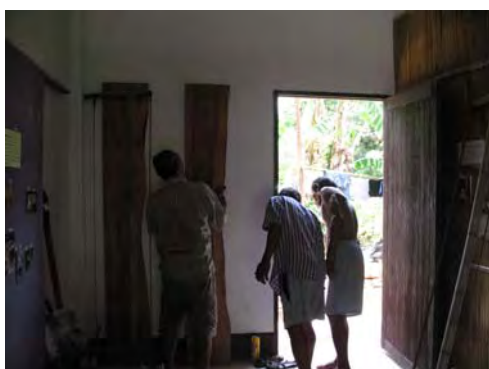
(2) การมีส่วนร่วมของกลุ่มสมาชิกชาวชองในการเลือกสรรสิ่งจัดแสดงที่สื่อความหมาย หรือมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในอดีต ตลอดจนความเหมาะสมในการติดตั้งวัตถุจัดแสดงต่างๆ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กระบวนการ คือ กระบวนการที่หนึ่งนั้นนักวิชาการมีการพูดคุยปรึกษารื้อกับกลุ่มสมาชิกชาวชองก่อนว่าต้องการให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ ของชาวชอง มีการนำเสนอหรือจัดแสดงอะไรบ้าง และจัดรูปแบบอย่างไร ยกตัวอย่างเช่น การนำเสนอข้อมูลชื่อสิ่งของเป็นภาษาชอง และการติดตั้งวัตถุที่ถูกต้องตามแบบวัฒนธรรมของคนชอง เป็นต้น

นอกจากนั้น บางสิ่งบางอย่างนักวิชาการก็คัดเลือกโดยอาศัยประสบการณ์ของคนชองที่อยู่ในชุมชนระยะเวลาสั้นๆ และการสอบถาม รวมทั้งให้ชาวชองพาไปบันทึกภาพเก็บไว้สำหรับประกอบสร้างความเป็นชองในอาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ ส่วนเนื้อหาต่างๆ นั้น ส่วนใหญ่ได้มาจากการบันทึกข้อมูลทางวัฒนธรรมของชาวชองที่ลุงเงิน ผันผาย บันทึกไว้เป็นความทรงจำ และเพื่อการเผยแพร่สำหรับผู้สนใจทั่วไป ส่วนที่เหลือเกิดจากการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในชุมชนของนักวิชาการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและตัวผู้วิจัยเองในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่โครงการและเป็นสมาชิกคนชองในชุมชนคนหนึ่งที่มีอำนาจในการตัดสินใจเบื้องต้นในการคัดสรรเนื้อหาและตรวจสอบเนื้อหาข้อมูลต่างๆ ที่บ่งบอกถึงความเป็นชองที่ถูกต้องและเหมาะสมกับการถ่ายทอดหรือนำเสนอผ่านการจัดแสดงในศูนย์การเรียนรู้ฯ หากไม่แน่ใจผู้วิจัยก็จะสอบถามกลับไปที่ลุงเงิน หรือชาวชองคนเฒ่าคนแก่อื่นๆ ในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับชองมากที่สุด

(3) สำหรับสมาชิกกลุ่มชาวชองได้เสียสละเวลา และแรงงานทางด้านช่างเทคนิคในการปรับปรุงต่อเติมอาคาร รวมทั้งบริจาคไม้สำหรับต่อเติมอาคารบางส่วน ตลอดจนการเลือกสรรวัสดุหรือสิ่งของที่บ่งบอกความเป็นชองผ่านทรัพยากรไม้ในวิถีชีวิตของในท้องถิ่น โดยเฉพาะต้นไม้ต่างๆ และไม้ไผ่ซึ่งที่ชาวชองนิยมนำมาสร้างบ้านเรือนในสมัยก่อนเนื่องจากมีความแข็งแรงและมีข้อปล้องยาว เป็นต้น ในการสร้างศูนย์ชองที่เป็นสัญลักษณ์และพื้นที่ในการแสดงออกทางวัฒนธรรมของในชุมชนด้วย เช่น การเลือกใช้ไม้ไผ่เข้ามาสานเป็นผนังภายในห้องจัดแสดง ทำฟากหรือไม้ไผ่สับสำหรับคลุมผนังห้องจัดแสดง

ให้คู่สอคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นของ แคร่และชั้นวางวัตถุจัดแสดง แผงขาตั้งสองขาสำหรับเป็นบอร์ดจัดแสดง และการสร้างลักษณะของบ้านเรือนของ โดยเฉพาะสิ่งประกอบภายในตัวบ้าน ซึ่งจำลองแค่เพียงส่วนหนึ่งของบ้านของที่มุงหลังคาด้วยใบกันซง เป็นต้น ซึ่งความร่วมมือในการแสดงออกและฟื้นฟูอัตลักษณ์ของดังกล่าวเกิดจากการที่นักวิชาการพิพิธภัณฑวัตถุและการสอบถามความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มชาวของเกี่ยวกับการจัดแสดงความเป็นของในอาคาร และให้โอกาสสมาชิกชาวของช่างก่อสร้างที่เป็นคนของอย่างเช่น ช่างแล และช่างช่วย เป็นต้น มีส่วนร่วมโดยเป็นผู้ผลิตวัสดุที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมท้องถิ่นชาวของเป็นสำคัญ

ส่วนอาคารบ้านของนั้น ลูกเจิน ผู้นำทางวัฒนธรรมของได้มีการคิดและวางแผนในการสร้างบ้านของขึ้นมาเพื่อเป็นตัวอย่างของบ้านของแบบดั้งเดิม โดยมีพี่ชัย และพี่ลิตร ชาวของที่มีใช้สมาชิกกลุ่มชาวของเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างบ้านของในครั้งนี้ด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการแสดงอัตลักษณ์ของบ้านของแบบดั้งเดิม สำหรับการเยี่ยมชมวัฒนธรรมหมู่บ้านของและศูนย์ของในชุมชนของนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 28-32 แสดงการมีส่วนร่วมในการ
จัดนิทรรศการศูนย์การเรียนรู้ฯ ของชาวของ

นอกจากนั้น สมาชิกชาวของยังเสียสละเครื่องอำนวยความสะดวกจากบ้านของตนมาใช้ในการทำงาน เช่น เครื่องตัดหญ้า, กระจกน้ำร้อน, กระจกน้ำแข็ง, เครื่องถ้วยจานในการกินข้าว, วัสดุอุปกรณ์ทำความสะอาดบริเวณศูนย์ของ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ได้มีเพียงผู้ชายของที่มีการแสดงออกถึงความเป็นคนของโดยเข้ามามีส่วนร่วม ในขณะเดียวกัน ยังพบว่าหญิงชาวของ โดยเฉพาะวัยกลางคนบางคนส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องกัน บางคนก็เป็นภรรยา และคนในครอบครัวของสมาชิกกลุ่มชาวของ ตลอดจนเพื่อนบ้านสนิทสนมที่เป็นหญิงของ ก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุนกิจกรรมฟื้นฟูตัวตนทางวัฒนธรรมของด้วยเช่นกัน โดยการทำหน้าที่จัดเตรียมอาหารพื้นบ้านที่บ่งบอกถึงตัวตนคนของในด้านอาหาร สำหรับต้อนรับผู้มาเยี่ยมชมศูนย์ของหรือผู้ร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ศูนย์ของ โดยกลุ่มหญิงของดังกล่าวได้ใช้ครัวของตนในการประกอบอาหารของเหล่านั้น ทั้งนี้ได้รวมถึงร้านค้าที่เป็นคนต่างถิ่นและสนับสนุนการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริจาคงบประมาณเล็กๆ น้อยๆ น้ำแข็ง และน้ำอัดลม เป็นต้น เพื่อใช้ในการกิจกรรมของศูนย์ของด้วย

ภาพที่ 33-35 ภาพแสดงการมีส่วนร่วมของหญิงอาวุโสชาวของทำอาหารพื้นบ้าน
สำหรับคนทำงานจัดนิทรรศการศูนย์การเรียนรู้ฯ

(4) การมีส่วนร่วมในการสร้างอัตลักษณ์ของผ่านกระบวนการจัดทำนิทรรศการของลูกหลานชาวซอง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ *เยาวชนหรือเด็กๆ* ชาวซองรวมทั้งชายและหญิงที่มักสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการปรับปรุงและปิดฝุ่นซ่อมแซมวัตถุจัดแสดง เช่น เรือหนีหิ้งจำลอง ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ในอาคารศูนย์ซอง เช่น โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น

ภาพที่ 36-44 แสดงการมีส่วนร่วมของเด็กๆ ชาวซองในการจัดนิทรรศการศูนย์ฯ

ส่วนเยาวชนหญิงชาวซอง ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมของกับกลุ่มผู้อาวุโส โดยการร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น ช่วยบริการจำหน่ายบัตรรางวัลชาวบ้าน, ช่วยบริการเสิร์ฟน้ำให้ผู้มาศึกษาดูงานที่ศูนย์ซอง, ช่วยติดตั้งนิทรรศการในอาคาร, ช่วยปรับปรุงนิทรรศการ, ช่วยทำความสะอาดซ่อมแซมวัตถุสิ่งของจัดแสดงในอาคารศูนย์ซอง, ช่วยแจกแผ่นพับ, ร่วมกิจกรรมฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษาของกับผู้ใหญ่ที่เป็นสมาชิกทีมวิจัยของ เช่น แต่งนิทานภาษาของ วาด

ภาพประกอบนิทานภาษาของให้ผู้สูงอายุ, เป็นพี่เลี้ยงช่วยครูของในการเรียนการสอนภาษาของนอกห้องเรียน/ในป่าชุมชน, ช่วยออกแบบการติดตั้งและดูแลนิทรรศการนอกอาคาร เช่น วัดหรือพื้นที่สาธารณะในชุมชนของ เป็นต้น

ภาพที่ 45-47 ภาพการมีส่วนร่วมของเยาวชนหญิงของในการฟื้นฟู
อัตลักษณ์ชาวของร่วมกับผู้ใหญ่

ทั้งนี้และทั้งนั้น กลุ่มเยาวชนดังกล่าวเคยมีกลุ่มหนึ่งที่เป็นกลุ่มแกนนำหลักในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ ร่วมกับผู้ใหญ่ และเข้าร่วมโครงการพิพิธภัณฑ์บออะไร ที่นักวิชาการพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยจัดขึ้น เพื่อสร้างเสริมประสบการณ์เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ และให้เยาวชนของวาดภาพความต้องการให้เกิดสิ่งต่างๆ ที่ได้เรียนรู้มาจากการทัศนศึกษา เพื่อเป็นแกนนำกลับไปพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ ในชุมชน โดยเฉพาะน้องเหมี่ยว น้องแอน น้องนุช น้องแม็ก น้องดำ และน้องน้ำ แต่ก็มิได้มีการเชื่อมต่องานที่ต่อเนื่องในชุมชน ประกอบกับเยาวชนที่เป็นหญิงส่วนใหญ่ ต้องออกไปศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษานอกชุมชน และมีครอบครัวบ้างแล้ว จึงทำให้เยาวชนแกนหลักของศูนย์การเรียนรู้ฯ มีเวลาให้กับกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ฯ น้อยลงเรื่อยๆ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มสมาชิกชาวของเกี่ยวกับนิทรรศการภายในศูนย์การเรียนรู้กับชาวของในชุมชน พบว่า การนำเสนอนิทรรศการเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ผ่านภาพถ่ายเล็กๆ จากเหตุการณ์จริงในชุมชนซึ่งชาวบ้านรับรู้กันในวิถีชีวิตอยู่บ้างแล้ว ชาวบ้านจึงไม่ค่อยให้ความสนใจเข้ามาชมหรือเข้ามาเรียนรู้กันมากนัก ซึ่งตามลักษณะนิสัยของชาวบ้านมักจะให้ความสนใจกับสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ หรือเป็นสิ่งที่ไม่ค่อยมีให้เห็นในชุมชนมากกว่าการนำเสนอสิ่งที่พบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน และข้อความบอกเล่าที่เป็นตัวหนังสือ (สัมภาษณ์กลุ่มสมาชิกชาวของ, เมษายน พ.ศ. 2550)

ในขณะเดียวกัน จากการสังเกตการณ์ที่ผู้วิจัยได้เข้ามาชมนิทรรศการของชาวของพบว่า กลุ่มชาวของวัยอาวุโสที่อาศัยการเข้าร่วมกิจกรรมและให้ความสนใจเข้าไปชมการจัดแสดงเรื่องราวของตนเองตามบอร์ดต่างๆ อย่างใกล้ชิดและมีปฏิริยากับสิ่งจัดแสดงด้วยการเพ่งดูเรื่องราวและคนของที่อยู่ในภาพถ่ายจากกล้อง ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ชาวบ้านไม่ค่อยมีใช้ให้เห็นในชุมชนนัก นอกจากนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้เข้าชมสิ่งจัดแสดงในอาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้อาวุโส พบว่า ผู้ชมเหล่านั้นมักแสดงความรู้สึกพึงพอใจ และรำลึกถึงความทรงจำเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งตนเองก็เคยมีประสบการณ์และได้สัมผัสมาก่อนมาสนทนากันควบคู่กับการชมนิทรรศการไปด้วย

ภาพที่ 48-50 แสดงถึงความสนใจของพระชาวของและวัยรุ่นของ
ที่เข้ามาชมนิทรรศการด้วยความสนใจ

ภาพที่ 51-52 แสดงการให้ความสนใจชมนิทรรศการของของชาวบ้านของ

มณเฑียร พัฒเสมา และหนู สีสัมบัติ มีความคิดเห็นว่าการที่จะทำให้ชาวบ้านสนใจและอยากมาที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ จะต้องสร้างกิจกรรมที่ชาวบ้านมาแล้วได้รับประโยชน์กลับไป พร้อมๆ กับได้พบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้าน ชาวบ้าน หรือสมาชิกชาวช่อง

สำหรับผู้วิจัยในฐานะสมาชิกคนของ ที่ได้เรียนรู้และได้ร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของในชุมชนอยู่บ่อยครั้ง ผู้วิจัยคิดว่าข้อมูลเรื่องราวต่างๆ และภาพประกอบที่ส่วนใหญ่ผู้วิจัยได้ตัดสินใจร่วมกับสมาชิกชาวช่องวัยต่างๆ โดยเฉพาะผู้อาวุโสที่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ จริง ก่อนทำการเลือกสรรสิ่งที่สื่อความเป็นของออกมา ซึ่งนับว่าเป็นการตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกชาวช่องคนอื่นๆ ก่อนที่จะนำไปประกอบเป็นนิทรรศการต่อไป จากนั้นนิทรรศการและสิ่งจัดแสดงศูนย์การเรียนรู้ฯ ในครั้งนี้ แม้ว่าชาวช่องส่วนใหญ่ไม่เข้ามาร่วมดำเนินงานทุกขั้นตอน แต่ชาวช่องส่วนใหญ่และชาวบ้านอื่นๆ ในชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับการจัดแสดงความเป็นของด้วยการช่วยกันคนละไม้คนละมือต่างๆ ภายในอาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ จนเกิดเป็นนิทรรศการที่แสดงความเป็นของขึ้นมาร่วมกันบนพื้นที่ในชุมชนแห่งนี้

เงื่อนไขดังกล่าวมีลักษณะสอดคล้องกับนโยบาย/กลไกรัฐ และกระแสดความคิดเรื่องสำนึกท้องถิ่นและความหลากหลายในสังคมและเพื่อเป็นปรากฏการณ์ด้านกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้รัฐต้องลงไปปลูกจิตสำนึกท้องถิ่นให้เข้มแข็ง โดยอาศัยกลไก พิพิภรณ์ที่ท้องถิ่น ในการเป็นพื้นที่นำเสนอเรื่องราวความเป็นตัวตนของคนในท้องถิ่นนั้น เพื่อให้คนในท้องถิ่นได้รู้จักตนเอง และในขณะเดียวกันก็เป็นการขีดเส้นพรมแดนความแตกต่างในความเป็นตัวตนของตนเอง (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, 2539 : 3)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการกระตุ้นและช่วยสร้างและฟื้นฟูอัตลักษณ์ในรูปแบบของแหล่งการเรียนรู้ชุมชนที่เรียกว่า ศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ กับชาวช่องก็ตาม หากแต่จากการศึกษากลับพบว่า ชาวช่องได้มีการยอมรับศูนย์การเรียนรู้ฯ ดังกล่าว มาใช้ประโยชน์ในการเป็นเครื่องมือในฐานะพื้นที่ศูนย์กลางในการแสดงตัวตนทางวัฒนธรรมของชาวช่องในสังคมและเป็นพื้นที่ศูนย์รวมภาพองค์ความรู้แห่งความทรงจำในอดีตของชาวช่องในชุมชน โดยผ่านการประกอบกิจกรรมต่างๆ บนพื้นที่ดังกล่าว โดยเฉพาะการจัดนิทรรศการ การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมของ การจัดกิจกรรมตามเทศกาลในรอบปีของชุมชน และการถ่ายทอดเพื่อการฟื้นฟูภาษาของของครูของในโรงเรียน ตลอดจนการพูดถึงตัวตนคนของต่อผู้มาเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ฯ

ในขณะเดียวกัน แนวโน้มการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของชาวช่องก็มีมากขึ้นๆ โดยเฉพาะเสียงเรียกร้องจากกลุ่มเยาวชนให้มีการจัดกิจกรรมประเพณี การละเล่นพื้นบ้านในรอบปี และการจัดนิทรรศการที่สะท้อนความเป็นคนของ รวมทั้งการที่ได้เรียนรู้เรื่องราวทางภาษาและวัฒนธรรมของตนเองผ่านสิ่งจัดแสดงในศูนย์ของ โดยมีป้าๆ ลุงๆ อธิบาย ถือเป็นสำนึกแห่งตัวตนและความภาคภูมิใจในความเป็นคนของของชุมชนและเยาวชนต่างๆ ที่เกิดมาเป็นสมาชิกลูกหลานชาวช่อง ซึ่งถูก

สะท้อนออกมาจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์ของอย่างต่อเนื่อง พื้นที่แห่งนี้จึงเป็นเสมือนสัญลักษณ์ของชาวของกลุ่มต่างๆ ทั้งที่ชาวของรู้จักและคุ้นเคยหรือไม่คุ้นเคยกับพื้นที่แห่งนี้เลย ต่างก็เรียกชื่อพื้นที่แห่งนี้สั้นๆ ว่า “ศูนย์ของ”

การมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดอัตลักษณ์ผ่านศูนย์ของ

การมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดอัตลักษณ์ของผ่านศูนย์ของนั้น พบว่า คนของมีการถ่ายทอดความเป็นของเรื่องการฟื้นฟูภาษา ประเพณีต่างๆ การกินการอยู่ และวิถีการดำเนินชีวิตที่รู้เท่าทันในท่ามกลางสังคมที่เปลี่ยนแปลงของโลก ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มทีมวิจัยของรุ่นอาวุโสและวัยกลางคน อย่างเช่น การบอกเล่าของมณเฑียร พัฒเสมา ครูของและผู้นำชุมชนว่า “การทำงานวิจัยอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมของ ทำให้เราต้องติดตามสถานการณ์ภายนอกชุมชน และนำบางสิ่งบางอย่างมาใช้ในการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะเรื่องการจัดการหนี้สินของชุมชนหรือการดำเนินชีวิตบนเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริของในหลวงเพื่อแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตของคนของ” บางครั้งก็มีผู้เฒ่าผู้แก่ชาวของมาร่วมกิจกรรม โดยเฉพาะการต้อนรับผู้มาศึกษาดูงานหรือร่วมให้ความรู้เรื่องราวของชาวของที่ศูนย์ของ เช่น ยายเถียะ ยายเสียง ยายรัส น้ำโถม ตาพุ่ม ตาเหมียน ยายเลียบ และยายน้อย เป็นต้น ความเสียสละของสมาชิกชาวของได้รวมไปถึงความรู้สึกลงถึงการมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของศูนย์ของอย่างเต็มเปี่ยมจึงมีการดูแล และบำรุงรักษาศูนย์ของอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการนำเสนอประสบการณ์เรื่องราวต่างๆ ที่ประกอบสร้างความเป็นของในชีวิตประจำวันมาใช้เป็นความรู้ของชาวของและถ่ายทอดผ่านบทบาทวิทยากรชาวของ โดยเฉพาะลุงหนู, ตาเถียน, ยายจิ้น, พี่รุ่งเพชร, พี่สำราญ, น้ำหลอม, พี่ไพรวัล และพี่วิน

ภาพที่ 53-56 แสดงการถ่ายทอดวัฒนธรรม และความรู้ของชาวของแก่ผู้ศึกษาดูงาน

ในทางกลับกัน ผู้วิจัยกลับพบว่า บางครั้งชาวช่องและคนในชุมชนไม่ค่อยให้ความสนใจในตัวนิทรรศการมากนัก เนื่องจากเป็นสิ่งที่ตนเองได้สัมผัส พบเจอ อยู่ในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว ดังที่รุ่งเพชร ผันผาย กล่าวว่า “คนของไม่ค่อยสนใจในเรื่องที่เขารู้และเห็นอยู่ทุกวัน แต่เขาจะสนใจเรื่องที่แปลกแตกต่างออกไปจากชีวิตประจำวัน ซึ่งศูนย์ของ ไม่มีให้เขาเข้ามาดู” นอกจากนั้น ก็พบว่ามีคนของส่วนน้อยที่ได้มีโอกาสเข้ามายังสถานที่แห่งนี้โดยอาศัยช่วงเวลาวางเว้นจากการงานในช่วงเทศกาลสำคัญ และเข้าไปชมนิทรรศการ สิ่งที่เขาสนใจส่วนใหญ่จะเป็นภาพถ่าย ซึ่งเป็นการบันทึกภาพกิจกรรมที่เกิดขึ้นจริง และมีตัวคนของที่เขารู้จักอยู่ในภาพด้วย

นอกจากชาวช่องจะมีการนำเสนอตัวตนในรูปแบบของการจัดนิทรรศการแล้ว ยังพบว่าชาวช่องได้มีการนำเสนอตัวตนในรูปแบบของการประกอบกิจกรรมทางวัฒนธรรมผ่านช่องทางของศูนย์การเรียนรู้ฯ ด้วย ดังจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

จากปรากฏการณ์การมีส่วนร่วมในการสร้างอัตลักษณ์ต่างๆ ภายในศูนย์ของดังที่กล่าวมาแล้วนั้น จึงสรุปได้ว่ามีลักษณะของกระบวนการประกอบสร้างตัวตนความเป็นคนของแบบองค์รวมของผู้วิจัยพบว่า บริบททางวัฒนธรรมดังที่กล่าวในบทที่ 4 ซึ่งปรากฏบนพื้นที่ต่างๆ ในชุมชน ได้ถูกชาวช่องหยิบยกมาใช้เป็นภาพตัวแทนความเป็นตัวตนคนของในรูปแบบของนิทรรศการ ในอาคารศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ โดยคนนอกวัฒนธรรมและคนในวัฒนธรรม ในขณะเดียวกัน ทรัพยากรบุคคลคนของที่พัฒนามาเป็นสมาชิกกลุ่มคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ฯ ก็ได้มีการอธิบายถึงตัวตนของตนเอง โดยผ่านนิทรรศการศูนย์การเรียนรู้ฯ และเชื่อมโยงกลับไปสู่แหล่งการเรียนรู้เรื่องต่างๆ ในพื้นที่ต่างๆ ที่ชาวช่องดำเนินกิจกรรมในวิถีชีวิตในชุมชนอีกที เช่น ที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำมาหากินในชุมชน เช่น ป่าเขา สวนนา ไร่ เป็นต้น แหล่งประกอบประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เช่น บริเวณทุ่งนาหรือปลายทุ่งนาท้ายหมู่บ้าน แหล่งน้ำ เป็นต้น เนื่องจากศูนย์การเรียนรู้ฯ ไม่สามารถแสดงให้เห็นถึงภาพตัวตนคนของโดยผ่านกิจกรรมจริงๆ ในวิถีปฏิบัติของคนของได้ทั้งหมด เนื่องจากไม่ตรงกับช่วงเวลาที่ใช้ปฏิบัติจริง

ดังนั้น พื้นที่ทางกายภาพที่ชาวช่องใช้ดำเนินกิจกรรมในวิถีปฏิบัติจึงกลายเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่แสดงออกถึงความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรมของคนของในพื้นที่ของชุมชนด้วย ได้แก่ 1) ประวัติศาสตร์พื้นที่การตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยในจังหวัดจันทบุรี ที่ถูกรัฐช่วงชิงไปเป็นอาณาเขตพื้นที่การครอบครองและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของรัฐ 2) รูปแบบหรือองค์ประกอบแหล่งการเรียนรู้ทางด้านกายภาพ ประกอบด้วย อาคาร/สถานที่ศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของแบบถาวร, พื้นที่ดำเนินกิจกรรมประเพณีพิธีกรรมในชุมชน และภายนอกชุมชน, แหล่งหรือพื้นที่ทำมาหากินในวิถีปฏิบัติ, โรงเรียน และครอบครัว

นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังพบว่า การสร้างอัตลักษณ์ของที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ เกิดจากการที่ผู้วิจัยอยู่ในฐานะตัวแทนสมาชิกคนของ และในขณะเดียวกันก็เป็นเจ้าหน้าที่ดูแลโครงการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของเป็นแหล่งการเรียนรู้ชุมชนด้วย โดยผู้วิจัยพยายามเลือกสรรและหยิบเอาตัวชี้วัดทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีความ “ครบถ้วน” ขององค์ประกอบของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ โดยการนำเนื้อหาวัฒนธรรมของ จากการบันทึกเป็นข้อมูลวัฒนธรรมที่ลงเงิน บันทึกไว้ และพยายามให้น้ำหนักกับลักษณะ “ต่างๆ” เหล่านั้นให้เกิดคุณภาพของภาพรวมความเป็นของมากที่สุด แม้ว่าข้อมูลเหล่านั้นจะมีได้มีความโดดเด่นและแตกต่างจากที่เคยมีการทำมาก่อนหน้านี้ จุดเด่นกลับอยู่ที่การรวบรวม “สิ่ง” ที่เป็นวัตถุ และผลงานกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ ที่เคยมีอยู่ก่อนมา และนำมาประกอบสร้างให้ครบถ้วนยิ่งขึ้น ทำให้ความเป็นคนของมีความสมบูรณ์ ต่อเนื่อง และมีความเป็นปัจจุบัน สัมพันธ์กับชาวของที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน ไม่ใช่ชาวของในอดีตอันไกลโพ้นยุคพระนางกาไวเพียงอย่างเดียว ไม่ใช่คนของพื้นบ้านที่มีหน้าตา-รูปร่างการแต่งกายแปลกแตกต่างในลักษณะที่พบในพิพิธภัณฑ์ชนเผ่าต่างๆ ไป ไม่ใช่ชาวของในความหมายกว้างที่ถูกระบุให้เป็นชนพื้นถิ่นของจันทบุรีและภาคตะวันออกโดยทั่วไป แต่เป็นทั้งหมดที่กล่าวมาบวกรวมกับภาพความเป็นชุมชนของที่มีความต่อเนื่องจากอดีตสู่ปัจจุบัน และยังแสดงให้เห็นความพยายามของคนของที่จะธำรงความต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบันนั้นให้ยืนยาวไปสู่อนาคตข้างหน้าอีก

5.2.2.5 กิจกรรมวัฒนธรรมของ: การฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวของผ่านศูนย์การเรียนรู้ฯ

(1) กิจกรรมฟื้นฟูประเพณีการเล่นพื้นบ้านของ

การฟื้นฟูวัฒนธรรมของในบริเวณอาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ จากการที่ผู้วิจัยได้ไปร่วมงานฟื้นฟูประเพณีของ เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2551 ที่จัดขึ้นที่ศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ ผู้วิจัยได้เข้าร่วมฟังการแสดงความคิดเห็นในการวางรูปแบบและรายละเอียดของการจัดงานในครั้งนี้ด้วย ซึ่งมีแกนหลักในการประชุมจัดงานและผู้ร่วมประชุม โดยลงเงิน ผันผาย ในฐานะสมาชิกอบต.คลองพลู ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเขาชะเมา และประธานศูนย์การเรียนรู้ฯ ร่วมกับนายรุ่งเพชร ผันผาย ในฐานะสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองพลู และรองประธานศูนย์การเรียนรู้ฯ นายมณเฑียร พัฒเสมา ในฐานะรองนายกอบต.คลองพลู และสมาชิกคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ฯ โดยการสนับสนุนงบประมาณในการจัดงานจากกระทรวงวัฒนธรรมภายใต้โครงการ “ศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน” จากการรับฟังการเสนอกิจกรรมในงานครั้งนี้พบว่า สมาชิกกลุ่มชาวของได้หยิบยกกิจกรรมการเช่นไหว้บรรพบุรุษของในช่วงเช้า การสาธิตการแต่งงานของชาวของแบบกาตัก การเล่นพื้นบ้านทั่วไปของชาวของโดยเฉพาะสะบ้า และลูกข่าง โดยกลุ่มแกนนำชาวของที่จัดงานในครั้งนี้เน้นให้ความสำคัญกับการให้คนของและคนในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่สะท้อนสำนึกความเป็นคนของ และสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนของ สะท้อนให้เห็นว่าสมาชิกชาวของมีการบ่งบอกถึงความเป็นของด้วยกิจกรรมสำคัญต่างๆ ในวิถีชีวิต มีการเกิดขึ้นลดน้อยถอยลงเรื่อยๆ ซึ่งส่วนหนึ่งต้องการแสดงให้เห็น

ผู้ร่วมงานที่มีทั้งคนชองและคนอื่นที่มีใจของเห็นว่าวัฒนธรรมของชาวชองมีความแตกต่างและโดดเด่นออกไปจากวัฒนธรรมของคนกลุ่มอื่นๆ ในสังคม และความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง โดยเฉพาะการสาธิตการแต่งงานของชาวชองแบบกาตัก และการเซ่นไหว้บรรพบุรุษของ ส่วนการละเล่นพื้นบ้านนั้นสะท้อนให้เห็นว่าสมาชิกชาวชองแสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของชาวชองที่สนุกสนานแต่ซื่อสัตย์ด้วยความละเอียดอ่อน และยังเป็นโอกาสในการพบปะเจอกันของสมาชิกชาวชองในพื้นที่หมู่บ้านต่างๆ ในชุมชน โดยอาศัยกิจกรรมในวัฒนธรรมของที่จัดขึ้น และเพื่อสร้างความผูกพันที่แนบแน่นของกลุ่มชาวชองในชุมชน

ภาพที่ 57-60 แสดงการมีส่วนร่วมของชาวชองในกิจกรรมฟื้นฟูประเพณีการละเล่นพื้นบ้านชอง

จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการและชาวบ้านชองที่เข้าร่วมกิจกรรมงานฟื้นฟูวัฒนธรรมของกลุ่มหนึ่ง พบว่า การใช้กิจกรรมฟื้นฟูวัฒนธรรมชองในพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ นับเป็นเครื่องมือหรือช่องทางหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชาวชองในชุมชน จะสามารถช่วยแก้ปัญหาหรือความอ่อนแอที่เกิดจากระบบการเมืองในท้องถิ่นที่เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้พี่น้องชาวชองในชุมชนต้องแบ่งแยกออกเป็นกลุ่มๆ แบ่งแยกความเป็นพี่เป็นน้องให้กลับมามีสำนึกความสัมพันธ์เป็นพี่เป็นน้องในหมู่ชาวชองในสังคมปัจจุบัน ซึ่งพบว่าเครื่องมือดังกล่าวสามารถช่วยแก้ปัญหาได้ในระดับช่วงระยะเวลาสั้นๆ และค่อยๆ ทวีคูณขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้และทั้งนั้นขึ้นอยู่กับคนชองที่เป็นผู้นำประกอบกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่องเป็นระยะๆ ด้วย ดังจะสังเกตได้จากปรากฏการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชาวชองที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2547จนกระทั่งถึงปัจจุบัน พบว่า มีจำนวนคนชอง

มาร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปีๆ แสดงให้เห็นว่าชาวชองและคนในชุมชนเริ่มเห็นว่าศูนย์การเรียนรู้ฯ สามารถเป็นเครื่องมือหรือช่องทางในการแสดงตัวตนทางวัฒนธรรมร่วมกับสมาชิกชาวชองคนอื่นๆ ได้อย่างมีความสุขและภาคภูมิใจ

ผู้วิจัยในฐานะสมาชิกคนชองคนหนึ่งที่ได้เข้าร่วมงานฟื้นฟูวัฒนธรรมของมอว่า ส่วนใหญ่เป็นคนชองที่อยู่บ้านคลองพลู บ้านทุ่งกบิล และบ้านตะเคียนทอง ที่เข้าร่วมเล่นการละเล่นพื้นบ้านของชาวชอง โดยเฉพาะสะบ้าโยน ที่ชาวชองวัยกลางคน และผู้สูงอายุทั้ง 3 หมู่บ้าน จะช่วยสานสัมพันธ์ความเป็นเพื่อนพ้องและพี่น้องของชาวชองทั้งชายและหญิงได้เป็นอย่างดี ซึ่งแสดงออกมาให้เห็นจาก ความสนุกสนานและความอบอุ่นกันที่พี่น้องในหมู่พี่น้องชาวชอง เด็กๆ ของเลื้อกเล่นของเล่นด้วยไม้เดิน 2 ขา วัยรุ่นทั้ง 3 หมู่บ้านเล่นสะบ้าโยนกันเป็นกลุ่มตามความถนัด ส่วนการละเล่นสำหรับชายชอง โดยเฉพาะก็คือ การเล่นลูกข่าง

แม้ว่าจะมีการละเล่นพื้นบ้านตามแบบวัฒนธรรมของดังที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยกลับพบว่า ชาวชอง มีการนำการละเล่นที่เป็นสากลและเป็นที่ยอมรับในหมู่ชาวชองในปัจจุบัน คือ เปตอง มาเป็นส่วนหนึ่งในงานนี้ด้วย จากการสอบถามกลุ่มชาวชองที่เล่นเปตองกันเป็นประจำทำให้ทราบว่า การเล่นเปตองเป็นค่านิยมของกลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มหนึ่ง เนื่องจากเป็นกีฬาที่สร้างความสนุกสนานผสมผสานและเชื่อมสัมพันธ์เพื่อนชาวชองในวัยเดียวกัน อีกทั้งยังสามารถเล่นได้ตลอดเวลาหากมีเวลาว่างเว้นจากการงาน สะท้อนให้เห็นว่าการละเล่นของคนชองในสังคมปัจจุบันมีการรับค่านิยมของกีฬาสากลที่คนไทยทั่วไปมาเป็นค่านิยมใหม่ของกลุ่มชาวชองในชุมชน ดังจะเห็นได้จากการเล่นเปตอง การเล่นฟุตบอล และตะกร้อ เป็นต้น ซึ่งผ่านมาจากสถาบันและหน่วยงานราชการในชุมชนรับเข้ามา

ภาพที่ 61-62 ภาพแสดงการมีส่วนร่วมของชาวชอง
ในกิจกรรมฟื้นฟูประเพณีการละเล่นพื้นบ้านชอง

ข้อสังเกตที่ได้จากสนามคือ การละเล่นพื้นบ้านของชาวชองมีการกำหนดกติกาการเล่นกันเอง โดยมีขัน (ขันที่ไม่มีมีน้ำ) คอยเขย่าเพื่อให้ผู้ผิดกติกาหยอดเงินครึ่งละบาทหรือห้าบาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ

กับผู้เล่นกำหนดกันเองเพื่อหวังความสนุกสนานในหมู่กลุ่มสมาชิกพี่น้องชาวช่องมากกว่าจะเป็นการเล่นเพื่อการแข่งขันอย่างจริงจังตามแบบที่ทางหน่วยงานราชการหรือหน่วยงานการปกครองเป็นผู้ควบคุมการจัดงาน

ดังนั้น จากการศึกษาผ่านกิจกรรม “งานฟื้นฟูอัตลักษณ์วัฒนธรรมประเพณีของ” ดังกล่าวข้างต้น ได้ทำให้ผู้วิจัยพบข้อสรุปหนึ่งเกี่ยวกับการใช้พื้นที่บริเวณอาคารศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สมาชิกชาวช่องมีความถนัดในการดำเนินงาน และได้รับความร่วมมือ และการเข้าร่วมกิจกรรมจากคนชองในชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากกิจกรรมต่างๆ ที่จัดมีลักษณะเป็นกิจกรรมที่มีทั้งความบันเทิงและสันทนาการ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนชองที่ชอบความสนุกสนานและเป็นกันเอง ทำให้ชาวช่องมีโอกาสแสดงความเป็นคนชองออกมาในพื้นที่ดังกล่าวได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะการละเล่นพื้นบ้านที่อาศัยสมาชิกผู้เล่นเป็นกลุ่มหลายคนเพื่อความสนุกสนาน และประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของชาวช่อง สะท้อนให้เห็นถึงผู้นำชุมชนมีการใช้วัฒนธรรมประเพณีเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางสังคมของชาวช่อง และสร้างความเป็นสมาชิกกลุ่มชาวช่องที่มีความสามัคคี กลامเกลียวกันของระบบเครือญาติหรือแบบเพื่อนพ้องและหมู่พี่น้องของชาวช่อง เพื่อฟื้นฟูสายสัมพันธ์ระบบเครือญาติสมาชิกชาวช่องที่ถูกแบ่งแยกแตกสลายด้วยพื้นที่ทางการเมือง และระบบการเมืองท้องถิ่น ซึ่งเกิดจากการกระจายอำนาจรัฐสู่ท้องถิ่นของไทย

งานฟื้นฟูประเพณี ตัวตนคนชองในบริบทสังคมปัจจุบันที่เพิ่งถูกประดิษฐ์ขึ้นใหม่ในชุมชน ครั้งแรกเกิดขึ้น เมื่อปี พ.ศ.2536 ซึ่งถูกประดิษฐ์ขึ้นเพื่อฟื้นฟูและต่อยอดย้าแล้วย้าอีกเกี่ยวกับความเป็นคนชองผ่านประเพณี เพื่อการดำรงอยู่อย่างมีตำแหน่งแห่งที่ทางอัตลักษณ์วัฒนธรรมประเพณีของต่อไปในอนาคต และเพื่อสานสัมพันธ์ระบบเครือญาติชาวช่องในชุมชนให้แนบแน่น ข้อสรุปดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของอีริก ฮอบสบอมว์ (Eric Hobsbawm) ที่กล่าวถึงการสร้างอัตลักษณ์ผ่านประเพณีประดิษฐ์ (Invented tradition) ในเงื่อนไขใหม่หรือบริบทใหม่ (Hobsbawm, 1983 อ้างถึงในคาริน อินทร์เหมือน, 2545 : 198-200) เพื่อเป็นการสร้างอารมณ์และสัญลักษณ์ของความเป็นสมาชิกกลุ่มชาวช่องหรือสานสัมพันธ์หมู่พี่น้องชาวช่องให้แนบแน่น

อีกนัยยะหนึ่งที่ชาวช่องสะท้อนผ่านงานฟื้นฟูประเพณีของในชุมชน คือ ความพยายามสร้างตัวตนในความหมายใหม่ที่มีความเข้มแข็ง และใช้ประเพณีของในการต่อรองกับรัฐโดยการรวมพลังกลุ่มเพื่อมาชุมนุมในงานฟื้นฟูประเพณีดั้งเดิมของตนเองให้คงอยู่ในสังคมในฐานะกลุ่มคนดั้งเดิมของท้องถิ่น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวช่องมีการใช้ประเพณีดั้งเดิมเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองขึ้นมาใช้สังคมและการเมืองโดยปรับให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน เพื่อเป็นเครื่องมือเกี่ยวร้อยสมาชิกคนชองไว้ด้วยกัน ซึ่งสอดคล้องกับที่วินัยมองว่า กลุ่มคนมีการพัฒนาระบบสัญลักษณ์หรืออัตลักษณ์ชาติพันธุ์ขึ้นมาโดยกระทำการฟื้นฟูประเพณี แบบแผนพฤติกรรมต่างๆ พร้อมกับความหมายใหม่เพื่อใช้สื่อสารกับ

คนภายนอก รวมทั้งรัฐ และเป็นเครื่องมือต่อสู้กับการครอบงำของรัฐ (วินัย บุญถือ, 2544 อ้างถึงใน ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547 : 104-106)

ข้อสังเกตจากการที่ผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ดังกล่าว พบว่า พี่น้องชาวของจากหมู่บ้านต่างๆ ที่มาร่วมงานในวันนี้ได้มีการใช้ภาษาของสื่อสารกันในระหว่างทำกิจกรรมร่วมกัน ดังนั้นข้อสรุปหนึ่งที่ผู้วิจัยได้พบเกี่ยวกับการฟื้นฟูภาษาของ คือ การจัดกิจกรรมนันทนาการแบบสนุกสนาน หรือการอ้างอิงวัฒนธรรมเดิมตามสถานที่ต่างๆ เพื่อให้พี่น้องชาวของได้มารวมกลุ่มจึงจะเกิดการใช้ภาษาของกันมากขึ้น

กระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนและเยาวชนในการสร้างอัตลักษณ์ของ ซึ่งจากประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมในฐานะสมาชิกกลุ่มชาวของพบว่า การมีส่วนร่วมของเยาวชนและเยาวชนของการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์ของ ซึ่งอยู่บนเงื่อนไขของเพศ และความถนัดต่อการร่วมกิจกรรม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้แบ่งกลุ่มและลักษณะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของเยาวชนและเยาวชนไว้ โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนชายชาวของ ที่มีความถนัดเรื่องแรงงานและงานสนาม ดังนั้น พวกเขาจึงมีส่วนร่วมในการสนับสนุนด้านแรงงานพัฒนาบริเวณศูนย์ของ (ตัดหญ้า), ช่วยแรงงานอำนวยความสะดวกให้กับผู้ร่วมกิจกรรม เช่น ดูแลและบริการน้ำดื่ม/น้ำแข็ง, เตรียมการตกแต่งสถานที่จัดกิจกรรม, ช่วยขนและเก็บวัสดุอุปกรณ์จากวัดเพื่อมาใช้ในการดำเนินกิจกรรม, การร่วมกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้าน โดยเฉพาะการเล่นสะบ้าโยน เปตอง และเล่นรำวงชาวบ้านร่วมกับผู้ใหญ่ชาวของ, เรียนรู้โดยการร่วมทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมและร่วมสืบสานวัฒนธรรมของโดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ในศูนย์ของและในชุมชน

ภาพที่ 63-64 แสดงการมีส่วนร่วมของวัยรุ่นชาวของที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ

(2) การฟื้นฟูอัตลักษณ์ศิลปพื้นบ้าน

“สมัยก่อนมีคนต่างบ้านเขาว่าจ้างพวกเราไปเล่นรำวงตามงานวัด พวกเราก็ไปกันเป็นกลุ่ม เดินเท้าไปเพราะสมัยนั้นยังไม่รถยนต์เหมือนสมัยนี้ แต่ก่อนถนนที่รำวงด้วยทางมะพร้าว ใช้งานได้ดีเพื่อส่องแสงสว่าง และทำให้หนุ่มสาวได้มาพบปะเกี้ยวพาราสีกัน ไม่เหมือนสมัยนี้ตามงานวัดจะเห็นว่าเด็กวัยรุ่นของและไทยในหมู่บ้านต่างก็ชอบเดินดิสโก้เทคที่มีไฟหมุนๆ ตามงานวัด”

คำบอกเล่าของกลุ่มหญิงชาวของสูงอายุและวัยกลางคน 2-3 คน ทำให้ทราบว่า กิจกรรมวัฒนธรรม ประเพณี ของชาวของ ในเชิงสันตนาการกึ่งบันเทิง โดยเฉพาะการร้องรำ และรำวงพื้นบ้านที่เคยอยู่ในวิถีชีวิตของหนุ่มสาวชาวของในอดีต ได้ถูกกลืนเปลี่ยนแปลง โดยมีวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามาแทรก จากการสังเกตการจัดงานวัดในหมู่บ้านในระยะเวลาสิบกว่าปีที่ผ่านมา และเมื่อมีการจัดงานตามเทศกาล ทำให้พบว่า การจัดงานวัดโดยเฉพาะเทศได้เป็นพื้นที่ที่เกิดความขัดแย้ง มีเรื่องราวทะเลาะวิวาท และการแค้นกันของกลุ่มวัยรุ่นในชุมชนทำให้งานวัดที่จัดขึ้นในหมู่บ้านของเป็นประจำทุกปีมีการเลิกไป ประกอบกับชาวของวัยสูงอายุต้องการให้ชุมชนมีการฟื้นฟูประเพณีการเล่นเพลงพื้นบ้าน เช่น การร้องเพลงกระบอก, เพลงงานโกนจุก, เพลงงานแต่งงาน, การเล่นรำวงพื้นบ้าน เป็นต้น ดังนั้นสมาชิกชาวของจึงได้คิดให้มีการจัดงานเพื่อฟื้นฟูรำวงพื้นบ้านขึ้นในรูปแบบประยุกต์ผสมผสานระหว่างวิถีชีวิตแบบเก่าและปัจจุบัน เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างชาวของรุ่นต่างๆ คนเฒ่าคนแก่ พี่ ป้า อา ลุง รวมทั้งเยาวชนของในชุมชนทั้งหญิงและชาย เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างวัยรุ่นในชุมชน ซึ่งมีการจัดขึ้นในบริเวณศูนย์การเรียนรู้ฯ ในช่วงเทศกาลทุกปี โดยอาศัยความเป็นประเพณีพื้นบ้านสร้างความสนุกสนานเข้ามาสอดแทรกและเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาของผู้ใหญ่ในชุมชนเอง โดยเฉพาะกิจกรรมการเล่นรำวงพื้นบ้านของแบบร่วมสมัย จากการศึกษาจึงพบว่า สมาชิกชาวของมีการนำอัตลักษณ์ทางประเพณีพื้นบ้านเข้ามาช่วยแก้ปัญหาและสานความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและการสร้างสำนึกของการเป็นเจ้าของบ้านในหมู่บ้านในการดูแลความปลอดภัยและความอุ่นใจให้เพื่อนบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมทางประเพณีของในชุมชน

(3) การเซ่นไหว้บรรพบุรุษ¹⁷ และเซ่นไหว้ผีหิ้ง

ผู้วิจัยยัง พบว่า ชาวของยังมีการฟื้นฟูความเป็นของผ่านการเซ่นไหว้บรรพบุรุษในตอนเช้า และเซ่นไหว้ผีหิ้ง ของยายสวง คงคาเขียว ขึ้นในตอนหัวค่ำบนพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ ซึ่งยายสวง และลูกๆ คิดว่าจะนำเรือนผีหิ้งไปมอบให้นายจารึก ธรรมวิริยะ เป็นผู้นำจัดงานพิธีเซ่นไหว้แทนตนพร้อมๆ

¹⁷ “สืบบรรพบุรุษ” ในความหมายของชาวของนั้นหมายถึงญาติผู้ใหญ่ ปู่ย่า ตายาย ของคนที่เสียชีวิตไปแล้ว ซึ่งชาวของเชื่อว่าเป็นวิญญาณคอยดูแลความทุกข์สุขของคนในครอบครัวอยู่ ซึ่งบางครั้งรวมไปถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อการประกอบอาชีพและถิ่นที่อยู่อาศัยของตนเองด้วย เช่น เจ้าป่า เจ้าคลองพลู เป็นต้น

กับเรือนผีหิ้งของคนอื่นๆ ดังนั้น ขยายวงจึงมีความคาดหวังว่าศูนย์การเรียนรู้ฯ จะเป็นผู้นำในการจัดพิธีเซ่นไหว้เป็นประจำทุกๆ ปี

ภาพที่ 65-66 แสดงการมีส่วนร่วมของชาวช่องในกิจกรรมฟื้นฟู
ประเพณีเชิงพิธีกรรมของที่ศูนย์ช่อง

สำหรับการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษและเซ่นไหว้ผีหิ้งในวัฒนธรรมของที่คอยปกป้องรักษาพืชพันธุ์ธัญญาหาร พื้นที่ทำมาหากิน ตลอดจนทุกข์สุขของคนในครอบครัวชาวช่อง ซึ่งชาวช่องเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ต้องระลึกถึงบุญคุณและต้องตอบแทนด้วยการเซ่นไหว้อาหารหวานคาวเพื่อให้บรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นอ้อนวอนสำราญทุกปี ดังจะเห็นได้จากคำบอกเล่าของป้าสวง คงคาเขียว ชาวช่องอาวุโสและมีผีหิ้งประจำตระกูล โดยป้าสวงเล่าถึงพิธีกรรมดังกล่าวว่า “ผีหิ้งเป็นผีบรรพบุรุษประจำตระกูลของตนเอง และตนเองเป็นผู้สืบทอดต่อจากแม่ ป้าสวงจึงต้องทำหน้าที่จัดพิธีเซ่นไหว้ผีหิ้งเป็นประจำทุกปี หากวันใดที่ตนเสียชีวิตไปแล้ว คนที่ต้องสืบทอดต่อต้องเป็นลูกคนสุดท้ายที่ยังอยู่ในบ้านเพื่อทำพิธีเซ่นไหว้ผีประจำตระกูลต่อไป ซึ่งบุคคลสำคัญที่ต้องมาร่วมพิธีคือคนเฒ่าคนแก่ในตระกูลของตนเองเนื่องจากยังรู้จักกับผีบรรพบุรุษในตระกูลของตนเป็นอย่างดี และเมื่อจะประกอบพิธีเซ่นไหว้บุคคลดังกล่าวจะต้องอยู่พร้อมหน้ากันเพื่อช่วยกันเอ่ยเรียกชื่อบรรพบุรุษของตนได้อย่างครบถ้วน” จากคำบอกเล่าสะท้อนให้เห็นว่าพิธีกรรมเซ่นไหว้บรรพบุรุษและเซ่นไหว้ผีหิ้งเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ความเป็นเครือญาติคนของตามสายตระกูลในกลุ่มชาวช่อง ซึ่งสมาชิกกลุ่มหรือคนในตระกูลมีการเรียนรู้อัตลักษณ์ดังกล่าวโดยผ่านกระบวนการทางสังคมชาวช่อง โดยการแสดงออกผ่านการเข้าร่วมพิธีกรรมดังกล่าว ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่สอดคล้องกับแนวคิดของ ฮาโรลด์ ไอแซค ที่ว่า “ร่างกาย” และ “นาม” เป็นสิ่งที่สร้างความรู้สึกร่วมกันระหว่างคนในกลุ่มเดียวกันและสามารถเรียนรู้ผ่านการพบปะรวมกลุ่มทำกิจกรรมทางสังคม เช่น การร่วมพิธีกรรมต่างๆ ที่เป็นการสืบทอดอดีตและกำหนดสถานการณ์ปัจจุบัน เป็นต้น (Isaacs, 1975 : 30-51 อ้างถึงในทวิวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547 : 25-27)

(3) การฟื้นฟูอัตลักษณ์จารีตประเพณีการแต่งงานของชาวซอง

จากประสบการณ์ที่ผู้วิจัยเป็นสมาชิกคนหนึ่งในชุมชนเห็นว่าการแต่งงานของคนซองในปัจจุบันมีการผสมผสานระหว่างความทันสมัยและความเป็นซองอยู่มาก อีกทั้งตัวคนของผู้เฒ่าผู้แก่เช่น ยายจิ้น ผันผาย เคยสะท้อนว่า “การแต่งงานซองในปัจจุบันมีการลดขั้นตอนพิธีการลงไปมาก เพราะว่าคนรุ่นหลังไม่ค่อยรู้เรื่องมากนัก โดยเฉพาะขั้นตอนพิธีการสำคัญและการจัดวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในการประกอบเป็น “โคเช่อ” (หรือที่ชาวซองเรียกกันเป็นภาษาไทยว่ากระbungแต่งงาน) ก็มีไม่ค่อยครบถ้วนเหมือนเมื่อก่อน” พิธีกรรมการแต่งงานซองเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญที่สะท้อนความเป็นซองผ่านการแต่งงานทั้งพิธีกรรมธรรมดา และพิธีศักดิ์ โดยเฉพาะ “พิธีศักดิ์” ในปัจจุบันพบว่า ไม่ค่อยมีให้เห็นในสังคมของเท่าใดนัก เนื่องจากผู้สืบทอดการทำพิธีศักดิ์เหลือเพียงคนเดียวเท่านั้น ตลอดจนนายฤกษ์ผู้นำประกอบพิธีแต่งงานทั่วไปก็มีเหลือเพียงไม่กี่คน อีกทั้งในการประกอบพิธีกรรมเจ้าของงานต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงและยุ่งยากในการจัดเตรียมงาน โดยเฉพาะปัจจุบันการจัดงานแต่งงานมักเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้นในเรื่องความร่วมมือและความบันเทิง เช่น ค่าเครื่องเสียง การเช่าชุดแต่งงาน การตัดชุดของเจ้าภาพฝ่ายผู้ใหญ่ที่ใช้ในงานลูกหลาน การจัดงานกินเลี้ยงโต๊ะจีน การซื้อข้าวปลาอาหารเลี้ยงแขกและญาติพี่น้องที่มาร่วมงาน ค่าจ้างผู้นำประกอบพิธีกรรม เป็นต้น ทุกอย่างต้องเสียค่าใช้จ่ายหมด ดังนั้น การจัดงานแต่ละครั้งจึงขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจทางสังคมของครอบครัวเจ้าภาพ ปรากฏการณ์การแต่งงานดังกล่าวของชาวซองที่เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของที่สำคัญและมีการเปลี่ยนแปลงไปทางสังคมท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์อัตลักษณ์ทางจารีตประเพณีการแต่งงานของชาวซองก็เปลี่ยนแปลงไปกลืนไปกับวัฒนธรรมของคนไทยทั่วไปมากขึ้นเรื่อยๆ

ภาพที่ 67 - 69 แสดงการมีส่วนร่วมของชาวซองในกิจกรรมฟื้นฟูประเพณีการแต่งงาน

เนื่องจากอัตลักษณ์จารีตประเพณีของค่อยๆ ลดหายไปจากสังคมของ ดังนั้น ปัจจุบันสมาชิกกลุ่มชาวซองจึงอาศัยช่องทางในพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ เป็นพื้นที่ในการแสดงออกด้วยการสาธิตพิธีการแต่งงานแบบกาตัก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชาวซองมีการนำอัตลักษณ์ของตนเองมาใช้ในบริบททางสังคมสมัยใหม่ เพื่อประกาศให้ชาวซองและคนในชุมชนที่ไม่ค่อยพบเห็นพิธีกรรมดังกล่าวได้บ่อนักในชีวิตประจำวัน ตลอดจนคนของรุ่นหลังและคนอื่นๆ ในชุมชน ได้เรียนรู้อัตลักษณ์ของ นอกจากนี้

ชาวทองยังมีการแสดงอัตลักษณ์จารีตประเพณีการแต่งงานของให้แก่บุคคลภายนอกชุมชนได้รู้ถึงความ
เป็นคนของผ่านประเพณีพิธีกรรมที่จัดขึ้นในบริเวณอาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ ทั้งนี้และทั้งนั้น ชาวทองที่ทำ
การแสดงอัตลักษณ์จารีตประเพณีการแต่งงานของแบบสาธิตได้มีการปรับเปลี่ยนบทบาทสำคัญโดยมี
เพียงการเน้นช่วงพิธีกรรมที่สำคัญที่สะท้อนอัตลักษณ์ของเท่านั้นมิได้แสดงภาพรวมให้เห็นทั้งงาน
เหมือนดังที่จัดงานขึ้นที่บ้านตามประเพณี เพื่อนำเสนอความโดดเด่นและแตกต่างทางวัฒนธรรมต่อ
สายตาสาธารณะชน โดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ฯ เป็นเครื่องมือ

(5) การฟื้นฟูอัตลักษณ์ระบบเครือญาติชาวทอง

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม และระบบการเมืองการ
ปกครอง ส่งผลให้ความเป็นระบบเครือญาติของชาวทองเริ่มถอยห่างออกจกกันอย่างช้าๆ ที่เด่นชัดที่สุด
เห็นจะเป็นความเป็นพี่น้องชาวทองที่อ้างอิงกับพรหมแดนพื้นที่ทางการเมืองการปกครอง และส่งผลทำให้
ความเป็นระบบเครือญาติอ่อนแอลงไปเรื่อยๆ ดังนั้น ความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติชาวทอง ถือเป็น
สิ่งสำคัญที่จะสร้างความเป็นกลุ่มเป็นก้อน ความสามัคคีสามัคคีให้กับคนในกลุ่มชาวทอง และเป็น
ปัจจัยสำคัญที่สุดในการสร้างความเข้มแข็ง สร้างพลังอำนาจในการต่อรองและการเข้าถึงทรัพยากรในการ
เกื้อหนุนให้ชาวทองสามารถดำเนินอยู่ร่วมกับคนในสังคม

การฟื้นฟูอัตลักษณ์ระบบเครือญาติชาวทองโดยผ่านการพบปะในกิจกรรมต่างๆ ของ
ชุมชน โดยเฉพาะงานฟื้นฟูประเพณีของตามเทศกาลต่างๆ ที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของกลุ่มเครือ
ญาติชาวทอง ได้ผ่านการผลิตซ้ำ และการต่อยอดความเป็นของ เป็นการสร้างความเข้มแข็ง ให้กับคนของ
ในชุมชน มีลักษณะสอดคล้องกับงานศึกษาของประสิทธิ์ ลิปรีชา (2545 : 37) ข้อค้นพบจากการวิจัยเรื่อง
“ระบบเครือญาติและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในกระแสความเปลี่ยนแปลง” ที่ว่าอัตลักษณ์ทาง
เครือญาติของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง สืบทอดผ่านทั้งทางสายเลือดและทางวัฒนธรรม ความเข้มข้นของระบบ
เครือญาติในทางวัฒนธรรมนั้นถูกผลิตซ้ำแล้วซ้ำเล่า ผ่านนิทานว่าด้วยต้นกำเนิด ระบบ แซ่ การใช้ศัพท์
เรียกเครือญาติ พิธีแต่งงาน พิธีศพ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชีวิตประจำวัน เป็นต้น เมื่อการ
พัฒนาและความทันสมัยเข้ามาสู่สังคมม้ง นั่นคือสาเหตุหลักที่ส่งผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ
และความสัมพันธ์ทางเครือญาติของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง อย่างไรก็ตาม ผู้นำกลุ่มเครือญาติและพิธีกรรมได้
พยายามรื้อฟื้นความเข้มแข็งของระบบเครือญาติเพื่อนำมาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์และแก้ปัญหาใน
บริบทของความทันสมัยที่เกิดขึ้น

(6) การสร้างและการแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของ โดยผ่านการผลิตสินค้าที่ระลึก ทางวัฒนธรรมของ

การผลิตสินค้าทางวัฒนธรรมเป็นของที่ระลึก โดยเฉพาะเสื้อยืดสกรีนคำศัพท์ภาษาของ
ที่เกิดจากการประดิษฐ์สร้างตัวตนคนของผ่านภาษา และพบว่ามีการผลิตซ้ำอัตลักษณ์ภาษาของลงบนพื้น

เสื้อเครื่องแต่งกาย เช่น คำว่า “ซิมซ้อง” “ตัวชะก๊อดพะซาซ้อง” ด้านหลังของเสื้อ และ “กะท่าย โค เช่อ” หรือกระbungแต่งงานของคนชอง ที่ถูกนำมาเป็นสัญลักษณ์แทนตัวตนทางวัฒนธรรมของที่ด้านหน้าของเสื้อยัดดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าคนชองมีการใช้ความทันสมัยมาเป็นเครื่องมือในการประกาศตัวตนของคนชอง โดยเฉพาะอัตลักษณ์ทางด้านภาษาของผ่านพื้นที่เสื้อ ซึ่งเป็นเครื่องแต่งกายของคนที่แตกต่างกันเสื้อทั่วไป ที่คนชองและคนอื่นๆ ที่นำไปสวมใส่

สิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าว พบว่า มิได้มีความสอดคล้องกับงานศึกษาการช่วงชิงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในบริบทของการท่องเที่ยวของทวิช ที่พบว่า เป็นความพยายามของกลุ่มชาติพันธุ์ในการ “เปิดพื้นที่” เพื่อนำเสนออัตลักษณ์ผ่านการผลิตสินค้าเพื่อขายแก่นักท่องเที่ยว ด้วยวิธีการแรกคือ นำเอาสัญลักษณ์หรือความหมายออกจากบริบทเดิมเพื่อนำไปเปลี่ยนเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ในขณะเดียวกันก็เป็นการนำเสนออัตลักษณ์ในรูปของสินค้าเป็น “ยุทธวิธี” ในการนำเสนอตนเองที่เลื่อนไหลและปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไข สถานการณ์และผลประโยชน์ที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนั้น สินค้าที่ระลึกยังเป็นเรื่องของการเจรจาต่อรอง และการต่อสู้เพื่อรื้อขอบเขตทางชาติพันธุ์ ที่ตนเองสร้างไว้เพื่อแบ่งแยกออกจากกลุ่มอื่นๆ และการปรับเปลี่ยนโดยการเผชิญหน้าระหว่างคนกลุ่มต่างๆ กระบวนการรื้อและสร้างใหม่อย่างต่อเนื่องผ่านการผลิต หีบขี้ม และฉกฉวยศิลปหัตถกรรมที่เป็นสัญลักษณ์ชาติพันธุ์ (ทวิช จตุรพฤษ, 2548 อ้างถึงในยศ สันตสมบัติ ; 2551 : 118-119) ข้อค้นพบกลุ่มชาวชองมีความแตกต่างจากงานของทวิช คือ อัตลักษณ์ที่แสดงออกผ่านสินค้าที่ระลึกของชอง มิได้เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวแต่อย่างใด หากแต่เกิดจากการสร้างความเป็นตัวตนคนชองให้โดดเด่นมากขึ้นในชุมชน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสินค้าที่ระลึกจะเป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มคนชายขอบ ในการนำเสนอตัวตนและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เพื่อความอยู่รอด และเพื่อการปรับตัวของกลุ่มคนในบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอก แต่ในทางตรงกันข้าม การนำเสนออัตลักษณ์ในรูปของสินค้าเป็น “ยุทธวิธี” ในการนำเสนอตนเองที่เลื่อนไหลและปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไข สถานการณ์และผลประโยชน์ที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนั้นสินค้าที่ระลึกยังเป็นเรื่องของการเจรจาต่อรอง และการต่อสู้เพื่อรื้อขอบเขตทางชาติพันธุ์ ที่ตนเองสร้างไว้เพื่อแบ่งแยกออกจากกลุ่มอื่นๆ และการปรับเปลี่ยนโดยการเผชิญหน้าระหว่างคนกลุ่มต่างๆ กระบวนการรื้อและสร้างใหม่อย่างต่อเนื่องผ่านการผลิต หีบขี้ม และฉกฉวยศิลปหัตถกรรมที่เป็นสัญลักษณ์ชาติพันธุ์ (ทวิช จตุรพฤษ, 2548 อ้างถึงในยศ สันตสมบัติ ; 2551 : 119)

จากการศึกษากระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวชองผ่านศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ ผู้วิจัยมีข้อสังเกตพบถึงความหลากหลายของอัตลักษณ์ภายในสมาชิกชาวชองวัย/กลุ่มต่างๆ ที่มีได้มีเพียง 3 กลุ่ม อีกต่อไป แต่ที่น่าสนใจคือ สมาชิกที่เข้าร่วมกระบวนการดังกล่าวสามารถแบ่งออกเป็น 6 วัย/กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มเด็กๆ ชุมชนชอง 2) กลุ่มเยาวชนชอง 3) กลุ่มชาวชองวัยกลางคน 4) กลุ่ม

ชาวของวัยอาวุโสหรือวัยสูงอายุ 5) กลุ่มพระสงฆ์ชาวของ และ 6) กลุ่มคนเชื้อสายอื่นๆ ในชุมชนที่เข้ามาร่วมในกิจกรรมฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวของ โดยกลุ่มคนเหล่านี้ได้มีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ และชวนไปถึงสำนึกความผูกพันหรือสายสัมพันธ์ของชาวของในระดับบุคคลจากคนใดคนหนึ่งมาสู่ระดับกลุ่มในทางใดทางหนึ่งหรือหลายทาง โดยเฉพาะความเกี่ยวข้องในระบบเครือญาติตระกูลเดียวกันหรือทางสายเลือด การเป็นเพื่อนในวัยเดียวกัน การเป็นเพื่อนบ้านใกล้เคียง และความเกี่ยวข้องในการสืบทอดความเป็นคนของผ่านสัญลักษณ์เชิงประเพณี พิธีกรรมทางสังคมของ ร่วมกันตั้งแต่บรรพบุรุษ (ปู่-ย่า, ตา-ยาย) ตามสายตระกูล โดยมีสิ่งบ่งบอกว่าเป็นสมาชิกกลุ่มเดียวกัน คือ ความเป็นคนของ โดยอาศัยประเพณี พิธีกรรม รวมทั้งการสื่อสารกันด้วยภาษาของที่ถูกจัดขึ้นที่ศูนย์ของเป็นเครื่องมือในการยึดโยงหรือร้อยพันความผูกพันของสมาชิกกลุ่มต่างๆ ที่มีต่อกันอย่างเข้มข้นสะท้อนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ที่เกิดจากสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในสังคมของ

การฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของ ไม่สามารถฟื้นฟูผ่านพื้นที่อาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้เพียงแห่งเดียวทั้งหมด ซึ่งผู้วิจัยกลับพบว่า การฟื้นฟูอัตลักษณ์มีการปรากฏบนพื้นที่แหล่งการเรียนรู้อื่นๆ ในชุมชน โดยเฉพาะแหล่งเรียนรู้ที่เป็นโรงเรียน

5.3 การฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของผ่านโรงเรียน

การอนุรักษ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษาของสามารถฟื้นฟูได้อย่างเป็นรูปธรรมและเห็นได้ชัดเจน โดยพบว่า มีการปฏิบัติการฟื้นฟูเพื่อสืบสานผ่านการเรียนการสอนวิชาภาษาของในระบบโรงเรียนของชุมชนของ ซึ่งในความเป็นจริงที่ยังไม่สามารถปฏิบัติการฟื้นฟูบนพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้ นอกจากการนำเสนออัตลักษณ์ภาษาของผ่านรูปแบบของนิทรรศการประกอบการตีความของผู้ชมนิทรรศการเท่านั้น

การมีส่วนร่วมที่สำคัญในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของ นอกจากสมาชิกกลุ่มชาวของทั่วไปที่ร่วมกันสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาของแล้ว พี่รุ่งเพชร ผันผาย พิมพ์เกียรติ พัทธเสมา พิสมศักดิ์ ไตรวงษ์ และพี่ชัยณรงค์ อาลัย ยังเป็นสมาชิกชาวของที่มีความเสียสละและยังคงยืนหยัดปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่หลักในการเป็นครูของถ่ายทอดภาษาของสู่เด็กๆ ลูกหลานของชาวของและคนในชุมชนมาตลอด ซึ่งนอกจากผู้เรียนภาษาของแล้วครูของนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในกระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมต่างๆ ของชาวของ โดยผ่านทางการเรียนการสอนภาษาของในห้องเรียน ส่วนเด็กและเยาวชนของที่ผ่านการปลูกฝังด้วยการเรียนการสอนภาษาของในโรงเรียนก็เกิดสำนึกในการใช้ภาษาของกับคนในครอบครัวรวมทั้งการใช้กับคนในชุมชนมากขึ้น ดังคำสะท้อนของน้องหยา ที่บอกว่า “หลังจากเรียนภาษาของที่โรงเรียนแล้ว เวลาอยู่บ้านก็จะพยายามพูดภาษาของกับยายและลุงในครอบครัวด้วย” ส่วนน้องบุญธรรมซึ่งเป็นนักเรียนภาษาของรุ่นแรกก็สะท้อนถึงความน้อยใจว่า “ตั้งแต่

มาเรียนต่อที่โรงเรียนมัธยม ที่นี่ไม่มีสอนภาษาของ อยากให้มีการสอนภาษาของต่อไปเรื่อยๆ ผมไม่เคยอายเพื่อนๆ ที่เป็นคนของ เวลาโกรธกับเพื่อนก็จะว่าเพื่อนเป็นภาษาของ แล้วเพื่อนก็ไม่รู้เรื่องราวเราพูดว่าเขาอย่างไร” ครูของเองก็สะท้อนเกี่ยวกับเด็กนักเรียนภาษาของว่า “หลังจากเรียนภาษาของของเด็กๆ จะมีความมั่นใจในความเป็นคนของกล้าพูดภาษากับครูของมากขึ้น” ในขณะเดียวกัน ผู้ปกครองเด็กก็ได้เล่าให้ครูของฟังเกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็กว่า “เมื่อกลับไปบ้านเด็กก็จะพยายามถามนั่นถามนี่เป็นภาษาของ บางทีก็พูดผิดๆ ถูกๆ บ้าง เราก็สอนให้เด็กพูดให้ถูกต้องด้วย” จากคำสะท้อนบอกเล่าเหล่านี้ นับว่าการฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของในกลุ่มเด็กและเยาวชนนั้นเริ่มประสบความสำเร็จมากขึ้นที่นอกเหนือจากการกระตุ้นให้เกิดสำนึกถึงความเป็นของในชุมชน ปัจจุบันโรงเรียนที่สอนภาษาของในชุมชนก็เกิดกระบวนการคิดที่ทำให้การเรียนการสอนภาษาของเกิดขึ้น โดยตรงระหว่างคนในครอบครัวและนักเรียนของ ซึ่งเป็นการเรียนภาษาและวัฒนธรรมของแบบธรรมชาติ เพื่อเกิดการกระตุ้นให้มีการรื้อฟื้นตัวตนทางภาษาอย่างแท้จริงและยั่งยืนต่อไปในชุมชน

ภาพที่ 70-72 แสดงการเรียนการสอนภาษาของระหว่างครูของและนักเรียนของ

จากการที่สมาชิกกลุ่มชาวของได้รวมกลุ่มกันฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของ ทำให้คนในชุมชน และคนกลุ่มต่างๆ ในสังคม โดยเฉพาะหน่วยงานโรงเรียนของรัฐ ให้การยอมรับในศักดิ์ศรีและศักยภาพในการทำงานของคนของเพิ่มมากขึ้น ทำให้ชาวของสามารถต่อรอง มีสิทธิ มีเสียง ในสังคมได้มากขึ้น ดังจะเห็นได้จาก 1) การที่คนของสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดการเรียนการสอนลูกหลานในโรงเรียนได้ โดยเฉพาะการกำหนดเนื้อหา การจัดทำสื่อการเรียนการสอน รวมทั้งการสอนภาษาของให้แก่ลูกหลานใน

โรงเรียนได้ด้วยตนเอง 2) การได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนให้เป็นผู้ร่วมบริหารจัดการท้องถิ่นของตนเอง โดยเฉพาะการได้รับเลือกเป็นสมาชิก อบต. และรองนายก อบต. 3) ชาวทองสามารถใช้งานวิชาการทางด้านภาษาของไปทำงานร่วมกับโรงเรียน และสามารถพัฒนาการมีส่วนร่วมในการทำงานด้านการจัดการศึกษาได้มากขึ้น คนทองสามารถช่วยกำหนดนโยบายทางภาษาของเข้าสู่โรงเรียนได้ 4) คนทองในชุมชนสามารถรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมกันเองมากขึ้น โดยไม่ต้องพึ่งหน่วยงานรัฐเข้ามาจัดการ เช่น การจัดการงานฟื้นฟูภาษา ประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น และ 5) เยาวชนทองที่ได้เรียนภาษาของให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาของกับคนในครอบครัว อีกทั้งเกิดความมั่นใจในการแสดงตัวตนว่าเป็นคนทองในชุมชนและที่สาธารณะมากขึ้น

5.4 กระบวนการสร้างสำนึกชาติพันธุ์ของกับความสัมพันธ์ของกลุ่มคนทองในพื้นที่ภาคตะวันออก¹⁸ ผ่านบนพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ

ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนทองในพื้นที่ภาคตะวันออก โดยอาศัยการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมกับกิจกรรมการแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน การทำสวนกระวานที่อำเภอโป่งน้ำร้อน¹⁹ หรือแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของระหว่างชาวทองตำบลด่านชุมพล ตำบลนนทรีย์ และตำบลช้างต้อน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด หรือ ชาวทองที่บ้านท่าตะเียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นต้น ถึงแม้ว่าชาวทองกลุ่มต่างๆ จะอยู่ต่างพื้นที่กันในบริเวณภาคตะวันออก แต่กลุ่มชาวทองดังกล่าวมีความรู้สึกผูกพันกันในฐานะพี่น้องกลุ่มชาติพันธุ์ของเช่นเดียวกัน โดยอาศัยการหยิบวัฒนธรรมบางอย่างของกลุ่มขึ้นมากล่าวอ้าง โดยเฉพาะภาษา ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มคนที่เรียกตนเองว่า “ทอง” เป็นต้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวตรงกับนิยามตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ตาม

¹⁸ คนในพื้นที่อื่นๆ ของภาคตะวันออกที่เรียกตนเองว่า “ทอง” เช่นกัน ได้แก่ ตำบลด่านชุมพล ตำบลนนทรีย์ และตำบลช้างต้อน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด และบ้านท่าตะเียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา คนในพื้นที่ต่างๆ นั้นเคยมีการปฏิสัมพันธ์พูดคุยแลกเปลี่ยนกับกลุ่มชาวทองที่ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ มีการเรียกตัวเองว่า “คนทอง” เช่นเดียวกับคนทองที่ตำบลตะเียนทองและตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ในขณะที่เดียวกันที่กลุ่มคนที่ตำบลวังกะแพร อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี เมื่อมีโอกาสปฏิสัมพันธ์พูดคุยแลกเปลี่ยนถึงประเพณี และภาษาพูดกับกลุ่มคนทองจากตำบลตะเียนทองและตำบลคลองพลู ก็บอกว่ามีเหมือนกันแต่ที่อำเภอโป่งน้ำร้อนเสื่อมสลายไปมากจนแทบหาไม่เจอแล้ว ล่าสุดเมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2550 ทั้ง 2 พื้นที่ได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมพื้นบ้าน ณ ที่ทำการเทศบาลตำบลทับไทรด้วย

¹⁹ ชาวทองในจังหวัดจันทบุรีมีอาศัยอยู่มากในเขตอำเภอโป่งน้ำร้อน และอำเภอเขาคิชฌกูฏ ซึ่งทั้ง 2 พื้นที่มีอาณาเขตเชื่อมต่อกันในแงภูมิศาสตร์ กล่าวคือ อยู่กันคนละฝั่งของเทือกเขาสอยดาวได้ จากการเก็บข้อมูลของชาวทองทั้ง 2 พื้นที่ พบว่านอกจากวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เหมือนกันแล้ว ชาวทองทั้ง 2 พื้นที่ยังมีประสบการณ์ความเชื่อในอดีตว่ามีเส้นทางเดินที่ชาวทองทั้ง 2 พื้นที่ใช้ไปมาหาสู่กันได้เรียกกันว่า “ช่องแคบ” ที่เดินสวนทางกันยากมาก ซึ่งคนทองในปัจจุบันไม่มีใครทราบเส้นทางนั้นว่าอยู่ตรงไหน (สนทนากลุ่ม, วันที่ 29 สิงหาคม 2550)

ข้อเสนอของ เฟรเดริก บาร์ท ที่ว่า กลุ่มชาติพันธุ์อาศัยสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมบางอย่างที่มีอยู่ ขึ้นมาระบุ และแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (ethnic identity) และเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (ethnic category) เมื่อต้องปฏิสัมพันธ์กับคนกลุ่มอื่นๆ ในสังคมในสถานการณ์ต่างๆ (Barth, 1969 อ้างถึงในฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547 : 13-15) ซึ่งในทิศทางเดียวกันกับที่ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2546 :6-7) ขยายความว่าไม่ใช่แบบแผนปฏิบัติที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่โบราณ หากแต่เป็นพฤติกรรมที่คนเลือกและปรับเปลี่ยนเพื่อนำมานิยามตนเอง และกลุ่มขอบเขตหรือความเป็นสมาชิกภาพของกลุ่มชาติพันธุ์จึงเป็นสิ่งที่ซับซ้อน และเปลี่ยนแปลงไปมาได้

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษากระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของผู้วิจัย พบว่า กระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของการเชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของคนของเข้าด้วยกัน แท้ที่จริงแล้วองค์ประกอบที่ถูกสร้างขึ้นเป็นอัตลักษณ์ของนั้นมีได้ถูกสร้างขึ้นใหม่ในห้วงเวลาเดียวกัน แต่เป็นสิ่งที่มียู่แล้ว ได้แก่ ลักษณะทางวัฒนธรรมต่างๆ ของชาวช่องทิ้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ เช่น ภาษา เรื่องเล่าและตำนาน ฯลฯ โดยถูกนำมาประกอบสร้างกันอย่างเป็นระบบ แต่ละส่วนมีวิวัฒนาการจากอดีตสู่ปัจจุบัน

นอกจากนั้น ยังชี้ให้เห็นความพยายามในฐานะ “ผู้กระทำ” ในกระบวนการที่จะสืบสาน ความเป็นของสู่คนของรุ่นอนาคต โดยมีการเลือกสรรประกอบสร้างสำนึกชาติพันธุ์ของ 1) การฟื้นฟูสำนึกชาติพันธุ์ของโดยการสร้าง “อดีตไกลโพ้น” โดยเฉพาะเรื่อง ตำนานเจ้าเมืองของแม่นางกาไวกับเมืองเพนียด 2) การฟื้นฟูสำนึกชาติพันธุ์ของโดยการระบุเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ของ (ปัจจุบัน) ซึ่งหากพิจารณาดูอย่างละเอียดจะพบว่า เนื้อหาและรูปแบบการแสดงออกของนิทรรศการภายในแหล่งการเรียนรู้ชุมชนมิได้เป็นข้อมูลและรูปแบบการนำเสนอที่แตกต่างจากการจัดแสดงในที่อื่นจนถึงระดับที่กล่าวได้ว่ามีความพิเศษกว่าที่มีการจัดแสดงในที่อื่นๆ แต่เน้นที่ความครบถ้วนและการมีตัวตนจริง มีบริบทของข้อมูลที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม (ตะเกียนทอง-คลองพลู) และ3) การฟื้นฟูสำนึกชาติพันธุ์ของโดยการสร้าง “อุดมการณ์สืบทอด” ความเป็นของ ซึ่งกิจกรรมการฟื้นฟูภาษาของโดยการสร้างระบบตัวเขียน การสร้าง “หนังสือของ” และการจัดการเรียนการสอนภาษาของในโรงเรียนประถมในท้องถิ่นเป็นภาพต่อที่ทำให้การฟื้นฟูสำนึกชาติพันธุ์ของสมบูรณ์ขึ้น โดยการใช้ชี้ให้เห็นถึงโอกาสในการส่งต่อ “ความเป็นของ” ที่มีความเป็นองคาพยพเดียวกันสู่คนรุ่นอนาคต

กระบวนการสร้างสำนึกชาติพันธุ์ของ มีลักษณะคล้ายคลึงและสอดคล้องกับงานของ เสมอชัย พูลสุวรรณ (2544) ที่พบว่า กระบวนการปรับตัวและสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ ในประเทศสหภาพพม่า เกิดขึ้นจากความพยายามสร้าง “อดีต” ขึ้นมาเพื่อสนองเงื่อนไขทางสังคมในปัจจุบัน และการแสดงบทบาทในเชิงสัญลักษณ์ที่ทั้งท้าทาย ต่อรอง และประนีประนอมกับวัฒนธรรมพม่า รวมทั้งการแสวงหาความหมาย และแหล่งอ้างอิงใหม่ๆ ให้กับความเป็น “ไทใหญ่” ด้วยการพยายามนิยาม

ความหมายของพื้นที่ทางวัฒนธรรมในความสนใจของเรา ด้วยการสร้าง “อดีต” ของ “ไต้ใหญ่” โดยใช้ตำนานเรื่องเล่าท้องถิ่นเป็นเครื่องมือสำคัญ นอกจากเสมอชัยแล้ว กระบวนการสร้างสำนึกชาติพันธุ์ของสอดคล้องกับข้อค้นพบของ ไมเคิล เมอร์แมน และชาร์ลส์ เอฟ คายส์ อีกด้วย ดังที่เมอร์แมน บอกว่า วัฒนธรรมดั้งเดิมไม่สามารถให้นิยามกลุ่มชาติพันธุ์ที่ชัดเจนได้ เพราะเป็นสิ่งที่ผูกพันเชื่อมโยงกับภาษา และวัฒนธรรม รวมถึงความหมายในเชิงประวัติศาสตร์ ที่เคยมีบรรพบุรุษร่วมกัน (Moerman, 1965 อ้างถึงในอภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2546 : 70-71) ในขณะเดียวกัน ชาร์ลส์ เอฟ คายส์ ก็ให้ความหมายชาติพันธุ์ว่าเป็นกระบวนการสร้างความหมายผ่านสำนึกของการมีบรรพบุรุษร่วมกัน (Keyes อ้างถึงในอนันท์ กาญจนพันธ์, 2541 : 47-48)

สรุปผลการศึกษา กระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของผ่านศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ พบว่า ศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ เป็นหนึ่งในกระบวนการสร้างและฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวของ ที่มีนักวิชาการจากหน่วยงานภาครัฐสร้างขึ้นเป็นเครื่องมือเพื่อตอบสนองการเรียนรู้ของคนของในรูปของแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของชาวของสำหรับคนในชุมชน และคนนอกชุมชน โดยศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์และเครื่องมือเพื่อเสนอภาพตัวแทนการแสดงออกอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของ และพื้นที่ดำเนินงานสร้างอัตลักษณ์ใหม่ทางด้านภาษาชาติพันธุ์ที่อยู่ในภาวะวิกฤต ของนักภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์ มหาวิทยาลัยมหิดล และในขณะเดียวกันศูนย์การเรียนรู้ฯ ยังได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือหรือพื้นที่ในการแสดงตัวตนทางวัฒนธรรมในสังคมของกลุ่มชาวของ โดยอาศัยกิจกรรมในกระบวนการฟื้นฟูตัวตนทางวัฒนธรรมของ และอำนาจบนพื้นที่ทางสังคมไทยที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในตัวของนักภาษาศาสตร์

นอกจากนั้น กระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ผ่านศูนย์การเรียนรู้ฯ ยังมีนัยยะแอบแฝงในการเป็นเครื่องมือหรือพลังอำนาจของกลุ่มชาวของ ในการต่อสู้และต่อรองกับอำนาจทางการเมืองโดยอาศัยวัฒนธรรมดั้งเดิม ด้วยการแสดงออกผ่านกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูตัวตนทางวัฒนธรรมของตน ผ่านศูนย์การเรียนรู้ฯ เพื่อรักษาทรัพยากรวัฒนธรรม และเพื่อให้ได้กลับคืนมาซึ่งสิทธิในพื้นที่ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ถูกซ่อนทับกับพื้นที่ทางการเมืองเกิดจากการกระจายอำนาจการควบคุมโดยภาครัฐผ่านหน่วยงานราชการในท้องถิ่น ได้แก่ พื้นที่ราชพัสดุ สถานีอนามัยประจำตำบล โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวของกับภาครัฐ

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษากระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของผ่านศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ พบว่า มีลักษณะของการทำให้ความเป็นของมีลักษณะเป็น “องคาพยพ” (body) หรือประกอบสร้างโครงสร้างความเป็นของที่สมบูรณ์ขึ้น ที่มีความเป็นมา หรือวิวัฒนาการสืบเนื่องกันมา จากอดีตสู่ปัจจุบัน และหากคนของร่วมมือกันอย่างเพียงพอก็สามารถที่จะส่งทอดองคาพยพ ความเป็นของนี้ไปสู่คนของในอนาคตได้ จริงๆ แล้วองคาพยพนี้มีได้มีมาแต่เดิมแต่เป็นการประกอบสร้างขึ้นจาก

ขึ้นส่วนทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่คนของมีโอกาสรับรู้และเข้าถึงได้ ทำให้เกิด “ตัวตนคนของ” ขึ้นในบริบทของสังคมไทย เพื่อที่จะได้พัฒนาการผ่านกาลเวลาจากอดีตสู่อนาคตได้ การเน้นที่นำเสนอความเป็นของ เช่นนี้เป็นการจัดโครงสร้างทางสังคมของชุมชนของเพื่อการดำรงอยู่อย่างได้เปรียบของคนดั้งเดิมอีกด้วย

กล่าวโดยสรุปจากการศึกษาอัตลักษณ์ของผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของชาวของและนักวิชาการต่างๆ ของศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ที่ จะทำการรื้อถอนความเป็นของแบบดั้งเดิมที่เป็นเพียงกลุ่มคนเล็กๆ ในสังคมชายขอบ ด้วยภาพลักษณ์ของตัวตนคนของผ่านการรวมพลังกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษา ตลอดจนการขยายผลการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อรื้อฟื้นวัฒนธรรมของต่างๆ ในชุมชน โดยการสนับสนุนด้านวิชาการและเงินทุนจากภายนอกชุมชน โดยเฉพาะการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของการฟื้นฟูความรู้เรื่องพืชล้มลุกและกล้าที่ในงานจักสานของชาวของ และการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของในโรงเรียนต่างๆ ที่อยู่ในชุมชนของ เพื่อให้คนในชุมชนเองได้รู้จักตัวตนของตนเองมากขึ้นและสามารถมีตัวตนอยู่ในกระแสทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ด้วยความมั่นใจ และภาคภูมิใจในความเป็นคนของ และสามารถต่อรอง มีสิทธิ มีเสียง ในสังคมได้มากขึ้น เช่น การใช้อัตลักษณ์ทางภาษาของเป็นตัวกำหนดนโยบายทางการศึกษาของสถานศึกษาในชุมชนที่ถูกหลานตนเองเรียนอยู่ และการได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้นำเข้าไปร่วมบริหารจัดการท้องถิ่นของตนเองได้มากขึ้น เป็นต้น และที่สำคัญคือ จากการดำเนินงานวิจัยของชาวของทำให้ชาวของมีศักดิ์ศรีเริ่มเป็นที่รู้จัก และได้รับการให้เกียรติจากบุคคลภายนอกมากขึ้น

ผู้วิจัยในฐานะคนของในชุมชนเห็นว่า นอกจากชาวของจะใช้ศูนย์ของเป็นพื้นที่นำเสนอตัวตน โดยบอกเล่าผ่านนิทรรศการแล้ว ศูนย์ของนับว่าเป็นพื้นที่สำคัญพื้นที่หนึ่งในชุมชนที่ชาวของวัยต่างๆ ใช้เป็นพื้นที่แสดงตัวตนทางวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมทางประเพณี การละเล่นต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันพบว่า ศูนย์ของยังมีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ยังไม่ครบถ้วนนัก ยังต้องอาศัยการปรับปรุงเนื้อหา และกิจกรรมให้สอดคล้องกับตัวตนคนของในยุคปัจจุบันให้มากขึ้น

5.5 แนวทางการปรับปรุงพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ

จากการศึกษาการฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของผ่านช่องทางศูนย์การเรียนรู้ฯ ผู้วิจัยสังเกตพบว่า การจัดนิทรรศการยังขาดการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของ 4 ประการ คือ 5.5.1) การนำเสนอพัฒนาการของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษา ประเพณีต่างๆ และความสัมพันธ์ของชาวของในชุมชน 5.5.2) สิ่งที่ยังบอกถึงศักดิ์ศรีและความมีอารยะของความเป็นคนของ 5.5.3) การจัดนิทรรศการที่สอดคล้องกับเงื่อนไขของชาวของ และ 5.5.4) การสร้างกิจกรรมที่สอดคล้องกับตัวตนคนของในสังคมปัจจุบัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.5.1 การนำเสนอพัฒนาการของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษา ประเพณีต่างๆ และความสัมพันธ์ของชาวชนในชุมชน

การจัดนิทรรศการเพื่อนำเสนอตัวตนคนของผ่านศูนย์การเรียนรู้ฯ สิ่งที่น่าสนใจคือ เรื่องของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของ และวัฒนธรรมต่างๆ ของชาวชนในอดีตและปัจจุบัน ผู้วิจัยคิดว่าศูนย์การเรียนรู้ฯ ยังขาดข้อมูลที่เด่นชัดในเรื่องของความเป็นมาหรือพัฒนาการหรือสาเหตุที่ชาวชนต้องการมีการอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูอัตลักษณ์ของคนของขึ้นมา ให้คนในชุมชนรุ่นต่างๆ ได้ตระหนักและเกิดการเรียนรู้ร่วมกันว่าสถานการณ์ที่น่าวิตกของคนของมีเรื่องอะไรบ้าง โดยเฉพาะเรื่องของการลดน้อยลงของการใช้ภาษาของจะส่งผลกระทบต่อคนของบ้าง การลดน้อยลงของการปฏิบัติกิจกรรมทางประเพณีต่างๆ ในสังคมจะมีผลกระทบอะไรต่อคนของและคนในชุมชนบ้าง ความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติคนของเป็นอย่างไรในสังคมปัจจุบัน คนของมีการดำเนินการอะไรบ้างในชุมชนเพื่อหาทางออกร่วมกัน ซึ่งสาเหตุและความสำคัญต่างๆ เหล่านั้นจากการศึกษาได้พบว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อคนของและคนในชุมชนที่จะสะท้อนให้เห็นตัวตนของคนของในสังคมปัจจุบัน และส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมทางสังคมของคนของ

5.5.2 สิ่งที่ยังบอกถึงศักดิ์ศรีและควมมีอารยะของความเป็นคนของ

จากการที่ลุงเงิน ผันผาย ได้นำประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวชนที่มีการเชื่อมโยงระหว่างเมืองเพนียด นางกาไว และคนของ ไปจัดนิทรรศการนำเสนอตัวตนคนของต่อสาธารณชนภายนอก ภาพสะท้อนนั้น ทำให้ผู้วิจัยคิดว่า ควรมีการเพิ่มเติมข้อมูลเนื้อหาการจัดแสดงในอาคารเกี่ยวกับการสร้างสำนึกประวัติศาสตร์ความเป็นมาของบรรพบุรุษคนของ โดยอาศัยตำนานแม่นาง กาไวเจ้าเมืองของ เรื่องเล่าพญากำพู และเรื่องเล่าคนของกับทหารของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งเป็นการสร้างสำนึกตัวตนทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาของคนของผ่านความรู้ต่างๆ ให้แก่ลูกหลานและคนในชุมชน และเพื่อเป็นการสร้างการเรียนรู้ในเชิงวิพากษ์ ตั้งคำถามกับปรากฏการณ์ต่างๆ ในสังคมโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับคนของ

5.5.3 การจัดนิทรรศการที่สอดคล้องกับเงื่อนไขของชาวชน

จากการศึกษาการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ ในชุมชน พบว่า ชาวชนมีเงื่อนไขในเรื่องเวลาที่ใช้ไปกับการทำมาหากินเป็นหลัก และให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางด้านงานฟื้นฟูประเพณี จึงไม่ค่อยมีการปิด-เปิดอาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ เป็นเวลาที่แน่นอน ดังนั้น จึงควรมีการปรับปรุงพัฒนานิทรรศการที่สอดคล้องกับเงื่อนไขดังกล่าวของชาวชน เพื่อให้คนอื่นๆ สามารถเข้ามาเรียนรู้และเข้าถึงตัวนิทรรศการชาวชนได้ ดังที่พี่เอนก รักเงิน และพี่เอกพงศ์ สุวรรณเกษร์ ซึ่งเป็นคนนอกวัฒนธรรม มองว่า “หากไม่สามารถเปิดศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้ตลอดเวลาและต้องการตอบสนองความต้องการของคนที่น่าสนใจ ซึ่งมาไม่ตรงกับผู้ดูแลอาคารว่าง ควรสร้างนิทรรศการที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวชนที่คนภายนอกมองไม่เห็นไว้

บริเวณโดยรอบอาคาร มีการจัดบรรยากาศบ้านของให้เหมือนเป็นที่ยู่อาศัยจริงๆ ที่ใครผ่านไป-มา สามารถแวะพักผ่อนดื่มน้ำดื่มทำได้ หรือการจัดหาของเล่นในวิถีชีวิตของ ที่เสียแล้วสามารถผลิตใหม่ได้อีก และที่สำคัญที่ดึงดูดความสนใจของเด็กๆ สนใจ เช่น สะบ้า ลูกข่าง คันกระสุน ไม้สองขา เป็นต้น นำมาจัดแสดงภายนอกห้องที่ถูกล้อมด้วยกุญแจให้เด็กๆ สามารถหยิบมาเล่นกันได้ ซึ่งเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านอีกวิธีหนึ่งด้วย นอกจากจะทำให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ เปิดตลอดเวลาแล้ว ยังเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของผู้คนในชุมชนที่ผ่านไป-มาได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะทำให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ มีความเคลื่อนไหวและมีชีวิตชีวา ที่เน้นผู้ชมหรือผู้เข้ามาร่วมสร้างกิจกรรมวัยต่างๆ ในชุมชนเป็นผู้ร่วมกันสร้างหรือคนนอกชุมชนที่สนใจเข้ามาชม” ข้อคิดเห็นดังกล่าวสะท้อนถึงความขัดแย้งโดยสิ้นเชิงกับความหมายของพิพิธภัณฑ์แบบเดิมๆ ที่เก็บแต่ของเก่า และมีการมุ่งจัดแสดงนิทรรศการแบบแช่แข็ง และต้องหยุดชะงักเมื่อผู้ชมพบกับป้ายว่า “ห้ามจับ” เนื่องจากผู้จัดเกรงว่าสิ่งของจัดแสดงจะเสียหายหรือสูญหายไปนั่นเอง ข้อเสนอดังกล่าวจึงมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและลักษณะนิสัยของคนไทย ที่ต้องการชมนิทรรศการ และการหยิบจับขึ้นมาเล่นเพื่อพักผ่อนหย่อนใจและได้รับความเพลิดเพลินจากการชมนิทรรศการไปด้วย

5.5.4 การสร้างกิจกรรมที่สอดคล้องกับตัวตนคนของในสังคมปัจจุบัน

มณฑิร พัฒเสมอ ได้กล่าวถึงการปรับปรุงเพิ่มเติมนิทรรศการที่สะท้อนถึงตัวตนคนของในสังคมสมัยใหม่ที่คนของต้องมีการรู้เท่าทันเหตุการณ์ในสังคมปัจจุบันมากขึ้น เพราะต้องใช้ชีวิตเชื่อมโยงกับคนอื่นๆ ในสังคมใหญ่ โดยเฉพาะการปรับปรุงภูมิทัศน์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวช่องและร่วมสมัยทันเหตุการณ์ โดยใช้ประโยชน์บนพื้นที่บริเวณระหว่างป้ายอาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ และบ้านช่อง ซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำกว่าบริเวณอื่นๆ บริเวณนี้ควรจัดภูมิทัศน์โดยการทำนาข้าว พันธุ์พื้นบ้านแบบสาธิต เพื่อสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการทำข้าวของชาวช่อง และเพื่อให้ทันสถานการณ์ปัจจุบัน ควรมีการนำระบบคิดของชาวช่องมาประยุกต์ใช้ในภาวะเศรษฐกิจวิกฤต ยกตัวอย่างเช่น ข้าว ควรมีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตข้าว เช่น ข้าวกล้อง ข้าวสีมือ (ข้าวกล้อง) ข้าวซ้อมมือ หากเป็นไปได้ควรมีการยืมเครื่องสีข้าวหรือเครื่องสีข้าวมาแสดงประกอบที่ศูนย์ฯ หลังจากเสร็จสิ้นจากฤดูกาลทำข้าวแล้ว และเมื่อฤดูกาลทำข้าวก็สามารถนำไปใช้ในชุมชนได้

ในขณะที่รุ่งเพชร ผันผาย รองประธานศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้กล่าวถึงแนวทางการปรับปรุงนิทรรศการศูนย์การเรียนรู้ฯ ในอนาคต ว่า “ในอนาคตหากเป็นไปได้ควรมีการจัดภูมิทัศน์บริเวณลานด้านข้างของอาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ เพื่อเป็นการนำเสนอตัวตนทางวัฒนธรรมคนช่อง โดยการจำลองแสดงวิถีชีวิตการทำมาหากินของคนช่องที่ผูกพันกับป่าเขาและลำห้วย ด้วยการจำลองสภาพป่าเขา ก้อนหิน และลำห้วย ที่สำคัญคือการประกอบอาชีพของคนช่องในอดีต โดยเฉพาะการทำสวนกระวานหรือการเก็บกระวาน ซึ่งไม่ว่าจะเป็นคนสมัยใหม่ หรือคนเฒ่าคนแก่ในปัจจุบันไม่เคยเห็นมาก่อน หรือไม่ได้เห็นอีกแล้วในปัจจุบัน กระวานที่แสดงนั้นจะต้องเป็นการปลูกสาธิตเป็นสวนขนาดเล็กในบริเวณอาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถเก็บไปประกอบอาหารในครัวเรือนได้ ซึ่งตนเองคิดว่าทั้ง

ชาวบ้านคนอื่นๆ คงจะมีความคิดเห็นคล้ายกับตนเช่นกัน หรืออรรถรงค์ให้ชาวบ้านปลูกไผ่ตามบริเวณบ้าน เยอะๆ เพื่อแสดงให้เห็นวิถีชีวิตของคนของที่ผูกพันเกี่ยวข้องกับกระวานมาช้านานตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เพียงแต่อยู่ในบริบทหรือสถานการณ์ในสังคมต่างกันเท่านั้น รวมทั้งการทำสวนน้ำมันยางของคนของ สมัยก่อนด้วย ซึ่งหากต้องการสัมผัสของจริงก็สามารถเดินทางไปดูชาวของ ทำน้ำมันยางได้ในบริเวณ คลองตาหลั่ว ซึ่งก็อยู่ไม่ไกลมากนัก”

จากเสียงสะท้อนดังกล่าวสะท้อนทำให้ผู้วิจัยได้เห็นว่าสิ่งที่เป็นตัวตนของชาวของคือวิถีชีวิต การทำมาหากินที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมป่าเขา ลำห้วย และการทำมาหากินที่บรรพบุรุษได้สั่งสมเป็น ความรู้และประสบการณ์ที่ทำให้ชาวของสามารถมีชีวิตอยู่ได้สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะเป็นสิ่งที่ นำมาฟื้นฟูในชุมชนไม่ได้เนื่องจากเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยมากนัก แต่การจำลองให้ เห็นภาพจริงกลับเป็นสิ่งสำคัญที่จะแสดงให้คนในชุมชนและคนนอกชุมชนได้เห็นหรือรับรู้และสืบทอด ความเป็นของในชุมชนในปัจจุบัน

ตำรวจ เกือบ และหนู สีสสมบัติ ได้สะท้อนความคิดเห็นเรื่องการปรับปรุงกิจกรรมของศูนย์ การเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกคนของและคนกลุ่มต่างๆ ในชุมชนว่า “ควรมีการสร้างกิจกรรมพบปะเพื่อทำกิจกรรมสร้างรายได้หรือลดรายจ่ายในครอบครัว ซึ่งเป็นการช่วย ให้ศูนย์การเรียนรู้ อยู่คู่กับชุมชนของ เนื่องจากอุปสรรคอย่างหนึ่งของการที่คนในชุมชนไม่ค่อยอยาก เสียเวลาไปที่ศูนย์การเรียนรู้ หากไม่จำเป็นหรือไม่ใช่ช่วงเทศกาล ดังนั้น ศูนย์การเรียนรู้ เองควรมีการ สร้างกิจกรรมต่างๆ กล่าวคือ สร้างกิจกรรมการส่งเสริมอาชีพเพื่อสร้างรายได้หรือการลดรายจ่ายหรือลด ภาระของครอบครัวสมาชิกในชุมชน ทั้งนี้รวมทั้งคนเชื้อสายของและคนเชื้อสายอื่นๆ ที่อยู่ร่วมกันใน ชุมชน ซึ่งนอกจากจะเป็นการให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการช่วยเพื่อนบ้านและตนเองเพื่อลดภาระ รายจ่ายของครอบครัวแล้ว ยังเป็นการสร้างสภาพจิตใจที่ดีให้กับคนในชุมชนเพื่อการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุขกายสบายใจด้วย และช่วยสร้างพลังในการคิดแก้ไขปัญหาต่างๆ ในการดำเนินชีวิตเพื่อ ความอยู่รอดในสังคมต่อไป เช่น การทำน้ำพริก แกง การทำน้ำยาล้างจาน การทำขนมจีน ขนมกระยา สารท หรือขนมต้มสำหรับกินในครอบครัว หรือเพื่อไปทำบุญที่วัด การสืข้าว และการซ่อมข้าวด้วยมือ ตลอดจนการรวมกลุ่มช่วยกันทอตุเรียนเพื่อแก้ปัญหาตุเรียนสุกและขายให้กับตลาดไม่ได้ เป็นต้น ซึ่ง เป็นการลดภาระของแม่บ้านในการดูแลเรื่องอาหารการกินในครอบครัว ดูแลลูก และยังต้องทำงานดูแล สวน ไร่ นา ในสถานะชีวิตเร่งรีบวิ่งแข่งกับเวลาในปัจจุบันได้อีกด้วย การทำปุ๋ยหมักชีวภาพหรือปุ๋ย ธรรมชาติเพื่อลดต้นทุนทางการเกษตร เป็นต้น หรือส่งเสริมกิจกรรมที่ทำให้คนเฒ่าคนแก่มาทำกิจกรรม ร่วมกันที่ศูนย์การเรียนรู้ เช่น นั่งคุยหรือทำขนมกินกันเวลาว่าง หรือทำเครื่องจักสาน หรือทำลูกแป้ง เป็นต้น”

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ดังกล่าว พบว่า ชาวชองในปัจจุบันมีการสะท้อนความคิดต่างๆ ที่แสดงให้เห็นว่าชาวชองมีการอธิบายตัวตนในอดีตของตนเอง ในลักษณะที่มีการอ้างอิงถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ แบบพึ่งพาปัจจัยและบุคคลภายนอกน้อยมาก แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันได้มีการเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งส่งผลต่อการเชื่อมโยงสัมพันธ์กับสำนึกความเป็นเจ้าของของคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียนรู้ฯ ด้วย

สำหรับผู้วิจัยในฐานะที่เป็นคนชองมีความคิดเห็นว่า “การปรับปรุงพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ นั้น สิ่งที่สำคัญคือ การสะท้อนตัวตนของคนชอง ดังนั้น สิ่งแรกที่ต้องพัฒนาควรเป็นเรื่องของคนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาเป็นตัวกลางที่คอยเป็นผู้นำในการรวมกลุ่มหรือเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงคนวัยต่างๆ คนกลุ่มต่างๆ ทั้งคนชองและคนอื่นๆ ในชุมชน ให้สามารถเข้าร่วมทำกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูอัตลักษณ์ และกระบวนการสืบทอด-ถ่ายทอด ตัวตนคนชอง ในสังคมชุมชนที่หลากหลายที่ต้องอยู่ร่วมกัน ซึ่งตัวคนรุ่นใหม่จะเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการช่วยผู้อาวุโสสามารถดำรงระบบความสัมพันธ์ของเครือญาติคนชอง คนในชุมชนกลุ่มต่างๆ ให้สามารถอยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกัน สร้างโอกาสให้คนชองได้เรียนรู้และใช้ความรู้ของชาวชองร่วมกับความรู้ที่เกิดขึ้นในสมัยใหม่ เพื่อสร้างความเป็นตัวตนคนชองให้อยู่ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี และสร้างพลังในการจัดการเรื่องราวต่างๆ ในชุมชนได้ด้วยตนเอง” อย่างไรก็ตาม การปรับปรุงพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ ต้องอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

บทที่ 6

อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องแหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวขอมมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ คือ ประการแรก ศึกษาความสัมพันธ์ของแหล่งการเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของในฐานะแหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวขอม ประการที่สอง ศึกษากระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวขอมผ่านศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ และประการสุดท้าย เสนอแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ โดยใช้หลักการทางพิพิธภัณฑศึกษาที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งในการศึกษครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมในการทำงานอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมกับกลุ่มชาวขอมและศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการศึกษา

6.1 อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาปรากฏการณ์ภาคสนามทำให้ผู้วิจัยพบสิ่งที่น่าสนใจ คือ กลุ่มคนในชุมชนที่รวมพลังในการสร้างความมีชีวิตชีวาขึ้นมาให้อยู่ในสังคม โดยอาศัยสำนักความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนั้น ในการอภิปรายผลการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยเน้นให้ความสำคัญกับแก่นของความเข้มแข็งของพิพิธภัณฑท้องถิ่นที่ทรัพยากรบุคคลในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องกับตัวตนหรือวิถีชีวิตที่แท้จริงของชาวบ้าน

6.1.1 บทเรียนจากการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน

บทเรียนที่สำคัญของกระแสการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวขอม ซึ่งเกิดจากการผลักดันของบุคคลภายนอกเป็นสำคัญ และให้ชาวขอมเป็นผู้ยอมรับในฐานะผู้ปฏิบัติการในชุมชน โดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ฯ เป็นเครื่องมือ มีลักษณะคล้ายกับที่เขาวนุชมองว่าเป็นอัตลักษณ์ของ “หมู่บ้านวัฒนธรรม” ที่ได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นภาพแทนชุมชนชนบทในอุดมคติ เป็นการสวนทางกับภาวะการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งทุนเดิมทางสังคมวัฒนธรรมของหมู่บ้านที่ได้รับการยกย่องว่าเป็น “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือความเข้มแข็งของระบบเครือญาติ ยังถือเป็นพลังที่ยังรอการ “ฟื้นฟู” ให้เข้มแข็งกว่าที่เป็นอยู่ (เขาวนุช เวศร์ภาดา, 2545 : 4)

นอกจากนั้น ความพยายามของชุมชนท้องถิ่นในการสร้างความหมายและเอกลักษณ์ของชุมชนขึ้นมาใหม่ เพื่อนำเสนอภาพของเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นที่ต้องปรับตัวและปรับกระแส

ความคิดให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน ด้วยการฟื้นฟูและรื้อฟื้นมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน นับว่าเป็นการผลิตวัฒนธรรม (production of culture) และประยุกต์ให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน โดยกระบวนการรื้อฟื้นวัฒนธรรมพื้นบ้าน (re-traditionalization) และมรดกทางวัฒนธรรม (cultural heritage) ที่มีอยู่แล้วให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิต (everyday life) ของคนในชุมชนท้องถิ่น (local community) ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน (สิริพร สมบูรณ์บุรณะ, 2546 : 5)

ผู้วิจัยมองว่า ข้อค้นพบของเยาวชนฯ และสิริพร มีลักษณะที่สอดคล้องกับชุมชนและเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับคนในชุมชนเสียก่อน ซึ่งเป็นการมองแบบสวนทางกับหลักการพิพิธภัณฑสถานแบบเดิมๆ ที่มุ่งแก้ปัญหาพิพิธภัณฑสถานที่หยุดนิ่งในปัจจุบันที่มักให้ความสำคัญกับการสร้างการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑสถานหรือการผลัดภาระให้เป็นเรื่องของการศึกษา เพื่อคงซึ่งรูปแบบของพิพิธภัณฑสถานตามหลักการพิพิธภัณฑวิทยา ที่เน้นการเก็บสะสม การศึกษา และการสื่อสารและเผยแพร่ ซึ่งปริตดา มองว่าพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นมีความโดดเด่นอย่างมากในฐานะเป็นคลังที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก มีวัตถุสิ่งของมีค่าต่อคนในชุมชน และสามารถเป็นสะพานก่อให้เกิดการสนทนากับโลกของท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโลกของอดีต (ปริตดา เฉลิมเผ่า กอนันต์คุณ, 2547: 74) ซึ่งผู้วิจัยมองว่าเป็นการมุ่งตอบปัญหาว่าจะทำอย่างไรให้พิพิธภัณฑสถานเกิดความเคลื่อนไหว ? จะทำอย่างไรให้พิพิธภัณฑสถานมีการเล่าเรื่องราวอย่างมีชีวิตมากกว่า ที่จะมุ่งแก้ปัญหาอย่างแท้จริงหรือมิใช่เพียงแค่จุดมุ่งหมายหรือนัยยะสำคัญของการเป็นพื้นที่แสดงภาพตัวแทนขององค์ความรู้และผลงานการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวช่อง ในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น หรือเพื่อแสดงถึงตัวตนพิพิธภัณฑสถานเฉพาะและแตกต่างออกไปจากพิพิธภัณฑสถานอื่นๆ เพื่อให้คนภายนอกชุมชนที่สนใจเข้ามาเรียนรู้ โดยใช้การแก้ปัญหาที่การปรับปรุงนิทรรศการเพื่อสร้างความสนใจของผู้ชม และการแนะนำให้สร้างกิจกรรมต่างๆ ในขณะที่ชาวช่องยอมรับการนำเครื่องมือศูนย์การเรียนรู้ฯ มาใช้เพื่อเป็นพื้นที่แสดงตัวตนทางวัฒนธรรม โดยขาดการสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานโดยอาศัยความต้องการและการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง แต่ก็ต้องประสบปัญหาเรื่อง (ผู้นำ) คน และการบริหารจัดการ ซึ่งนำไปสู่รูปแบบของพิพิธภัณฑสถานที่ยั่งยืน รอคอยเข้ามาเยี่ยมชมจากภายนอก

นอกจากการสร้างอัตลักษณ์ของคนในชุมชนผ่านพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่ายังสามารถฟื้นฟูพลังชุมชนโดยอาศัยแหล่งเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติวัฒนธรรมท้องถิ่นในการสื่อความหมายถึงตัวตนนอกอาคารได้อีกด้วย ดังที่สายันต์ ไพรชาญจิตร์ (2547 :113-117) มีจัดการทรัพยากรที่เป็นโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานชุมชนบ้านนาชาวจนกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนในอีกมิติหนึ่งในการเป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อแสดงตัวตนและเอกลักษณ์ของชุมชนให้คนนอกชุมชนยอมรับ และช่วยยึดโยงสายสัมพันธ์ทางเครือญาติของคนในชุมชนให้เข้มแข็งและยาวนานต่อไปอีก

ในขณะเดียวกัน แหล่งเรียนรู้ชุมชนมิได้เป็นพื้นที่แสดงตัวตนคนในชุมชนเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นแหล่งพัฒนาความรู้ สิทธิ และความเท่าเทียมในศักดิ์ศรีของคนในสังคมด้วย ดังนั้น การพัฒนา

แหล่งการเรียนรู้จึงควรเป็นเครื่องมือหนึ่งของการพัฒนาชุมชนด้วยเช่นกัน โดยการอาศัยปัจจัยที่ต้องควรคำนึงถึงพื้นฐานทางภาษาและวัฒนธรรมของคนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ เป็นหลักจึงจะทำให้เกิดความเท่าเทียมและความมั่นใจของคนกลุ่มต่างๆ ในสังคม และไม่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำความสัมพันธะเชิงอำนาจของคนในสังคม ในขณะเดียวกัน กระบวนการสร้างตัวตนที่ ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของกลุ่มชาติพันธุ์จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยสำคัญ คือ แรงจูงใจของคนในชุมชน, การบริหารงานโดยคนในท้องถิ่น, การมีส่วนร่วมของบุคคลและเครือข่ายต่างๆ ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ, 2550 : 156-160)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าแนวโน้มการนิยามงานวัฒนธรรมโดยทั่วไปรวมทั้งกลุ่มชาวชองในจังหวัดจันทบุรีมักถูกสะท้อนมาจากความต้องการของคนนอกวัฒนธรรมเป็นหลัก โดยเฉพาะการจัดการรายการการท่องเที่ยวเกี่ยวกับชองที่เป็นชุดสำเร็จรูป เช่น ไปดูชอง กินอาหารชอง หรือการเชื่อมโยงกับสวนผลไม้ของชาวชอง เป็นต้น สะท้อนให้เห็นว่าชองได้ถูกนิยามว่าเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ที่มีอาจด้านทาน กระแสการท่องเที่ยวของคนและหน่วยงานภายนอกได้ ชุมชนจึงต้องมีการเรียนรู้และปรับตัวต่อผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนด้วย ทั้งนี้และทั้งนั้น การแก้ปัญหาไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงนิทรรศการเพื่อสร้างความสนใจ การสร้างการเรียนรู้ในรูปแบบของการศึกษากับนักเรียน หรือการเข้าสู่รูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อแก้ปัญหาเรื่องรายได้หล่อเลี้ยงศูนย์การเรียนรู้ฯ ก็ตาม ล้วนเป็นการแก้ปัญหาของการอยู่รอดของศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมชองที่ปลายทางมากกว่าที่จะมุ่งแก้ปัญหาที่ต้นทาง เนื่องจากสิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของการอยู่รอดของศูนย์การเรียนรู้ฯ และเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน คือ จิตสำนึกหรือความต้องการและการรับมือกับการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการมีศูนย์การเรียนรู้ฯ ในชุมชน ตั้งแต่ก่อนการจัดตั้ง ในขณะเดียวกัน ในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจึงต้องอาศัยปัจจัยสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับตัวตนหรือวิถีชีวิตที่แท้จริงของชาวบ้าน โดยเฉพาะการทำกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้หรือลดภาระรายจ่ายให้กับคนในครอบครัว หรือการรวมกลุ่มรวมพลังในต่อสู้เพื่อสร้างควมมีตัวตนขึ้นมาของกลุ่มคนให้อยู่ในสังคมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน โดยเกิดจากคนภายในเป็นหลักที่ต้องต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของตนเอง

6.1.2 การฟื้นฟู การเปลี่ยนแปลง และการคงอยู่ของอัตลักษณ์ชุมชน

ปรากฏการณ์การฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวชองในชุมชนได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายขึ้นในระดับชุมชนและระดับท้องถิ่นจันทบุรี กล่าวคือ ก่อนมีการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษานั้น แม้ว่าในชุมชนชองจะเคยมีการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวชองผ่านการจัดงานฟื้นฟูประเพณีของมาบ้างแต่ก็ไม่ต่อเนื่องนัก และชาวชองได้ออกไปแสดงตัวตนว่าเป็นคนชองในงานของจังหวัดจันทบุรีแต่ก็เป็นการแสดงตัวตนเพื่อประดับงานหรือเป็นตัวตกให้คนมาชมมาดูว่า “นี่แหละคือคนชองบ้านป่า” ซึ่งไม่ได้เป็นการกระตุ้นหรือสร้างสำนึกความเป็นของ ความภาคภูมิใจ และความมั่นใจต่อสาธารณชนเท่าใดนัก กระบวนการ

พื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษาของได้เริ่มเกิดขึ้นมาในชุมชนอีกครั้ง หลังจากที่ชาวของอาวโสคนรุ่นเก่าผู้มีสำนึกของความเป็นของอย่างหนักแน่นในการใช้ภาษาของในชุมชนได้มีการรวมกลุ่มกันขึ้นมาโดยมีลูงเงินเป็นแกนนำและเรียกลักษณะกลุ่มของตนเองว่า “กลุ่มอนุรักษ์ภาษาของ” คนของอาวโสกลุ่มนี้นับว่าเป็นแกนนำและพลังสำคัญในการกระตุ้นสำนึกของชาวของกลุ่มวัยต่างๆ ในการเข้าร่วมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวของผ่านกิจกรรมการอนุรักษ์พื้นฟูภาษาของได้มากขึ้นๆ ในชุมชน โดยชาวของกลุ่มนี้ใช้ศูนย์การเรียนรู้ฯ และโรงเรียนทำกิจกรรมฟื้นฟูอัตลักษณ์เป็นหลัก

ปัจจุบันผู้วิจัยสังเกตพบว่า นอกจากชาวของได้รวมกลุ่มเพื่อฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของตนเองผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ และมีการสืบทอดผ่านโรงเรียนในชุมชนร่วมกับลูกหลานชาวของแล้ว ผู้อาวโสกลุ่มนี้ยังเป็นผู้ที่ช่วยกระตุ้นสำนึกให้ชาวของคนอื่นๆ นำพาลูกหลานของรุ่นหลังหรือฟื้นฟูประเพณีที่สะท้อนความเป็นของตามที่เคยปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาแต่ครั้งปู่ย่า ตายาย โดยเฉพาะประเพณีเช่นไหว้ศาลเจ้าที่ประจำหมู่บ้านในหมู่บ้านต่างๆ ที่ชาวของอาศัยอยู่ ซึ่งชาวของเชื่อว่าเป็นผู้ดูแลความทุกข์สุขของคนของและสัตว์เลี้ยงในครอบครัวของชาวของ ซึ่งการเช่นไหว้นี้ชาวของแต่ละหมู่บ้านจะทำไม่ตรงกัน และเป็นประเพณีที่ทำส่งต่อไปกันๆ โดยเริ่มตั้งแต่หมู่บ้านชาวของในตำบลตะเคียนทอง และตำบลคลองพลูที่อยู่ตอนต้นหรือตอนหัวทุ่งจนกระทั่งไปสู่หมู่บ้านสุดท้ายที่อยู่ท้ายทุ่ง (หมู่บ้านชาวของที่บ้านกระทิง อำเภอเขาคิชฌกูฏ) ซึ่งเป็นการแสดงความเป็นของที่เชื่อมร้อยระบบเครือญาติโดยอาศัยประเพณีบุญส่งบวชหรือการเช่นไหว้ศาลเจ้าที่ประจำหมู่บ้านในหมู่บ้านต่างๆ ที่มีชาวของอาศัยอยู่ ส่วนการทำบุญส่งน้ำก็เริ่มถูกรื้อฟื้นขึ้นมาในชุมชนเช่นกัน ในขณะเดียวกัน การฟื้นฟูอัตลักษณ์ โดยกลุ่มชาวของดังกล่าวยังส่งผลกระตุ้นให้คนของที่อยู่ในตำบลตะเคียนทองพยายามรื้อฟื้นประเพณีของที่สะท้อนความเป็นคนของในลักษณะของการเป็นผู้มีความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ รวมทั้งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยปกปักรักษาหมู่บ้านและพื้นที่ทำกินของชาวของ โดยการจัดงานเช่นไหว้บรรพบุรุษ (ผีหิ้ง ผีโรง) ขึ้นในบริเวณวัดของชุมชนตำบลตะเคียนทองด้วย

ปัจจุบันความพยายามฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวของในชุมชนยังคงมีให้เห็นอย่างต่อเนื่อง และขยายวงสู่กลุ่มหน่วยงาน องค์กร ในชุมชนของมากขึ้น โดยเฉพาะโรงเรียนในชุมชนได้มีการขยายเครือข่ายการสอนภาษาของอย่างจริงจังในโรงเรียนพื้นที่ชุมชนของใกล้เคียงทั้งตำบลตะเคียนทองตำบลคลองพลู และตำบลจันทเขลม หรือแม้กระทั่งโรงเรียนระดับมัธยมก็มุ่งสืบสานความเป็นของแก่ลูกหลานชาวของผ่านการเรียนรู้จากศูนย์วัฒนธรรมของในโรงเรียน ในขณะเดียวกัน ทั้งโรงเรียนและอบต.คลองพลู ก็ได้มีการมุ่งส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีของด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นในงานวันสงกรานต์ประจำปีที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบสานประเพณีของในพื้นที่สาธารณะและสร้างพื้นที่ให้ชาวของได้แสดงตัวตนทางวัฒนธรรมในพื้นที่สาธารณะในชุมชนของตนเองในชุมชนมากขึ้น

ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ณ ปัจจุบันการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวชองในชุมชนไม่ได้จำกัดพื้นที่เพียงที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ หรือที่โรงเรียนอีกต่อไป โดยเฉพาะโรงเรียนที่พัฒนากลวิธีหรือกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาของให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้และสนทนาภาษาของกับคนในครอบครัวหรือคนอื่นๆ โดยอาศัยพื้นฐานทรัพยากรด้านต่างๆ ที่มีในชุมชนของมากขึ้น สำหรับศูนย์การเรียนรู้ฯ ก็ยังคงเป็นห้องเรียนทางภาษาและวัฒนธรรมห้องหนึ่งของเยาวชนในชุมชน และพื้นที่สาธารณะสำหรับคนชองได้รวมกลุ่มพบปะและทำกิจกรรมทางวัฒนธรรม และถ่ายทอดความเป็นคนชองให้คนในชุมชนและคนนอกชุมชนให้รู้จักคนชองในโอกาสต่างๆ ทำให้คนชองเป็นที่รู้จักของคนในท้องถิ่นหรือภายนอกชุมชนมากขึ้น โดยอาศัยภาคีเครือข่ายจากภายในชุมชนและภายนอก และในท้องถิ่น วัด หน่วยงานทางวัฒนธรรม หน่วยงานที่สนับสนุนงบประมาณและสนับสนุนด้านวิชาการในการทำงานกับชาวชองโดยเฉพาะสกว. และนักภาษาศาสตร์สถาบันวิจัยภาษาฯ สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลจังหวัดจันทบุรี (เกษตรกระทิง) เป็นต้น ที่สำคัญทำให้คนชองเกิดสำนึกในความเป็นตัวตนของตนเองและพยายามหาแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟูตัวตนคนชองในด้านอื่นๆ ตามมาด้วย รวมทั้งการปรับตัวให้เท่าทันกระแสการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย

ผู้วิจัยไม่สามารถตอบได้ว่าปฏิบัติการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวชองในอนาคตจะมีแนวโน้มยั่งยืนในชุมชนต่อไปได้หรือไม่ ? หากพิจารณาจากปัจจัย เงื่อนไขทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งผู้วิจัยคิดว่า ทั้ง (กลุ่ม) คนทำงานที่มีใจและจริงจัง หรือมีความเสียสละ และไม่เป็นการหาผลประโยชน์ทางการเมือง อีกทั้งงบประมาณจากแหล่งทุนต่างๆ กลายเป็นปัจจัยสำคัญอันดับต้นๆ ในการทำงาน แม้ว่าจะไม่มากมายนักแต่ก็ต้องมีใช้จ่ายเพื่อความคล่องตัวในระหว่างทำงานบ้าง และคงไม่ใช่เพียงแค่สกว.เท่านั้น ต้องอาศัยการสนับสนุนงบประมาณทำงานจากแหล่งอื่นๆ เพื่อสร้างกิจกรรมความเคลื่อนไหวในชุมชนด้วย ส่วนความรู้ทางวิชาการนั้นชุมชนของยังคงมีความต้องการความรู้ที่เป็นแนวทางในการทำงานต่างๆ อยู่บ้าง ซึ่งมีทั้งความรู้เกี่ยวกับพัฒนางานการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรม และความรู้หรือแนวทางในการจัดกิจกรรมที่ตอบสนองปัญหาทางเศรษฐกิจและปากท้องของชาวบ้านเอง ที่ไม่หลุดไปจากตัวตนของคนชองมากนัก คือ ยังคงยึดเรื่องภาษา วัฒนธรรม และการทำมาหากินในชีวิตประจำวัน เป็นที่ตั้ง

อย่างไรก็ตาม ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยสังเกตเห็นถึงความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องและเป็นจังหวะของปฏิบัติการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวชอง โดยชาวชองเองและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชน ซึ่งกำลังมีการขยายออกจากวงแคบไปสู่กว้างมากขึ้น นับว่ากระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมาเป็นการกระตุ้นสำนึกความเป็นคนชองในชุมชนและในท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จมากขึ้นๆ และมีแนวโน้มว่าจะยังคงมีความเคลื่อนไหวต่อไปเรื่อยๆ แบบไม่หยุดนิ่ง ประกอบกับผลพวงจากการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวชองที่เกิดขึ้นในกลุ่มเยาวชนลูกหลานชาวชองนับเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ ที่เกิดจาก

การเรียนรู้และสืบทอดความเป็นของผ่านระบบโรงเรียน หรือการร่วมทำกิจกรรมฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมกับศูนย์การเรียนรู้ฯ เยาวชนรุ่นหลังเหล่านี้มีสำนึก และความภาคภูมิใจ กับภาษาและวัฒนธรรมอยู่แล้ว เพียงแต่ไม่ได้อยู่ในชุมชน ต้องใช้วิธีการรวมกลุ่มและสร้างกิจกรรมกระตุ้นสำนึกในความเป็นคนของของเยาวชนรุ่นพี่รุ่นน้องๆ และเพื่อนๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่องตามโอกาส โดยส่วนตัวผู้วิจัยเอง คิดว่าตนเองในฐานะลูกหลานชาวของและร่วมปฏิบัติการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมกับชาวของในชุมชนมาโดยตลอด และมีประสบการณ์จากภายนอกชุมชนมาพอสมควร ดังนั้น ผู้วิจัยคิดว่า ณ วันนี้หรือในอนาคตแม้ว่าผู้วิจัยจะต้องเข้าสู่ระบบผ่านการศึกษามาแล้ว ต้องทำงานเพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว แต่ผู้วิจัยก็จะยังคงมีบทบาทหน้าที่ของลูกหลานชาวของคนสำคัญในการเป็นแกนนำคนของรุ่นหลังที่ต้องเข้าไปมีบทบาทและทำหน้าที่เชื่อมโยงคนของกลุ่มวัยต่างๆ ทั้งที่อยู่ในชุมชนและอยู่นอกชุมชนรวมทั้งคนของที่อยู่ในท้องถิ่นอื่นๆ ในภาคตะวันออก ให้มีการรวมกลุ่มและสร้างกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เพื่อสืบสานอัตลักษณ์ชาวของต่อไปอย่างไม่ขาดสาย และประสานงานกับแหล่งทุนเพื่อมาสนับสนุนในการทำกิจกรรมของชาวของและคนในชุมชนเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม ศูนย์การเรียนรู้ฯ ต้องมีเงินทุนสำหรับทำกิจกรรมในรูปของการจัดตั้งกองทุนควบคู่กับองค์กรอื่นๆ ที่คอยสนับสนุนด้านงบประมาณสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ เช่น ค่าใช้สำหรับทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน ค่าตอบแทนครูของผู้สอนเหมือนกับครูประจำการในโรงเรียนทั่วไปด้วย ค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ฯ เพื่อให้คนของสามารถทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อธำรงตัวตนคนของตลอดไป

6.2 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

ข้อเสนอแนะของผู้วิจัยในฐานะผู้ทำวิจัยและเป็นคนของต่อศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของนั้น ผู้วิจัยเห็นสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงอยู่ 3 ประการ คือ 1) ควรมีการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวของด้วยตัวคนของตนเอง หรือคนเขียนประวัติศาสตร์ของควรเป็นคนของตนเอง เพื่อสร้างสำนึกความรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวของที่มาจากการสืบค้นข้อมูลด้วยตนเอง เนื่องจากที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันผู้วิจัยพบว่า ข้อมูลประวัติศาสตร์ความเป็นมา เกิดจากนักวิชาการท้องถิ่นที่ไม่ใช่คนของเป็นผู้เขียนหรือผู้วิจัยค้นคว้า ทำให้ไม่มีความชัดเจนต่อคนของนักและมีการรับรู้กันในวงแคบแบบไม่ชัดเจนและไม่มั่นใจในหมู่คนของด้วย 2) ควรมีการพัฒนาเนื้อหาของนิทรรศการที่ทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน และสอดคล้องกับตัวตนและวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวของ 3) ควรมีการสร้างกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมใช้ประโยชน์จากศูนย์การเรียนรู้ฯ ให้มากขึ้น โดยเปิดช่องทางให้คนในชุมชนได้เข้ามาใช้ประโยชน์ ซึ่งเป็นแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนบนฐานของวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะกิจกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ สร้างกิจกรรมการพบปะแลกเปลี่ยนการเรียนรู้เรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับดำรงชีวิตหรือแก้ปัญหาเกี่ยวกับการทำมาหากิน การนำศูนย์การเรียนรู้ฯ เข้าไปมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในครัวเรือนของชุมชน เช่น การสร้างกิจกรรมเสริมสร้างรายได้ ลดรายจ่ายในครัวเรือนต่างๆ และ 4) สร้าง

กิจกรรมเพื่อสร้างสำนึกความเป็นของเชื่อมโยงกับแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความเป็นของในพื้นที่ต่างๆ บนพื้นที่ภาคตะวันออก

กระแสการสร้างการท่องเที่ยวในท้องถิ่นต่างๆ ของประเทศไทย โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้ส่งผลต่อแนวโน้มในอนาคตของศูนย์การเรียนรู้ฯ รวมทั้งชุมชนของ ที่อาจตกอยู่ท่ามกลางมิติของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไปด้วย ดังนั้น ชุมชนของจึงต้องมีแนวทางการปรับตัวเพื่อรองรับมิติของการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ซึ่งจะผ่านเข้ามาโดยหน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นด้วย เนื่องจากในปัจจุบันชุมชนของยังไม่มีมีการจัดระบบการท่องเที่ยวรวมทั้งการบริหารจัดการเรื่องการท่องเที่ยวมากนัก ดังที่ผ่านมามีนักท่องเที่ยวจากภายนอกตั้งใจเข้ามาเที่ยวหมู่บ้านของแต่ก็ต้องผิดหวังกลับไปเนื่องจากพบว่าหมู่บ้านของก็เหมือนหมู่บ้านธรรมดาๆ เหมือนหมู่บ้านที่อยู่ตามชนบททั่วไป จะไม่รู้ว่าจะอะไรคือของ ทำให้นักท่องเที่ยวมองภาพของหมู่บ้านของที่ไม่ค่อยดีนัก เหตุการณ์เหล่านี้ส่งผลมาจากการสำรวจหาจุดท่องเที่ยวที่น่าสนใจของจังหวัดโดยขาดการพูดคุยและการรับรู้กับคนในท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อตั้งรับปรากฏการณ์ที่จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาชมความเป็นอยู่ของคนของในชุมชนด้วย อนึ่ง ผู้วิจัยคิดว่าหน่วยงานการท่องเที่ยวของจังหวัดจันทบุรีสามารถนำข้อมูลผลการศึกษาจากวิทยานิพนธ์เรื่องแหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวของนี้ไปเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับบริการการท่องเที่ยวในพื้นที่หมู่บ้านชาวของได้ช่องทางหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม ศูนย์การเรียนรู้ฯ จะเป็นศูนย์กลางการสร้างความเข้มแข็งของคนในชุมชนได้อย่างแท้จริง การบริหารจัดการศูนย์ของต้องเปิดโอกาสให้คนในชุมชนกลุ่มต่างๆ สามารถเข้ามาใช้ประโยชน์จากพื้นที่ศูนย์ของให้มากขึ้นที่สุด ดังนั้น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ 1) ควรมีการเพิ่มเติมวัตถุประสงค์ของศูนย์การเรียนรู้ฯ ให้มีความสอดคล้องกับตัวตนคนในชุมชนทั้งคนของและคนในชุมชนมากขึ้น โดยไม่แยกว่าเพื่อคนของหรือเพื่อใครเป็นหลัก แต่เป็นการมุ่งเพื่อก่อเกิดประโยชน์ต่อคนในชุมชนที่นอกเหนือจากงานวัฒนธรรม ประเพณี โดยเฉพาะการเสริมอาชีพหรือกิจกรรมเพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายให้กับคนในชุมชน 2) มีการจัดระบบการบริหารจัดการภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ อย่างเป็นรูปธรรมและปฏิบัติได้จริง 3) ควรมีการจัดระบบการเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชน และเป็นรูปธรรมโดยเฉพาะหมู่บ้านของ ป่าชุมชน เขาตะเคียนทอง ป่าคลองตาหลิว และศูนย์การเรียนรู้ฯ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่สมาชิกชาวของและชาวของคนอื่นๆ ในชุมชนได้เข้าไปใช้ประโยชน์ และเคยเป็นกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์การเรียนรู้ฯ 4) ควรสร้างสื่อประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับชาวของและกิจกรรมสำคัญๆ ของศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่น่าสนใจและมีความทันสมัย เช่น การสร้างเว็บไซต์ของศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ ที่สามารถเชื่อมโยงกับเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร สถานศึกษา และหน่วยงานการท่องเที่ยวในท้องถิ่น และนอกท้องถิ่น เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการให้ความช่วยเหลือระหว่างเครือข่าย 5) การเป็นแหล่งพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าทางวัฒนธรรมเพื่อจำหน่ายแก่บุคคลชุมชนและบุคคลทั่วไป เพื่อนำรายได้มาบำรุงการดำเนินงาน

ศูนย์การเรียนรู้ฯ 6) ควรมีพัฒนาเครือข่ายชาวชองในภาคตะวันออก และจัดกิจกรรมประจำปีของศูนย์การเรียนรู้ฯ เพื่อสร้างความเชื่อมโยงและสานความสัมพันธ์ระหว่างคนชองในพื้นที่ต่างๆ ในภาคตะวันออกขึ้นได้พบปะเจอกัน หรือตั้งสมาคมเครือข่ายชาวชองภาคตะวันออกของประเทศไทย ซึ่งลักษณะการจัดงานประจำปีอาจหมุนเวียนไปตามชุมชนชองในทุกๆ พื้นที่ของประเทศไทย 7) ควรมีการจัดตั้งกองทุนพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ หรือกองทุนสมาคมเครือข่ายชาวชองภาคตะวันออก เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนากิจกรรมของเครือข่ายชาวชองกิจกรรมสำหรับพัฒนาเด็กชองต่อไป และ 8) ศูนย์การเรียนรู้ฯ ควรมีการจัดกิจกรรมเพื่อให้สมาชิกชาวชองและคนในชุมชนได้พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตที่ตนสนใจร่วมกันอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

อนึ่ง ในการศึกษาครั้งนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของเรื่องราวอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของที่ผ่านศูนย์การเรียนรู้ฯ เท่านั้น หากจะต้องมีการศึกษาในครั้งต่อไป ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) ควรมีการศึกษาศักยภาพของแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับชาวชองบนพื้นที่ต่างๆ ของชุมชนชอง ในจังหวัดจันทบุรี เพื่อเชื่อมโยงความเป็นชองในพื้นที่ภาคตะวันออก และการรองรับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม และการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมของชาวชอง 2) ควรมีการศึกษาเพื่อนำเรื่องราวเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชาวชองในศูนย์การเรียนรู้ฯ สอดแทรกในหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาถิ่น หรือบูรณาการพิพิธภัณฑสถานหรือศูนย์การเรียนรู้ฯ เข้ากับวิชาอื่นๆ ในโรงเรียน 3) ควรมีการศึกษาแนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ชาวชองในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีหรือภาคตะวันออกของประเทศไทย เพื่อหาจุดเชื่อมโยงความสัมพันธ์กลุ่มชาวชองในภาคตะวันออก และ 4) ควรมีการศึกษาวิจัยสำรวจเอกสารงานวิจัยและเอกสารต่างๆ เกี่ยวกับชาวชอง เพื่อรวบรวมเป็นฐานข้อมูลเกี่ยวกับชาวชอง และเพื่อการจัดทำศูนย์ข้อมูลชองต่อไป

บทที่ 7

การนำผลงานวิจัยไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์

ต่อชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์และสังคมไทย

7.1 ศูนย์การเรียนรู้และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ : พื้นที่ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวของแก่เยาวชน และคนในชุมชน

เนื้อหาอัตลักษณ์ชาวของที่สำคัญภายใต้กระบวนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ (หรือเรียกสั้นๆ ว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ หรือศูนย์ของ) นอกจากศูนย์ของมีส่วนประกอบสร้างการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวของในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย และการพัฒนาประเทศ ชาวของสร้างอัตลักษณ์ผ่านกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมที่ศูนย์ของ เพื่อสร้างความหมายในการอธิบายตนเองผ่านภาษาและวัฒนธรรม ได้แก่

- 1) การสร้างระบบเขียนภาษาของ
- 2) การผลิตหนังสือนิทานภาษาของ
- 3) การนำเสนอนิทรรศการ “ชวน พะชา” (ชวนภาษา) และ “ชิมช้อง” (คนของ)
- 3) การผลิตเข้าสู่สัญลักษณ์เชิงพิธีกรรมการแต่งงานของ เพื่อเป็นเครื่องมือในการประกาศตัวตนทางวัฒนธรรมของให้เป็นที่รู้จักของคนในสังคมและชุมชน
- 4) การนำเสนออัตลักษณ์ตนเองผ่านงานฟื้นฟูประเพณีแบบดั้งเดิมในบริบทสังคมสมัยใหม่ เพื่อการดำรงอยู่อย่างมีตำแหน่งแห่งที่ทางอัตลักษณ์วัฒนธรรมประเพณีของ และสานสัมพันธ์ระบบเครือญาติชาวของในชุมชนให้แน่นแฟ้น โดยเฉพาะการฟื้นฟูประเพณีการเล่นพื้นบ้าน และการสืบสานการเช่นไหว้บรรพบุรุษของชาวของที่เสียชีวิตไปแล้ว
- 5) การสร้างสำนักชาติพันธุ์ของในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยอาศัยการสื่อผ่านวัฒนธรรมบางอย่างของความเป็นของ ซึ่งปรากฏผ่านบนแผนที่แสดงจุดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและพื้นที่ชายแดนไทยกัมพูชาประชาธิปไตย (เขมร) ทั้งที่มีชาวของและสันนิษฐานว่ามีชาวของอาศัยอยู่
- 6) การฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษาผ่านแหล่งเรียนรู้ที่เป็นโรงเรียนในชุมชน เพื่อสร้างภาพความเป็นตัวตนคนของให้ยืนอยู่ในสังคมอย่างภาคภูมิใจ และมีศักดิ์ศรีในสังคมไทยมากขึ้น

นอกเหนือจากเนื้อหาพิธีกรรมที่มีการจัดขึ้นที่ศูนย์ของแล้ว จากผลการศึกษาดังกล่าวนี้ทางชุมชนสามารถนำไปเป็นแนวทางปรับปรุงศูนย์ของ เพื่อให้เป็นพื้นที่ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวของในชุมชน ยกตัวอย่างเช่น การจัดทำนิทรรศการที่ประกอบด้วยเนื้อหาที่ชาวของสร้างความหมายเพื่ออธิบายตัวตนคนของ (ข้อ 1-6) และการจัดกิจกรรมประกอบ

7.2 ศูนย์การเรียนรู้และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ : ตัวอย่างหนึ่งของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย

ประสบการณ์จากการศึกษาและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ หรือเรียกสั้นๆ ว่าศูนย์ของ มิได้เกิดจากความมุ่งมั่นอยู่ในกระบวนการจัดตั้งศูนย์ของมาแต่ดั้งเดิม แต่เบื้องหลังนั้นเกิดจากกระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของในพื้นที่อาคารศูนย์สาธิตตลาดที่ถูกทิ้งรกร้างและถูกให้คุณค่าเพื่อนำมาใช้ประโยชน์โดยกลุ่มคนของตนเอง แม้จะเป็นผลพลอยได้จากการทำงานฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของที่สั่งสมเรื่องราวแห่งสำนึกตัวตนคนของผ่านภาษาและวัฒนธรรมของตนเองที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมาหลายชั่วอายุคน และเป็นรากเหง้าของชุมชนชาวของที่สมาชิกชาวของต้องการรื้อฟื้นและถ่ายทอดแก่ลูกหลานรุ่นหลัง โดยมีศูนย์ของเป็นพื้นที่ปฏิบัติการ และเก็บรวบรวมชิ้นงานผลที่เกิดจากการปฏิบัติการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษาเป็นสำคัญ

สำนึกตัวตนของคนของทางภาษาและวัฒนธรรม นับเป็นจุดแข็งที่ถือเป็นหัวใจสำคัญของการรวมกลุ่มของชาวของในกระบวนการก่อตั้งเป็นศูนย์ของภายใต้กระแสท้องถิ่นนิยมและโลกาภิวัตน์ตามมา เนื่องจากภาษาและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ชาวของทุกคนให้การยอมรับและเข้าใจง่ายที่สุดเพราะเป็นสิ่งใกล้ตัวและฝังอยู่ในกันขี้ของหัวใจ อันจะเป็นเครื่องมือสร้างสำนึกความภาคภูมิใจของคนของในชุมชนเป็นอย่างดี

ศูนย์ของนับเป็นการเปิดพื้นที่ให้กลุ่มชาวของได้มีอิสระในการแสดงตัวตนทางวัฒนธรรมของตนเอง มีเรื่องราวมากมายที่ชาวบ้านพยายามสร้างเรื่องเล่าอันบ่งบอกตัวตนจากสิ่งของจัดแสดงที่ชาวบ้านร่วมใจกันบริจาคและภาพบรรยายการประกอบประเพณี พิธีกรรมของตนเอง รวมทั้งกิจกรรมอื่นๆ ในวิถีชีวิต ที่มีความเคลื่อนไหวและลื่นไหลอยู่ในตัวทั้งความเป็นอดีตที่ตัวตนเจ้าของเป็นผู้บันทึกไว้ในความทรงจำ และการนำไปสู่ความเป็นตัวตนของชาวบ้านในปัจจุบัน ที่ถูกซ่อนความหมายของตัวตนชาวบ้านที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไว้ในศูนย์ของ แม้ว่าการพัฒนาศูนย์ของจะเป็นเรื่องยาก และต้องอาศัยความอดทนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะแกนนำชาวของในชุมชนซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจซึ่งกันและกันเป็นอย่างมาก เนื่องจากศูนย์ของยังไม่สามารถแก้ปัญหาเรื่องปากท้องของชาวบ้านได้ จึงต้องอาศัยเวลาที่นอกเหนือจากการเข้าสวนหรือไปนาเพื่อทำมาหากิน นั่นคืออิสระในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาศูนย์ของของชาวบ้านรวมทั้งแกนนำศูนย์ของด้วย

สิ่งสำคัญในกระบวนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ ประกอบด้วย

- 1) กระบวนการจัดตั้งและการดูแลที่ต้องอาศัยการทำงานแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเองเป็นสำคัญ

2) องค์ประกอบด้านเนื้อหาที่สะท้อนตัวตนคนของ 3) กิจกรรมที่เชื่อมโยงตัวตนคนของในสังคม 4) ผู้ทำหน้าที่บริหารจัดการ และ5) งบประมาณสำหรับการดำเนินกิจกรรม

1) กระบวนการจัดตั้งและการดูแลที่ต้องอาศัยการทำงานแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเองเป็นสำคัญ

กระบวนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ มีภาระกิจขั้นตอนสำคัญ คือ ความคิดเห็นของกลุ่มชาวของที่ต้องการให้มีการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ ตามบทบาทของการทำกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของต่างๆ คือ การสร้างอัตลักษณ์ทางภาษาพูดให้มีตัวตนในรูปแบบระบบตัวเขียนภาษาของ และการที่ชาวของได้เกิดการนำไปผลิตซ้ำในรูปแบบของการเขียนหนังสือนิทานด้วยภาษาของ รวมทั้งการนำภาษาเขียนบันทึก เนื้อหาทางวัฒนธรรมไปใช้สอนลูกหลานของในโรงเรียน แต่สิ่งเหล่านี้เมื่อเก็บไว้ที่บ้านก็จะไม่สะดวกต่อการนำมาใช้ประโยชน์ในชุมชน จึงเกิดแนวคิด (ทางออก) ว่าสิ่งของเหล่านี้ต้องเก็บไว้ที่ศูนย์สาธิตตลาดไปก่อน

ผลจากการรวมกลุ่มฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของ ทำให้คนของในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดตั้งศูนย์ของด้วย ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มยุวชน เยาวชนของ ชาวของวัยกลางคน และคนของอาวุโส รวมทั้งกลุ่มพระสงฆ์ และคนเชื้อสายอื่นๆ รวมทั้งนักวิชาการและนักศึกษาด้านพิพิธภัณฑสถาน ที่ได้เข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกับชาวของในชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนต่างๆ เหล่านี้มีทั้งหญิงและชาย แต่ต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดตั้งศูนย์ของในลักษณะต่างๆ ตามความถนัดของแต่ละกลุ่มหรือแต่ละบุคคล เช่น หญิงชาวของวัยกลางคนมักให้คอยเป็นผู้ดูแลจัดการเรื่องอาหารการกิน ส่วนการติดตั้งนิทรรศการนั้นกลุ่มยุวชน เยาวชน โดยเฉพาะผู้หญิง และชายของวัยกลางคน จะเป็นผู้คอยทำหน้าที่ดังกล่าวร่วมกับนักวิชาการและนักศึกษาพิพิธภัณฑสถาน โดยอาศัยการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างความรู้ชาวบ้านและความรู้แบบวิชาการในห้องเรียนเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม ภาระกิจหลักก็มีได้อยู่ที่กระบวนการจัดตั้งศูนย์ของ หากแต่ความสำคัญกลับอยู่ที่การมีอยู่และการดูแล หรือการบริหารจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของศูนย์ของต่อไปในชุมชนต่างหาก ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าสิ่งที่ชุมชนของยังขาดอยู่ไม่ใช่คนดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างความเคลื่อนไหว และมีชีวิต ซึ่งเป็นสิ่งที่แกนนำชาวของในชุมชนสามารถทำได้เป็นอย่างดี แต่สิ่งที่ยังขาดคือ แกนนำหรือคนของที่มีสำนึกถึงความเป็นคนของคอยทำหน้าที่หลักในการบริหารจัดการทั้งการเขียนโครงการเพื่อเสนอขอทุนมาทำกิจกรรมให้ศูนย์ของมีความเคลื่อนไหวและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งทำหน้าที่ประสานงานระหว่างในชุมชนและนอกชุมชนได้เป็นอย่างดี

สำหรับเนื้อหาที่เป็นสิ่งสำคัญในการสะท้อนตัวตนคนของ ซึ่งศูนย์ของมิได้มีเพียงการจัดแสดง วัตถุสิ่งของที่สื่อถึงวัฒนธรรมความเป็นอยู่ประกอบคำอธิบายสั้นๆ ว่าสิ่งนั้นเรียกว่าอะไร สิ่งนี้เรียกว่าอะไร เหมือนกับศูนย์วัฒนธรรมตามท้องถิ่นส่วนใหญ่ในประเทศไทย แต่ศูนย์ของจะต้องมีการสะท้อนเนื้อหา เพื่ออธิบายสิ่งที่อยู่รอบตัวคนของ แสดงถึงตัวตนของคนเองในท้องถิ่นที่แสดงถึงการมีตำแหน่งแห่งที่ และตัวตนในสังคมร่วมกับคนกลุ่มอื่นๆ ภายใต้อุปสรรคของชาติ โดยเฉพาะเนื้อหาสำคัญที่สะท้อนตัวตน คนของเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาในระดับต่างๆ 3 ระดับ คือ

- ประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่เชื่อมโยงกับรัฐชาติ แม้ชาวของจะเป็นกลุ่มคนเล็กๆ ที่ไม่ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ชัดเจนในสังคมไทย แต่กลับเป็นเนื้อหาสำคัญในการบอกเล่าเรื่องราวของ คนของในศูนย์ของ ที่ทำให้เห็นว่าชาวของมีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับการก่อตัวของรัฐชาติโดยตรง
- ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวของผ่านตำนานเรื่องเล่าในการรับรู้ของชาวของเองก็ เป็น ส่วนสำคัญอันสะท้อนถึงสำนักของการมีบรรพบุรุษ มีบ้านเมือง ที่เจริญรุ่งเรือง มาก่อนในอดีต
- ประวัติศาสตร์ความเป็นมาในความทรงจำของชาวของท่ามกลางการปฏิสัมพันธ์กับคนกลุ่ม อื่นๆ ในสังคม ผ่านกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน นับเป็นการสะท้อนตัวตนคนของที่มีต่อตนเองและ ต่อคนอื่นๆ เป็นสำคัญ

เนื้อหาที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งที่สะท้อนตัวตนคนของ โดยนำกระบวนการและผลิการทำงาน พื้นฟูอัตลักษณ์ชาวของทางภาษาและวัฒนธรรม เป็นกระบวนการที่ชาวของใช้เป็นเครื่องมือในการ รวมกลุ่มทำกิจกรรม และความร่วมมือที่เกิดขึ้นในกระบวนการจัดตั้งศูนย์ของในชุมชนอย่างไม่เป็น ทางการแต่กลับได้ผลอย่างดียิ่ง โดยมีเจ้าของชุมชนเป็นแกนนำหลักที่สำคัญในการทำงานใน ขณะเดียวกัน ชาวของก็มีกระบวนการบอกเล่าความทรงจำทางวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ การละเล่นพื้นบ้าน ฯลฯ และกระบวนการฟื้นฟูขึ้นมาเพื่อรับใช้สังคมชาวของในยุคปัจจุบันด้วย

2) องค์ประกอบด้านเนื้อหาที่สะท้อนตัวตนคนของ

- แนะนำให้รู้จักชาวของในลักษณะการเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่งท่ามกลางกระแสการ เปลี่ยนแปลงของสังคมไทย

- การนำเสนอพัฒนาการของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษา ประเพณี และระบบความสัมพันธ์ของ ชาวของในชุมชน ผ่านศูนย์การเรียนรู้ฯ โดยเฉพาะการฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของ และวัฒนธรรมต่างๆ ของชาวของในอดีตและปัจจุบัน ผลกระทบต่อคนของและคนในชุมชนเกี่ยวกับการร่วมกิจกรรมประเพณี ต่างๆ ในสังคมของ ความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติคนของในสังคมปัจจุบัน การหาทางออกร่วมกัน ของคนในชุมชน เป็นต้น

- สิ่งที่ยังบอกถึงศักดิ์ศรีและคามมีอารยะของความเป็นคนของ โดยการนำเสนอข้อมูลประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวช่องที่เชื่อมโยงระหว่างเมืองเพนียด นางกาไว พญากัมพูช และคนของ ซึ่งเป็นการจัดนิทรรศการเพื่อนำเสนอตัวตนคนของต่อสาธารณชนภายนอก รวมทั้งเรื่องเล่าคนของกับทหารของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งเป็นการสร้างสำนึกตัวตนทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาของคนของผ่านความรู้ต่างๆ ให้แก่ลูกหลานและคนในชุมชน และเพื่อเป็นการสร้างการเรียนรู้ในเชิงวิพากษ์ ตั้งคำถามกับปรากฏการณ์ต่างๆ ในสังคมโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับคนของ

- การจัดนิทรรศการที่สอดคล้องกับเงื่อนไขของชาวช่องในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะเรื่องเวลาที่ชาวช่องและคนในชุมชนได้ใช้ไปกับการทำมาหากิน และให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางด้านการฟื้นฟูประเพณี จึงต้องมีการพัฒนานิทรรศการที่ทำให้ชาวช่อง และคนอื่นๆ สามารถเข้ามาเรียนรู้และเข้าถึงตัวนิทรรศการชาวช่องได้ เช่น สร้างนิทรรศการเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวช่องที่คนภายนอกมองไม่เห็นไว้บริเวณโดยรอบอาคาร มีการจัดบรรยากาศบ้านช่องให้เหมือนเป็นที่อยู่อาศัยจริงๆ ที่ใครผ่านไป-มาสามารถแวะพักผ่อนดื่มด่ำดื่มทำได้ หรือการจัดหาของเล่นในวิถีชีวิตของ ที่เสียแล้วสามารถผลิตใหม่ได้อีก และที่สำคัญเด็กๆ สนใจ ตัวอย่างเช่น

“สะบ้า ลูกข่าง คันกระสุน ไม้สองขา เป็นต้น นำมาจัดแสดงภายนอกห้องที่ถูกล็อกด้วยกุญแจให้เด็กๆ สามารถหยิบมาเล่นกันได้ ซึ่งเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านอีกวิธีหนึ่งด้วย นอกจากจะทำให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ เปิดตลอดเวลาแล้ว ยังเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของผู้คนในชุมชนที่ผ่านไป-มาได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะทำให้ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของมีความเคลื่อนไหวและมีชีวิตชีวา ที่เน้นผู้ชมหรือผู้เข้าร่วมร่วมสร้างกิจกรรมวัยต่างๆ ในชุมชนเป็น ผู้ร่วมกันสร้าง หรือคนนอกชุมชนที่สนใจเข้ามาชม”

ตัวอย่างดังกล่าวสะท้อนถึงความขัดแย้งโดยสิ้นเชิงกับความหมายของพิพิธภัณฑ์แบบเดิมๆ ที่เก็บแต่ของเก่า ที่มีการมุ่งจัดแสดงนิทรรศการแบบแข็ง และต้องหยุดชะงักเมื่อผู้ชมพบกับป้ายว่า “ห้ามจับ” เนื่องจากผู้จัดเกรงว่าสิ่งของจัดแสดงจะเสียหายหรือสูญหายไปนั่นเอง ซึ่งผู้วิจัยกลับพบว่า ข้อเสนอดังกล่าวมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและลักษณะนิสัยของคนไทย ที่ต้องการชมนิทรรศการและการหยิบจับเข้ามาเล่นเพื่อพักผ่อนหย่อนใจและได้รับความเพลิดเพลินจากการชมนิทรรศการไปด้วย

- การสร้างกิจกรรมที่สอดคล้องกับตัวตนคนของในสังคมปัจจุบัน เพื่อสะท้อนถึงตัวตนคนของที่ต้องรู้เท่าทันเหตุการณ์ในสังคมปัจจุบันมากขึ้น เพราะต้องใช้ชีวิตเชื่อมโยงกับคนอื่นๆ ในสังคมใหญ่ โดยเฉพาะการจัดภูมิทัศน์ในบริเวณด้านหลังป้ายชื่อศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของและบ้านช่อง ซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำกว่าบริเวณอื่นๆ ให้เป็นการสาธิตการทำ นาข้าวพันธุ์พื้นบ้าน การนำ

ระบบคิดของชาวชองมาประยุกต์ใช้ในภาวะเศรษฐกิจวิกฤต เช่น การให้ข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตข้าวกล้อง ข้าวสีมือ (ข้าวกล้อง) ข้าวซ้อมมือ

ในอนาคตหากเป็นไปได้ควรจัดภูมิทัศน์บริเวณลานด้านข้างของอาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ โดยการจำลองแสดงวิถีชีวิตการทำมาหากินของคนของที่ผูกพันกับป่าเขาและลำห้วย ที่สำคัญคือการประกอบอาชีพของคนชองในอดีต โดยเฉพาะการทำสวนกระวานหรือการเก็บกระวาน ซึ่งไม่ว่าจะเป็นคนสมัยใหม่ หรือคนเฒ่าคนแก่ในปัจจุบันไม่เคยเห็นมาก่อน หรือไม่ได้เห็นอีกแล้วในปัจจุบัน ทั้งนี้ชาวบ้านสามารถเก็บไปประกอบการอาหารในครัวเรือนได้รวมทั้งรณรงค์ให้ชาวบ้านปลูกไว้ตามบริเวณบ้าน เยอะๆ เพื่อแสดงให้เห็นวิถีชีวิตของคนชองที่ผูกพันเกี่ยวข้องกับกระวานมาช้านานตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เพียงแต่อยู่ในบริบทหรือสถานการณ์ในสังคมต่างกันเท่านั้น นอกจากนั้นยังมีเรื่องการทำสวนน้ำมันยางของคนชองสมัยก่อนด้วย ซึ่งหากต้องการสัมผัสของจริงก็สามารถเดินทางไปดูชาวชอง ทำน้ำมันยางได้ในบริเวณคลองตาหลิว ซึ่งก็อยู่ไม่ไกลมากนัก

อย่างไรก็ตาม การปรับปรุงกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกคนชองและคนกลุ่มต่างๆ ในชุมชนว่า “ควรมีการสร้างกิจกรรมพบปะเพื่อทำกิจกรรมสร้างรายได้หรือลดรายจ่ายในครอบครัว ซึ่งเป็นการช่วยให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ อยู่คู่กับชุมชนของเนื่องจากอุปสรรคอย่างหนึ่งของการที่คนในชุมชนไม่ค่อยอยากเสียเวลามาที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ หากไม่จำเป็นหรือไม่ใช่ช่วงเทศกาล ดังนั้น ศูนย์การเรียนรู้ฯ เองควรมีการสร้างกิจกรรมต่างๆ กล่าวคือ สร้างกิจกรรมการส่งเสริมอาชีพเพื่อสร้างรายได้หรือลดรายจ่ายหรือลดภาระของครอบครัวสมาชิกในชุมชน ทั้งนี้รวมทั้งคนเชื้อสายชองและคนเชื้อสายอื่นๆ ที่อยู่ร่วมกันในชุมชน ซึ่งนอกจากจะเป็นการให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการช่วยเพื่อนบ้านและตนเองเพื่อลดภาระรายจ่ายของครอบครัวแล้ว ยังเป็นการสร้างสภาพจิตที่ดีให้กับคนในชุมชนเพื่อการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขกายสบายใจด้วย และช่วยสร้างพลังในการคิดแก้ไขปัญหาต่างๆ ในการดำเนินชีวิตเพื่อความอยู่รอดในสังคมต่อไป เช่น การทำน้ำพริกแกง การทำน้ำยาล้างจาน การทำ ขนมหิน ขนมกระยาสารท หรือขนมต้มสำหรับกินในครอบครัว หรือเพื่อไปทำบุญที่วัด การสีข้าว และการซ้อมข้าวด้วยมือ ตลอดจนการรวมกลุ่มช่วยกันกวนทุเรียนเพื่อแก้ปัญหาทุเรียนสุกและขายให้กับตลาดไม่ได้ เป็นต้น ซึ่งเป็นการลดภาระของแม่บ้านในการดูแลเรื่องอาหารการกินในครอบครัว ดูแลลูก และยังต้องทำงานดูแลสวน ไร่ นา ในสภาวะชีวิตเร่งรีบวิ่งแข่งกับเวลาในปัจจุบันได้อีกด้วย การทำหมักปุ๋ยชีวภาพหรือปุ๋ยธรรมชาติเพื่อลดต้นทุนทางการเกษตร เป็นต้น หรือส่งเสริมกิจกรรมที่ทำให้คนเฒ่าคนแก่มาทำกิจกรรมร่วมกันที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ เช่น นั่งคุยหรือทำขนมกินกันเวลาว่าง หรือทำเครื่องจักสาน หรือทำลูกแป้ง เป็นต้น

สิ่งที่สำคัญในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ นั้น จะต้องพัฒนาคนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาเป็นตัวแทนที่คอยเป็นผู้นำในการรวมกลุ่มหรือเป็นตัวแทนในการเชื่อมโยงคนวัยต่างๆ คนกลุ่มต่างๆ ทั้งคนของและคนอื่นๆ ในชุมชน ให้สามารถเข้าร่วมทำกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูอัตลักษณ์ และกระบวนการสืบทอด-ถ่ายทอดตัวตนคนของ ในสังคมชุมชนที่หลากหลายที่ต้องอยู่ร่วมกัน ซึ่งตัวคนรุ่นใหม่จะเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการช่วยผู้อาวุโสสามารถดำรงระบบความสัมพันธ์ของเครือญาติคนของ คนในชุมชนกลุ่มต่างๆ ให้สามารถอยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกัน สร้างโอกาสให้คนของได้เรียนรู้และใช้ความรู้ของชาวของร่วมกับความรู้ที่เกิดขึ้นในสมัยใหม่ เพื่อสร้างความเป็นตัวตนคนของให้อยู่ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี และสร้างพลังในการจัดการเรื่องราวต่างๆ ในชุมชนได้ด้วยตนเอง

- การปรับปรุงพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ ต้องอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างแท้จริง ดังที่ศูนย์ของปัจจุบันเป็นสถานที่หนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างแท้จริง การบริหารจัดการศูนย์ของต้องเปิดโอกาสให้คนกลุ่มต่างๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และเอื้อโอกาสในการเข้ามาใช้ประโยชน์จากพื้นที่ศูนย์ของให้มากขึ้น รวมทั้งปรับหรือเพิ่มนโยบายในการดำเนินงานของศูนย์ของเพื่อให้สอดคล้องกับการเอื้อประโยชน์และสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนในชุมชน คือ

- ควรมีการเพิ่มเติมวัตถุประสงค์ของศูนย์การเรียนรู้ฯ ให้มีความสอดคล้องกับตัวตนคนในชุมชนทั้งคนของและคนในชุมชนมากขึ้น โดยไม่แยกว่าเพื่อคนของหรือเพื่อใครเป็นหลัก แต่เป็นการมุ่งเพื่อก่อเกิดประโยชน์ต่อคนในชุมชนที่นอกเหนือจากงานวัฒนธรรม ประเพณี โดยเฉพาะการเสริมอาชีพหรือกิจกรรมเพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายให้กับคนในชุมชน

- มีการจัดระบบการบริหารจัดการภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ อย่างเป็นรูปธรรมและปฏิบัติได้จริง

- ควรมีการจัดระบบการเชื่อมโยงแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชน และเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะหมู่บ้านของ ป่าชุมชน เขาตะเคียนทอง ป่าคลองตาหั่ว และศูนย์การเรียนรู้ฯ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่สมาชิกชาวของและชาวของคนอื่นๆ ในชุมชนได้เข้าไปใช้ประโยชน์ และเคยเป็นกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์การเรียนรู้ฯ

- ควรสร้างสื่อประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับชาวของและกิจกรรมสำคัญๆ ของศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่น่าสนใจและความทันสมัย เช่น การสร้างเว็บไซต์ของศูนย์การเรียนรู้ฯ ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ ที่สามารถเชื่อมโยงกับเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ศูนย์มานุษยวิทยาสลิดรินทร สถานศึกษา และหน่วยงานการท่องเที่ยวในท้องถิ่น และนอกท้องถิ่น เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการให้ความช่วยเหลือระหว่างเครือข่าย

- การเป็นแหล่งพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าทางวัฒนธรรมเพื่อจำหน่ายแก่บุคคลชุมชนและบุคคลทั่วไป เพื่อนำรายได้มาบำรุงการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ฯ

- ควรมีพัฒนาเครือข่ายชาวของในภาคตะวันออก และจัดกิจกรรมประจำปีของศูนย์การ

เรียนรู้ เพื่อสร้างความเชื่อมโยงและสานความสัมพันธ์ระหว่างคนของในพื้นที่ต่างๆ ในภาคตะวันออก
ขึ้นได้พบปะเจอกัน หรือตั้งสมาคมเครือข่ายชาวของภาคตะวันออกของประเทศไทย ซึ่งลักษณะการจัด
งานประจำปีอาจหมุนเวียนไปตามชุมชนของในทุกๆ พื้นที่ของประเทศไทย

- ควรมีการจัดตั้งกองทุนพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ หรือกองทุนสมาคมเครือข่ายชาวของภาค
ตะวันออก เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนากิจกรรมของเครือข่ายชาวของกิจกรรมสำหรับพัฒนาเด็ก
ของต่อไป

- ศูนย์การเรียนรู้ฯ ควรมีการจัดกิจกรรมเพื่อให้สมาชิกชาวของและคนในชุมชนได้พบปะ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตที่ตนสนใจร่วมกันอย่างน้อยเดือนละ 1
ครั้ง

ทั้งนี้และทั้งนั้น คณะกรรมการศูนย์ของจะต้องมีการพูดคุยกันกับคนในชุมชนอีกครั้ง เพื่อ
ช่วยกันคิดและสร้างรูปแบบการนำเสนอข้อมูลต่างๆ ที่สอดคล้องกับตัวตนและวิถีการดำเนินชีวิตของคน
ของและคนในชุมชน อันจะเป็นการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวของและคนในชุมชนเป็น
สำคัญ

3) กิจกรรมที่เชื่อมโยงตัวตนคนของในสังคม

- การฟื้นฟูประเพณีและการละเล่นต่างๆ ของชาวของ ที่สร้างความสัมพันธ์ของคน
ในสังคมชาวของ และระบบเครือญาติ
- การสร้างตัวตนที่สืบไหลบนพื้นฐานวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม ที่เชื่อมโยง
กับภายนอก
- การสนทนาของชาวของในชุมชนในเนื้อหาที่สะท้อนตัวตนที่ถูกแสดงผ่านศูนย์
ของและถูกแสดงในพื้นที่ต่างๆ ของชุมชน

4) แกนนำการทำงาน

แกนนำในการทำงานนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง นอกจากจะเป็นผู้ร่วมคิด ร่วมทำ และ
ร่วมแก้ปัญหาหรือหาทางออกร่วมกันแล้ว คนกลุ่มนี้ยังเป็นผู้ที่ทำหน้าที่หลักในการขับเคลื่อนการทำงาน
อยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งประกอบด้วย

- ผู้อาวุโสอดีตผู้นำที่เป็นที่รู้จักคุ้นเคยกับหน่วยงานภายในชุมชนและภายนอกชุมชน
- กลุ่มคนวัยอาวุโสถัดลงมาที่เป็นผู้แม่นยำในภาษาและวัฒนธรรมและเป็นเสาหลักยึดเหนี่ยว
จิตในระหว่างทำงาน
- กลุ่มคนวัยกลางคนผู้ร่วมคิดและนักปฏิบัติที่มีความเข้มข้น

- กลุ่มเยาวชนที่เป็นฝ่ายสนับสนุนการทำงาน และสานต่อความคิดในด้านเทคนิคการทำงานในด้านต่างๆ การประสานงาน การพัฒนาเอกสารโครงการ การคิดค้นงานใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับชุมชน
- กลุ่มเด็กๆ ที่สร้างความเบิกบานใจให้ผู้ใหญ่ระหว่างทำงาน

5) เงินทุนสำหรับการดำเนินกิจกรรม

ที่ผ่านมางบประมาณนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นในระดับรองลงมาจากสำนักภายใต้ความรู้สึกรักของชาวทองในการขับเคลื่อนการดำเนินการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวทอง ซึ่งชุมชนชาวทองได้ทำโครงการเพื่อขอรับทุนสนับสนุนการดำเนินงานจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นทำให้ชาวทองทำงานร่วมกันด้วยความสุขใจ การเริ่มต้นแล้วเกิดผลสำเร็จทำให้หน่วยงานในชุมชนท้องถิ่นเข้ามาสนับสนุนเงินทุนหรือหากิจกรรมพร้อมเงินทุนมาให้ดำเนินการโดยคนของตนเอง เมื่อกลุ่มชาวทองเข้มแข็งก็สามารถคิดงานต่อไปถึงเรื่องการหารายได้เข้ามาหมุนเวียนการทำกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ฯ รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่มีประโยชน์หรือสร้างการมีตัวตนในสังคมได้มากขึ้น

7.3 แนวทางการปรับปรุงพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ

จากการศึกษาการฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของผ่านช่องทางศูนย์การเรียนรู้ฯ ผู้ศึกษาสังเกตพบว่า การจัดนิทรรศการยังขาดการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของ 4 ประการ คือ 1) การนำเสนอพัฒนาการของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษา ประเพณีต่างๆ และความสัมพันธ์ของชาวทองในชุมชน 2) สิ่งที่บ่งบอกถึงศักดิ์ศรีและควมมีอารยะของความเป็นคนทอง 3) การจัดนิทรรศการที่สอดคล้องกับเงื่อนไขของชาวทอง และ 4) การสร้างกิจกรรมที่สอดคล้องกับตัวตนคนทองในสังคมปัจจุบัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การนำเสนอพัฒนาการของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษา ประเพณีต่างๆ และความสัมพันธ์ของชาวทองในชุมชน

การจัดนิทรรศการเพื่อนำเสนอตัวตนคนทองผ่านศูนย์การเรียนรู้ฯ สิ่งที่เห็นชัดคือ เรื่องของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ภาษาของ และวัฒนธรรมต่างๆ ของชาวทองในอดีตและปัจจุบัน ผู้ศึกษาคิดว่าศูนย์การเรียนรู้ฯ ยังขาดข้อมูลที่เด่นชัดในเรื่องของความเป็นมาหรือพัฒนาการหรือสาเหตุที่ชาวทองต้องการมีการอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูอัตลักษณ์ของคนทองขึ้นมา ให้คนในชุมชนรุ่นต่างๆ ได้ตระหนักและเกิดการเรียนรู้ร่วมกันว่าสถานการณ์ที่น่าวิตกคนทองมีเรื่องอะไรบ้าง โดยเฉพาะเรื่องของการลดน้อยลงของการใช้ภาษาของจะส่งผลอย่างไรต่อคนทองบ้าง การลดน้อยลงของการปฏิบัติกิจกรรมประเพณีต่างๆ ในสังคมของมีผลกระทบอะไรต่อคนทองและคนในชุมชนบ้าง ความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติคนทองเป็นอย่างไรใน

สังคมปัจจุบัน คนของมีการดำเนินการอะไรบ้างในชุมชนเพื่อหาทางออกร่วมกัน ซึ่งสาเหตุและความสำคัญต่างๆ เหล่านั้นจากการศึกษาได้พบว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อคนของและคนในชุมชนที่จะสะท้อนให้เห็นตัวตนของคนของในสังคมปัจจุบัน และส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมทางสังคมของคนของ

2) สิ่งที่ยังบอกถึงศักดิ์ศรีและควมมีอารยะของความเป็นคนของ

จากการที่ลุงเงิน พันผาย ได้นำประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวของที่มีการเชื่อมโยงระหว่างเมืองเพี้ยต นางกาไว และคนของ ไปจัดนิทรรศการนำเสนอตัวตนคนของต่อสาธารณชนภายนอก ภาพสะท้อนนั้น ทำให้ผู้ศึกษาคิดว่า ควรมีการเพิ่มเติมข้อมูลเนื้อหาการจัดแสดงในอาคารเกี่ยวกับการสร้างสำนึกประวัติศาสตร์ความเป็นมาของบรรพบุรุษคนของ โดยอาศัยตำนานแม่นางกาไวเจ้าเมืองของ เรื่องเล่าพญากำพู และเรื่องเล่าคนของกับทหารของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งเป็นการสร้างสำนึกตัวตนทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาของคนของผ่านความรู้ต่างๆ ให้แก่ลูกหลานและคนในชุมชน และเพื่อเป็นการสร้างการเรียนรู้ในเชิงวิพากษ์ ตั้งคำถามกับปรากฏการณ์ต่างๆ ในสังคมโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับคนของ

3) การจัดนิทรรศการที่สอดคล้องกับเงื่อนไขของชาวของ

จากการศึกษาการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ ในชุมชน พบว่า ชาวของมีเงื่อนไขในเรื่องเวลาที่ใช้ไปกับการทำมาหากินเป็นหลัก และให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางด้านงานฟื้นฟูประเพณี จึงไม่ค่อยมีการปิด-เปิดอาคารศูนย์ฯ เป็นเวลาที่แน่นอน ดังนั้น การจึงควรมีการปรับปรุงพัฒนานิทรรศการที่สอดคล้องกับเงื่อนไขดังกล่าวของชาวของ เพื่อให้คนอื่นๆ สามารถเข้ามาเรียนรู้และเข้าถึงตัวนิทรรศการชาวของได้ ดังที่พี่เอนก รักเงิน และพี่เอกพงศ์ สุวรรณเกษร ซึ่งเป็นคนนอกวัฒนธรรม มองว่า “หากไม่สามารถเปิดศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้ตลอดเวลาและต้องการตอบสนองความต้องการของคนที่น่าสนใจ ซึ่งมาไม่ตรงกับผู้ดูแลอาคารว่าง ควรสร้างนิทรรศการที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวของที่คนภายนอกมองไม่เห็นไว้บริเวณโดยรอบอาคาร มีการจัดบรรยากาศบ้านของให้เหมือนเป็นที่อยู่อาศัยจริงๆ ที่ใครผ่านไป-มาสามารถแวะพักผ่อนดื่มด่ำดื่มทำได้อะไร หรือการจัดหาของเล่นในวิถีชีวิตของ ที่เสียแล้วสามารถผลิตใหม่ได้อีก และที่สำคัญเด็กๆ สนใจ เช่น สะบ้า ลูกข่าง คันกระสุน ไม้สองขา เป็นต้น นำมาจัดแสดงภายนอกห้องที่ถูกล็อกด้วยกุญแจ ให้เด็กๆ สามารถหยิบมาเล่นกันได้ ซึ่งเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านอีกวิธีหนึ่งด้วย นอกจากจะทำให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ เปิดตลอดเวลาแล้ว ยังเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของผู้คนในชุมชนที่ผ่านไป-มาได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะทำให้ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของมีความเคลื่อนไหวและมีชีวิตชีวา ที่เน้นผู้ชมหรือผู้เข้าร่วมสร้างกิจกรรมวัยต่างๆ ในชุมชนเป็น ผู้ร่วมกันสร้าง หรือคนนอกชุมชนที่สนใจเข้ามาชม” ซึ่งคิดเห็นดังกล่าวสะท้อนถึงความขัดแย้งโดยสิ้นเชิงกับความหมายของพิพิธภัณฑ์แบบเดิมๆ ที่เก็บแต่ของเก่า ที่มีการมุ่งจัดแสดงนิทรรศการแบบแช่แข็ง และต้องหยุดชะงักเมื่อ

ผู้ชมพบกับป้าว่า “ห้ามจับ” เนื่องจากผู้จัดเกรงว่าสิ่งของจัดแสดงจะเสียหายหรือสูญหายไปนั่นเอง ซึ่งผู้ศึกษากลับพบว่า ข้อเสนอดังกล่าวมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและลักษณะนิสัยของคนไทย ที่ต้องการชมนิทรรศการและการหยิบจับชิ้นมาเล่นเพื่อพักผ่อนหย่อนใจและได้รับความเพลิดเพลินจากการชมนิทรรศการไปด้วย

4) การสร้างกิจกรรมที่สอดคล้องกับตัวตนคนของในสังคมปัจจุบัน

มณเฑียร พัฒนา ได้กล่าวถึงการปรับปรุงเพิ่มเติมนิทรรศการที่สะท้อนถึงตัวตนคนของในสังคมสมัยใหม่ที่คนของต้องมีการรู้เท่าทันเหตุการณ์ในสังคมปัจจุบันมากขึ้น เพราะต้องใช้ชีวิตเชื่อมโยงกับคนอื่นๆ ในสังคมใหญ่ โดยเฉพาะการปรับปรุงภูมิทัศน์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวทองและร่วมสมัยทันเหตุการณ์ โดยใช้ประโยชน์บนพื้นที่บริเวณระหว่างป้ายอาคารศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของและบ้านทอง ซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำกว่าบริเวณอื่นๆ บริเวณนี้ ควรจัด ภูมิทัศน์ โดยการทำนาข้าวพันธุ์พื้นบ้านแบบสาธิต เพื่อสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการทำข้าวของชาวทอง และเพื่อให้ทันสถานการณ์ปัจจุบัน ควรมีการนำระบบคิดของชาวทองมาประยุกต์ใช้ในภาวะเศรษฐกิจวิกฤต ยกตัวอย่างเช่น ข้าว ควรมีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตข้าว เช่น ข้าวกล้อง ข้าวสีมือ (ข้าวกล้อง) ข้าวซ้อมมือ หากเป็นไปได้ควรมีการยืมเครื่องสีข้าวหรือเครื่องสีข้าวมาแสดงประกอบที่ศูนย์ฯ หลังจากเสร็จสิ้นจากฤดูกาลทำข้าวแล้ว และเมื่อฤดูกาลทำข้าวก็สามารถนำไปใช้ในชุมชนได้

ในขณะที่รุ่งเพชร ผันผาย รองประธานศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้กล่าวถึงแนวทางการปรับปรุงนิทรรศการศูนย์การเรียนรู้ฯ ในอนาคต ว่า “ในอนาคตหากเป็นไปได้ควรมีการจัดภูมิทัศน์บริเวณลานด้านข้างของอาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ เพื่อเป็นการนำเสนอตัวตนทางวัฒนธรรมคนทอง โดยการจำลองแสดงวิถีชีวิตการทำมาหากินของคนทองที่ผูกพันกับป่าเขาและลำห้วย ด้วยการจำลองสภาพป่าเขา ก้อนหิน และลำห้วย ที่สำคัญคือการประกอบอาชีพของคนทองในอดีต โดยเฉพาะการทำสวนกระวานหรือการเก็บกระวาน ซึ่งไม่ว่าจะเป็นคนสมัยใหม่ หรือคนเฒ่าคนแก่ในปัจจุบันไม่เคยเห็นมาก่อน หรือไม่ได้เห็นอีกแล้วในปัจจุบัน กระวานที่แสดงนั้นจะต้องเป็นการปลูกสาธิตเป็นสวนขนาดเล็กในบริเวณอาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถเก็บไปประกอบการอาหารในครัวเรือนได้ ซึ่งตนคิดว่าทั้งตนเองและชาวบ้านคนอื่นๆ คงจะมีความคิดเห็นคล้ายกับตนเช่นกัน หรือณรงค์ให้ชาวบ้านปลูกไว้ตามบริเวณบ้านหลายๆ เพื่อแสดงให้เห็นวิถีชีวิตของคนทองที่ผูกพันเกี่ยวข้องกับกระวานมาช้านานตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เพียงแต่อยู่ในบริบทหรือสถานการณ์ในสังคมต่างกันเท่านั้น รวมทั้งการทำสวนน้ำมันยางของคนทองสมัยก่อนด้วย ซึ่งหากต้องการสัมผัสของจริงก็สามารถเดินทางไปดูชาวทอง ทำน้ำมันยางได้ในบริเวณคลองตาหลิว ซึ่งก็อยู่ไม่ไกลมากนัก”

จากเสียงสะท้อนดังกล่าวสะท้อนให้ผู้ศึกษาได้เห็นว่าสิ่งที่เด่นชัดของชาวช่องคือวิถีชีวิตการทำมาหากินที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมป่าเขา ลำห้วย และการทำมาหากินที่บรรพบุรุษได้สั่งสมเป็นความรู้และประสบการณ์ที่ทำให้ชาวช่องสามารถมีชีวิตอยู่ได้สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะเป็นสิ่งที่นำมาฟื้นฟูในชุมชนไม่ได้เนื่องจากเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยมากนัก แต่การจำลองให้เห็นภาพจริงกลับเป็นสิ่งสำคัญที่จะแสดงให้คนในชุมชนและคนนอกชุมชนได้เห็นหรือรับรู้

สำราญ เกื้อกิจ และหนู สีสสมบัติ ได้สะท้อนความคิดเห็นเรื่องการปรับปรุงกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกคนของและคนกลุ่มต่างๆ ในชุมชนว่า “ควรมีการสร้างกิจกรรมพบปะเพื่อทำกิจกรรมสร้างรายได้หรือลดรายจ่ายในครอบครัว ซึ่งเป็นการช่วยให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ อยู่คู่กับชุมชนของ เนื่องจากอุปสรรคอย่างหนึ่งของการที่คนในชุมชนไม่ค่อยอยากเสียเวลาไปที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ หากไม่จำเป็นหรือไม่ใช่ช่วงเทศกาล ดังนั้น ศูนย์การเรียนรู้ฯ เองควรมีการสร้างกิจกรรมต่างๆ กล่าวคือ สร้างกิจกรรมการส่งเสริมอาชีพเพื่อสร้างรายได้หรือการลดรายจ่ายหรือลดภาระของครอบครัวสมาชิกในชุมชน ทั้งนี้รวมทั้งคนเชื้อสายของและคนเชื้อสายอื่นๆ ที่อยู่ร่วมกันในชุมชน ซึ่งนอกจากจะเป็นการให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการช่วยเพื่อนบ้านและตนเองเพื่อลดภาระรายจ่ายของครอบครัวแล้ว ยังเป็นการสร้างสุขภาพจิตที่ดีให้กับคนในชุมชนเพื่อการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขกายสบายใจด้วย และช่วยสร้างพลังในการคิดแก้ไขปัญหาต่างๆ ในการดำเนินชีวิตเพื่อความอยู่รอดในสังคมต่อไป เช่น การทำน้ำพริกแกง การทำน้ำยาล้างจาน การทำ ขนมหิน ขนมะกระยาสาธ หรือ ขนมห่มสำหรับกินในครอบครัว หรือเพื่อไปทำบุญที่วัด การสีข้าว และการซ้อมข้าวด้วยมือ ตลอดจนการรวมกลุ่มช่วยกันทอผ้าทอเพื่อแก้ปัญหาทุเรียนสุกและขายให้กับตลาดไม่ได้ เป็นต้น ซึ่งเป็นการลดภาระของแม่บ้านในการดูแลเรื่องอาหารการกินในครอบครัว ดูแลลูก และยังคงต้องทำงานดูแลสวน ไร่ นา ในสภาวะชีวิตเร่งรีบวิ่งแข่งกับเวลาในปัจจุบันได้อีกด้วย การทำหมักปุ๋ยชีวภาพหรือปุ๋ยธรรมชาติเพื่อลดต้นทุนทางการเกษตร เป็นต้น หรือส่งเสริมกิจกรรมที่ทำให้คนเฒ่าคนแก่มาทำกิจกรรมร่วมกันที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ เช่น นั่งคุยหรือทำขนมกินกันเวลาว่าง หรือทำเครื่องจักสาน หรือทำลูกแป้ง เป็นต้น”

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ดังกล่าว พบว่า ชาวช่องในปัจจุบันมีการสะท้อนความคิดเห็นต่างๆ ที่แสดงให้เห็นว่าชาวช่องมีการอธิบายอัตลักษณ์ของในอดีตของตนเอง ในลักษณะที่มีการอ้างอิงถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ แบบพึ่งพาปัจจัยและบุคคลภายนอกน้อยมาก หากแต่ในสถานการณ์ปัจจุบันได้มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งส่งผลต่อการเชื่อมโยงสัมพันธ์กับสำนึกความเป็นเจ้าของของคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียนรู้ฯ ด้วย

สำหรับผู้ศึกษาในฐานะที่เป็นคนของมีความคิดเห็นว่า “การปรับปรุงพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ นั้น สิ่งที่สำคัญคือ การสะท้อนตัวตนของคนช่อง ดังนั้น สิ่งแรกที่ต้องพัฒนาควรเป็นเรื่องของคนรุ่นใหม่

ที่จะเข้ามาเป็นตัวกลางที่คอยเป็นผู้นำในการรวมกลุ่มหรือเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงคนวัยต่างๆ คนกลุ่มต่างๆ ทั้งคนของและคนอื่นๆ ในชุมชน ให้สามารถเข้าร่วมทำกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูอัตลักษณ์ และกระบวนการสืบทอด-ถ่ายทอด ตัวตนคนของ ในสังคมชุมชนที่หลากหลายที่ต้องอยู่ร่วมกัน ซึ่งตัวคนรุ่นใหม่จะเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการช่วยผู้อาวุโสสามารถดำรงระบบความสัมพันธ์ของเครือญาติคนของคนในชุมชนกลุ่มต่างๆ ให้สามารถอยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกัน สร้างโอกาสให้คนของได้เรียนรู้และใช้ความรู้ของชาวของร่วมกับความรู้ที่เกิดขึ้นในสมัยใหม่ เพื่อสร้างความเป็นตัวตนคนของให้อยู่ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี และสร้างพลังในการจัดการเรื่องราวต่างๆ ในชุมชน “ได้ด้วยตนเอง” อย่างไรก็ตาม การปรับปรุงพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ ต้องอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

7.4 การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้เชิงนิเวศวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ชุมชน

ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ นับว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่คนทั้งในชุมชนเข้ามาทำกิจกรรมถ่ายทอด เรียนรู้ ความเป็นของ ส่วนคนนอกชุมชนที่สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับชาวของในด้านต่างๆ ทั้งภาษา ประเพณี วัฒนธรรม รวมทั้งการนำภาษาของ (ภาษาถิ่น) เข้าไปสอนในระบบโรงเรียนโดยมีคนของเป็นผู้สอน เรื่องราวของชาวของมิได้อยู่เพียงแค่ในศูนย์การเรียนรู้เท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงไปสู่แหล่งก่อเกิดวัฒนธรรมในพื้นที่ต่างๆ ในชุมชน โดยเฉพาะพื้นที่ทำมาหากินทั้งในอดีตและปัจจุบัน สภาพแวดล้อมและแหล่งที่ตั้งถิ่นฐาน พื้นที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในชุมชน ซึ่งชาวของได้มีการอาศัยอยู่ร่วมกันกับกลุ่มคนไทยเชื้อสายอื่นๆ ด้วย เช่น ลาว ไทย เขมร จีน เป็นต้น ความรู้จากแหล่งต่างๆ และเรื่องราวจากกลุ่มคนที่หลากหลายเหล่านี้สามารถพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้เชิงนิเวศวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชนได้

7.5 การนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับงานด้านการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

การพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานของอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ นับเป็นข้อควรคำนึงสำคัญในการพัฒนาชุมชนของนักพัฒนา กล่าวคือ กระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ภายใต้กระบวนการ พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ สามารถนำไปเป็นเครื่องมือ (หนึ่ง) ในการพัฒนาชุมชน ดังที่สายนต์ (สายนต์ ไพชาญจิตร, 2547 : 77) กล่าวว่าเป็นกิจกรรมที่ช่วยกระตุ้นหรือสร้างจิตสำนึกเรื่องความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนของตนเอง รวมถึงการสร้าง ความเท่าเทียมระหว่างคนในชุมชนกับคนกลุ่มอื่นๆ ในสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยเสริมศักยภาพและฟื้นฟูพลังอำนาจของชุมชนท้องถิ่นให้สามารถจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนของตนเองและเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนอย่างแท้จริง และสามารถทำให้สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้เรื่องราวของตนเองมากขึ้นและนำไปสู่ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง สร้าง

ความมั่นใจ อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนของตนเองในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาการเรียนรู้ตนเองที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของกลุ่ม ชุมชน ที่สามารถพึ่งตนเองได้บนพื้นฐานวัฒนธรรม เกิดความรักถิ่นฐาน ความสามัคคี และความเอื้ออาทร เกื้อกูลกันและกัน

7.6 การนำงานวิจัยไปประยุกต์ใช้กับงานด้านการศึกษาในท้องถิ่นและในประเทศไทย

การศึกษานับเป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในท้องถิ่น ให้รู้จักท้องถิ่นของตนเอง อันเป็นรากฐานการศึกษาของคนในชุมชนท้องถิ่น ดังนั้น สถาบันการศึกษาและสถานศึกษาในชุมชนท้องถิ่นจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างนักเรียนนักศึกษาด้วยความ เป็นท้องถิ่นในมิติต่างๆ โดยเฉพาะในมิติของการสร้างความเท่าเทียมของกลุ่มคนหลากหลายที่อยู่ร่วมกัน ในสังคม แหล่งเรียนรู้ชุมชน (ศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของและโรงเรียนสอนหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของ) นับเป็นห้องเรียนธรรมชาติเป็นแหล่งเรียนรู้ทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่ สำคัญในชุมชนท้องถิ่น ที่สะท้อนตัวตนของกลุ่มคนในสังคม โดยผ่านกระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทาง ภาษาและวัฒนธรรมของชาวซอง

ที่ผ่านมา (ปีพ.ศ.2550-ปัจจุบัน) ในระหว่างที่ผู้วิจัยกำลังดำเนินการวิจัยอยู่นั้น ผลการวิจัย “แหล่ง การเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชาวซอง” ในพื้นที่ตำบลคลองพลูและตำบลตะเคียนทอง ได้มี การนำไปใช้ประโยชน์ทางด้านการศึกษาของสถาบันการศึกษาในประเทศไทย โดยเฉพาะการเป็น ห้องเรียนรู้เชิงปฏิบัติการภาคสนามของนักศึกษา ยกตัวอย่างเช่น

1) อาจารย์และนักศึกษาปริญญาโทด้านพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น จากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล (ศูนย์ศาลายา) ได้ใช้ศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ ใน กระบวนการสร้างการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ในการทำงานพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นกับเจ้าของวัฒนธรรม ชุมชน และอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมชาวซองในกระบวนการงานพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นระหว่าง อาจารย์และนักศึกษาสาวาวัฒนธรรมศึกษา (พิพิธภัณฑท์ศึกษา) กับชาวซองในชุมชนที่ทำงานฟื้นฟูอัต ลักษณ์ผ่านกระบวนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ

2) อาจารย์และนักศึกษาระดับปริญญาตรีวิชาเลือกชนบทศึกษา จากมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ (ศูนย์รังสิต) ได้ใช้ศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของและชุมชนของ เป็นห้องเรียนเพื่อสร้าง กระบวนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนกับชาวซองและคนในชุมชนรวมทั้งผู้วิจัย ด้วย โดยเฉพาะเรื่องการ ปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชาวซองท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย¹

¹ เนื้อหาบทที่ 4 เรื่อง “กลุ่มชาติพันธุ์ของกับรัฐไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “แหล่งการเรียนรู้ ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวซอง” หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2552

อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการสร้างสำนึกของชาวชองในชุมชนที่นำไปสู่ปรากฏการณ์ของกระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวชอง²ที่เกิดขึ้นในตำบลคลองพลูและตำบลตะเคียนทอง โดยมีผู้ศึกษาและชาวชองที่ทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมชอง (ลุงเงิน ผันผาย, นายเจียน ผันผาย, นางจิ้น ผันผาย, นายหนู สีสัมบัติ, นายสำราญ เกื้อกิจ, นายไพรวัล ผันผาย, นายรุ่งเพชร ผันผาย, นายมณฑิร พัฒเสมอ, นายหลอม นาคสาย) รวมทั้งยายเลาะ สีสัมบัติและนายเสริฐ ผันผาย ผู้สูงอายุชาวชองในหมู่บ้าน กำนันเดชนพพล แก้วสุข ในตำบลคลองพลู เป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเองเมื่อวันที่ 13-15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 ทั้งนี้ การเรียนรู้เกี่ยวกับสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมของชาวชองในชุมชนของนักศึกษาและอาจารย์นั้นได้มีการศึกษาเรียนรู้ทั้งในระดับครัวเรือนจากการเข้าพักอาศัยในบ้านตาเจียน ผันผาย, นายสมร แก้วสุข และบ้านยายดวง หงษ์บิน และการศึกษาเรียนรู้ในระดับชุมชนด้วย

3) การฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางด้านภาษาของ³ ซึ่งส่วนหนึ่งของเนื้อหาในบทที่ 5 ของวิทยานิพนธ์ ถูกนำไปเป็นกรณีศึกษาตัวอย่างที่นำไปใช้เป็นตัวอย่างในการเรียนการสอนนักศึกษาภาษาศาสตร์ในห้องเรียน

4) ส่งบทความผลการวิจัยโครงการวิจัย “แหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวชอง ต.คลองพลู และต.ตะเคียนทอง อ.เขาคิชฌกูฏ จ.จันทบุรี”⁴ เพื่อประกอบการเสวนา “ห้องย่อยสถาบันการศึกษา” ในงานสัมมนาเชิงวิชาการ 10 ปีงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ชาวบ้านทำวิจัย...รากฐานใหม่ของสังคม คุณค่าพลังและความสุข วันที่ 20-21 มีนาคม พ.ศ. 2552 จัดโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ณ คอนเวนชันฮอลล์ อิมแพค เมืองทองธานี

7.7 การนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวของจังหวัดจันทบุรี

ข้อมูลเรื่องราวต่างๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมชอง รวมทั้งศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมชองอันเป็นสัญลักษณ์ของการเป็นพื้นที่ที่สามารถสะท้อนตัวตนและเรื่องราวต่างๆ ตลอดจนกิจกรรมการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชาวชองในจังหวัดจันทบุรี สามารถนำไปเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งใน

² เนื้อหาบทที่ 5 เรื่อง “กลุ่มชาติพันธุ์ของกับรัฐไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “แหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวชอง” หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2552

³ เนื้อหาบทที่ 5 เรื่อง “การฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษาของ” เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “แหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวชอง” หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2552

⁴ เนื้อหาผลการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์/งานวิจัยเรื่อง “แหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวชอง” หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2552

การปรับปรุงพัฒนางานฐานข้อมูลของหน่วยงานศูนย์บริการการท่องเที่ยวในจังหวัดจันทบุรี รวมทั้งหน่วยงานทางวัฒนธรรมในจังหวัดจันทบุรี

7.8 งานวิจัยเป็นสื่อและแหล่งความรู้ของคนในชุมชน และคนทั่วไป

งานวิจัย “แหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวชอง” เป็นสื่อที่นำเสนอความรู้และเรื่องราวในด้านต่างๆ เกี่ยวกับชาวชองก่อนข้างครบถ้วนในระดับหนึ่ง ซึ่งนอกจากคนในชุมชน นักเรียน นักศึกษา เยาวชน ตลอดจนหน่วยงานองค์กรต่างๆ ที่สนใจเรื่องราวของชาวชองในด้านต่างๆ ทั้งในแง่ความรู้ และงานพัฒนาทางด้านวัฒนธรรมสามารถนำไปใช้ประยุกต์ให้เกิดประโยชน์กับตนเองได้ และเป็นช่องทางหนึ่งที่จะทำให้คนชองเป็นที่รู้จักทั่วไปในสังคมไทยมากขึ้น เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้จะมียู่ทั้งในชุมชนและสถานศึกษาหรือห้องสมุดในที่ต่างๆ เพื่อให้คนอื่นๆ สามารถศึกษาค้นคว้าได้ด้วย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรณีการ์ เกนิกันนท์ และคณะ. (2522). ซอง. กรุงเทพมหานคร. เจริญวิทย์การพิมพ์.
- กรมศิลปากร. (2544). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดจันทบุรี.
หน้าที่ 1-15
- กึ่งกาญจน์ กุสลาณภาพ. (2542). การศึกษาเปรียบเทียบหมวดคำในภาษาของกับภาษาไทยมาตรฐาน.
วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- กุลวดี แพทย์พิทักษ์. (2539). ภาษาของ หมู่บ้านคลองแสง ตำบลด่านชุมพล อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด.
วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาจารึกภาษาไทย ภาควิชาภาษา
ตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ขนิษฐา หอมเข้ม. (2549). การศึกษาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรีของชนเผ่าของ ตำบลตะเคียนทอง
จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชามานุษยวิทยาคติวิทยา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ขวัญใจ วงษ์อยู่. (2536). การศึกษาการเทียบเคียงลักษณะนามในภาษาของกับภาษาไทย. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.
- ขวัญชีวัน บัวแดง. (2545). “อัตลักษณ์ทางศาสนา : ความซับซ้อนของการแสดงตัวตนของคนกะเหรี่ยง
ทางภาคเหนือของประเทศไทย”, คนมองคน นานาชีวิตในกระแสความเปลี่ยนแปลง.
เอกสารประกอบการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยา วันที่ 27-29 มีนาคม 2545 ณ ศูนย์
มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- เครือข่ายงานวิถีไท. (2544). วิถีไท : ภูมิปัญญาสู่ชุมชนบูรณาการ. กรุงเทพมหานคร : บริษัทศรีเมืองการ
พิมพ์.
- จามะรี เชียงทอง. (2547). “การเมืองเรื่องชาติพันธุ์วัฒนธรรมและความรู้พื้นถิ่นในไทย เวียดนาม
และลาว”. ว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์. หนังสือรวมบทความจากการประชุม
ประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 2 เรื่องชาติและชาติพันธุ์: วิถีชีวิตและความหลากหลาย
ทางชาติพันธุ์ในโลกปัจจุบัน. เอกสารทางวิชาการลำดับที่ 36. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
(องค์การมหาชน). กรุงเทพมหานคร. หน้า 127-190.

- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2545). คนกับอัตลักษณ์ 2, ใน เอกสารประกอบการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยา วันที่ 27-29 มี.ค. 2545 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. กรุงเทพมหานคร :ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. (2547). “ทบทวนแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์ข้ามยุคสมัยกับการศึกษาในสังคมไทย”. ว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์. หนังสือรวมบทความจากการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 2 เรื่องชาติและชาติพันธุ์ : วิถีชีวิตและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในโลกปัจจุบัน. เอกสารทางวิชาการลำดับที่ 36. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน). หน้า 1-126
- เจิน พันผาย และคณะ. (2544). โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ ตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลู กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี. รายงานฉบับสมบูรณ์ระยะที่ 1.(เอกสารอัดสำเนา)
- _____. โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ ตำบลตะเคียนทอง และตำบลคลองพลู กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี. รายงานฉบับสมบูรณ์ระยะที่ 2. (เอกสารอัดสำเนา)
- เจิน พันผาย. บันทึกวัฒนธรรมของ. มปป. (เอกสารอัดสำเนา)
- ชาติ มาระแสง. (2533). “ประสบการณ์ภูมิปัญญาชาวบ้าน”, ใน เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง“ภูมิปัญญาชาวบ้าน” วันที่ 10-12 กรกฎาคม 2533 ณ ห้องประชุมหอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.9 นครราชสีมา. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. หน้า 105-108.
- ชิน อยู่ดี. (2524). บันทึกเรื่องไทยเชื้อสายของ. เอกสารทางวิชาการสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเล่มที่ 1/2524. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (เอกสารอัดสำเนา)
- ชุติมา กิจพงษ์. (2540). เสื้อจันทบูร : ภูมิศึกษาทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรม หมู่บ้านบางสระแก้ว อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จิตติวุฒิ ถือทอง.(2548). การเมืองอัตลักษณ์แห่งสหภาพพม่า : กรณีชนชาติไทใหญ่. หลักสูตรรัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการปกครอง, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ดำรงพล อินจันทร์. (2545). การฟื้นฟูวัฒนธรรมของไทอาหมในรัฐอุสสัม ประเทศอินเดีย. วิทยานิพนธ์หลักสูตรสังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต (มานุษยวิทยา), คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทวิช จตุรพฤกษ์. (2543). “การสร้างอัตลักษณ์ของชาวลีซุในเมืองเชียงใหม่”, ใน ประเด็นการก่อตัวและการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มใหม่ๆ ทางสังคม (กลุ่ม A 1). เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการระดับชาติ สาขาสังคมวิทยา ครั้งที่ 1 เรื่อง สถานภาพผลงานวิจัยเกี่ยวกับพลวัตการปรับตัวของสังคมไทย วันที่ 15-16 ธันวาคม 2543 ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น.

- ทักษ์ เกลิมเตียรณ, พรณี ฉัตรพลรักษ์ และประกายทอง สิริสุข, ม.ร.ว., ผู้แปล. (2526). การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- ธวัช ปุณโณทก. (2533). “ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน”, ใน เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง “ภูมิปัญญาชาวบ้าน”. วันที่ 10-12 กรกฎาคม 2533 ณ ห้องประชุมหอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.9 นครราชสีมา. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. หน้า 95-104.
- ธรรม พันธุศิริสด. (2543). สุนทรภู่ กวีของผู้อยู่ใหญ่. สยามนิวิธ. ฉบับที่ 349. วันที่ 16-31 ธันวาคม 2543. หน้า 1-2
- ธรรมสรคุณ, พระ (เขียน ขนธสโร). (2546). ประเพณีของ. กรุงเทพมหานคร : ไทยรายวัน.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2547). ประชาสังคม. กรุงเทพมหานคร.
- นิตา ชูโต. (2540). การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. บรรณาธิการ. (2546). อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ปรีดา เกลิมเผ่า กอนันตกุล และคณะ. (2547). โครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ระยะที่ 1 สร้างเครือข่ายและสำรวจพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น, รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์สกว.ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). หน้า 35-36.
- ประสิทธิ์ ลิปรีชา. (2547). “การสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง”, ใน วาทกรรม อัตลักษณ์. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน). หน้า31-72.
- _____. (2545). “ระบบเครือญาติและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในกระแสความเปลี่ยนแปลง”, ใน คนมองคน นานาชีวิตในกระแสความเปลี่ยนแปลง. เอกสารประกอบการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยา วันที่ 27-29 มีนาคม 2545 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- พัฒนา กิติอาษา. (2546). ท้องถิ่นนิยม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- เขาวนุช เวศร์ภาดา. (2545). วาทกรรมความรู้ในการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น กรณีศึกษา อุทยานการศึกษา-หมู่บ้านวัฒนธรรมเขาขุนศรี ตำบลบ้านเกาะ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์หลักสูตรสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต (มานุษยวิทยา), คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รัตนา บุญมัธยะ. (2546). “พิธีมะเนากับตัวตนคนกะฉิ่น”, ใน อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์และความเป็นชายขอบ. หนังสือรวมบทความจากการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 1 เรื่องคนมองคน : นานาชีวิตในกระแสการเปลี่ยนแปลง. เอกสารทางวิชาการลำดับที่ 34. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน). หน้า 117-172.

- รัตนา โตสกุล. (2548). มนต์ศักดิ์เรื่องอำนาจ. กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการสภาการวิจัยแห่งชาติ
 สาขาสังคมวิทยาสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน.
 หน้า 349
- วันดี สันติวุฒิเมธี. (2545). กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่ชายแดนไทย-พม่า
 กรณีศึกษาหมู่บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์หลักสูตรสังคม
 วิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล (มานุษยวิทยา), คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วันวิสา อุ่นขจร. (2549). อัตลักษณ์ของในภาคตะวันออก : กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ของที่ตำบลคลองพลู
 อำเภอบางบาล จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาไทย
 ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วินัย บุญลือ. (2544). ทุนทางวัฒนธรรมและการช่วงชิงอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของชุมชนปกากะญอ
 วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. (2534). การปรับตัวของไทยและจีนในสมัยจักรวรรดินิยมใหม่. กรุงเทพมหานคร
- ศิริเพ็ญ อึ้งสิทธิพูนพร. (2544). การศึกษาเปรียบเทียบระบบเสียงภาษาของระหว่างของคลองพลูและของ
 วังกระแพระ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาศาสตร์, บัณฑิต
 วิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- _____. (2547). สัทลักษณะของภาษาของ บ้านคลองพลู กิ่งอำเภอ เขาคิชฌกูฏ และบ้านวังกระแพระ
 อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี. วารสารภาษาและวัฒนธรรม ปีที่ 23 ฉบับที่ 1 (มกราคม –
 มิถุนายน). หน้า 25-43..
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2544). “พิพิธภัณฑที่ท้องถิ่น: กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน”, ใน เอกสารประกอบการ
 สัมมนา พิพิธภัณฑที่ไทยศตวรรษใหม่. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
 กรุงเทพฯ. 2544. หน้า 2-4.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). ก้าวไปด้วยกัน. จุลสารเพื่อชุมชนพิพิธภัณฑที่ศูนย์
 มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 ตุลาคม-ธันวาคม 2547.
- _____. (2547). วาทกรรมอัตลักษณ์. รวมบทความจากงานประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยา ครั้งที่ 2.
 เรื่อง “ชาติและชาติพันธุ์ : วิถีชีวิตและความหลากหลายในโลกปัจจุบัน”. เอกสารวิชาการ
 ลำดับที่ 39. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน).
- _____. (2544). เอกสารประกอบการสัมมนา พิพิธภัณฑที่ไทยในศตวรรษใหม่ วันที่ 23-24 มีนาคม
 2544 ณ หอประชุมศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน)
 และสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

- เสมอชัย พูลสุวรรณ. (2544). ชุมชนใต้ใหญ่ร่วมสมัยกับกระบวนการสร้างจิตสำนึกชาติพันธุ์ : กรณีเมื่อน้ำคำรัฐใต้ใหญ่. คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สายันต์ ไพรชาญจิตร. (2547). การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์ : แนวคิด วิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). กรุงเทพมหานคร
- สายฝน เหลือมคั่น. (2534). ภาษาของหมู่บ้านน้ำปูน 1 ตำบลคลองพลู อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
- สมใจ ศรีหล้า. (2550). กลุ่มชาติพันธุ์ข้า-บรู : การสร้างและการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์. วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง. ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2550.
- สิริพร สมบูรณ์บุรณะ. (2545). การฟื้นฟูและรื้อฟื้นมรดกทางวัฒนธรรม ชุมชนมอญสามโคกปทุมธานี. ใน คนมองคน นานาชีวิตในกระแสความเปลี่ยนแปลง. เอกสารประกอบการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยา วันที่ 27-29 มีนาคม 2545. ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). กรุงเทพมหานคร. หน้า 5.
- สุรเชา สุพรรณไพบูลย์. (2530). การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ชาวของ. งานวิจัยเสนอต่อสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์. (2546). การศึกษาและการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของชาวของในภาคตะวันออก. วารสารศึกษาศาสตร์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (พฤศจิกายน 2545 – มีนาคม 2545), หน้า 25-43.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2543). “ภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต” รวมบทความวิชาการภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล. หน้า 19-37.
- _____. (2548). “ภาพรวมการวิจัยเพื่อศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต”, ใน สรุปผลการสัมมนาเรื่องวิกฤตทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ : ปัญหาหรือโอกาส?. จัดโดย สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท. มหาวิทยาลัย มหิดล และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สำนักงานภาค). 7 มีนาคม 2548, ณ อาคารภาษาและวัฒนธรรมสยามบรมราชกุมารี, มหาวิทยาลัยมหิดล. หน้า 2-19
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. (2550). ประสบการณ์การฟื้นฟูภาษาในประเทศไทย กรณีภาษาของจังหวัดจันทบุรี.
- สุทธิวิทย์ จรดล. (2548). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวของในจังหวัดจันทบุรี : กรณีศึกษาเฉพาะชาวของในตำบลตะเคียนทอง กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี.

หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2533). เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” วันที่ 10-12 กรกฎาคม 2533 ณ ห้องประชุมหอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.9 นครราชสีมา. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานศึกษาธิการกิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ. (2539). ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น “ของ” ชนเผ่าเยอ สุดท้ายแห่งดินแดนคมขวนทองส่วนล่างของประเทศไทย. เอกสารลำดับที่ 4/2539, งานแผนงานและพัฒนาชนบท.

สิริกาญจน์ เจริญธรรม. (2530). ภาษาของหมู่บ้านทุ่งตาอิน ตำบลพลวง อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สิริรัตน์ สีสมบัติ. (2548). “โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของ”, ใน สรุปผลการสัมมนาเรื่องวิกฤตทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ : ปัญหาหรือโอกาส ?. จัดโดย สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สำนักงานภาค). 7 มีนาคม 2548, ณ อาคารภาษาและวัฒนธรรมสยามบรมราชกุมารี, มหาวิทยาลัยมหิดล. หน้า 20-32

_____. (2548). ชาวของกับกระวาน. รายงานการเก็บข้อมูลวัฒนธรรมในชุมชน. มปป.(เอกสารอัดสำเนา)

หฤทัย นัยโมกษ์. (2543). การฟ้อนรำของชาวของ : กรณีศึกษาหมู่บ้านกระทิง ตำบลพลวง อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล. (2548). “สงครามกับความรัก : ความขัดแย้งในการปฏิบัติตนต่อ ผีบรรพบุรุษ : ประเพณีส่งในบ้านของชาวไทยเชื้อสายของ บ้านทุ่งไผ่ดัก จังหวัดตราด”. เอกสารประกอบการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยา ครั้งที่ 4 เรื่องวัฒนธรรมไร้อคติชีวิต ไร้ความรุนแรง วันที่ 23-25 มีนาคม 2548 ณ หอประชุมศูนย์มานุษยวิทยา สิรินคร. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

อภิญญา บัวสรวง. (2548). ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของจังหวัดจันทบุรี. มปป.(เอกสารอัดสำเนา)

อภิญญา เฟื่องฟูสกุล. (2546). อัตลักษณ์. คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยาสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2540). ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย. โครงการกิตติเมธี สาขาวิชาศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เอกสารอัดสำเนาองค์การบริหารส่วนตำบลคลองพลู. (2548). แผนพัฒนาตำบล 3 ปี. จันทบุรี.
- เอกสารอัดสำเนาองค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียนทอง. (2548). แผนพัฒนาตำบล 3 ปี. จันทบุรี.
- เอกสารนำชมพิพิธภัณฑ์บ้านเขยี่สาร. (2543). ตุลาคม, 2543.
- เอนก นาวิกมูล. (2544). สมุดภาพขลุ่ยจอมพล ป.พิบูลสงคราม 2482. พิมพ์ดี จำกัด. กรุงเทพฯ. หน้า 16-19.
- อิสระ ชูศรี. (2544). แผนที่ภาษาของถิ่นต่างๆ ในจันทบุรี : การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล.
- _____. (2546). “ของ : ฟั่นความหลัง แลไปข้างหน้า”, วารสารเมืองโบราณ. ปีที่ 29 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2546). หน้า 60-67.

เอกสารภาษาอังกฤษ

- Charles F. Keyes. (1997). "Isan: Regionalism in Northeastern Thailand". Cornell Thailand Project Interim Reports Series Number 10. Southeast Asia Program Department of Asian Studies Cornell University, Ithaca, New York. (MS : March 1997).

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

- <http://www.thaingo.org/cgi-bin/content/content2/show.pl? 0336>, วันที่ 4 มีนาคม. 2549
- http://www.forest.go.th/act/forest/fr2_t.htm, วันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2551
- http://www.forest.go.th/act/park/park2_t.htm วันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2551
- <http://www.forest.go.th/permission/provis-2507.html> วันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2551
- <http://www.soidaow.net/main/webpage/tour01.htm> วันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2551

ภาคผนวก

ภาคผนวก ข

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170

โทร. i+18+2324

ที่

วันที่ 17 สิงหาคม 2550

เรื่อง การจัดสัมมนาเชิงวิชาการ

เรียน ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา

ด้วยดิฉันดร.รัตนา โตสกุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาของ นางสาวสิริรัตน์ สีสมบัติ ที่ได้รับทุนทำวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาโท หัวข้อชื่อ “แหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวซอง” ซึ่งอยู่ภายใต้โครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิตและพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤต

เนื่องจากโครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิตฯ มีงบประมาณส่วนหนึ่งในการจัดสัมมนาทางวิชาการเพื่อเสริมความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่นักศึกษา ดังนั้น ดิฉันจึงได้หารือกับผู้เกี่ยวข้องและมีความเห็นร่วมกันในการจัดสัมมนาเชิงวิชาการเรื่อง “**แนวทางการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ : อดีต-ปัจจุบัน-อนาคต**” ณ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ในวันพุธที่ 12 กันยายน 2550 เวลา 13.00 น.-16.00 น. โดยมีวิทยากรผู้ดำเนินรายการคือ ดร.รัตนา โตสกุล และวิทยากรรับเชิญจากภายนอกจำนวน 2 ท่าน คือ ผศ.ดร.ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ และ ดร.ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาดำเนินการต่อไป จักเป็นพระคุณยิ่ง

(ดร.รัตนา โตสกุล)

อาจารย์ภาควิชาวัฒนธรรมศึกษา

จุดที่ตั้งชุมชนชาวขงใน ต.ตะเคียนทอง และต.คลองพลู กิ่งอ.เขาคิชฌกูฏ จ.จันทบุรี
ถ่าย ณ อำเภอภูพานิ เขตตะเคียนทอง ต.ตะเคียนทอง เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2550

สภาพแวดล้อมป่าเขาและลำธารที่อุดมสมบูรณ์ในชุมชนที่ชาวของอาศัยอยู่

การคมนาคมในหมู่บ้านชาวของปัจจุบัน

- การฟื้นฟูภาษาของในโรงเรียน

รูปร่างและลักษณะการแต่งกายในปัจจุบัน

- วิถีชีวิต และการประกอบอาชีพของคนของในอดีตถึงปัจจุบัน

ทำสวนกระวานที่ อ.โป่งน้ำร้อน จ.จันทบุรี ถ่ายเมื่อปีพ.ศ. 2547

ชาวช่องที่ ต.คลองพลู กำลังทำข้าวไร่ ซึ่งปัจจุบันคนช่องไม่ค่อยทำแล้ว

ทำน้ำมันยางอาชีพของคนช่องในอดีต แต่ปัจจุบันก็ยังคงมีทำอยู่บ้างแบบไม่เปิดเผย

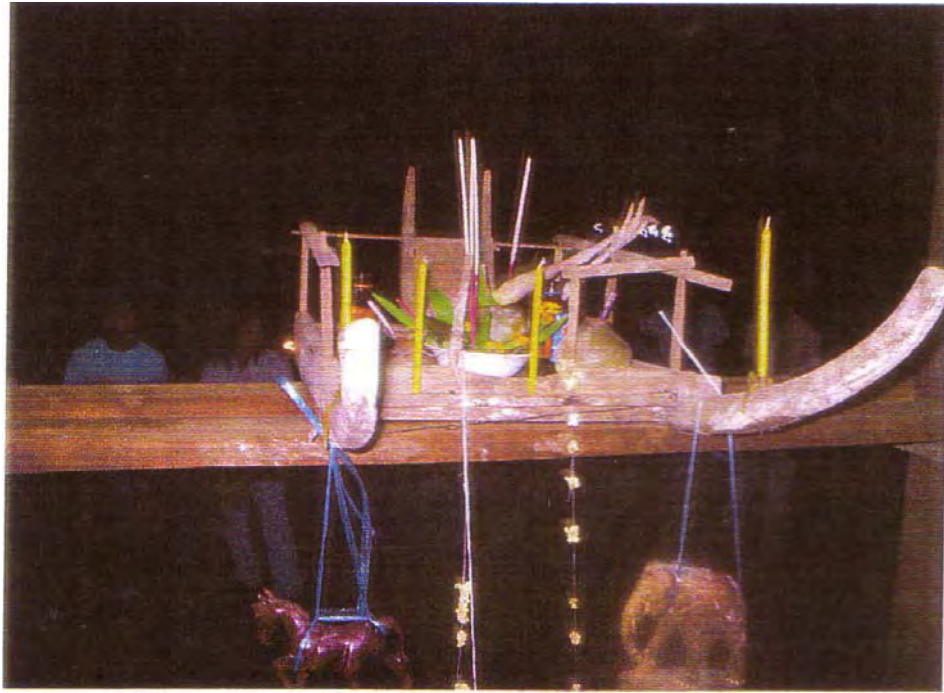

ทำสวนผลไม้

ทำสวนไม้กฤษณา

- การทำพิธีลงผีหิ้ง และและผีโรง(ท้าว) แสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

พิธีเซ่นผีหิ้ง (ในปัจจุบัน)

ผีโรง(ผีท้าว) ในปัจจุบันจัดรวมกันที่วัดตะเคียนทอง ต.ตะเคียนทอง ในช่วงวันสงกรานต์

การฟื้นฟูประเพณีบุญส่งบก ที่ ม.4 บ้านคลองพลู ต.คลองพลู

ประเพณีบุญสงน้ำที่ม.4 บ้านคลองพลู ต.คลองพลู

ประเพณีไหว้ศาลเจ้าที่ประจำหมู่บ้าน 4 บ้านคลองพลู ต.ตะเคียนทอง

ประเพณีไหว้ศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่ที่ ม.6 บ้านตะเคียนทอง ต.ตะเคียนทอง

ศาลเจ้าสวณนารายณ์ที่ชาวขอนแก่นนับถือเกี่ยวกับการเดินทางที่ม.1 บ้านลำพัง ต.ตะเคียนทอง

การแต่งงานของแบบทั่วไปในปัจจุบัน

การแต่งงานกาตักของคนของมิให้พบเห็นบ้างในปัจจุบัน

ขบวนแห่ขันหมากของเจ้าบ่าวทอง

การฟื้นฟูการเล่นและการร่ายพื้นบ้าน

คนชองจากต.ตะเคียนทองและต.คลองพลู อ.เขาคิชฌกูฏ
พบปะแลกเปลี่ยนการจัดการทรัพยากรป่ากับคนชองต.ทับไทร อ.โป่งน้ำร้อน
ที่เทศบาลต.ทับไทร อ.โป่งน้ำร้อน จ.จันทบุรี

ภาคผนวก ง
ภาพประกอบระหว่างการทำงานวิจัย

- เมื่อวันที่ 27-28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 รศ.ดร.เสาวภา พรศิริพงษ์ ผู้ประสานงานโครงการฯ เยี่ยมพื้นที่ทำวิจัยของผู้วิจัยหมู่บ้านชาวซอง ต.คลองพลู และต.ตะเคียนทอง อ.เขาคิชฌกูฏ จ. จันทบุรี

ภาคผนวก จ

การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในระบบการศึกษาของสังคม

● วันที่ 13-15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 อาจารย์ดร.รัตนา โตสกุล อาจารย์ที่ปรึกษาของผู้วิจัยได้ลงพื้นที่วิจัยต.คลองพลู และใช้พื้นที่วิจัยในหมู่บ้านคลองพลู และศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของเป็นห้องเรียนในชุมชนสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต วิชาสังคมชนบทเปรียบเทียบ โดยมีผู้ศึกษาและชาวทองที่ทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของ (ลุงเงิน ผันผาย, นายเถียน ผันผาย, นางจิ้น ผันผาย, นายหนู สีสมบัติ, นายสำราญ เกื้อกิจ, นายไพรวัล ผันผาย, นายรุ่งเพชร ผันผาย, นายมณเฑียร พัฒเสมา, นายหลอม นาคสาย) รวมทั้งยายเถียะ สีสมบัติและนายเสริญ ผันผาย ผู้สูงอายุชาวทองในหมู่บ้าน กำนันเดชนพปฎล แก้วสุข และพี่เบสเจ้าของโรงงานแปรรูปเงาะกระป๋องและเครือข่ายการเกษตรอินทรีย์ในตำบลคลองพลูเป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเอง

- อาจารย์ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง อาจารย์ประจำหลักสูตรวัฒนธรรมศึกษา (พิพิธภัณฑศึกษา) ได้พานักศึกษาพิพิธภัณฑศึกษาพื้นที่เรียนภาคปฏิบัติ “การจัดทำศูนย์การเรียนรู้ร่วมกันกับคนในชุมชนของ”

โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวช่องและคนในชุมชนในการดำเนินการในขั้นตอนต่างๆ
(ธันวาคม 2549, กุมภาพันธ์ 2550, เมษายน 2550)

ภาคผนวก ฉ
ภาพกิจกรรมที่ศูนย์การเรียนรู้พื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ

- ส่งบทความของโครงการวิจัยประกอบการเสวนา “ห้องย่อยสถาบันการศึกษา”

ในงานสัมมนาเชิงวิชาการ 10 ปีงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ชาวบ้านทำวิจัย...รากฐานใหม่ของสังคม คุณค่า พลัง และความสุข วันที่ 20-21 มีนาคม พ.ศ. 2552 จัดโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัย เพื่อท้องถิ่น ณ คอนเวนชันฮอลล์ อิมแพค เมืองทองธานี

เอกสารประกอบการเสวนา "ห้องย่อยสถาบันการศึกษา"

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กำหนดการ “ห้องย่อยสถาบันการศึกษา”
วันที่ 21 มีนาคม 2552 เวลา 09.30 – 12.00 น.

เวลา	รายการ
เปิดรอผู้เข้าร่วม	VCD ประเด็นการศึกษา + แจกเอกสาร
09.30น. - 09.15น.	Power point หรือ Media Player นำเสนอภาพของรูปแบบการสนับสนุนงานเชิงสถาบัน+เครื่องมือ+ผลที่เกิด สำหรับผู้เข้าร่วมเพื่อให้เห็นในเชิงรายละเอียดของบทบาทการทำงาน CBR ในสถาบันการศึกษา
09.00น. – 09.40น.	• เวทีนำเสนอ session แรก เป็นกลุ่มนักวิชาการ/อาจารย์ในศาสตร์ต่างๆ หลากหลายสาขา ประเด็นเพื่อเป็นการสื่อสารในการนำองค์ความรู้ของนักวิชาการไปปรับใช้เพื่อเสริมแรง เสริมพลังงานวิจัยชาวบ้าน • เป้าหมาย1)การสร้างเชื่อมั่นในทิศทางการศึกษาที่สามารถทำได้จริง 2) โอกาสของงาน ชุมชน ร่วมกับสถาบัน (หากันให้เจอได้อย่างไร 3) ตัวต่อในอนาคตเชิงพื้นที่ระดับไหน • ผู้ดำเนินรายการ คุณประพจน์ ภูทองคำ • ผู้ร่วมเสวนา สาขาภาษาศาสตร์ - ดร.มยุรี ถาวรพัฒน์ มหาวิทยาลัยมหิดล สาขาเภสัชศาสตร์ - อ.ไพจิตร ศรีธนาวัฒน์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สาขาครุศาสตร์ – ผศ.เยี่ยมลักษณ์ อุดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ สาขาวิทยาศาสตร์คอม – ผศ.บุรินทร์ รุจจนพันธุ์ มหาวิทยาลัยโยนก
09.40 น.-10.00 น.	พักช่วงกิจกรรม
10.00น. – 11.00น.	• เวทีนำเสนอ session ที่ 2 เป็นตัวแทนของนักศึกษาและอาจารย์ที่ได้รับทุน มีความคาดหวังให้เกิดการสร้างทางเลือกในการขยายผลในเชิงสถาบันและรูปแบบของงาน CBR ที่หลากหลาย (นำเสนอบทเรียนและช่องทางการเข้าถึง) • ผู้ดำเนินรายการ คุณประพจน์ ภูทองคำ • ผู้ร่วมเสวนา CBMAG ดร.ไกรสร คำมา (ที่ปรึกษา) และ นส.ปิยรัตน์ วงศ์จุมมะลิ (นศ.) RBL อ.กรรทอง จุลิธนีกร (ที่ปรึกษา) และ นส.เพ็ญภา หายุกุล (นศ.) ภาษาวิฤติ ดร.รัตนา โตสกุล (ที่ปรึกษา) และ นส.สิริรัตน์ สีสมนัด (นศ.) CBPUS รศ.ดร. สุชน ตั้งทวีพัฒน์ (ที่ปรึกษา)และ นาย ชีระ วนิชชีวะ (นศ.)
11.00 น.–11.40 น.	ระดมสมอง “ทิศทางการศึกษากับชุมชนและสังคมในอนาคต” โดยคุณประพจน์ ภูทองคำ เพื่อนำไปสู่การแถลงการณ์ “ปฏิญญา สถาบันการศึกษา”
11.40น.-12.00น.	แถลง “ปฏิญญา สถาบันการศึกษา” ศึกษาร่างเพื่อนำเสนอต่อผู้บริหารนโยบายการศึกษาต่อไป

เวทีห้องย่อย... งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กับสถาบันอุดมศึกษา

ศศ.ไพโรจน์ แสงจันทร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สถาบันอุดมศึกษานั้น เราถือว่าเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง ซึ่งเป็นที่คาดหวัง ที่จะให้เป็นขุมปัญญาให้กับสังคม ซึ่งแนวทางสว่างเพื่อให้สังคมได้ตื่นรู้ เกิดปัญหาที่จะแก้ปัญหาหรือปรับเปลี่ยนตนเองให้อยู่ได้ในภาวะที่กระแสการเปลี่ยนแปลงกำลังโหม รุกเร้า อย่างหนักหน่วงอยู่ในปัจจุบัน ในขณะเดียวกัน สังคม ชุมชน ท้องถิ่น ก็มีได้หลุดจากกระแสของการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ตรงกันข้าม ได้มีการเรียกร้องให้ปฏิรูปในหลายระบบของสังคม ไม่ว่าจะเป็นการกระจายอำนาจ การรับการประเมินคุณภาพ การแก้ปัญหาที่สลับซับซ้อน เช่น นักศึกษาลด ขณะเดียวกันสังคมกำลังเรียกร้องให้สถาบันอุดมศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบ และมีส่วนร่วมโดยตรงกับชุมชนท้องถิ่นให้มากขึ้น มากไปกว่าจะแสวงหาแต่รายได้ และการผลิตป้อนใบปริญญา เพื่อสถานภาพและความโก้หรู

แต่ทว่า...สิ่งที่ปรากฏอยู่ให้เห็นก็คือ ภายใต้กระแสความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว รุนแรง กลับทำให้สถาบันอุดมศึกษาเกิดภาวะสับสนต่อหลากหลายปัญหาที่รุมเร้าตัวเองอยู่อย่างสลับซับซ้อน เสมือนไร้ทางออกอยู่ในปัจจุบัน กลายเป็นวิกฤตทางอุดมศึกษา ซึ่งนอกจากไม่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างทันการณ์แล้ว สถาบันอุดมศึกษายังประสบกับภาวะปัญหาภายในที่หนักหน่วง รุนแรง ไม่แพ้ภายนอก หลายคนเฝ้ามอง และมีข้อสรุปตรงกันว่า มันเป็นวิกฤตการเรียนรู้ขององค์กรที่สังคมคาดหวัง ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ แต่ไม่สามารถปรับกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงได้ สถานการณ์เช่นนี้ ส่งผลให้เกิดเป็นปรากฏการณ์ต่างๆออกมา ซึ่งล้วนสะท้อนถึงความวิกฤตของปัญหา ที่ยังค้นหาทางออกได้ยากยิ่ง อาทิ

- ปัญหาอาจารย์ ที่ทำวิจัยไม่สามารถตรงกับความต้องการ และปัญหาที่แท้จริงของสังคม และชุมชน งานวิจัยสวนทางกับปัญหาของชุมชน และที่สำคัญงานวิจัยหลายชิ้น ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้โดยตรงกับสังคม ชุมชน และท้องถิ่น ในปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่า งานวิจัยของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา เป็นงานวิจัยที่นักวิจัยต้องการจะรู้เอง โดยที่ไม่ใยดีว่า ชาวบ้านเขาต้องการ ไม่ตรงกับความต้องการอย่างไร และเป็นปัญหาของชุมชนจริงหรือไม่?

- ปัญหาวิกฤตการเรียนรู้ ของนักศึกษา ซึ่งนักศึกษาถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสถาบันอุดมศึกษา ที่ต้องเข้ามาสู่ระบบการเรียนรู้ ที่สถาบันอุดมศึกษาจัดให้ แต่กลับไม่ใส่ใจ ไม่สนใจที่จะเรียนรู้ หรือไม่สนใจในการเรียนการสอนของอาจารย์ เกิดภาวะโทษกันไปโทษกันมา ระหว่างอาจารย์ซึ่งมองว่านักศึกษาอ่อนด้อย ทางวิชาการ ไม่มีความมุ่งมั่นใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีพฤติกรรมชอบความสะดวกสบาย บริโภคนิยมอันไร้ขีดจำกัด ส่งผลให้คิด ไม่เป็น ขาดความอดทน และความรับผิดชอบในการทำงาน เป็นต้น ทางฝ่ายนักศึกษา ก็มองอาจารย์ว่า ไม่มีอะไรใหม่ๆ มาสอน และการสอนของอาจารย์

นอกจากไม่เกิดแรงจูงใจแล้ว ยังดูน่าเบื่อ คร่ำครึ และพูดมากอีกด้วย โดยนักศึกษาสามารถหาความรู้ จากสารคดีในโทรทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ ได้ตลอดเวลา

- ปัญหาเนื้อหาวิชาเรียนไม่สอดคล้องกับภาวะความเป็นจริงของสังคม ชุมชน หรือท้องถิ่น เนื้อหาที่ใช้เรียนในห้องเรียนกลายเป็นทฤษฎี หลักการ ที่ไม่เชื่อมโยงกับภาวะความเป็นจริง จึงไม่เกิดจินตภาพในการเรียนรู้ ทำให้ขาดความสนใจ และค้นหาเพิ่มเติม โลกการเรียนรู้ในห้องสี่เหลี่ยม ต่างกับโลกความเป็นจริงอย่างสิ้นเชิง และปรากฏการณ์เหล่านี้ สะท้อนให้เห็นภาวะของระบบการเรียนรู้การศึกษาไทยโดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งควรจะเป็นขุมปัญหาจริงของสังคมไทย

- ปัญหาการบริหารจัดการ ทั้งภายในองค์กรและการเชื่อมประสานกับภายนอก ที่ยังไม่สามารถออกแบบรูปแบบการบริหารจัดการ ที่สอดคล้องกับภาวะเปลี่ยนแปลงได้ทันเวลา การจัดการความสัมพันธ์ยังเต็มไปด้วยแบบแผนเดิม เก้าแก่ เทอะทะ ไม่สามารถเป็นองค์กรที่จัดการตนเองได้อย่างอิสระและสร้างสรรค์

ในความมืดก็มีแสงสว่างที่ปลายอุโมงค์อยู่บ้าง มีครู – อาจารย์ และนักเรียน นักศึกษาบางส่วน ได้พยายามหาทางออกจากภาวะจำเจ น่าเบื่อ โดยการนำตนเอง เข้าสู่สถานการณ์จริง ผู้การเชื่อมโยงการเรียนรู้เข้ากับชุมชนท้องถิ่นในรูปของการวิจัย และการเรียนรู้ที่มุ่งเข้าไปแก้ไขปัญหาลงในชุมชนท้องถิ่น หรือมุ่งเข้าไปเรียนรู้ กับชุมชนท้องถิ่น รูปแบบของโครงการต่างๆ ที่หลากหลายขึ้น ทั้งนี้โครงการสนับสนุนภายใต้ สกว. เพื่อท้องถิ่น ดังเช่น

- โครงการ CB-MAG ซึ่งมีแนวคิดที่จะใช้งานวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มาเป็นงานวิจัยที่ลงไปทำกับชุมชนท้องถิ่น และเรื่องที่จะทำวิทยานิพนธ์ ต้องเป็นเรื่องหรือปัญหาจริงที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นเท่านั้น มิใช่เรื่องที่คิดตั้งขึ้นมาเองจากนักศึกษา หรือ อาจารย์ที่ปรึกษาเท่านั้น และกระบวนการวิจัย ต้องเน้นการทำงานร่วมกับ ชุมชน ท้องถิ่น อย่างกลมกลืน

- โครงการ R-B-L (Research-Based Learning) เป็นโครงการที่ใช้เนื้อหาการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชา แล้วออกแบบให้เป็นโครงการวิจัยเล็กๆ ของนักศึกษา เพื่อมุ่งลงไปค้นหาคำตอบที่เชื่อมโยงกับเนื้อหา ในทฤษฎี และตำรา กล่าวอย่างง่ายก็คือ ให้นักศึกษาลงไปเรียนรู้สถานการณ์จริงในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง โดยใช้เนื้อหาแต่ละรายวิชาเป็นแก่นแกนในการออกแบบนั่นเอง ทำให้การเรียนการสอนแบบเดิมๆ ถูกปรับเปลี่ยน และมีทางเลือกสำหรับการเรียนรู้ใหม่เพิ่มขึ้น เรียกว่าเป็นการปรับการเรียน เปลี่ยนการสอน ในอีกแนวทางหนึ่ง

- โครงการพัฒนาอาจารย์ให้เป็นนักวิจัย PAR เป็นโครงการที่มุ่งให้อาจารย์ลงไปทำวิจัยในเรื่องของท้องถิ่นจริงๆ โจทย์ หรือ ประเด็นวิจัย ต้องเป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในท้องถิ่น และเป็นความต้องการของท้องถิ่นเองด้วย อาจารย์ต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ใหม่ๆ จากการเข้าใจ

ว่าตนเองเป็นผู้เชี่ยวชาญ ชี้นำ เสนอแนวทางให้กับชุมชน มาเป็นการเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชน หรือชาวบ้าน และค้นหาวิธีการที่จะเชื่อมโยงเนื้อหา ทางวิชาการเข้ามามีส่วนในการแก้ปัญหาจริงของท้องถิ่น

ในแต่ละทางเลือกนี้ เกิดจากการปรับตัวในการเรียนรู้ของสถาบันอุดมศึกษา ได้พบเห็นความสำเร็จ เห็นประจักษ์ทางออก โดยผ่านประสบการณ์จริงจากงานวิจัย ซึ่งท่านจะได้พบกับประสบการณ์จริงในหลายกรณี ในช่วงต่อไป ซึ่งถึงแม้จะเป็นทางออกเล็กๆ แต่ก็เริ่มมีผู้คนส่วนหนึ่งในสถาบันอุดมศึกษาได้ค้นพบแล้ว และหวังว่าอาจจะทำให้ บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาที่มีต่อชุมชนและสังคม บังเกิดเป็นคุณค่าใหม่ แสงสว่างที่ปลายอุโมงค์ได้ค่อยๆ เจิดจ้า แจ่มจรัสขึ้นเรื่อยๆ เมื่อเราพบว่าทางที่เราเลือกเดินร่วมกันนั้น มันเป็นทางแห่งอนาคตจริงๆ

**โครงการวิจัยแหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวช่อง
ต.คลองพลู และต.ตะเคียนทอง อ.เขาคิชฌกูฏ จ.จันทบุรี**

ผู้วิจัย นางสาวสิริรัตน์ สีสัมบัติ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

ที่ปรึกษา อาจารย์ดร.รัตนา โตสกุล

ความสำคัญและที่มาของหัวข้อศึกษา

จากนโยบายการพัฒนาประเทศและการปฏิรูปการศึกษาเพื่อให้เกิดเป็นการศึกษาตลอดชีวิต (Life Long Education) นั้นเป็นเหตุให้ทุกพื้นที่ที่มีการสร้างแหล่งการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ เพื่อเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้ประชาชนทุกวัยได้เข้าถึงและได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพราะแหล่งเรียนรู้เป็นศูนย์รวมของความรู้ในรูปแบบต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน อีกทั้งยังเป็นห้องปฏิบัติการที่มีประโยชน์ทั้งการกระจายความรู้และการสร้างกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งเรียนรู้ที่เรียกว่า “พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น” ที่ได้เกิดขึ้นมาทั่วทุกพื้นที่ของประเทศ (อภิญา บัวสว่าง, มปป.) ซึ่งแต่ละแห่งมีวัตถุประสงค์ที่คล้ายคลึงกันนั่นคือ เพื่ออนุรักษ์หรือฟื้นฟูประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติสืบต่อไป แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนนั้นมีลักษณะและความรู้ที่หลากหลาย และมีความแตกต่างกันไปตามสภาพการตั้งหลักแหล่งที่อยู่อาศัยและลักษณะทางสังคมรวมถึงวัฒนธรรมของกลุ่มชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นอีกรูปแบบหนึ่งที่เกิดจากการฟื้นฟูอัตลักษณ์ด้านภาษา ในกิจกรรม“การอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ” อันแสดงถึงภาพแทนตัวตนบางส่วน และความภาคภูมิใจของกลุ่มชาวช่องตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ที่ได้ก่อตั้งขึ้นสำหรับเป็นสื่อกลางเพื่อให้คนในชุมชนและลูกหลานชาวช่อง ตลอดจนประชาชนทั่วไปได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องราวของชาวช่อง ทั้งภาพในอดีตที่เชื่อมโยงมาสู่ปัจจุบันควบคู่กันไปในการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน โดยผ่านกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ นอกจากนั้นยังพบเห็นได้ในวิถีปฏิบัติของชาวช่องในชุมชนผ่านพื้นที่การดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น การฟื้นฟูประเพณีของ การฟื้นฟูการเล่นพื้นบ้าน การฟื้นฟูประเพณีทำบุญสง เป็นต้น ซึ่งกลุ่มชาวช่องได้จัดขึ้นในชุมชนในโอกาสหรือเทศกาลต่างๆ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตอันเป็นภาพสะท้อนถึงความเป็นตัวตนของคนในชุมชน

ปัจจุบันชาวช่องในชุมชนได้ทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นและพยายามกลับมาให้ความสำคัญโดยการรื้อฟื้นภูมิปัญญาด้านต่างๆ อันเป็นอัตลักษณ์ของชาวช่องขึ้นมาเป็นแหล่งเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชนและชุมชนอื่นๆ ได้เรียนรู้และทำความเข้าใจเรื่องราวเกี่ยวกับชาวช่อง ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่

จะทำการศึกษเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ชุมชนดังกล่าวว่าสามารถช่วยฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มคนของดังกล่าว ได้อย่างไร

คำถามวิจัย แหล่งการเรียนรู้ชุมชนช่วยฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวของได้อย่างไร ?

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง “แหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวของ” เป็นการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์ศึกษาความสัมพันธ์ของแหล่งการเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของในฐานะแหล่งการเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวของ และศึกษากระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวของผ่านศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ เพื่อการเสนอแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ภาษา-วัฒนธรรมของ โดยใช้หลักการทางพิพิธภัณฑศาสตร์ท้องถิ่น กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวของและคนในชุมชนเป็นหัวใจสำคัญ

ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้ เน้นศึกษาชุมชนชาวของ ซึ่งผู้ศึกษาหมายถึงชาวของในบริเวณตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอบางบาล จังหวัดจันทบุรี เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหา “ภาษาในภาวะวิกฤต” ซึ่งนักภาษาศาสตร์ (ศ.ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ) ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต¹ ร่วมกับกลุ่มชาวของทดลองแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของโดยผ่านระบบโรงเรียนซึ่งยังคงสืบเนื่องจากจนถึงปัจจุบัน และชาวของได้มีการร่วมกันก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของขึ้นในพื้นที่ดังกล่าว เพื่อให้เกิดประโยชน์กับกลุ่มชาติพันธุ์ของ และการพัฒนาศักยภาพศูนย์การเรียนรู้ฯ ดังกล่าวในฐานะแหล่งการเรียนรู้ชุมชน ผู้ศึกษาในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของคนในชุมชนของ และเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ฯ ดังกล่าว จึงได้เลือกพื้นที่แห่งนี้เป็นที่ในการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้ศึกษามุ่งศึกษาความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวของ รวมทั้งวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิต อันเป็นอัตลักษณ์ของชาวของ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม โดยนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ในการรื้อฟื้นอัตลักษณ์ ผ่านแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชน

¹ ศ.ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ นักภาษาศาสตร์ในศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ค้นพบจากประสบการณ์การลงภาคสนามในพื้นที่ต่างๆ

วิธีดำเนินการวิจัย

เนื่องจากศึกษาเองเป็นคนเชื้อสายชองและมีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในชุมชนของตำบลคลองพลูมาตั้งแต่เกิด มีวิถีการดำเนินชีวิตท่ามกลางเครือญาติที่มีประเพณี วัฒนธรรม ที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ร่วมกับกลุ่มคนอื่นๆ ในชุมชน และที่ผ่านมามีตัวผู้ศึกษาเองได้เป็นสมาชิกคนหนึ่งในกลุ่มชาวชองที่ได้ดำเนินโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมของมาหลายปีเช่นกัน ในขณะเดียวกันก็เป็นนักศึกษาและพี่เลี้ยงโครงการ รวมทั้งเป็นผู้เชื่อมประสานคนกลางในการทำงานระหว่างกลุ่มคนชองและหน่วยงานภายนอก ไม่ว่าจะเป็นศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาในภาวะวิกฤต หรือสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) แหล่งทุน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลนั้นผู้วิจัยอาศัยการมีส่วนร่วมของชาวชองและตัวผู้วิจัยเองเพื่อเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลระหว่างการดำเนินกิจกรรมโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการศึกษาและเก็บข้อมูลภาคสนามโดยอาศัยบทบาทของการเป็นคนใน และคนนอก ด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมจากการปฏิบัติการในกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับทีมวิจัยชองและกิจกรรมอื่นๆ ในชุมชน การสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วมด้วยการใช้วงสนทนากลุ่มย่อยแบบไม่เป็นทางการ และการสัมภาษณ์พูดคุยอย่างเป็นกันเอง (Casual interview) ซึ่งเกิดจากการพบปะพูดคุย สนทนา ได้ตอบกันธรรมดาและเป็นธรรมชาติในชุมชน หรือระหว่างการทำกิจกรรมร่วมกัน อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาได้อาศัยบทบาทของความเป็นคนนอกในฐานะผู้วิจัยเกี่ยวกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ชอง โดยอาศัยแนวคิดด้านอัตลักษณ์และพิพธิภักดิ์ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องวิเคราะห์ข้อมูล

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงอัตลักษณ์ของชาวชอง
2. ทราบถึงความรู้/ภูมิปัญญาของชาวชอง
3. ทราบถึงกระบวนการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวชอง ผ่านการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ชาวชองในชุมชน
4. เกิดการปรับปรุงและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน “ศูนย์การเรียนรู้และฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมชอง” เพื่อเป็นพื้นที่ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของคนชองแก่เยาวชน และคนในชุมชน อันจะนำไปสู่ความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเอง นอกจากนั้นยังเป็นตัวอย่างหนึ่งของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์
5. สามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนได้ในโอกาสต่อไป

ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการวิจัย

จากผลการศึกษา พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ เป็นจุดเริ่มต้นของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวชองท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย และการพัฒนาประเทศ ของกลุ่มชาวชอง และมีการแสดงการตอบโต้ผ่าน

กิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษาของตนเองผ่านศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของ โดยแสดงผ่านกิจกรรมหลักๆ 4 ประการ ได้แก่ 1) การสร้างอัตลักษณ์ผ่านภาษาเขียน โดยสร้างสัญลักษณ์ทางภาษาที่เรียกว่า “ระบบเขียนภาษาของ” 2) การผลิตซ้ำ อัตลักษณ์ใหม่ ภายใต้อัตลักษณ์เดิมทางภาษา โดยการผลิตหนังสือนิทานภาษาของด้วยระบบเขียนภาษาของ การเสนอสื่อนิทรรศการที่ชื่อว่า “สวนภาษา” และ “ชิมช้อง” และการผลิตซ้ำอัตลักษณ์ผ่านภาษาเขียนและสัญลักษณ์ เชิงพิธีกรรมการแต่งงานของบนเครื่องแต่งกาย เพื่อเป็นเครื่องมือในการประกาศตัวตนทางวัฒนธรรมของให้โดดเด่นเป็นที่รู้จักของคนในสังคมและชุมชน 3) ชาวชองมีการรวมกลุ่มและใช้พื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของในการแสดงตัวตนทางวัฒนธรรม และการนำเสนออัตลักษณ์ชาวชองผ่านงานฟื้นฟูประเพณี แบบดั้งเดิม มานำเสนอในบริบทสังคมสมัยใหม่ เพื่อการดำรงอยู่อย่างมีตำแหน่งแห่งที่ทางอัตลักษณ์วัฒนธรรมประเพณีของต่อไปในอนาคต และเพื่อสานสัมพันธ์ระบบเครือญาติชาวชองในชุมชนให้แน่นแฟ้น และ 4) บนพื้นที่ศูนย์ของนี้ชาวชองมีการสร้างสำนึกชาติพันธุ์ของกับความสัมพันธ์ของกลุ่มคนของ ในพื้นที่ภาคตะวันออก โดยอาศัยการหยิบวัฒนธรรมบางอย่างของกลุ่มขึ้นมาถว้างอ้าง โดยเฉพาะภาษา ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มคนที่เรียกตนเองว่า “ชอง” เป็นต้น นอกจากนั้น ยังพบว่า กลุ่มชาวชองยังได้มีการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษาผ่านแหล่งเรียนรู้ที่เป็นโรงเรียนในชุมชน ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าชาวชองได้มีการลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อรักษาความเป็นตัวตนคนของให้ยืนอยู่ในสังคมอย่างภาคภูมิใจ และสร้างสิทธิ อำนาจ อันชอบธรรมในสังคมมากขึ้น ในสังคมไทย

จากการศึกษาการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาวชองผ่านศูนย์การเรียนรู้ฯ ทำให้พบแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ภาษา-วัฒนธรรมของ โดยใช้หลักการทางพิพิธภัณฑศาสตร์ท้องถิ่น กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวชองและคนในชุมชนเป็นหัวใจสำคัญ คือ 1) การนำเสนอพัฒนาการของการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษา และประเพณีต่างๆ ตลอดจนระบบความสัมพันธ์ของชาวชองในชุมชน 2) สิ่งที่ยังบอกถึงศักดิ์ศรีของความเป็นคนของที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในบริบทร่วมสมัย 3) การจัดนิทรรศการที่สอดคล้องกับเงื่อนไขบริบทวิถีชีวิตของชาวชอง และ 4) การจัดนิทรรศการที่สอดคล้องกับเงื่อนไขของชาวชอง การเกิดกิจกรรมที่สอดคล้องกับตัวตนคนของในสังคมปัจจุบัน ทั้งนี้และทั้งนั้น การปรับปรุงพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ ต้องอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ

นางสาวสิริรัตน์ สีสมบัติ

วัน เดือน ปีเกิด

6 มกราคม พ.ศ. 2521

ประวัติการศึกษา

- บริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชา การเงินและการธนาคาร
คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
ปีการศึกษา พ.ศ. 2543
- ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท
มหาวิทยาลัยมหิดล ปีการศึกษา พ.ศ. 2551

ทุนสนับสนุนการทำโครงการวิจัย

โครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิตในการศึกษาและพัฒนา
กลุ่มชาติพันธุ์ภาษาในภาวะวิกฤต สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย (สกว.) พ.ศ. 2549

ที่อยู่

1/3 หมู่ที่ 4 ต.คลองพลู อ.เขาคิชฌกูฏ จ.จันทบุรี

อีเมลล์ : horse_fog@hotmail.com, s.sisombat@gmail.com

โทรศัพท์ 087-0645901